

Klark Artur

SUSRET SA RAMOM Prevod: Vučićević Branko

Clarke Arthur RENDEZVOUS WITH RAMA, 1973.

Serijski "Rama" (1)

POLARIS 1991. 1. SVEMIRSKA ZAŠTITA

Ranije ili kasnije, to se moralo dogoditi. Poslednjeg dana juna 1908. Moskva je izbegla uništenje za tri sata i četiri hiljade kilometara - što je, po svemirskim merilima, nevidljivo mala margina. Dvanaestog februara 1947, jedan drugi ruski grad bio je još bliže propasti, kada je, na manje od četiri stotine kilometara od Vladivostoka, eksplodirao drugi veliki meteorit dvadesetog veka, eksplozijom ravnom eksploziji tek izumljene uranijumske bombe.

U ono vreme ljudi nisu mogli ništa da preduzmu kako bi se zaštitili od poslednjih nasumičnih hitaca u kosmičkom bombardovanju koje je svojevremeno izrošavilo lice Meseca. Meteoriti iz 1908. i 1947. godine udarili su u nenastanjenu pustoš; međutim, krajem dvadeset prvog stoleća na Zemlji nije ostalo nijedno područje koje bi se moglo bezbedno koristiti za nebeska probna gađanja. Ljudski rod se proširio od Južnog do Severnog pola. I tako, neminovno...

Jedanaestog septembra, izuzetno lepog leta godine 2077, u 09.46 ujutru, po Griniču, većina stanovnika Evrope videla je kako se na istočnom delu nebeskog svoda pojavljuje zasenjajuća ognjena lopta. Za nekoliko sekundi postala je sjajnija od Sunca, a krećući se preko nebeskog svoda - isprva u potpunoj tišini - za sobom je ostavljala uskovitlani stub prašine i dima.

Negde iznad Austrije počela je da se raspada, izazivajući niz tako žestokih potresa da je preko milion ljudi zadobilo trajna oštećenja sluha. To su bili oni srećniji.

Brzinom od pedeset kilometara u sekundi, hiljadu tona stene i metala udarilo je u ravnice severne Italije, za nekoliko plamenih časaka uništivši trud stoleća. Gradovi Padova i Verona zbrisani su sa lica Zemlje, a poslednje divote Venecije zauvek su potonule ispod površine mora kada su, nakon udarca maljem iz Svemira, vode Jadrana grmeći krenule ka kopnu.

Poginulo je šest stotina hiljada ljudi, a ukupna šteta je iznela preko trilion dolara. Međutim, gubitak za umetnost, za istoriju, za nauku - za celo čovečanstvo, do kraja vremena - uopšte se nije mogao sračunati. Kao da je za jedno jedino jutro vođen i izgubljen veliki rat, i malo njih je moglo da izvuče neko zadovoljstvo iz činjenice da je mesecima potom, kako se prašina razaranja polako slegala, ceo svet bio svedok najprekrasnijih zora i sutona viđenih od erupcije vulkana Krakatoa.

Nakon početne preneraženosti, čovečanstvo je reagovalo s odlučnošću i jedinstvenošću koje nijedno ranije doba nije moglo ispoljiti. Takva katastrofa, shvatilo se, možda se neće ponoviti za narednih hiljadu godina - ali se mogla dogoditi i sutra. A sledeći put posledice su mogle biti još gore.

E pa, lepo: sledećeg puta neće biti.

Sto godina ranije, mnogo siromašniji svet, sa daleko slabijim sredstvima, traćio je svoje bogatstvo pokušavajući da uništi oruđa koja je čovečanstvo samoubilački lansiralo protiv samog sebe. Pokušaj nije uspeo, ali tada stečene veštine nisu bile zaboravljene. Sad su se mogle primeniti u mnogo plemenitiju svrhu i na beskonačno većoj pozornici. Više

se nikad neće dozvoliti da meteorit, dovoljno veliki da prouzrokuje katastrofu, probije odbranu Zemlje.

Tako je nastao projekt Svemirska zaštita. Pedeset godina kasnije - i na način koji nijedan od njegovih konstruktora nije mogao predvideti - opravdao je svoje postojanje.

2. ULJEZ

Godine 2130. radari, locirani na Marsu, otkrivali su po tucе novih asteroida na dan. Računari svemirske zaštite automatski su sračunavali njihove orbite i odlagali informacije u svoja ogromna pamćenja, tako da je svakih nekoliko meseci ma koji zainteresovani astronom mogao da pogleda nakupljene statističke podatke. Ovi su sad bili prilično upečatljivi.

Trebalo je više od sto dvadeset godina da se prikupi prvih hiljadu asteroida, računajući od otkrića Cerere, najvećeg među ovim sićušnim svetovima, koje je učinjeno na sam prvi dan devetnaestog stoleća. Stotine asteroida je nalaženo, gubljeno i ponovo pronalazeno; postojali su u tolikim jatima da ih je jedan ozlojeđeni astronom nazvao 'nebeskom gamadi'. Zapanjio bi se kad bi saznao da svemirska zaštita sada prati pola miliona asteroida.

Jedino je pet džinova - Cerera, Palada, Junona, Eunomija i Vesta - imalo više od dvesta kilometara u prečniku; ogromnu većinu činile su obične veće gromade koje bi se mogle smestiti u neki mali park. Gotovo svi su se kretali po orbitama koje su se nalazile s onu stranu Marsa. Svemirsku zaštitu je zanimao samo onaj mali broj koji se dovoljno približavao Suncu da bi mogao ugroziti Zemlju. A tokom cele buduće istorije Sunčevog sistema ni jedan od hiljade takvih asteroida neće proći na milion kilometara od Zemlje.

Objekt koji je isprva katalogisan kao 31/439, prema godini i redosledu otkrivanja, uočen je dok se još nalazio van orbite Jupitera. U pogledu njegovog mesta nije bilo ničeg neobičnog; mnogi asteroidi su odlazili s onu stranu Saturna pre no što se ponovo okrenu ka svome udaljenom gospodaru, Suncu. A Tula II, koji je išao dalje od svih, putovao je tako blizu Urana da je lako mogao biti izgubljen mesec te planete.

Međutim, prva radarska veza na takvoj razdaljini bila je besprimerna; 31/439 je, očito, morao biti izuzetno velik. Po jačini odjeka računari su dedukcijom došli do prečnika od najmanje četrdeset kilometara. Takav džin nije bio otkriven za poslednjih sto godina. Izgledalo je neverovatno da je toliko vremena ostao neprimećen.

Onda je izračunata orbita i zagonetka je razjašnjena - da bi je zamenila druga, još veća. 31/439 nije putovao normalnom asteroidnom putanjom, po elipsi kojom bi, sa tačnošću satnog mehanizma, prolazio svakih nekoliko godina. Bio je to usamljeni lualica među zvezdama, koji čini svoju prvu i poslednju posetu Sunčevom sistemu - jer se kretao tako brzo da Sunčevo polje teže neće uspeti da ga zarobi. Munjevito će proleteti mimo orbita Jupitera, Marsa, Zemlje, Venere i Merkura, dobijajući pri tom na brzini, dok ne obiđe Sunce i ponovo ne krene u nepoznato.

U tom trenutku računari su počeli da pale svoj znak "Imamo nešto zanimljivo" i 31/439 je, prvi put, postao predmet pažnje ljudskih bića. U štabu Svemirske zaštite buknuo je kratko uzbuđenje, a međuzvezdani skitnica je ubrzo udostojen imena umesto pukog broja. Astronomi su odavno bili iscrpli grčku i rimsku mitologiju; sada su obrađivali hinduski panteon. I tako je 31/439 dobio ime Rama.

Sredstva informisanja su nekoliko dana dizala halabuku oko ovog posetioca, mada ih je grdno ometala oskudica informacija. O Rami su bile poznate samo dve činjenice: njegova neuobičajena orbita i približna veličina. Čak je i ova poslednja bila samo stručno nagađanje, zasnovano na jačini radarskog odjeka. Rama je kroz teleskop još uvek izgledao kao slabašna zvezda petnaeste veličine - suviše mala da bi pokazivala vidljiv kolut. Međutim, dok bude jurio ka srcu Sunčevog sistema, iz meseca u mesec postajaće blistaviji i veći; pre no što zauvek iščezne, opservatorije u orbiti biće u stanju da prikupe tačnije podatke o njegovom obliku i veličini. Vremena ima napretek, a možda će se tokom sledećih nekoliko godina ukazati mogućnost da neki svemirski brod, idući svojim običnim poslom, prođe dovoljno blizu da pribavi dobre fotografije. Pravi susret uopšte nije bio verovatan; utrošak energije bio bi odveć veliki da dopusti fizički dodir sa objektom što šiša preko orbita planeta brzinom od preko sto hiljada kilometara na sat.

I tako je svet ubrzo zaboravio Ramu. Ali, astronomi nisu. Kako su meseci prolazili, njihovo uzbuđenje je raslo, jer ih je novi asteroid stavljao pred nove i nove zagonetke.

Tu je, pre svega, bio problem Ramine svetlosne krivulje. Ona nije postojala.

Svi poznati asteroidi, bez izuzetka, pokazivali su spore promene sjaja, koji je jačao i slabio u periodu od nekoliko sati. Već duže od dva veka znalo se da je to neminovna posledica njihovog obrtanja i nepravilnog oblika. Dok su se tumbali po svojim orbitama, reflektujuće površine koje su izlagali Suncu stalno su se menjale, pa se, u skladu s tim, menjao i njihov sjaj.

Rama nije pokazivao takve promene. Ili se uopšte ne okreće, ili je savršeno simetričan. Oba objašnjenja su izgledala neverovatna.

Nekoliko meseci stvar je ostala na tome, jer se nijedan od velikih orbitnih teleskopa nije mogao odvojiti od svog redovnog posla da pilji u udaljene dubine Svemira. Kosmička astronomija je bila skupa razonoda, a upotreba velikog instrumenta mogla je lako da staje hiljadu dolara po minutu. Dr Vilijem Stenton nikad ne bi mogao da za čitavih četvrt sata prigrabi dvestametarski reflektor na Daljoj strani, da jedan važniji program nije privremeno izbačen iz koloseka zbog otkazivanja kondenzatora čija je cena pedeset centa. Dok se jednom astronomu ne smrkne, drugom ne svane.

Stenton nije znao šta je uhvatio sve do sledećeg dana, kada je uspeo da izvesno vreme upotrebi računar kako bi obradio svoje rezultate. Čak i kad su konačno zasjali na njegovom ekranu, trebalo mu je nekoliko minuta da shvati šta znače.

Jačina sunčeve svetlosti što se reflektovala o Ramu ipak nije bila apsolutno postojana. Javljala se vrlo mala varijacija - teško uočljiva, ali sasvim nepobitna i izvanredno pravilna. Poput svih ostalih asteroida, Rama se odista okreće. Ali dok je normalan 'dan' asteroida trajao nekoliko sati, Ramin traje svega četiri minuta.

Stenton je na brzinu obavio izračunavanja i bilo mu je teško da poveruje u rezultate. Ovaj majušni svet se na svome polutaru morao okretati brzinom od preko hiljadu kilometara na sat. Pokušaj spuštanja ma gde - sem na polovima - bio bi prilično nezdrav, jer bi centrifugalna sila na polutaru bila dovoljno jaka da svaki neučvršćen predmet odbaci ubrzanjem gotovo ravnim sili Zemljine teže. Rama je bio kamen za koji se u njegovom kotrljanju uopšte nije mogla uhvatiti kosmička mahovina. Iznenađivalo je da takvo telo uspeva da se održi u celosti i da se odavno nije raspalo u milion komada.

Objekt prečnika četrdeset kilometara sa periodom obrtanja od samo četiri minuta - kako se to uklapa u astronomsku shemu stvari? Dr Stenton je bio prilično maštovit čovek, malo odveć sklon brzim zaključcima. Sad je došao do jednog koji mu je priredio nekoliko odista neprijatnih minuta:

Jedan primerak iz nebeskog zoološkog vrta koji odgovara ovom opisu jeste ugašena zvezda. Možda je Rama mrtvo sunce, lopta neutronijuma u besomučnom kruženju, čiji svaki kubni centimetar teži milijarde tona.

Na ovoj tački kroz Stentonov zgroženi duh sevnulo je sećanje na neprolazno klasično delo H. Dž. Velsa Zvezda. Prvi put ga je pročitao kao mali dečak i ono je doprinelo da se u njemu rodi interesovanje za astronomiju. Nakon više od dva veka nije izgubilo ništa od svoje magije i strave. Nikad neće zaboraviti slike orkana i plimskih talasa, gradova što klize u more, kad je onaj drugi posetilac iz zvezdanih predela grunuo u Jupiter i zatim padao mimo Zemlje ka Suncu. Istina, zvezda koju je opisao stari Vels nije bila hladna, već usijana, te je veliki deo razaranja obavila toplota. To jedva da je bitno; čak i ako je Rama hladno telo, koje samo odbija svetlost Sunca, mogao je da ubija silom teže podjednako lako kao ognjem.

Ma koja zvezdana masa što prodire u Sunčev sistem potpuno bi iskvila orbite planeta. Potrebno je da se Zemlja pomeri samo koji milion kilometara prema Suncu - ili ka zvezdama - pa da se uništi osetljiva klimatska ravnoteža. Anktarktički ledeni pokrivač bi se mogao otopiti i poplaviti sve niske zemlje; ili bi se okeani mogli zalediti, pa bi ceo svet bio zarobljen većitom zimom. Bio bi dovoljan samo mali potisak u ma kojem smeru...

Stenton se onda umirio i odahnuo sa olakšanjem. Sve su to besmislice: trebalo bi da se stidi.

Nemoguće je da je Rama sačinjen od kondenzovane materije. Nijedna masa veličine zvezde ne bi mogla prodreti tako duboko u Sunčev sistem, a da ne prouzrokuje poremećaje koji bi je odavno odali. Uticaj bi se osetio na orbitama svih planeta; na kraju krajeva, tako su otkriveni Neptun, Pluton i Persefona. Ne, sasvim je nemoguće da se tako masivan objekt kao što je mrtvo sunce prikrade neprimećen.

U neku ruku, to je šteta. Susret sa tamnom zvezdom bio bi vrlo uzbudljiv.
Dok bi trajao...

3. RAMA I SITA

Vanredni sastanak Savetodavnog veća za Kosmos bio je kratak i buran. Ni u dvadeset drugom veku još nije bio pronađen način da se spreči da stariji i konzervativni naučnici zauzimaju ključne administrativne položaje. U stvari, sumnjalo se da će taj problem ikad biti rešen.

Da bi stvari bile gore, trenutni predsednik SVK bio je profesor u penziji Olaf Davidson, ugledni astrofizičar. Profesora Davidsona nisu mnogo zanimali objekti manji od sazvežđa, a nikad se nije trudio da prikrije svoje predrasude. I mada je morao priznati da se sada devet desetina njegove nauke temelji na posmatranjima instrumenata u kosmosu, to ga uopšte nije činilo srećnim. Ništa manje od tri puta u toku njegove ugledne

karijere - sateliti izbačeni specijalno da dokažu neku od njegovih omiljenih teorija učinili su upravo obrnuto.

Pitanje koje se nalazilo na dnevnom redu Veća bilo je prilično jednostavno. Nema sumnje da je Rama neobičan objekt - no da li je i važan? Kroz nekoliko meseci otići će zanavek, tako da je ostajalo malo vremena za delanje. Prilike koje se sad propuste neće se ponoviti.

Uz prilično zastrašujuće izdatke, jedna svemirska sonda koja je uskoro trebalo da se lansira sa Marsa kako bi otišla s onu stranu Neptuna mogla se modifikovati i poslati putanjom velike brzine da presretne Ramu. Nada u sastanak nije postojala; to je bilo najbrže zabeleženo proletanje, jer bi se dva tela mimoišla brzinom od dvesta hiljada kilometara na sat. Rama bi se intenzivno osmatrao svega nekoliko minuta, a stvarno izbliza ni punu sekundu. Ali, uz odgovarajuće instrumente, to bi bilo dovoljno dugo da se reše mnoga pitanja.

Mada je Davidson neprijateljski gledao na sondiranje Neptuna, ono je već bilo odobreno, te nije video nikakvog smisla u novom bacanju para. Rečito je govorio o ludostima jurnjave za asteroidima i o prekoj potrebi za novim, visoko osetljivim interferometrom na Mesecu, koji bi jednom zasvagda dokazao nedavno oživljenu teoriju o nastanku svemira u 'velikoj eksploziji'.

To je bila teška taktička pogreška, jer su tri najvatrenija pobornika teorije 'modifikovanog postojanog stanja' takođe bili članovi Veća. Oni su se u sebi slagali sa Davidsonom - da je ganjanje asteroida traćenje novca, no, pri svem tom...

On je ostao u manjini za jedan glas.

Tri meseca kasnije, svemirska sonda, prekrštena u Situ, izbačena je sa Fobosa, unutarnjeg Marsovog meseca. Vreme leta je iznosilo sedam nedelja, a instrument je uključen na pun pogon tek pet minuta pred presretanje. Istovremeno je pušten roj čaura sa kamerama da proplovi mimo Rame, kako bi se omogućilo snimanje sa svih strana.

Prevalivši rastojanje od deset hiljada kilometara, prve slike su zaustavile sve delatnosti čovečanstva. Na milijardi televizijskih ekrana pojavio se majušni valjak bez oznaka, brzo rastući iz sekunde u sekundu. Kada je udvostručio svoju veličinu, više niko nije mogao tvrditi da je Rama prirodan objekt.

Njegovo telo je predstavljalo valjak takvog geometrijskog savršenstva da je mogao biti istokaren na strugu - čiji su centri razmaknuti pedeset kilometara. Krajevi su bili potpuno ravni, izuzimajući neke male strukture u sredini jedne površine, i imali su dvadeset kilometara u prečniku; iz daljine, gde nije postojao osećaj razmera, Rama je gotovo komično ličio na običan kućni bojler.

Rama je rastao sve dok nije ispunio ekran. Njegova površina je bila neupadljiva, smeđesiva, bezbojna poput Meseca i sasvim lišena belega, sem na jednoj tački. Na sredini valjka se nalazila kilometar široka mrlja ili mazotina, kao da je vekovima ranije tu nešto udarilo i rasprsnulo se.

Nije bilo znakova da je udar naneo ma i najmanju štetu Raminim obrtnim zidovima; no taj beleg je prouzrokovao onu malu fluktuaciju sjaja koja je dovela do Stantonovog otkrića.

Slike drugih kamera nisu dodale ništa novo. Međutim, putanje što su ih njihove čaure opisivale kroz Ramino majušno polje teže dale su drugi bitan podatak: masu valjka.

Bio je suviše lak da bi bio puno telo. Beše jasno da Rama mora biti šupalj, što nikog nije naročito iznenadilo.

Najzad je došlo do susreta koji se odavno iščekivao i od kojeg se odavno strepelo. Čovečanstvu je predstojalo da primi prvog posetioca sa zvezda.

4. SPAJANJE

Tokom poslednjih minuta spajanja, zapovednik Norton se sećao tih prvih televizijskih prenosa čije je snimke toliko puta puštao. Postojalo je, međutim, nešto što nikakva elektronska slika nije mogla dočarati - a to je gorostasna veličina Rame.

Takav utisak nije nikad doživeo spuštajući se na neko prirodno telo, kakvo je Mesec ili Mars. To su bili svetovi i čovek je očekivao da budu veliki. Međutim, spuštao se on i na Jupiter VIII, malko veći od Rame - pa je i on izgledao sasvim malen.

Bilo je lako razrešiti ovaj paradoks. Njegovo rasuđivanje je potpuno izmenila činjenica da je Rama veštačka tvorevina, milione puta teža od ičeg što je čovek poslao u kosmos. Masa Rame iznosila je najmanje deset triliona tona; za svakog astronauta bila je to misao koja uliva ne samo strahopoštovanje već i strah. Nije čudo što je ponekad imao osećaj beznačajnosti, pa čak i potištenosti, dok je taj valjak od izvajanog, vanvremenog metala ispunjavao sve veći deo neba.

Bio je tu i osećaj opasnosti, sasvim nov u njegovom iskustvu. Pri svakom ranijem spuštanju znao je šta da očekuje; uvek je postojala mogućnost nesrećnog slučaja, ali nikad iznenađenja. Sa Ramom iznenađenje je bilo jedina izvesnost.

Sada je Nastojanje lebdelo na manje od hiljadu metara iznad severnog pola valjka, u samom središtu koluta koji se sporo obrtao. Ovaj kraj je izabran zato što je na Suncu; kako se Rama obrtao, senke niskih, zagonetnih struktura u blizini ose nezaustavljivo su jurile metalnom ravnicom. Severna površina Rame je bila džinovski sunčanik što meri brzo prolaznje njegovog četiriminutnog dana.

Spuštanje vasijskog broda od pet hiljada tona u sredinu obrtnog koluta bilo je najmanja Nortonova briga. Nije se razlikovalo od pristajanja uz osu neke velike svemirske stanice; bočni mlazni motori već su dali Nastojanju odgovarajuće okretanje i Norton se mogao osloniti na poručnika Džoa Kalverta da brod spusti blago poput pahuljice, uz pomoć navigacionog računara ili bez njega.

"Kroz tri minuta", reče Kalvert, ne skidajući pogled sa ekrana, "znaćemo da li je načinjen od antimaterije."

Norton se osmehnuo, prisećajući se onih veoma zastrašujućih teorija o nastanku Rame. Ukoliko je ta neverovatna spekulacija tačna, kroz nekoliko sekundi doći će do najveće eksplozije otkako se uobličio Sunčev sistem. Potpuno uništenje deset hiljada tona daće, na kratko vreme, planetama još jedno sunce.

No plan mislije uzimao je u obzir čak i ovu daleku mogućnost. Nastojanje je jednim od svojih mlaznjaka štrcnulo Ramu sa bezbednog rastojanja od hiljadu kilometara. Kad je sve veći oblak pare stigao na cilj, ništa se nije dogodilo, a reakcija materije i antimaterija od svega par miligrama izazvala bi zastrašujuć vatromet.

Kao i svi zapovednici svemirskih brodova, Norton je bio oprezan čovek. Dugo i netremično je posmatrao severnu površinu Rame, birajući tačku spuštanja. Nakon mnogo razmišljanja, odlučio je da izbegne očigledno mesto - tačnu sredinu na samoj osi. Jasno

obeležen kolut, prečnika sto metara, bio je centriran na polu i on je imao snažno predosećanje da bi to morao biti spoljašnji poklopac ogromne vazdušne komore. Stvorovi koji su sagradili ovaj šuplji svet morali su imati neki način da svoje brodove uvedu unutra. To je bilo logično mesto za glavni ulaz i Norton je smatrao da ne bi bilo mudro da svojim brodom zakrči kućna vrata.

Međutim, ova odluka je stvorila druge probleme. Ako se Nastojanje spusti makar nekoliko metara od ose, brzo obrtanje Rame počće da odbacuje brod od pola. U početku centrifugalna sila biće vrlo slaba, ali postojana i neumitna. Norton nije uživao u pomisli kako mu brod klizi polarnom ravnicom, iz minuta u minut povećavajući brzinu, da kad dospe do ruba koluta bude hitnut u svemir brzinom od hiljadu kilometara na sat.

Postojala je mogućnost da Ramino slabašno polje teže - otprilike hiljadu puta slabije od Zemljinog - spreči da se to dogodi. Moglo bi držati Nastojanje uz tle ravnice silom od nekoliko tona, a ako je površina dovoljno hrapava, brod bi mogao ostati u blizini pola. Ali Norton nije nameravao da nepoznatu silu trenja uravnotežava sasvim izvesnom centrifugalnom silom.

Srećom, odgovor su pružili konstruktori Rame. Na podjednakim rastojanjima oko polarne ose nalazile su se tri niske građevine u obliku bunkera, sa prečnikom od oko deset metara. Ako se Nastojanje spusti između dve građevine, centrifugalni potisak će ga pribiti uz njih, te bi se čvrsto držalo u mestu, kao brod koji uz kej prilepe talasi što idu ka kopnu.

"Petnaest sekundi do kontakta", reče Kalvert.

Napeto se nagnuvši nad duple komande, koje, nadao se, neće morati da takne, Norton je postao krajnje svestan svega što se usredsredilo u ovaj trenutak. Ovo je, sigurno, najznačajnije spuštanje od prvog sletanja na Mesec, pre više od sto pedeset godina.

Sivi bunker su polako proplutali uvis s onu stranu kontrolnog okna. Začulo se poslednje šištanje reaktivnog motora i jedva osetan potres.

Tokom minulih nedelja zapovednik Norton se često pitao šta će reći u ovom trenutku. Ali sad kad je nastupio, njegove reči je izabrala istorija, i on je progovorio gotovo automatski, jedva svestan odjeka iz prošlosti.

"Baza Rama. Nastojanje se spustilo."

Još pre mesec dana ne bi verovao da je to moguće. Brod se nalazio na rutinskom zadatku, proveravajući i postavljajući radio-farove što upozoravaju na asteroide, kad je stiglo naređenje. Nastojanje je bilo jedini svemirski brod u Sunčevom sistemu koji bi mogao obaviti susret sa uljezom pre no što ovaj projuri oko Sunca i baci se natrag, ka zvezdama. Ipak, valjalo je orobiti tri druga broda Osmatračke službe Sunčevog sistema koji sad bespomoćno plutaju dok ne dođu tankeri da ih ponovo opskrbe gorivom. Norton se bojavao da će proći dugo vremena dok kapetani brodova Kalipso, Bigl i Izazivač opet počnu da govore s njim. Čak i sa svim tim viškom pogonskog goriva trka je bila duga i teška. Rama se već nalazio unutar orbite Venere kad ga je Nastojanje sustiglo. Nijedan drugi brod to ne bi mogao postići; ova povlastica je jedinstvena i ne sme se protraćiti nijedan trenutak predstojećih nedelja. Hiljadu naučnika na Zemlji radosno bi dalo svoje duše pod hipoteku za ovu mogućnost; sad samo mogu da gledaju preko televizijskih sistema, grizući usne i misleći koliko bi oni bolje obavili posao. Verovatno su u pravu, ali druge mogućnosti nije bilo. Neumljivi zakoni nebeske mehanike odredili su da

Nastojanje bude prvi i poslednji od svih čovekovih brodova koji će ostvariti kontakt sa Ramom.

Saveti što ih je neprestano primao sa Zemlje malo su doprinosili ublažavanju Nortonove odgovornosti. Ako bude trebalo da odlučuje u deliću sekunde, niko mu ne može pomoći; vreme putovanja radio-talasa do Kontrole misije već iznosi deset minuta i dalje će se produžavati. Često je zavidio velikim moreplovcima prošlosti, pre vremena elektronskih komunikacija, koji su mogli da tumače svoja zapečaćena naređenja bez stalne prisмотрe štaba. Kad su oni pravili greške, to niko nije znao.

No, istovremeno mu je bilo milo što se neke odluke mogu prebaciti na Zemlju. Sad kada se orbita Nastojanja poklopila sa Raminom, idu ka Suncu kao jedno telo. Kroz četrdeset dana dosegnuće perihel i proći na dvadeset miliona kilometara od Sunca. Preblizu da bi se čovek lagodno osećao. Mnogo pre toga Nastojanje će morati da iskoristi preostalo gorivo kako bi sebe potisnulo na bezbedniju orbitu. Posada će imati možda tri nedelje vremena za istraživanje pre no što se zauvek rastanu od Rame.

Nakon toga problem će biti prepušten Zemlji. Nastojanje će biti praktično bespomoćno, juriće orbitom koja bi mogla učiniti da postane prvi brod koji je stigao do zvezda - kroz približno pedeset hiljada godina. Kontrola misije je uveravala da ne treba da brine. Nekako, bez obzira na troškove, Nastojanje će biti ponovo snabdeveno gorivom, makar se pokazalo nužnim da se tankeri pošalju i ostave u svemiru pošto prebace i poslednji gram pogonskog goriva. Rama je bio plen vredan svakog rizika koji baš nije samoubilački poduhvat.

A, naravno, moglo bi čak i do toga doći. Zapovednik Norton nije imao nikakvih iluzija u tom pogledu. Prvi put za poslednjih sto godina u ljudske poslove je ušao element potpune neizvesnosti, a to je jedina stvar koju ni naučnici ni političari ne mogu da trpe. Ako je to cena razrešavanja neizvesnosti, Nastojanje i njegova posada biće žrtvovani.

5. PRVA VBA

Rama je bio tih kao grobnica - što je možda i bio. Nije bilo radio-signalu ni na jednoj talasnoj dužini; nikakvih vibracija koje bi seizmografi mogli zabeležiti, ako se izuzmu mikrodrhtaji nesumnjivo prouzrokovani sve većom toplotom Sunca; nije bilo električnih struja ni radioaktivnosti. Bio je gotovo zloslutno tih. Očekivalo bi se da čak i asteroid bude bučniji.

"Šta smo očekivali?" pitao se Norton. "Odbor za doček?" Nije bio načisto da li treba da oseća razočaranje ili olakšanje. U svakom slučaju, činilo se da je inicijativa njemu prepuštena.

Nortonovo naređenje je glasilo: sačekati dvadeset četiri sata, potom izaći i istraživati. Tog prvog dana niko nije mnogo spavao. Čak i članovi posade van dužnosti provodili su vreme prateći instrumente koji su bezuspešno sondirali, ili prosto gledajući savršeno geometrijski predeo kroz okna za osmatranje. Da li ovaj svet živi - stalno su se iznova pitali. Da li je mrtav? Ili samo spava?

Prilikom prve VBA (Vanbrodske aktivnosti) Norton je uzeo samo jednog pratioca: poručnika bojnog broda Karla Mersera, svog žilavog i snalažljivog oficira za održavanje života. Nije nameravao da gubi brod iz vida, a ako dođe do nepritika, nije

verovatno da bi veća grupa bila bezbednija. Međutim, kao meru predostrožnosti ostavio je još dva člana posade, već u odelima, u vazdušnoj komori.

Ono nekoliko grama mase koju im je dao spoj gravitacionog i centrifugalnog polja Rame nije ni pomagalo ni smetalo; morali su se potpuno osloniti na svoje mlazne potiskivače. Čim bude moguće, odlučio je Norton, razapeće splet užadi između broda i bunkera, tako da se mogu kretati ne trošeći gorivo.

Najbliži bunker se nalazio svega deset metara od vazdušne komore i prva Nortonova briga je bila da proveri da kontakt nije ošteti brod. Trup Nastojanja se oslanjao o zaobljen zid pritiskom od nekoliko tona, ali je ovaj bio ravnomerno raspoređen. Umiren, počeo je da pluta oko kružne građevine, pokušavajući da joj odredi svrhu.

Prešao je samo nekoliko metara kad je naišao na prekid u glatkom, naizgled metalnom zidu. Najpre je pomislio da je to neki čudan ukras, jer nije izgledalo da ima neku korisnu ulogu. Šest zrakastih useka ili proreza bilo je duboko urezano u metal, a u njima je počivalo šest ukrštenih šipki, poput paoka točka bez obruča, sa malom glavčinom u sredini. Ali nije bilo načina da se točak okrene pošto je ugrađen u zid.

Zatim je, sa sve većim uzbuđenjem, primetio da se na krajevima paoka nalaze dublja udubljenja, zgodno uobličena da prime ruku koja hvata. (Kandžu? Pipak?) Ako čovek stane ovako, oslonivši se o zid, i povuče paoke ovako...

Glatko kao svila, točak je kliznuo iz zida. Na svoje potpuno iznenađenje - jer je bio praktično siguran da je bazvazdušni prostor odavno zavario sve pokretne delove - Norton se obreo držeći točak s paocima. Mogao je biti kapetan nekog starog jedrenjaka što stoji za kormilom svog broda.

Beše mu milo što zatamnjen zaslon njegovog šlema ne dozvoljava Merseru da vidi negov izraz. Bio je zapanjen, ali i besan na samog sebe. Možda je već načinio prvu grešku. Da li sad u unutrašnjosti Rame zvone uređaji za uzbunu i da li je njegov nepromišljeni postupak već pokrenuo neki neumitni mehanizam?

Ali Nastojanje nije izvestilo ni o kakvoj promeni; brodski senzori i dalje nisu beležili ništa sem slabasnih termičkih pucketanja i njegovih sopstvenih kretnji.

"Pa, kapetane, hoćete li da ga okrenete?"

Norton je još jednom pomislio na svoja uputstva: "Postupajte prema nahodađu, ali obazrivo". Kad bi svaki potez prvo proverio kod Kontrole misije, nikad ne bi nigde stigao.

"Kakva je tvoja dijagnoza, Karl?" upitao je.

"To je očigledno ručna kontrola otvora vazdušne komore - verovatno rezervni sistem za slučaj nestanka energije. Ne mogu zamisliti nijednu tehnologiju, koliko god bila usavršena, koja ne bi preduzela takvu predostrožnost."

I mora da je potpuno siguran, reče sebi Norton. Može se upotrebiti samo ako nema opasnosti po sistem.

Uhvatio je dva suprotna paoka motovila, čvrsto se oduprevši nogama o tle, i isprobao točak. Nije ni mrdnuo.

"Pomozi mi", reče Merseru.

Svaki je uhvatio jednu ručku. Uz najveći napor nisu uspeali da izazovu ni najmanje pomeranje.

Naravno, nije bilo osnova za pretpostavku da se satovi i vadičepovi na Rami okreću u istom smeru kao na Zemlji.

"Da pokušamo u suprotnom smeru", predloži Merser.

Ovog puta nije bilo otpora. Točak se gotovo bez napora okrenuo za pun krug. Zatim je, veoma glatko, zahvatio teret.

Pola metra dalje, zaobljeni zid bunkera počeo da se pomera, poput školjke koja se lagano otvara. Nekoliko čestica prašine, nošenih pramenovima vazduha, potekle su napolje, poput zasenjajućih dijamanta na blistavoj svetlosti Sunca.

Put u Ramu bio je otvoren.

6. ODBOR

Bila je velika greška, često je pomišljao dr Boze, što je za sedište Ujedinjenih planeta određen Mesec. Zemlja je neminovno težila da dominira radom - kao što dominira predelom izvan kupole. Ako su morali ovde da grade, možda je trebalo otići na Dalju stranu koju taj hipnotični kolot nikad ne obasjava svojim zracima.

Ali, naravno, prekasno je za menjanje, a u svakom slučaju nije postojala neka druga realna mogućnost. Sviđalo se to kolonijama ili ne, Zemlja će još vekovima i vekovima biti kulturni i ekonomski moćnik Sunčevog sistema.

Dr Boze je rođen na Zemlji, a iselio se na Mars tek kad mu je bilo trideset godina, te je smatrao da može prilično nepristrasno da sagleda političku situaciju. Sad zna da se više nikad neće vratiti na rodnu planetu, iako je udaljena samo pet sati putovanja raketom. U sto petnaestoj godini bio je savršeno zdrav, ali se nije mogao suočiti sa preuslovljavanjem nužnim da bi se privikao na težu tri puta jaču od one koju je uživao najveći deo svog života. Zauvek je izgnan iz sveta svog rođenja. Pošto nije bio sentimentalna osoba, nije dopuštao da ga to preterano oneraspoložava.

Ono što ga ponekad oneraspoloži jeste prinuda da iz godine u godinu vidi ista, poznata lica. Čudesa medicine su lepa i krasna - i on svakako ne želi da vraća sat unatrag - ali za ovim konferencijskim stolom sede ljudi s kojima radi više od pola veka. Tačno je znao šta će reći i kako će glasati po bilo kom pitanju. Želeo je da jednog dana neko od njih učini nešto potpuno neočekivano - čak nešto sasvim ludo.

A oni su se verovatno isto osećali u odnosu na njega.

Odbor za Ramu je još bio podnošljivo malobrojan, mada će se to nesumnjivo uskoro promeniti. Svih njegovih šest kolega - od kojih svaki predstavlja jednu članicu Ujedinjenih planeta - bili su telesno prisutni. Morali su; elektronska diplomatija nije moguća na razdaljinama Sunčevog sistema. Neki stariji državници, navikli na trenutne veze koje je Zemlja dugo uzimala kao nešto razumljivo po sebi, nikad se nisu pomirili sa činjenicom da su radio-talasima potrebni minuti, ili čak sati, da prevale ambise između planeta. "Zar vi, naučnici, ne možete da tu nešto učinite?" čulo bi se kako se gorko žale kad bi im kazali da je trenutna razgovor licem u lice nemoguć između Zemlje i ma kojeg od njene udaljenije dece. Jedino je Mesec imao gotovo podnošljivo zakašnjenje od jedne i po sekunde - sa svim političkim i psihološkim posledicama koje je to podrazumevalo. Zbog te činjenice astronomskog života, Mesec - i samo Mesec - uvek će biti predgrađe Zemlje.

Takođe su bili lično prisutni stručnjaci kooptirani u Odbor. Profesor Davidson, astronom, bio je stari poznanik. Danas, izgleda, nije u svom uobičajenom prigravom

izdanju. Boze nije ništa znao o zađevicama koje su prethodile izbacivanju prve sonde put Rame, ali mu profesorove kolege nisu dozvoljavale da to zaboravi.

Dr Telma Prajs je bila poznata po svojim brojnim nastupanjima na televiziji, mada je reputaciju prvi put stekla pre pedeset godina, tokom arheološke eksplozije koja je usledila isušivanju onog ogromnog morskog muzeja - Sredozemnog mora.

Boze je još pamtio uzbuđenja tog vremena, kada su izgubljena blaga Grka i Rimljana i desetine drugih civilizacija vraćena na svetlost dana. Bila je to jedna od retkih prilika kada je zažalio što živi na Marsu.

Eksobiolog Karlajl Perera bio je drugi očigledan izabranik; istoričar nauke Denis Solomons takođe. Boze je bio nešto manje srećan zbog prisustva Konrada Tejlora, slavnog antropologa, koji je reputaciju stekao spojivši na jedinstven način naučnost i erotiku u svojoj studiji pubertetskih rituala na Beverli Hilsu krajem dvadesetog veka.

Niko, međutim, ne bi mogao osporiti ser Luisu Sendsu pravo da bude član Odbora. Čovek, čijem je znanju ravna jedino njegova uglađenost, navodno je gubio pribranost jedino kad bi ga nazvali Arnoldom Tojnbijem njegovog doba. Međutim, veliki istoričar nije bio lično prisutan. Tvrdoglavo je odbijao da napusti Zemlju, čak i zarad ovako važnog sastanka. Njegova stereo-slika, koja se nije mogla razlikovati od stvarnog lika, prividno je zauzimala stolicu desno od Bozea, a neko je, kao da želi da upotpuni iluziju, pred nju stavio čašu vode. Boze je ovu vrstu tehnoloških podviga smatrao nepotrebnom smicalicom, no izenađuje koliko mnogo nepobitno velikih ljudi detinjasto očarava mogućnost da istovremeno budu na dva mesta. Ponekad je ovo čudo elektronike prouzrokovalo komične katastrofe. Boze je prisustvovao jednom diplomatskom prijemu kad je neko pokušao da prođe kroz stereogram i prekasno otkrio da je to stvarna osoba. A bilo je još smešnije posmatrati kako projekcije pokušavaju da se rukuju.

Sada je njegova ekselencija ambasador Marsa pri Ujedinjenim planetama sabrala svoje odlutale misli, iskašljala se i rekla: "Gospodo, otvaram sednicu Odbora. Mislim da ne grešim kad kažem da je ovo skup jedinstvenih talenata koji su se sabrali da se pozabave jedinstvenom situacijom. Nalog koji nam je dao generalni sekretar glasi: procenjivati ovu situaciju i savetovati zapovednika Nortona kad se ukaže potreba".

Ovo je bilo pravo čudo preteranog uproščavanja i svi su to znali. Ukoliko ne nastupi stvarna opasnost, Odbor možda nikad neće doći u neposrednu vezu sa zapovednikom Nortonom - ukoliko je ovaj uopšte čuo za postojanje Odbora. Odbor je privremena tvorevina Naučne organizacije Ujedinjenih planeta, a izveštaje podnosi, preko njenog direktora, generalnom sekretaru. Tačno je da je Osmatračka služba Sunčevog sistema deo Ujedinjenih planeta - no samo svojim operativnim, ali ne i naučnim odsekom. Teorijski, ovo ne bi trebalo da čini veliku razliku; nije bilo razloga da Odbor za Ramu - ili ma ko drugi, što se toga tiče - ne pozove zapovednika Nortona i ne ponudi koristan savet.

Međutim, veze sa dubokim kosmosom su skupe. Sa Nastojanjem se moglo stupiti u vezu jedino preko PLANETKOMA, koji je samostalna korporacija, čuvena po strogosti i efikasnosti svog računovodstva. Treba dugo vremena da se otvori kredit kod PLANETKOMA. Negde neko radi na tome, ali, trenutno, tvrda srca računara PLANETKOMA ne priznaju postojanje Odbora za Ramu.

"Ovaj zapovednik Norton", reče ser Robert Mekej, ambasador Zemlje, "ima ogromnu odgovornost. Kakav je to čovek?"

"Ja mogu da odgovorim na to pitanje", reče profesor Davidson, prelećući prstima po dirkama svog podsetnika. Namrštio se na ekran pun podataka i smesta reče da sastavlja sinopsis.

"Vilijem Cijen Norton, rođen 2077, u Brizbejnu, Okeana. Školovao se u Sidneju, Bombaju, Hjustonu. Zatim pet godina u Astrogradu, specijalizovao propulsiju. U službu stupio 2102. Uobičajena unapređenja... poručnik u trećoj ekspediciji na Persefonu... istakao se prilikom petnaestog pokušaja uspostavljanja baze na Veneri... hm... hm... primeran u službi... dvojno državljanstvo, Zemlja i Mars... žena i dete u Brizbejnu, žena i dvoje dece u Port Louelu, sa opcijom na treć..."

"Treću ženu?" naivno upita Tejlor.

"Ne. Dete, razume se", odseče profesor pre no što je primetio osmeh na Tejlorovom licu. Tih smeh zažubori oko stola, mada je izgledalo da Zemljani, suočeni sa prenaseljenošću, više zavide no što se zabavljaju. Nakon stoleća odlučnih napora, Zemlja još nije uspela da svoje stanovništvo svede ispod određenog cilja od jedne milijarde...

"Naimenovan za zapovednika istraživačkog broda Nastojanje u sastavu Osmatračke službe Sunčevog sistema. Prvo putovanje do retrogradnih Jupiterovih satelita... hm, to je bilo gusto... nalazio se na asteroidskom zadatku kada mu je naređeno da se pripremi za ovu operaciju... uspeo da stigne pre roka..."

Profesor je raščistio ekran i pogledao svoje kolege. Mislim da smo imali izvanrednu sreću što je upravo on bio čovek koji se mogao dobiti za tako kratko vreme. Mogli smo dobiti uobičajenog standardnog kapetana". Zvučao je kao da ima na umu tipičan strah i trepet svemirskih puteva, sa drvenom nogom i sa pištoljem u jednoj i jataganom u drugoj ruci.

"Podaci dokazuju samo da je sposoban", pobunio se ambasador Merkura (stanovništvo: 112.500, ali u porastu). "Kako će reagovati u potpuno novoj situaciji kao što je ova?"

Ser Luis Sends se iskašljao na Zemlji. Sekundu i po kasnije učinio je to i na Mesecu. "To baš nije sasvim nova situacija", podsetio je Hermijanca, "mada je prošlo tri veka otkako je nastala poslednji put. Ako je Rama mrtav ili nenastanjen - a dosad svi znaci ukazuju da je tako - Norton je u položaju arheologa koji otkriva ruševine neke izumrle civilizacije." Učtivo se naklonio dr Prajsovoj, koja klimnu glavom u znak slaganja. "Očigledni primeri su Šliman u Troji i Muo u Ankor Vatu. Opasnost je minimalna, mada se, naravno, nesrećni slučaj nikad ne može sasvim isključiti."

"Ali šta je sa miniranim klopnama i mehanizmima za okidanje o kojima su govorile pristalice Pandor teorije?" upita dr Prajsova.

"Pandora?" hitro zapita hermijanski ambasador. "Šta je to?"

"Jedan sulud pokret", objasnio je ser Robert, s onoliko zbunjenosti koliko jedan diplomata može da pokaže, "ubeđen da Rama predstavlja ozbiljnu potencijalnu opasnost. Zna, kutija koju ne treba otvarati". Sumnjao je da Hermijanac zna; na Merkuru se nije ohrabrivalo izučavanje klasika.

"Pandora - paranoja", brecnu se Tejlor. "Oh, naravno, takve stvari su zamislive, ali zašto bi ijedna inteligentna rasa poželela da izvodi takve detinjaste smicalice?"

"Pa, čak i ako isključimo takve neprijatnosti", nastavio je ser Robert, "i dalje nam ostaje mnogo zlokobnija mogućnost aktivnog, nastanjenog Rame. Tada se situacija svodi na susret dveju kultura - na veoma različitim stupnjevima tehnologije. Pizaro i Inke. Piri i

Japanci. Evropa i Afrika. Gotovo uvek posledice su bile katastrofalne - za jednu stranu ili obe. Ja ne dajem nikakve preporuke, samo ukazujem na prethodne primere."

"Hvala vam, ser Roberte", odgovori Boze. Malo je nezgodno, pomisli, imati dva 'sera' u jednom malom odboru; u ovo poodmaklo vreme ta titula je počast koju je malo Engleza izbeglo. "Siguran sam da smo svi razmišljali o ovim uznemirujućim mogućnostima. Ali, ako su stvorovi u Rami... ovaj... zlonamerni, hoće li ono što preduzmemo išta, ma i najmanje, stvarno izmeniti?"

"Mogli bi nas ignorisati - ako se udaljimo."

"Kako - nakon što su putovali milijarde milja i hiljade godina?"

Rasprava je dosegla tačku poletanja i sad je sama sebe održavala. Boze se zavalio u stolicu, malo je govorio i čekao da se uobličići zajednički stav.

Dogodilo se upravo ono što je predviđao. Svi su se složili da je, pošto je zapovednik Norton otvorio prva vrata, nezamislivo da ne otvori i druga.

7. DVE SUPRUGE

Kad bi njegove supruge jednom uporedile njegove videograme, razmišljao je zapovednik Norton, pre zabavljajući se no zabrinuto, to bi mu navalilo veliki dodatni posao. Sad je mogao da sastavi samo jedan dug videogram i iskopira ga, dodajući samo kratke lične poruke i imena od milja, pre no što odašlje gotovo istovetne kopije put Marsa i Zemlje.

Naravno, sasvim je neverovatno da će njegove supruge ikad učiniti tako nešto; bilo bi skupo čak i uz povlašćenu tarifu za porodice astronauta. A ne bi ni imalo smisla. Njegove porodice su bile u izvrsnim odnosima i razmenjivale su uobičajene čestitke prilikom rođendana i godišnjica. No, sve u svemu, možda je i dobro što se devojke nikad nisu srele i verovatno nikad i neće. Mirna je rođena na Marsu, te ne bi mogla podneti jaču težu Zemlje. A Kerolajn mrzi čak i onih dvadeset pet minuta najdužeg putovanja na Zemlji.

"Izvinjavam se što sam s ovom emisijom zakasnio jedan dan", reče Norton, pošto je završio opšti uvod, "ali, verovali ili ne, poslednjih trideset sati bio sam van broda.

Nemoj se uznemiravati - sve je pod kontrolom. Trebalo nam je dva dana, ali sad smo gotovo prošli kroz kompleks vazdušnih komora. Mogli smo to obaviti za nekoliko sati da smo znali ono što sad znamo. Ali ništa nismo rizikovali, poslali smo u prethodnicu daljinske kamere i desetak puta smo ispitali sve komore kako bismo se uverili da se neće zatvoriti za nama pošto prodemo.

Svaka komora je jednostavan obrtni valjak sa otvorom na jednoj strani. Uđeš kroz taj otvor, okreneš valjak za sto osamdeset stepeni i tada se otvor poklopi sa drugim vratima te možeš da izađeš. Ili, kao u ovom slučaju, da izlebdiš.

Ramanci su stvarno sve osigurali. Postoje tri takve valjkaste komore, jedna za drugom, odmah s unutrašnje strane omotača, ispod ulaznog bunkera. Ne mogu da zamislim kako bi makar jedna otkazala, sem da je neko raznese eksplozivom, ali čak i tada bi ostala druga, rezervna, a potom treća.

A to je samo početak. Poslednja komora izlazi na prav hodnik, dug gotovo pola kilometra. Izgleda čist i uredan, kao i sve što smo videli. Na svakih nekoliko metara nalaze se mali otvori u kojima su verovatno bile svetiljke, ali sada je sve potpuno tamno i,

mogu ti reći, zastrašujuće. U zidove su takođe usečene dve naporedne kolotečine, široke oko centimetar, koje se pružaju celom dužinom hodnika. Pretpostavljamo da je po njima išla neka platforma koja je prevozila opremu - ili ljude - tamo-amo. Uštedelo bi nam mnogo truda kad bismo je mogli staviti u pogon.

Pomenuo sam da je tunel dug pola kilometra. Dakle, na osnovu naših seizmičkih merenja znamo da je otprilike tolika debljina školjke, te smo očitogotovo prošli. Nismo se iznenadili našavši na kraju tunela jednu od onih valjkastih vazdušnih komora.

Da, pa još jednu. I još jednu. Ti ljudi su izgleda sve radili u tri primerka. Sad smo u poslednjoj komori, gde čekamo saglasnost Zemlje pre no što prođemo. Unutrašnjost Rame je svega nekoliko metara odavde. Biću mnogo srećniji kad ova napetost prođe.

Ti poznaješ Džerija Kirhofa, mog pomoćnika, koji ima tako veliku biblioteku pravih knjiga da sebi ne može dozvoliti da se iseli sa Zemlje? E, pa, Džeri mi je ispričao o istoj ovakvoj situaciji još tamo početkom dvadeset prvog - ne, dvadesetog veka. Jedan arheolog je pronašao grobnicu nekog egipatskog kralja, prvu koju nisu opljačkali lopovi. Njegovim radnicima su bili potrebni meseci dok su, komoru po komoru, prokopali put i, najзад, došli do poslednjeg zida. Onda su probili kamenje, a arheolog je unutra proturio svetiljku i glavu. Pred njim se ukazala odaja puna blaga - neverovatnih stvari, zlata i nakita.

Možda je i ovo grobnica; to izgleda sve verovatnije. Čak i sada nema ni najslabijeg zvuka ili nagoveštaja neke aktivnosti.

No, sutra ćemo znati."

Norton je prebacio magnetoskop na STOP. Šta bi još mogao da kaže o poslu, pitao se, pre no što započne posebne lične poruke svojim porodicama? Normalno nikad nije zalazio u tolike pojedinosti, ali ove okolnosti teško da su normalne. Ovo može da bude poslednji videogram koji će ikad poslati svojim milim i dragim. Dužan je da im objasni šta radi.

Kad budu videli ove slike i čuli ove reči, on će biti u unutrašnjosti Rame - pa ma šta to donelo.

8. KROZ GLAVČINU

Norton nikad ranije nije tako snažno osećao srodnost s ovim davno umrlim egiptologom. Otkako je Huard Karter prvi put zavirio u Tutankamonovu grobnicu, nijedan čovek nije doživeo ovakav trenutak. Ipak, poređenje je bilo gotovo besmisleno smešno.

Tutankamon je sahranjen tek juče - pre nepune četiri hiljade godina; Rama je mogao biti stariji od ljudskog roda. Ona mala grobnica iz Doline kraljeva mogla bi se izgubiti u hodnicima kojima su već prošli, a prostor što leži s onu stranu ovog poslednjeg ulaza veći je bar milion puta. A što se tiče blaga koje je mogao da sadrži - ono je prevazilazilo moći mašte.

Bar pet minuta niko nije prozborio preko radio-veze; dobro obučena ekipa čak nije verbalno izvestila o dovršenju svih provera. Merser mu je naprosto dao znak "U redu" i mahnuo rukom ka otvorenom tunelu. Kao da su svi shvatili da je ovo istorijski trenutak, koji ne treba kvariti nepotrebnim brbljanjem. Nortonu je to odgovaralo, jer, za

časak, ni on nije imao šta da kaže. Uključio je snop svoje svetiljke i mlazne potiskivače i polako otplutao niz kratak hodnik, vukući za sobom sigurnosni kabel. Svega nekoliko sekundi kasnije obreo se unutra.

Unutar čega? Sve što se pred njim nalazilo bila je potpuna tama; u snopu svetiljke nije odbleskivao ni tračak svetlosti. Očekivao je to, ali nije stvarno verovao. Sva izračunavanja su pokazala da je suprotni zid udaljen desetine kilometara; sad mu oči govore da je odista tako. Dok je polako plutao u taj mrak, osetio je iznenadnu potrebu za ohrabrenje sigurnosnog kabla, jaču od ijedne koju je ikad ranije osetio, čak i prilikom prve VBA. A to je smešno. Bez vrtoglavice je gledao preko raspona svetlosnih godina i megaparseka; zašto bi ga uznemiravalo nekoliko kubnih kilometara praznine?

Tugaljivo je razmišljao o ovom problemu kad ga ublaživač zamaha na kraju kabla blago zakoči, uz jedva osetan poskok. Uzaludno ispitujućim snopom lampe prešao je sa ništavila pred sobom da istraži površinu koju je prešao.

Kao da je lebdeo nad centrom malog kratera koji i sam čini ulegnuće u osnovi drugog, mnogo većeg. Sa svih strana se uzdizao sklop terasa i rampi - sve behu geometrijski precizne i očigledno veštačke - koji se prostire dokle dopire mlaz svetla. Na oko sto metara udaljenosti video je izlaze dva druga sistema vazдушnih komora, istovetne sa ovim.

I to je bilo sve. Prizor u sebi nije imao ništa izuzetno egzotično ili tuđe. U stvari, prilično liči na napušten rudnik. Osetio je neodređeno razočaranje; posle svih ovih napora trebalo je da dođe neko dramatično, čak transcendentno otkrovenje. Onda je sebe podsetio da vidi svega nekoliko stotina metara. Tama s onu stranu njegovog vidnog polja možda sadrži više čuda no što mu je stalo da vidi.

Podneo je kratak izveštaj svojim drugovima koji su zabrinuto čekali, a onda je dodao: "Izbacujem raketu - sa dvominutnom zadržkom. Evo, ode!"

Svom snagom je hitnuo mali valjak pravo uvis - ili od sebe - i počeo da broji sekunde dok se valjak smanjivao, odmičući niz snop svetla. Pre no što je odbrojao četvrt minuta, izgubio je valjak iz vida; kad je stigao do sto, zaklonio je oči i uperio kameru. Uvek je dobro procenjivao vreme; ostalo mu je samo dve sekunde kad je svet eksplodirao svetlošću. A ovog puta nije bilo razloga za razočaranje.

Čak ni milione sveća jaka svetlost rakete nije mogla da osvetli celinu ogromne šupljine, ali je video dovoljno da shvati njen plan i oceni njene titanske razmere. Nalazio se na jednom kraju šupljeg valjka širokog najmanje deset kilometara, a beskonačne dužine. Sa svoje tačke gledanja na centralnoj osi video je takvu silesiju pojedinosti na zaobljenim zidovima oko sebe da je njegov um mogao da primi samo sićušan delić svega toga. Gledao je predeo čitavog jednog sveta pri svetlosti jednog jedinog bleska munje i pokušao je da navlašnim naporom volje ureže tu sliku u svoj duh.

Svuda oko njega uzdizale su se terasaste padine kratera sve dok se ne bi stopile sa čvrstim zidom koji je ivičio nebo. Ne - taj utisak je pogrešan; mora se osloboditi i zemaljskih i vasijskih instikata i nanovo se orijentisati prema jednom novom sistemu koordinata.

Nije se nalazio na najnižoj tački ovog čudnog, posuvraćenog sveta, već na najvišoj. Odavde su svi pravci išli naniže, a ne uvis. Kad bi se pomerio od ove centralne ose ka zaobljenom zidu, o kojem više ne sme da misli kao o zidu, sila teže bi se stalno povećavala. Doprevši do unutrašnje površine valjka, mogao je da na ma kojoj tački stoji uspravno, nogama prema zvezdama, a glavom ka centru obrtnog doboša. Koncept je bio

vrlo poznat: od prvog praskozorja vasionских letova centrifugalna sila je korišćena za simulisanje teže. Jedino je razmera ove primene tako ogromna, tako poražavajuća. Najveća vasionска stanica Sinhsat Pet imala je manje od dvesta metara u prečniku. Biće potrebno izvesno vreme da se čovek navikne na sto puta veću.

Cev predela koja ga je okružavala beše prošarana područjima svetla i senke koja su mogla biti šume, polja, zaleđena jezera ili gradovi; razdaljina i sve slabija svetlost rakete onemogućavali su identifikaciju. Uske pruge, koje su mogle biti drumovi, kanali ili ukroćene reke, oblikovale su jedva vidljivu geometrijsku mrežu; a daleko niz valjak, na samoj granici vidnog polja, pružao se pojas dublje tmine. Činio je pun krug što opasuje unutrašnjost ovog sveta i Norton se odjednom seti mita o Okeanu, moru koje, kako su verovali drevni narodi, okružuje Zemlju.

Ovo je možda još čudnije more - ne kružno, već valjkasto. Da li je pre no što se zaledilo u međuzvezdanoj noći imalo talase, i plime, i struje - i ribe?

Raketa je palucnula i utrnula; trenutak otkrovenja je minuo. Ali Norton je znao da će, dok je živ, ove slike ostati urezane u njegov duh. Kakva god otkrića mogla doneti budućnost, ona nikad neće izbrisati ovaj prvi utisak. A istorija neće moći da mu oduzme povlasticu da je bio prvi pripadnik ljudskog roda koji je ugledao dela jedne nezemaljske civilizacije.

9. IZVIDANJE

"Dosad smo niz osu valjka izbacili pet raketa s velikom zadržkom, te imamo dobru foto-dokumentaciju o celoj njegovoj dužini. Sve glavne tačke su ucrtane na mapu. Mada smo samo mali broj mogli da identifikujemo, dali smo im privremena imena.

Unutrašnja šupljina je duga pedeset kilometara, a široka šesnaest. Oba kraja imaju oblik kupe, prilično složene geometrije. Naš kraj smo nazvali Severna hemisfera i sad ovde, na osi, uspostavljamo prvu bazu.

Od središnje glavčine, na razmaku od sto dvadeset stepeni, zrakasto je postavljeno troje lestava, gotovo kilometar duge. Sve se završavaju na terasi, ili zaravni, prstenastog oblika, koja se proteže oko cele kupe. A odatle, nastavljajući se na pravac lestvi, dalje vode tri ogromna stepeništa, koja silaze sve do ravnice. Ako zamislite kišobran sa svega tri rebra, na podjednakim razmacima, imaćete dobru predstavu o ovom kraju Rame.

Svako od tih rebara predstavlja stepenište, veoma strmo u blizini ose, no koje se potom polako ublažava kako se bliži ravnici. Stepeništa - nazvali smo ih Alfa, Beta i Gama - nisu iz jednog dela, već se prekidaju na još pet kružnih terasa. Po našem proračunu mora da ima između dvadeset i trideset hiljada stepenika. Verovatno su stepeništa korišćena samo za slučaj opasnosti, jer je nezamislivo da Ramanci - ili kako god ih nazvali - nisu imali neki bolji način da dopru do ose svog sveta.

Južna hemisfera izgleda sasvim drukčije. Pre svega, na njoj nema stepeništa ni ravne središnje glavčine. Umesto toga, tamo se nalazi ogroman kilometarski šiljak, koji štrči sa ose, a oko njega šest manjih. Ceo sklop je vrlo čudan i ne možemo da zamislimo šta znači.

Pedeset kilometara dug valjkasti deo između dve kupe nazvali smo Centralna ravnica. Može izgledati blesavo što upotrebljavamo reč 'ravnica' za opis nečeg tako

očigledno oblog, ali mi smatramo da je naziv opravdan. Kad siđemo tamo, izgledaće nam ravna - baš kao što unutrašnjost boce mora izgledati ravna mravu koji u njoj mili u krug.

Najupadljivija odlika Centralne ravnice jeste deset kilometara širok taman pojas koji se oko sredine proteže svud unaokolo. Izgleda kao led, te smo ga nazvali Cilindrično more. Tačno u sredini nalazi se veliko ovalno ostrvo, oko deset kilometara dugo, a tri široko, pokriveno visokim zdanjima. Pošto nas podseća na stari Menheten, nazvali smo ga Njujork. Ipak, ne verujem da je to grad; više liči na ogromnu fabriku ili postrojenje za hemijsku preradu.

Međutim, postoje gradovi - ili, u svakom slučaju, naselja - bar šest njih. Da su sagrađena za ljudska bića, u svakom bi se moglo smestiti oko pedeset hiljada. Nazvali smo ih Rim, Peking, Pariz, Moskva, London i Tokio. Povezana su drumovima i nečim što izgleda kao mreža pruga.

U ovom zaleđenom lešu jednog sveta sigurno ima dovoljno građe za vekove israživanja. Treba da istražimo četiri hiljade kvadratnih kilometara, a imamo svega nekoliko nedelja za to. Pitam se da li ćemo ikad doznati odgovor na dve zagonetke koje me opsedaju otkako smo ušli: ko su bili stanovnici? I šta se pokvarilo?"

Snimak se završio. Na Zemlji i Mesecu članovi Odbora za Ramu su se promeškoličili, zatim su počeli da razgledaju mape i fotografije koje su bile razastrte pred njima. Mada su ih već satima proučavali, glas zapovednika Nortona dodao je jednu dimenziju koju slike ne mogu da dočaraju. On je odista bio tamo, svojim očima je prelazio po tom izvanrednom posuvraćenom svetu, tokom kratkih trenutaka dok su njegovu vekovnu noć osvetljavale rakete. I on je čovek koji će predvoditi svaku ekspediciju koja krene da istražuje taj svet.

"Doktore Perera, vi, mislim, imate neke opaske?"

Ambasador Boze se za trenutak upitao nije li trebalo da prvo da reč profesoru Davidsonu, kao starijem naučniku i jedinom astronomu. No, činilo se da je stari kosmolog još u stanju blagog šoka, a očito je van svog elementa. Tokom čitave svoje profesionalne karijere on je u svemiru video arenu za titanske, bezlične sile teže, magnetizma i radijacije; nikad nije verovao da život igra neku važnu ulogu u shemi stvari i smatrao je njegovu pojavu na Zemlji, Marsu i Jupiteru slučajnim odstupanjem.

Međutim, sada su tu dokazi da život ne samo postoji izvan Sunčevog sistema već i da je dosegao vrhunce koji daleko prevazilaze sve što je čovek postigao ili se može nadati da će postići u predstojećim vekovima. Sem toga, otkriće Rame je osporilo jednu drugu dogmu koju je Davidson godinama propovedao. Kad bi ga saterali uza zid, on bi, preko volje, dopustio da život verovatno postoji u drugim zvezdanim sistemima, ali besmisleno je, uvek bi tvrdio, zamišljati da bi ikad mogao preći ambise između zvezda.

Možda Ramanci odista nisu u tome uspeali, ako je zapovednik Norton u pravu kad veruje da je njihov svet sada grobnica. Ali su bar pokušali da izvedu taj podvig u razmerama koje pokazuju veliku meru pouzdanja u ishod. Ako se takva stvar jednom dogodila, ona se svakako morala dogoditi mnogo puta u ovom sazvežđu od sto milijardi sunaca. A na kraju će ipak, svakako, neko, negde, uspeti.

Ovo je bila teza koju je, bez dokaza, ali uz obilno mlataranje rukama, godinama propovedao dr Karlajl Perera. On je sad veoma srećan, mada i krajnje razočaran čovek. Rama je spektakularno potvrdio njegova gledišta, a on neće moći da kroči u njegovu unutrašnjost, pa čak ni da je vidi svojim očima. Da se iznebuha pojavi đavo i ponudi mu

bar trenutne teleportacije, on bi potpisao ugovor, ne potrudivši se da pročita odredbe štampane sitnim slogom u kojima se kriju začkoljice.

"Da, gospodine ambasadore, mislim da raspoložem izvesnim zanimljivim informacijama. Ovde je nesumnjivo u pitanju 'svemirska lađa'. To je stara ideja iz astronautičke literature. Uspeo sam da joj nađem izvor kod britanskog fizičara Dž. D. Bernala, koji je ovaj metod međuzvezdane kolonizacije predložio u jednoj knjizi objavljenoj 1929 - da, pre dvesta godina! A veliki ruski pionir Ciolkovski je još ranije bio izneo unekoliko sličnih predloga.

Ukoliko želite da odete iz jednog zvezdanog sistema u drugi, pred vama je izvestan broj izbora. Pretpostavljajući da je brzina svetlosti apsolutna granica - a to još nije sasvim utvrđeno, uprkos svim suprotnim tvrdnjama koje ste mogli čuti" - tu je Davidson šmrknuo s negodovanjem, ali nije zvanično protestovao - "možete da obavite brzo putovanje malim brodom ili sporo - džinovskim brodom.

Ne postoji, čini se, nikakav tehnički razlog zašto svemirski brod ne bi mogao postići devedeset ili više odsto brzine svetlosti. To bi podrazumevalo vreme putovanja od pet do deset godina, između susednih zvezda - to je možda dosadno, ali ne i neizvodljivo, pogotovo za stvorove čiji se životni vek možda meri stolicima. Mogu se zamisliti putovanja ovog trajanja koja bi se obavljala brodovima ne mnogo većim od naših.

Ali, možda su takve brzine nemoguće, uz razuman koristan teret. Ne zaboravite, morate poneti gorivo za usporavanje na kraju puta, čak i ako putujete samo u jednom smeru. Te je možda pametnije ne žuriti - putovati deset hiljada, sto hiljada godina.

Bernal i drugi su smatrali da bi se to moglo izvesti malim pokretnim svetovima od nekoliko kilometara u prečniku, što nose hiljade putnika na putovanja koja bi trajala generacijama. Prirodno, sistem bi morao biti strogo zatvoren, sa cikličnim ponovnim korišćenjem iste hrane, vazduha i ostalih potrošnih potreba. No, razume se, to je upravo način na koji funkcioniše Zemlja - u nešto većim razmerama.

Izvesni pisci su predlagali da se te svemirske lađe grade u obliku koncentričnih sfera; drugi su predlagali šuplje obrtne valjke, kako bi centrifugalna sila mogla da obezbeđuje veštačku težu - upravo ono što smo našli na Rami..."

Davidson nije mogao da trpi ovo aljkavo brbljanje: "Nema nikakve centrifugalne sile. To je inženjerski fantom. Postoji samo inercija".

"Naravno, vi ste potpuno u pravu", priznao je Perera, "mada bi moglo biti teško u to ubediti čoveka koji je upravo zbačen sa vrtuljka. Međutim, matematička strogost izgleda nepotrebna..."

"Čujmo, čujmo", ubacio je Boze, s izvesnom merom ozlojađenosti. "Svi znamo šta hoćete da kažete, ili zamišljamo da znamo. Molim vas, ne razbijajte naše iluzije."

"Dakle, ja sam samo ukazao da nema ničeg pojmovno novog u Rami, mada je njegova veličina zapanjujuća. Ljudi su dve hiljade godina zamišljali takve stvari.

Sada bih želeo da se pozabavim drugim pitanjem. Koliko tačno vremena Rama već putuje kroz svemir?

Sada raspoložemo veoma tačno određenim podacima o njegovoj orbiti i brzini. Uz pretpostavku da nije izvršio nikakve promene kursa, možemo ocrtati njegove pozicije za milione godina unatrag. Očekivali smo da dolazi iz pravca neke obližnje zvezde. Međutim, uopšte nije tako.

Ima preko dvesta hiljada godina otkako je Rama prošao blizu neke zvezde, a ispostavilo se da je upravo ta zvezda nepravilna varijabla - najnepogodnije sunce koje

biste mogli zamisliti za nastanjen sunčev sistem. Raspon njenog sjaja ide od preko pedeset do jedan; svaka planeta bi naizmenično bila pečena i sleđena svakih nekoliko godina."

"Imam jednu sugestiju", ubacila je dr Prajs. "Možda to sve objašnjava. Možda je to sunce nekada bilo normalno, pa je postalo nestabilno. Zato su Ramanci morali da nađu novo."

Perera je poštovao starog arheologa, te je pustio da olako prođe. Ali šta bi ona rekla, pitao se, kada bi on počeo da ukazuje na stvari koje su u njenoj struci namah očigledne?

"Razmotrili smo tu mogućnost", reče blago. "Ali, ako su naše sadašnje teorije razvoja zvezda ispravne, ta zvezda nikad nije mogla biti stabilna, nikad nije mogla imati planete što nose život. Znači, Rama je krstario kroz vasionu najmanje dvesta hiljada, a možda i preko milion godina.

Sada je hladan i taman i naizgled mrtav i mislim da znam uzrok. Ramanci možda nisu imali drugi izbor, možda su odista bežali ispred neke katastrofe - ali su se prevarili u proračunima.

Nijedan zatvoren ekološki sistem ne može biti stopostotno efikasan; uvek postoje otpaci, gubitak - neka degradacija sredine i gomilanje zagađujućih materija. Možda su potrebne milijarde godina da se zatruje i istroši jedna planeta, no to će se na kraju dogoditi. Okeani će se isušiti; atmosfera će iscuriti u svemir.

Po našim merilima, Rama je ogroman - no on je, ipak, veoma majušna planeta. Moja izračunavanja zasnovana na iscurivanju kroz omotač i neka razumna nagađanja o stopi biološkog ciklusa ukazuju da se njegova ekologija mogla održati samo oko hiljadu godina. Dozvoljavam najviše deset hiljada godina.

Uz brzinu kojom Rama putuje, to bi bilo dovoljno za prelazak između gusto zbijenih sunaca u srcu sazvežđa. Ali ne i ovde, sred raštrkane populacije spiralnih ogranaka. Rama je brod koji je potrošio svoje zalihe pre no što je stigao do odredišta. To je olupina što pluta sred zvezda.

Postoji samo jedna ozbiljna zamerka ovoj teoriji i ja ću je izneti pre no što to učini ma ko drugi. Ramina orbita je tako tačno upravljena na Sunčev sistem da slučajna podudarnost izgleda isključena. Zapravo, rekao bih da Rama sad ide odveć blizu Sunca da bi bio bezbedan. Nastojanje će morati da se odvoji mnogo pre perihela kako bi izbeglo pregrejavanje.

Neću se praviti da sve ovo razumem. Možda još funkcioniše neki vid automatskog konačnog usmeravanja, upravljajući Ramu ka najbližoj pogodnoj zvezdi, vekovima nakon smrti njegovih graditelja.

A oni jesu mrtvi; staviću na kocku svoj ugled da je tako. Svi uzorci koje smo uzeli iz unutrašnjosti apsolutno su sterilni. Nismo našli ni jedan jedini mikroorganizam. Što se tiče priča o usporenom životu koje ste možda čuli, možete ih prenebregnuti. Postoje suštinski razlozi zašto postupci hibernacije dejstvuju samo nekoliko vekova - a mi imamo posla s vremenskim rasponom koji je hiljadu puta duži.

Tako da oni što veruju u Pandoru i njihovi sledbenici nemaju razloga za brigu. Što se mene tiče, meni je žao. Bilo bi divno upoznati drugu inteligentnu vrstu.

Međutim, bar smo odgovorili na jedno drevno pitanje. Mi nismo sami. Zvezde za nas više nikad neće biti iste."

□ 10. SILAZAK U TAMU

Zapovednik Norton bio je u grdnom iskušenju, no kao kapetan on je pre svega dužan da brine o svom brodu. Ako prilikom ovog početnog sondiranja nešto pođe naopako, možda će morati da se spasava bekstvom.

To je ostavljalo njegovog drugog oficira, poručnika bojnog broda Mersera, kao izbor koji se nameće. Norton je rado priznao da je Karl pogodniji za ovaj zadatak.

Kao najveći autoritet za sisteme održavanja života, Mersejer je napisao neke od standardnih udžbenika za to područje. Lično je proverio bezbroj tipova opreme, često i u opasnim okolnostima, a njegova kontrola biološke povratne sprege bila je čuvena. Mogao je da u trenutku prepolovi brzinu svog broda i da u trajanju od deset minuta svede disanje gotovo na nulu. Ova korisna mala veština ne jednom mu je spasila život.

Ipak, i pored velikih sposobnosti i inteligencije, bio je gotovo potpuno lišen mašte. Za njega su najopasniji opiti ili zadaci bili naprosto poslovi koje valja obaviti. Nikad nije nepotrebno rizikovao i uopšte nije priznavao ono što se obično smatra hrabrošću.

Dve devize na njegovom stolu sažeto su izražavale Mersejerovu životnu filosofiju. Jedna je pitala: ŠTA STE ZABORAVILI? Druga je glasila: POMOZITE DA SE ISKORENI JUNAŠTVO. Činjenica da su ga mnogi smatrali najhrabrijim čovekom u floti predstavljala je jedinu stvar koja ga je ljutila.

Izborom Mersera automatski je odabran sledeći čovek: njegov nerazdvojni drug, poručnik Džo Kalvert. Bilo je teško otkriti šta njih dvojica imaju zajedničkog. Sitni, prilično nervozni navigacioni oficir bio je deset godina mlađi od svog neosetljivog i neuznemirljivog prijatelja, koji sasvim izvesno nije delio njegovo strasno zanimanje za umetnost primitivnog filma.

Ali niko ne može predvideti gde će munja udariti, a pre mnogo godina Mersejer i Kalvert su uspostavili po svemu sudeći stabilnu vezu. To je bila prilično česta stvar. Mnogo je neobičnija činjenica da su tamo, na Zemlji, delili i ženu, koja je svakom od njih rodila po jedno dete. Norton se nadao da će je jednog dana upoznati; to mora da je veoma izuzetna žena. Trougao traje najmanje pet godina i još izgleda ravnostan.

Dva čoveka nisu dovoljna za istraživačku ekipu. Odavno je otkriveno da su trojica najpovoljnije rešenje, jer ako jedan bude izgubljen, dvojica još uvek mogu da se izbave odande gde bi jedan preživeli bio osuđen na propast. Nakon dosta razmišljanja, Norton je odabrao tehničkog narednika Vilara Majrona. Mehanički genije koji je umeo sve da popravi ili da konstruiše nešto bolje ako se ne može popraviti, Majron je bio idealna ličnost za identifikovanje dotle neviđenih delova opreme. Na dugom odsustvu sa svog redovnog posla predavača na Astrotehničkom fakultetu, narednik je odbio oficirski čin sa obrazloženjem da ne želi da sprečava napredovanje zaslužnijih profesionalnih oficira. To objašnjenje niko nije uzimao ozbiljno i svi su se slagali da Vilova ambicioznost zaslužuje ocenu nula. Mogao bi dogurati do vasionkog narednika, ali nikada neće biti redovan profesor. Poput nebrojenih podoficira pre njega, Majron je otkrio idealan kompromis između moći i odgovornosti.

Dok su lebdeli kroz poslednju vazдушnu komoru i isplutali niz bestežinsku osu Rame, Kalvert se, kao što mu se često dešavalo, obreo usred filmskog vraćanja u prošlost.

Katkad se pitao da li bi trebalo da pokuša da se izleči od ove navike, ali u njoj nije mogao da otkrije nikakve otežice. Ona je čak i najdosadnije situacije činila zanimljivim, a ko zna? - jednog dana bi mu mogla spasti život. Setiće se šta bi u sličnim okolnostima učinio Ferbenks, ili Koneri, ili Hiroši.

Ovog puta upravo je trebalo da pređe vrh rova u jednom od ratova ranog dvadesetog veka: Merser je narednik na čelu patrole od tri vojnika, u noćnom pohodu u ničiju zemlju. Nije bilo odveć teško zamisliti da se nalazi na dnu ogromnog kratera od granate; istina, kratera koji je nekako uredno iskrojen u niz uzlaznih terasa. Krater plavi svetlost tri na velikim razmacima postavljena plazma-reflektora, koji po celoj unutrašnjosti bacaju svetlo, gotovo bez senki. Ali s one strane, preko ruba najudaljenije terase, bejahu tama i zagonetnost.

U mislima, Kalvert je savršeno znao šta tamo leži. Najpre pljosnata kružna zaravan sa prečnikom od preko jednog kilometra. Deleći je na tri jednaka dela, veoma slična širokom železničkom koloseku, tu su troje široke lestve, sa prečagama usečenim u površinu tako da ne bi predstavljale nikakvu prepreku ma čemu što preko njih klizi. Pošto je raspored potpuno simetričan, nije bilo razloga da se čovek opredeli za jedne a ne za druge lestve; lestve najbliže vazdušnoj komori Alfa izabrane su prosto kao zgodne.

Iako su prečage lestvi bile neudobno razmaknute, to nije predstavljalo nikakvu teškoću. Čak i na rubu glavčine, pola kilometra od ose, teža još uvek iznosi jedva trideseti deo Zemljine. Mada nose gotovo sto kilograma opreme i pribora za održavanje života, moći će lako da se kreću, naizmenično hvatajući rukama.

Zapovednik Norton i ekipa za podršku otpratili su ih duž palamara, rastegnutih od vazdušne komore Alfa do ruba kratera. A onda je, s onu stranu dometa reflektora, pred njima ležala tmina Rame. Sve što se moglo videti u poigravajućim snopovima šlemnih svetiljki beše prvih nekoliko stotina metara lestvi, koje su se smanjivale i gubile u pljosnatoj ravnici, inače bez ikakvih belega.

A sad, reče sebi Merser, moram doneti svoju prvu odluku. Da li se penjem uz ove lestve ili silazim?

Pitanje nije bilo beznačajno. U suštini, još su se nalazili u području nulte teže i mozak je mogao da izabere sistem oznaka koji mu godi. Jednostavnim naporom volje, Merser je sebe mogao ubediti kako gleda vodoravnu ravnicu ili uza stranu vertikalnog zida ili preko ivice strme litice. Ne mali broj astronauta iskusio je ozbiljne psiholške tegobe odabравši pogrešne koordinate prilikom polaska na neki složen zadatak.

Merser je rešio da ide glavom napred, jer bi svaki drugi način kretanja bio nespretno. Sem toga, tako je lakše mogao videti šta je pred njim. Zato će prvih nekoliko stotina metara zamišljati da se penje; tek kad porast privlačne sile teže onemogućiti održavanje ove iluzije, okrenuće svoje mentalne pravce za sto osamdeset stepeni.

Uhvatio je prvu prečagu i blago se otisnuo duž lestvi. Kretanje je bilo lako, kao plivanje uz morsko dno - zapravo i lakše, jer nema vode da vuče unatrag. Bilo je tako lako da se javljalo iskušenje da se ide prebrzo, no Merser je bio odveć iskusan da žuri u novoj situaciji kao što je ova.

U slušalicama je čuo pravilno disanje svoja dva saputnika. Nije mu bila potrebna nikakva druga potvrda da su u dobrom stanju, te nije traćio vreme na razgovor. Mada je bio u iskušenju da se osvrne, odlučio je da to ne rizikuje dok ne stigne do platforme na kraju lestvi.

Prečage su bile postavljene na jednoobraznom rastojanju od pola metra i Merser je na prvom delu uspona preskakao svaku drugu. Ali ih je brižljivo brojao i oko dvestote prečage prvi put je zapazio razgovetan osećaj težine. Počinjalo je da se oseća obrtanje Rame.

Na četiristotoj prečagi je procenio da njegova prividna težina iznosi oko pet kilograma. To nije predstavljalo problem, ali je postajalo teško zamišljati da se penje kad ga snažno vuče uvis.

Petstota prečaga je izgledala kao zgodno mesto za predah. Osećao je kako mu mišići ruku reaguju na neuobičajeni napor, mada Rama sad obavlja sav posao, a on mora samo da sebe usmerava.

"Sve u redu, kapetane", izvestio je. "Upravo prelazimo polovinu. Džo, Vil, ima li problema?"

"Ja sam odlično. Zašto se zaustavljaš?" odgovorio je Kalvert.

"Kod mene isto", dodao je Majron. "Ali pazite na Koriolisovu silu. Počinje da jača."

Merser je to već zapazio. Kad bi pustio prečage, pokazivao je primetnu težnju da odlebdí udesno. Odlično je znao da je to samo dejstvo obrtanja Rame, ali se činilo da ga neka tajanstvena sila blago gura od lestvi.

Možda je vreme da počne da ide nogama napred, sad kad "dole" počinje da ima fizički smisao. Rizikovaće trenutnu dezorijentaciju.

"Pazite - sad ću da se okrenem."

Čvrsto se držeći za prečagu, upotrebio je ruke da se okrene za sto osamdeset stepeni i na trenutak su ga zaslepile svetiljke njegovih pratilaca. Visoko iznad njih - a sad je to stvarno iznad - mogao je videti slabije svetlucanje duž ruba strme litice. Spram njega su se ocrtavale figure Nortona i ekipe za podršku, koji su budno motrili. Izgledali su veoma mali i udaljeni i on im mahnu u znak ohrabrenja.

Pustio je prečagu i dozvolio Raminoj još slaboj pseudoteži da ga preuzme. Za pad s jedne prečage na narednu trebalo je više od dve sekunde; za isto vreme čovek bi na Zemlji pao trideset metara.

Brzina padanja je bila tako mučno spora da je malo požurio stvar otiskujući se dlanovima, klizeći preko desetak prečaga odjednom i zadržavajući se nogama čim bi osetio da putuje prebrzo.

Na sedamstotoj prečagi naišao je na drugo odmorište i uperio snop šlemne svetiljke u dubinu. Kao što beše sračunao, početak stepeništa se nalazio svega pedeset metara niže.

Nekoliko minuta kasnije stajali su na prvom stepeniku. Bio je to čudan osećaj: nakon višemesečnog boravka u svemiru stajati uspravno na čvrstoj površini i osećati njen pritisak o tabane. Njihova težina je još iznosila manje od deset kilograma, no to je dovoljno da pruži osećaj stabilnosti. Kad bi zažmurio, Merser je mogao poverovati kako ispod sebe opet ima realan svet.

Pervaz, ili platforma, s kojeg se spuštalo stepenište, bio je širok oko deset metara i sa svake strane zakrivljen naviše sve dok se ne bi izgubio u tami. Merser je znao da obrazuje pun krug i da bi, prešavši po njemu pet kilometara, konačno opet stigao na polaznu tačku, obišavši Ramu.

U delimičnoj teži koja je tu vladala pravo hodanje je ipak bilo nemoguće; čovek je jedino mogao da skače džinovskim koracima. A tu se krila opasnost. Stepenište koje se

obrušava u dubinu tame, daleko ispod dometa njihovih svetiljki, biće varljivo lako za silaženje. Međutim, biće od suštinske važnosti da se čovek pridržava za visoko postavljenu šipku koja se pruža duž stepeništa. Suviše smeo korak mogao bi poslati neopreznog putnika daleko u prostor. Ponovo bi se spustio na površinu možda sto metara niže. Dodir bi mogao biti neškodljiv, ali ne i njegove posledice, jer bi obrtanje Rame premestilo stepenište ulevo. I tako bi padajuće telo udarilo o glatku krivinu što se u neprekinutom luku spušta do ravnice gotovo sedam kilometara niže.

To bi, reče sebi Merser, bila gadna vožnja toboganom. Konačna brzina, čak i pri ovoj teži, mogla bi iznositi nekoliko stotina kilometara na sat. Možda bi bilo moguće proizvesti trenje dovoljno da se uspori takvo vrtoglavo silaženje; ako je tako - to bi čak mogao biti najpogodniji način dolaženja do unutrašnje površine Rame. Ali prvo će biti neophodni izvesni veoma oprezni ogledi.

"Kapetane", izvestio je Merser, "nije bilo nikavih problema pri silasku niz lestve. Ako se slažete, produžio bih do sledeće platforme. Želim da izmerim brzinu spuštanja niz stepenice."

Norton je odgovorio bez oklevanja. "Produžite." Nije bilo potrebno da doda: "Postupajte oprezno".

Merseru nije dugo trebalo da dođe do suštinskog otkrića. Bilo je nemoguće, bar pri ovoj teži, dvadeset puta slabijoj od Zemljine, ići niz stepenice na normalan način. Svaki takav pokušaj urodio bi usporenim kretanjem, kao u snu, koje je bilo nepodnošljivo dosadno. Jedini praktičan način jeste: ne osvrutati se na stepenike i koristiti ogradu da čovek sebe vuče naniže.

Kalvert beše došao do istog zaključka. "Ovo stepenište je sagrađeno za penjanje a ne za silaženje!" uzviknuo je. "Stepenici se mogu koristiti kad se čovek kreće nasuprot teži, ali u ovom pravcu samo smetaju. Možda nije dostojanstveno, ali mislim da je najbolji put naniže da čovek klizi niz ogradu."

"To je smešno", pobunio se Majron. "Ne verujem da su Ramanci tako postupali."

"Sumnjam da su ikad koristili ovo stepenište. Ono je očito predviđeno samo za slučaj opasnosti. Morali su imati neki mehanički transportni sistem da se ovamo popnu. Možda uspinjaču. To bi objasnilo one dugačke useke što se pružaju od glavčine naniže."

"Uvek sam mislio da su to oluci - ali pretpostavljam da bi mogli biti oboje. Pitam se da li je ovde ikad padala kiša?"

"Verovatno", reče Merser. "Ali mislim da Džo ima pravo i do đavola sa dostojanstvom. Odosmo!"

Ograda - po svemu sudeći odista namenjena nečem nalik rukama - beše glatka, pljosnata metalna šipka, na širokim razmacima poduprta stubovima visokim jedan metar. Merser je zajahao šipku, pažljivo odmerio silu kočenja koju je mogao da proizvede rukama i počeo da klizi.

Pribrano, polako povećavajući brzinu, silazio je u tamu, krećući se u krugu svetlosti svoje šlemne svetiljke. Prešao je pedesetak metara kad je doviknuo ostalima da mu se pridruže.

Niko od njih nije hteo da prizna, ali su se svi opet osećali kao dečaci koji se suljaju niz gelendere. Za manje od dva minuta bezbedno i udobno su se spustili jedan kilometar. Kad god bi osetili da idu prebrzo, čvršći stisak šipke obezbeđivao je potrebno kočenje.

"Nadam se da ste uživali", doviknu Norton kad su zakoračili na drugu platformu. "Penjanje na povratku neće biti tako lako."

"Baš to hoću da proverim", odgovorio je Merser, koji je opitno koračao tamo-amo, navikavajući se na osećaj pojačane težine. "Ovde već iznosi desetinu zemaljske. Stvarno se primećuje razlika."

Otkoračao je - ili, tačnije, otklizio - do ivice platforme i osvetlio šlemnom svetiljkom sledeći deo stepeništa. Dokle je snop mogao da dosegne izgledalo je istovetno sa onim iznad njih - mada je pažljivo razgledanje fotografija pokazalo da se visina stepenika stalno smanjuje sa jačanjem sile težine. Stepenište je očito tako konstruisano da napor koji iziskuje penjanje bude manje-više isti na svakoj tački njegovog dugog, zakrivljenog pada.

Merser pogleda uvis, ka glavčini Rame - sad gotovo dva kilometra iznad njega. Slabašni sjaj svetla i spram njega ocrtane sićušne figure izgledali su mu strahovito udaljeni. Prvi put mu bi milo što ne može da vidi celu dužinu ovog ogromnog stepeništa. I pored jakih živaca i nedostatka mašte, nije bio siguran kako bi reagovao kad bi mogao da sebe vidi kao insekta što mili uz stranu vertikalnog tanjira visokog preko šesnaest kilometara - a da pri tom nad njim visi gornja polovina. Do ovog trenutka smatrao je tamu smetnjom; sad mu je gotovo dobrodošla.

"Temperatura nepromenjena", izvestio je Nortona. "Još je ispod same tačke smrzavanja. Ali vazdušni pritisak se popeo, kao što smo očekivali - oko trista milibara. Čak i uz ovu malu količinu kiseonika, vazduh se gotovo može udisati; dalje dole uopšte neće biti teškoća. To će ogromno uprostiti istraživanje. Kakav pronalazak - prvi svet kroz koji možemo da idemo bez pribora za disanje! U stvari, malo ću da onjušim."

Gore, na glavčini, Norton se pomalo nelagodno promeškoltio. Ali Merser najbolje od svih tačno zna šta radi. Do sada je već izvršio dovoljno proba da se uveri.

Merser je izjednačio pritisak, otkao sigurnosni zatvarač i odškrinuo šlem. Oprezno je udahnuo; onda još jednom, dublje.

Vazduh Rame beše mrtav i ustajao, kao u nekoj grobnici, toliko drevnoj da je pre mnogo vekova iščezao i poslednji trag telesnog raspadanja. Čak ni Merserov ultraosetljivi nos, izvežban godinama isprobavanjem sistema za održavanje života do i preko tačke katastrofe nije mogao otkriti nikakav prepoznatljiv zadah. Osećao se blag metalni miris i on se odjednom priseti da su prvi ljudi na Mesecu izvestili o prisenu mirisa sagorelog baruta kad su ponovo uspostavili normalan pritisak u lunarnom modulu. Merser je zamišljao da je mesečevom prašinom zagađena kabina Orla morala mirisati otprilike kao Rama.

Ponovo je zatvorio šlem i izbacio strani vazduh iz pluća. Iz njega nije izvukao nimalo okrepljenja; čak i planinar aklimatizovan na vrh Everesta ovde bi brzo umro. Međutim, nekoliko kilometara niže biće nešto drugo.

Šta ovde treba još uraditi? Nije se mogao setiti ničeg, sem uživanja u blagoj, neuobičajenoj težini. Ali nema nikakvog smisla da se na nju navikavaju, jer će se odmah vratiti u bestežinsko stanje na glavčini.

"Kapetane, vraćamo se", izvestio je. "Nema razloga da idemo dalje - dok ne budemo spremni da odemo od kraja."

"Slažem se. Merićemo vam vreme, ali ne zapinjite."

Skačući uz stepenište, po tri-četiri stepenika odjednom, Merse se složio da je Kalvert bio potpuno u pravu; ove stepenice su sagrađene da se njima penje, a ne silazi. Dokle god čovek nije gledao unatrag i nije obraćao pažnju na vrtoglavu strminu uzlazne zakrivljene površine, uspon je bio divan doživljaj. Međutim, nakon otprilike dvesta stepenika, počeo da oseća trzaje u mišićima listova, te odlučio da uspori. Ostali su isto učinili; kad se odvažio da baci brz pogled preko ramena, nalazili su se znatno niže niz padinu.

Uspion je bio potpuno lišen uzbuđenja; puki, naizgled beskonačni niz stepenika. Kad su opet stajali na najvišoj platformi, neposredno ispod lestvi, jedva da se behu zadihali, a za uspon im je trebalo svega deset minuta. Odmarali su se još deset minuta, a onda su krenuli da savladaju poslednji vertikalni kilometar.

Skoči - uhvati prečagu - skoči - uhvati - skoči - uhvati!... Bilo je lako, ali se tako dosadno ponavljalo da je pretila opasnost da čovek postane nepažljiv. Na polovini lestvi odmarali su se pet minuta. Tad već behu počele da ih bole i ruke, a ne samo noge. Merseu je opet bilo milo što vidi samo tako mali deo vertikalne strane uz koju prijanjaju. Nije bilo odveć teško zamisliti da se lestve pružaju svega nekoliko metara izvan njihovog kruga svetlosti i da će se uskoro završiti.

Skoči - uhvati prečagu - skoči - a, onda, sasvim iznenada, lestve su se zaista završile. Ponovo su se našli u bestežinskom svetu ose, među svojim zabrinutim drugovima. Celo putovanje je trajalo napun sat i imali su osećaj skromnog postignuća.

No, bilo je suviše rano za samozadovoljstvo. Uz sve svoje napore, prešli su manje od osmine tog kiklopskog stepeništa.

11. MUŠKARCI, ŽENE I MAJMUNI

Izvesne žene, odavno je dokonao zapovednik Norton, ne treba puštati u brod; bestežinsko stanje je sa njihovim dojkama izvodilo stvari koje vraški rastrojavaju. Već je dovoljno loše kad stoje, ali kad bi počele da se kreću, pa se još pridruže vibracije koje pripomažu, to premaša ono što se od muškarca vrele krvi može tražiti da izdrži. Bio je sasvim siguran da je bar jednu tešku nesreću u svemiru prouzrokovala akutna rastrojenost posade nakon polaska neutegnute žene-oficira kroz komandnu kabinu.

Jednom je ovu teoriju pomenuo brodskoj lekarki Lori Ernst, ne otkrivajući šta je nadahnulo baš takav tok misli. Nije bilo potrebno: i suviše su dobro poznavali jedno drugo. Pre više godina, na Zemlji, u trenutku obostrane usamljenosti i potištenosti, jednom su vodili ljubav. To iskustvo verovatno neće nikad ponoviti (mada kako da čovek u to bude sasvim siguran?) jer se u međuvremenu za oboje toliko stvari promenilo. Ipak, kad god bi dobro građena lekarka dooscilirala u zapovednikovu kabinu, on bi osetio prolazni odjek stare strasti; ona je znala da ga on oseća i oboje su bili srećni.

"Bile", počela je, "proverila sam naše planinare i evo moje presude. Karl i Džo su u dobroj formi - svi pokazatelji su normalni, s obzirom na posao koji su obavili. Međutim, Vil pokazuje znake iznurenosti i telesnog gubitka. Neću te gnjaviti pojedinostima. Ne verujem da je vežbao koliko treba, a on nije jedini. U centrifugi se varalo; ako se ponovi, padaće glave. Molim te, objavi to."

"Razumem, gospođo. Ali, imaju izvesno opravdanje. Posada je vrlo naporno radila."

"Svakako. Mozgom i prstima. Ali ne telima - nisu obavljali pravi rad, merljiv kilogramometrima. A s time ćemo imati posla, ukoliko treba da istražujemo Ramu."

"Pa, dobro, možemo li da istražujemo?"

"Da, ukoliko postupamo obazrivo. Karl i ja smo izradili vrlo umeren program - zasnovan na pretpostavci da se ispod drugog nivoa možemo lišiti pribora za disanje. Naravno, to je neverovatna sreća i menja celu sliku snabdevanja. Još ne mogu da se naviknem na predstavu o svetu u kojem ima kiseonika... Te, tako, treba samo da pribavimo hranu, vodu i termo-odela - i spremni smo. Silazak će biti lak; izgleda da najveći deo puta možemo prevaliti klizeći niz onaj vrlo pogodni gelender."

"Dao sam Čipsu da radi na sankama sa padobranskim kočenjem. Čak i ako ne smemo rizikovati da ih upotrebimo za ljudstvo, možemo ih koristiti za zalihe i opremu."

"Odlično! Tako će putovanje trajati deset minuta. Inače bi trajalo oko jedan sat. Penjanje je teže proceniti. Volela bih da za to predvidimo šest sati, uključujući dva odmora od po sat. Kasnije, kad steknemo iskustvo - i malo razvijemo mišiće - moći ćemo da osetno skratimo vreme."

"A šta je sa psihološkim činiocima?"

"U ovako novoj sredini teško ih je proceniti. Mrak će možda predstavljati najveći problem."

"Postaviću reflektore na glavčini. Pored svojih svetiljki, svaka ekipa tamo dole biće uvek osvetljena mlazom reflektora."

"Odlično - to bi trebalo mnogo da pomogne."

"Još nešto: da li da ne rizikujemo i pošaljemo grupu samo do pola stepeništa, pa nek' se vrate, ili da u prvom pokušaju odemo do kraja?"

"Kad bismo imali puno vremena, bila bih opreznija. Međutim, vreme je kratko i ne vidim nikakvu opasnost da se ode do kraja - i da se razgleda unaokolo kad tamo stignemo."

"Hvala, Lora - to je sve što sam hteo da znam. Daću zameniku da razradi pojedinosti. I narediću celoj posadi da ide u centrifugu - dvadeset minuta dnevno na pola zemaljske teže. Da li će te to zadovoljiti?"

"Ne. Dole, u Rami, teža iznosi 0,6 zemaljske, a ja hoću da imam marginu sigurnosti. Neka bude tri četvrtine..."

"Uh!"

"U trajanju od deset minuta..."

"E, tako važi."

"Dvaput dnevno."

"Lora, ti si okrutna, tvrda žema. Ali neka bude. Saopštiću novosti uoči večere. To će nekolicini pokvariti apetit."

Bilo je to prvi put da zapovednik Norton vidi kako se Karl Mercer malo nelagodno oseća. Proveo je petnaest minuta razmatrajući probleme snabdevanja na svoj uobičajen, svemu dorastao način, ali beše očigledno da ga nešto brine. Njegov kapetan, koji je imao izvesnu lukavu predstavu o tome šta ga brine, strpljivo je čekao da Karl to sam pomene.

"Kapetane", reče konačno Mercer, jeste li sigurni da ovu ekipu treba vi da predvodite? Ako nešto pođe naopako, ja predstavljam znatno manji gubitak. A zašao sam dalje no iko unutar Rame - makar samo pedeset metara dalje."

"Tačno. Ali vreme je da zapovednik redvodi svoje trupe, a zaključili smo da na ovom putovanju opasnost nije ništa veća no prilikom prošlog. Na prvi znak neprilika vratiću se uz one stepenice brzinom dovoljnom da se kvalifikujem za Lunarne olimpijske igre."

Čekao je nove primedbe, ali ih nije bilo, mada je Merser i dalje nesrećno izgledao, te se Norton sažali na njega i dodade blago: "A kladim se da će Džo pre mene stići na vrh."

Krupni čovek se umirio, a spori osmeh mu razvuče lice. "Ipak, Bile, voleo bih da si odredio nekog drugog."

"Potreban mi je jedan čovek koji je već bio dole, a ne možemo ići obojica. Što se, pak, tiče her doktora profesora narednika Majrona, Lora veli da još uvek ima dva kilograma preko odzvoljene težine. Nije pomoglo ni što je obrijao one svoje brkove."

"Ko je treći?"

"Još nisam odlučio. To zavisi od Lore."

"Ona želi da pođe."

"Ko ne želi? Ali ako se nađe na vrhu vlastite liste sposobnih, biću veoma sumnjičav."

Dok je Merser skupljao svoje papire i otiskivao se iz kabine, Norton oseti kratak ubod zavisti. Gotovo cela posada - oko osamdeset pet odsto, po njegovoj minimalnoj proceni - uspela je da dođe do nekog emocionalnog prilagođavanja na život u svemiru. Znao je brodove čiji su kapetani isto postigli, ali njihovi načini nisu za njega. Mada se disciplina na Nastojanju uglavnom temeljila na uzajamnom poštovanju visokostručnih i inteligentnih muškaraca i žena, zapovedniku je bilo potrebno još nešto da istakne njegov položaj. Njegova odgovornost jeste jedinstvena i iziskuje izvesnu meru izolovanosti, čak i od najprisnijih prijatelja. Svaka veza je mogla biti pogubna po moral, jer je gotovo nemoguće izbeći optužbe zbog favorizma. Zbog toga su veze koje su premošćavale raspon veći od dva čina odlučno obeshrabrivane; no, mimo toga, jedino pravilo koje je regulisalo seksualni život na brodu glasilo je: "Sve je dozvoljeno - ukoliko to ne radite po hodnicima i ne plašite šimpe".

Na Nastojanju su se nalazila četiri superšimpanze, mada je, strogo uzev, naziv bio netačan, jer neljudska brodska posada nije poticala od šimpanza. U nultoj teži rep koji može da služi za prihvatanje ogromna je prednost, ali su se svi pokušaji da se ljudi opskrbe takvim repovima završili neprijatnim neuspehom. Nakon podjednako nezadovoljavajućih rezultata sa kusim majmunima, Superšimpanzo korporacija je posegnula za repatim majmunskim carstvom.

Crnko, Plavko, Zlatko i Kestenjavko su imali porodična stabla čije su grane obuhvatale najinteligentnije majmune starog i novog sveta, uz dodatak sintetičkih gena koji u prirodi nikad nisu postojali. Njihovo odgajanje i vaspitanje verovatno su stajali koliko spremanje prosečnog kosmonauta, ali se izdatak isplatio. Svaki od njih je težio ispod trideset kilograma, trošio je samo polovinu hrane i kiseonika potrebnih ljudskom biću, ali je svaki mogao da zameni 2,75 čoveka u domaćinstvu, elementarnom kuvanju, prenošenju alatki i u desetinama drugih rutinskih poslova.

Ta brojka 2,75 predstavljala je tvrdnju Korporacije, zasnovanu na nebrojenim analizama vremena i kretnji. Mada iznenađujuća i često osporavana, brojka je, izgleda, tačna, jer su šimpe s uživenjem radile petnaest sati dnevno i nisu im postajali dosadni čak

ni najprljaviji i na ponavljanju zasnovani poslovi. Tako su ljudska bića oslobodili za ljudski posao, a to je na svemirskom brodu stvar od životnog značaja.

Za razliku od majmuna, svojih najbližih rođaka, šimpe sa Nastojanja bile su poslušne, mirne i neljubopitljive. Proizvedene kalemljenjem, bile su i bespolne, što je otklanjalo neprijatne probleme u vezi sa ponašanjem. Vegetarijanci, brižljivo dresirani za kućni život, bile su čiste i nisu smrdjele. Bile su savršene kućne životinje, sem što ih zbog cene niko ne bi mogao sebi priuštiti.

Uprkos ovih prednosti, prisustvo šimpa na brodu podrazumevalo je izvesne teškoće. Morale su da imaju vlastite prostorije - neminovno označene kao "Kavez za majmune". Njihova mala trpezarija uvek je bila besprekorno čista i dobro opremljena televizijskim prijemnicima, opremom za igre i programiranim mašinama za učenje. Da bi se izbegli nesrećni slučajevi, bilo im je apsolutno zabranjeno da ulaze u tehnička područja broda; svi ulazi u te prostorije bili su šifrovani u crvenoj boji, a šimpe tako uslovljene da im je bilo psihološki nemoguće da pređu te vizuelne prepreke.

Postojao je i problem sporazumevanja. Mada imaju količnik inteligencije 60 i mogu da razumeju nekoliko stotina engleskih reči, šimpe nisu u stanju da govore. Pokazalo se nemoguće dati upotrebljive glasne žice kako kusim tako i repatim majmunima, te su se morale izražavati jezikom znakova.

Osnovni znaci su bili očigledni i lako su se učili, tako da je svako na brodu mogao da razume rutinske poruke. Međutim, jedini čovek koji tečno govori šimpovski bio je njihov čuvar, glavni stjuard Mek Endrus.

Uobičajena šala je glasila da narednik Ravi Mek Endrus prilično liči na šimpu - što je teško moglo biti shvaćeno kao uvreda, jer su ove, sa svojim kratkim, obojenim krznom i gracioznim kretanjama, bile veoma lepe životinje. Bile su i umiljate, te su svi članovi posade imali svoje ljubimce. Nortonov je nosio prikladno ime Zlatko.

Međutim, srdačan odnos koji je čovek tako lako mogao da uspostavi sa šimpama stvarao je jedan drugi problem, često korišćen kao jak argument protiv njihove upotrebe u kosmosu. Pošto su se mogli obučiti samo za rutinske poslove nižeg reda, u slučaju opasnosti bili su gore no neupotrebljivi; mogli su biti opasni i po sebe i po svoje ljudske saputnike. Naročito se pokazalo nemogućim obučiti ih da upotrebljavaju svemirska odela, jer su s time povezani koncepti potpuno prevazilazili njihovo poimanje.

Niko nije voleo da o tome govori, ali su svi znali šta treba činiti ukoliko bi oklop broda bio probijen ili ukoliko bi stigla zapovest da se napusti brod. To se dogodilo samo jednom; tada je čuvar šimpova preko mere savesno izvršio naređenje. Nađen je zajedno sa svojim šticienicima, ubio ga je isti otrov. Otada je dužnost eutaniziranja prenesena na glavnog lekara, koji će, smatralo se, biti manje emocionalno vezan.

Norton je bio zahvalan što bar ova odgovornost nije pala na kapetanova pleća. Znao je ljude koje bi ubio s neuporedivo manje grize savesti no Zlatka.

12. STEPENIŠTE BOGOVA

U vedroj, hladnoj atmosferi Rame snop reflektora bio je potpuno nevidljiv. Tri kilometra ispod središnje glavčine, sto metara širok oval svetlosti počivao je preko deonice kolosalnog stepeništa. Blistava oaza u okolnoj tami, on je polako išao ka

zakrivljenoj ravnici do koje je još ostajalo pet kilometara, a u njegovom središtu kretala se trojka mravljih prilika, bacajući ispred sebe dugačke senke.

Bilo je to, baš kao što su se nadali i očekivali, sasvim neuzbudljivo spuštanje. Kratko su zastali na prvoj platformi, a Norton je otišao nekoliko stotina metara duž uskog, zakrivljenog pervaza, pre no što su počeli da klize ka drugom nivou. Tu su ostavili opremu za kiseonik i uživali u čudnoj raskoši disanja bez mehaničkih pomagala. Sad su mogli da istražuju udobno, oslobođeni najveće opasnosti što čoveku pretilo u svemiru i zaboravljajući sve brige o otpornosti odela i zalihama kiseonika.

Kad su stigli do petog nivoa i kad im je preostajalo da pređu još samo jedan deo stepeništa, sila teže je gotovo dostigla polovinu svoje zemaljske vrednosti. Centrifugalno obrtanje Rame je napokon pokazivalo svoju stvarnu silu; prepustili su se neumoljivoj sili što vlada svakom planetom i koja može da zatraži nemilosrdnu cenu i za najmanju omašku. Još je bilo lako ići naniže, ali je pomisao na povratak, uz one hiljade i hiljade stepenika, već počinjala da ih opsega.

Stepenište je odavno prestalo da se vrtoglavo obrušava i sad se izravnilo, prelazeći u horizontalu. Gradijent je sada otprilike samo jedan prema pet; na početku je iznosio pet prema jedan. Normalan hod je sada i fizički i psihološki prihvatljiv; jedino ih smanjena teža podseća da ne silaze nekim velikim stepeništem na Zemlji. Norton je jednom posetio ruševine nekog astečkog hrama i osećaji koje je tada doživeo sada su se vratili - kao stostruko ojačan odjek. Imao je isti osećaj strahopoštovanja, i tajnovitosti, i tuge nepovratno iščezle prošlosti. Ipak, ovde je i vremenski i prostorni razmer toliko veći, da ga um nije mogao pojmiti kako valja; nakon izvesnog vremena prestajao je da reaguje. Norton se pitao da li će, pre ili kasnije, početi čak i Ramu da uzima kao nešto samo po sebi razumljivo.

Poređenje sa zemaljskim ruševinama je potpuno promašeno u još jednom pogledu. Rama je stotinama puta stariji od ma koje građevine koja se održala na Zemlji, čak i od Velikih piramida. Međutim, sve izgleda potpuno novo; nema ni traga trošenja i pohabanosti. Norton se prilično trudio da to odgonetne i došao je do provizornog objašnjenja. Sve što su dosad ispitali predstavlja deo rezervnog sistema za slučaj opasnosti koji je retko upotrebljavan. Nije mogao zamisliti da su Ramanci - sem ako nisu fanatici fizičke kondicije one vrste koja nije retka na Zemlji - ikad išli uz ili niz ovo neverovatno stepenište, ili njegova dva istovetna parnjaka što daleko iznad Nortonove glave uobličavaju nevidljivo Y. Možda su stepeništa bila potrebna samo tokom gradnje Rame, pa od tog dalekog vremena nisu ničemu služila. Ova teorija može trenutno da posluži, ali ne deluje kao tačna. Negde postoji neka greška.

Poslednji kilometar se nisu suljali, već su silazili stepeništem, zahvatajući dva stepenika odjednom, dugim, mekim koracima; na taj će način, dokonaio je Norton, više vežbati mišiće koje će uskoro morati da koriste. I tako su gotovo neosetno stigli do kraja stepeništa; odjednom, nije više bilo stepenika - samo pljosnata ravnica, prituljeno siva pri sad oslabeledom mlazu reflektora sa glavčine što se na nekoliko stotina metara ispred njih gubio u tami.

Norton pogleda natrag uz snop, ka njegovom izvoru na osi, udaljenoj preko osam kilometara. Znao je da Merser posmatra kroz teleskop, te mu veselo mahnu.

"Ovde kapetan", izvestio je radiom. "Svi su u odličnom stanju - nema problema. Nastavljamo prema planu."

"Dobro", odgovori Merser, "Mi ćemo motriti."

Vladalo je kratko ćutanje, a onda se umešao nov glas. "Ovde zamenik sa broda. Kapetane, ovo stvarno ne odgovara. I sami znate da su novinske agencije cele prošle nedelje vrištale na nas. Ne očekujem besmrtnu prozu, ali zar ne možete da smislite nešto bolje?"

"Pokušaću", reče Norton, smejućajući se. "Ali, imaj na umu - još se ništa ne vidi. To je kao... ovaj... kao da si na ogromnoj zamračenoj pozornici koju osvetljava jedan jedini reflektor. Sa nje se uzdiže prvih nekoliko stotina stepenika i gubi se u tami iznad nas. Ono što možemo videti od ravnice izgleda savršeno pljosnato. Krivina je suviše blaga da bi se primećivala u ovom ograničenom području. I to je, otprilike, sve."

"Da li biste izložili neke utiske?"

"Pa, još je veoma hladno - ispod tačke zamrzavanja - i dobro su nam došli naši termostati. I, naravno, tiho je; tiše je no ijedno mesto na Zemlji ili u svemiru koje znam, gde uvek postoji neki šum iz pozadine. Ovde svaki zvuk biva progutan. Prostor oko nas je toliko ogroman da nema odjeka. Čudno je, ali se nadam da ćemo se naviknuti."

"Hvala, kapetane. Ima li još ko nešto da kaže?"

Džo Kalvet, kome nikad nije ponestalo reči, beše srećan što može da bude na usluzi.

"Ne mogu a da ne pomislim da je ovo prvi put - u istoriji - da možemo da idemo kroz drugi svet, udišući njegovu prirodnu atmosferu, mada je 'prirodno', pretpostavljam, reč koja se teško može primeniti na mesto kao što je ovo. Ipak, Rama mora ličiti na svet svojih graditelja; svi naši svemirski brodovi minijaturne su zemlje. Dva primera su vraški loša statistika, no da li to znači da se svi vidovi inteligentnog života hrane kiseonikom? Ono što smo videli od njihovih tvorevina nagoveštava da su Ramanci bili čovekoliki, iako možda za polovinu viši od nas. Da li se slažeš, Borise?"

Da li to Džo zadirkuje Borisa, pitao se Norton. Zanima me kako će reagovati.

Za sve druge sa broda poručnik Boris Rodrigo predstavljao je svojevrstu zagonetku. Tihi, dostojanstveni oficir za vezu bio je omiljen među posadom, ali se nikad nije svesrdno pridruživao njihovim aktivnostima i uvek se činilo da je malo po strani - maršira uz svirku nekog drugog bubnjara.

Kao što i jeste, budući da je Boris odani pripadnik Pete crkve Hrista Kosmonauta. Norton nikad nije uspeo da otkrije šta se desilo sa prethodne četiri crkve, a bio je podjednako neobavešten što se tiče obreda i ceremonija ove crkve. Ali glavno načelo njene vere bilo je dobro poznato. Njeni pripadnici su verovali da je Isus Hristos bio gost iz svemira i na toj pretpostavci je izgrađena čitava jedna teorija.

Možda nije predstavljalo iznenađujuću činjenicu da je izuzetno veliki deo vernika ove crkve radio u kosmosu, u ovom ili onom svojstvu. Uvek su bili efikasni, savesni i potpuno pouzdani. Svi su ih poštovali i čak voleli, pogotovo jer uopšte nisu pokušavali da preobrate druge. Ipak, bilo je u njima i nečeg pomalo sablasnog. Nortonu nikad nije bilo jasno kako ljudi sa savremenom naučnom i tehničkom spremom mogu da veruju u izvesne stvari koje su, kako je čuo, kosmohrišćani izlagali kao nepobitne činjenice.

Dok je čekao da Boris odgovori na Džoovo možda tendenciozno pitanje, zapovedniku su se naglo razjasnili njegovi vlastiti skriveni motivi. Izabrao je Rodriga, jer je bio fizički sposoban, stručno kvalifikovan i potpuno pouzdan. Istovremeno se pitao da nije neki deo njegovog uma izabrao poručnika iz gotovo obesne radoznalosti. Kako će čovek takvih verskih ubeđenja reagovati na zastrašujuću realnost Rame? Pretpostavimo da naide na nešto što obara - ili, uostalom, potvrđuje - njegovu teologiju?

Međutim, sa uobičajenom oprežnošću Rodrigo je odbijao da bude navučen na tanak led.

"Sigurno je da su udisali kiseonik, a mogli su biti čovekoliki. No, sačekajmo da vidimo. Sa malo sreće, otkrićemo kako su izgledali. Možda se slike, kipovi - ili čak i tela - nalaze u onim gradovima, tamo preko. Ukoliko su to gradovi."

"A najbliži je udaljen svega osam kilometara", reče Kalvert s puno nade.

Da, pomislio je Norton. Ali ima i osam kilometara u povratku - a onda se opet valja popeti uz ono ogromno stepenište. Možemo li preuzeti taj rizik?

Brz ispad do 'grada' koji su nazvali Pariz bio je obuhvaćen njegovim prvim planovima koji su predviđali razne mogućnosti i sad mora da donese odluku. Imaju dovoljno hrane i vode za boravak od dvadeset četiri sata; uvek će biti na vidiku ekipi za podršku, tamo na glavčini, a ma kakav nesrećan slučaj na ovoj glatkoj, blago zakrivljenoj metalnoj ravnici izgleda praktično nemoguć. Jedina predvidljiva opasnost je iznurenost; kad stignu do Pariza, što mogu sasvim lako učiniti, hoće li biti u stanju da urade išta više do da snime nekoliko fotografija i možda sakupe neke sitne rukotvorine pre no što budu morali da se vrate?

Ali, isplatio bi se čak i tako kratak pohod. Ima tako malo vremena dok Rama juri ka Suncu, ka perihelu suviše opasnom da bi Nastojanje moglo da sledi.

U svakom slučaju, deo odluke ne počiva na njemu. Gore, u brodu, dr Ernst prati nalaze biotelemetrijskih senzora koji su pričvršćeni za njegovo telo. Ako ona zabrani, stvar je presuđena.

"Lora, šta misliš?"

"Odmorite se trideset minuta i uzmite energomodul od petsto kalorija. Onda možete da krenete."

"Hvala, doktore", ubacio je Kalvert. "Sad mogu da umrem srećan. Oduvek sam želeo da vidim Pariz. Monmartre, evo nas!"

13. RAVNICA RAME

Posle onih beskrajnih stepeništa predstavljalo je čudnu raskoš ponovo koračati vodoravnom površinom. Neposredno pred njima tle je odista bilo potpuno ravno; desno i levo, na granici prostora osvetljenog reflektorom, uzlazna krivina se tek malo primećivala. Kao da idu vrlo širokom, plitkom dolinom; bilo je nemoguće verovati da stvarno mile unutrašnjom stranom ogromnog valjka i da se s onu stranu ove male oaze svetlosti tlo uzdiže da sretne - ne, da postane nebo.

Mada su svi imali osećaj pouzdanja i prigušenog uzbuđenja, nakon izvesnog vremena gotovo opipljiva tišina Rame poče ih teško pritiskati. Svaki korak, svaka reč, namah su iščezavali u praznini bez odjeka. Pošto su prešli nešto preko pola kilometra, Džo Kalvert više nije mogao da izdrži.

U njegove sporedne sposobnosti spadao je sada redak, mada po mišljenju mnogih ne i dovoljno redak dar: umetnost zviždanja. Bilo da ga hrabre ili ne, on je mogao da reprodukuje muzičke teme većine filmova snimljenih za poslednjih dvesta godina. Počeo je prikladno, sa "Haj-ho, haj-ho, na rad idemo"; ustanovio je da ne može ugodno da ostane u niskom basu usklađenom sa marširanjem Diznijevih patuljaka, pa je brzo prešao

na melodiju iz filma Most na reci Kvaj. Zatim je, više-manje hronološki, obradio pola tuceta spektakla, završivši temom iz slavnog Napoleona Sida Kresmena, s kraja dvadesetog veka.

Pokušaj je bio za pohvalu, ali nije delovao, čak ni na podizanje morala. Rama je iziskivao veličanstvenost Baha ili Betovena, Sibelijusa ili Tuan Suna, a ne tričavosti popularne razonode. Norton je taman zaustio da predloži Džou da štedi dah za kasnije napore, kad je mladi oficir shvatio neprikladnost svojih pokušaja. Nakon toga, izuzimajući povremene konsultacije sa brodom, marširali su u tišini. Rama je dobio ovu rundu.

Na ovom početnom putovanju Norton je predvideo jedno skretanje. Pariz je ležao pravo napred, na pola puta između podnožja stepeništa i obale Cilindričnog mora; međutim, samo kilometar udesno od njihove staze nalazilo se jedno vrlo uočljivo i prilično zagonetno mesto, koje su krstili Prava dolina. Bila je to dugačka brazda, ili rov, četrdeset metara duboka, a sto široka, sa blagim padinama; provizorno je identifikovana kao šanac za navodnjavanje ili kanal. Poput stepeništa, ima dva slična parnjaka, na podjednakim razmacima raspoređena na krivini Rame.

Tri doline su bile gotovo deset kilometara duge, a naglo su se prekidale na samom domaku mora - što je čudno, ukoliko su namenjene da prenose vodu. A na drugoj strani mora shema se ponavljala: druga tri desetakilometarska šanca produžavala su ka području Južnog pola.

Nakon svega petnaest minuta ugodnog hoda stigli su do bližeg kraja Prave doline, pa su neko vreme stajali, zamišljeno zureći u njene dubine. Savršeno glatki zidovi spuštali su se pod uglom od šezdeset stepeni; nije bilo stepenika ni oslonca za noge. Dno je ispunjavala tabla ravnog belog materijala koji je veoma ličio na led. Uzorak bi rešio mnoge sporove. Norton odluči da pribavi uzorak.

Dok su Kalvert i Rodrigo igrali ulogu kotve i puštali sigurnosno uže, on je polako odobovao niz strminu. Kad je dospeo na dno, očekivao je da će pod nogama imati poznati kliski osećaj leda, ali se prevario. Ovaj materijal je neka vrsta stakla ili providnog kristala. Kad ga dodirnu vrhovima prstiju, bio je hladan, tvrd i nepodatan.

Okrenuvši leđa reflektoru i zaklonivši oči od njegovog bleska, Norton je pokušavao da pogledom dopre u kristalne dubine, kao što bi čovek mogao pokušati da pronikne kroz led zamrznutog jezera. Ali ništa nije video. Čak i kad je pokušao s koncentričnim mlazom svoje šlemne svetiljke, nije bio ništa uspešniji. Ova materija propušta svetlost, ali nije providna. Ukoliko je to zamrznuta tečnost, njena tačka topljenja je mnogo viša od tačke topljenja vode.

Ovlaš je čuknuo čekićem iz svog geološkog pribora. Alatka je odskočila uz tup, nemelodičan tresak. Kucnuo je jače, bez rezultata, i taman je hteo da primenu svu snagu, kad ga neki poriv natera da odustane.

Izgleda sasvim neverovatno da bi mogao da razbije ovaj materijal; ali šta ako se to desi? To bi bilo kao kad neki siledžija razbije ogroman izlog. Kasnije će biti pogodnijih prilika, a bar je otkrio jedan dragocen podatak. Sad izgleda krajnje neverovatno da je ovo kanal. To je naprosto neki čudan šanac što prestaje i počinje naprečac, ali nikuda ne vodi. A ako je njime ikad proticala tečnost, gde su mrlje, kora sasušenog taloga koje bi čovek očekivao? Sve je blistavo i čisto, kao da su graditelji tek juče otišli.

Ponovo se suočio sa osnovnom tajnom Rame, a ovog puta bilo je nemoguće izvrdati. Norton je bio srazmerno maštovit čovek, ali nikad ne bi dospeo na položaj koji

sada zauzima da je podložan neobuzdanijim uzletima mašte. Ipak, sada prvi put ima osećaj ne baš slutnje, ali nagoveštaja u budućnosti. Stvari nisu onakve kakve izgledaju; ima nečeg odista čudnog u mestu koje je istovremeno novo novcato i milion godina staro.

Duboko zamišljen, polako je krenuo niz malu dolinu, dok su ga drugovi, još držeći uže pričvršćeno za njegov pojas, pratili rubom. Nije očekivao da će načiniti nova otkrića, ali je želeo da njegovo čudno emocionalno stanje prođe ceo svoj tok. Jer brinulo ga je još nešto, a to nije imalo nikakve veze sa neobjašnjivo novim stanjem Rame.

Nije prešao više od desetak metara, kad ga pogodi kao grom.

On poznaje ovo mesto. Bio je tu ranije. Čak i na Zemlji ili nekoj poznatoj planeti ovaj doživljaj je uznemiravajuć, mada nije naročito redak. Većina ljudi ga doživi u ovom ili onom trenutku i obično ga odbacuje kao uspomenu na neku zaboravljenu fotografiju, kao čistu slučajnu podudarnost - ili, ako su skloni mistici, kao neku vrstu telepatske poruke drugog duha ili čak sećanja na vlastitu budućnost.

Međutim, prepoznati mesto koje nijedno drugo ljudsko biće nije moglo videti - to je prilično poražavajuće. Nekoliko sekundi Norton je stajao prikovan za glatku kristalnu površinu kojom je išao, pokušavajući da razmrsi svoja osećanja. Njegov sređeni svet okrenuo se tumbe i on je vrtoglavo nazreo one tajne na ivici postojanja koje je uspešno prenebregavao najveći deo svog života.

Onda mu, na ogromno olakšanje, priteče u pomoć zdrav razum. Uznemirujući osećaj već viđenog izbledeo je, da bude zamenjen stvarnom i prepoznatljivom uspomenu iz mladosti.

Tačno - jednom je stajao između takvih strmih padina, posmatrajući kako se u daljini približavaju dok se ne bi učinilo kako se spajaju u beskrajno udaljenoj tački. Međutim, njih je pokrivala uredno podšišana trava, a pod nogama je bio tucanik, a ne glatki kristal.

To se desilo pre tideset godina, za vreme letnjeg raspusta u Engleskoj. Uglavnom zbog jedne studentkinje (pamtio je njeno lice, ali nije mogao da se priseti njenog imena), slušao je predavanja iz industrijske arheologije, koja je tada bila veoma popularna među postdiplomskim studentima prirodnih nauka i tehnike. Istraživali su napuštene rudnike uglja i predionice pamuka, pentrali se po ruševnim visokim pećima i parnim mašinama, sa nevericom buljili u primitivne (i još opasne) nuklearne reaktore i vozili bescene antikvitete na turbinski pogon duž obnovljenih auto-puteva.

Sve što su viđali nije bilo autentično. Mnogo toga je izgubljeno tokom vekova, jer se ljudi retko trude da sačuvaju obične predmete za svakodnevni život. Ali kad je bilo neophodno da se prave kopije, one su rekonstruisane sa ljubavlju i brižljivošću.

I tako se mladi Bil Norton obreo kako juri opojnom brzinom od sto kilometara na sat, lopatom pomamno ubacujući dragoceni ugalj u ložište lokomotive koja je izgledala kao da ima dvesta godina, mada je, u stvari, bila mlađa od njega. Trideset kilometara duga deonica Velike zapadne železnice bila je, međutim, sasvim autentična, mada je bilo potrebno puno iskopavanja da se ponovo osposobi.

Uz zavijanje pištaljke, grunuli su u stranu brda i jurili kroz zadimljenu, plamenom obasjanu tamu. Nakon zapanjujuće dugo vremena izleteli su iz tunela u dubok, savršeno prav usek između strmih, travnatih padina. Taj davno zaboravljeni vidik bio je gotovo istovetan s ovim što se pred njim sad otvara.

"Šta je, kapetane?" doviknu Rodrigo. "Jeste li nešto našli?"

Dok se Norton s naporom vraćao u sadašnju stvarnost, deo potištenosti spao je s njegovog duha. Ovde postoji tajna - tačno, ali možda ne prevazilazi ljudsko poimanje. Dobio je nauku, iako ne spada u one koje može lako da prenese drugima. Ni po koju cenu ne sme dozvoliti Rami da ga savlada. U tom smeru vreba neuspeh, možda čak ludilo.

"Ne", odgovori. "Ovde dole ničeg nema. Izvucite me. Idemo prvo u Pariz."

14. NAGOVEŠTAJ BURE

"Sazvao sam ovaj satanak Odbora", reče Njegova ekscelencija ambasador Marsa pri Ujedinjenim planetama, "jer doktor Perera ima nešto važno da nam saopšti. On zahteva da odmah stupimo u vezu sa zapovednikom Nortonom, koristeći prioritetni kanal koji smo uspeli da uspostavimo - mogu reći, nakon mnogo teškoća. Saopštenje doktora Perere je prilično tehničko i, pre no što pređemo na njega, mislim da bi bio umesan sažet pregled trenutne situacije. Doktor Prajs je pripremila takav pregled. Oh, da - nekoliko izvinjenja zbog odsustvovanja. Ser Luis Sends je morao da otputuje na Zemlju zbog konferencije kojoj predsedava, a doktor Tejlor je zamolio da ga izvinimo."

Odsustvo potonjeg mu je pričinjavalo prilično zadovoljstvo. Antropolog je naglo izgubio zanimanje za Ramu kad je postalo očigledno jasno da će mu dati malo mogućnosti da se razmahne. Poput mnogih, gorko se razočarao kad je saznao da je mali pokretni svet mrtav; sad neće biti prilike za senzacionalne knjige i televizijske emisije o ramanskim ritualima i obrascima ponašanja. Drugi mogu da iskopavaju kosture i klasifikuju rukotvorine, no ta vrsta stvari nije privlačila Konrada Tejlora. Jedino otkriće koje bi ga možda navelo da se brže-bolje vrati bilo bi neko vrlo slobodno umetničko delo poput ozloglašanih fresaka iz Tere i Pompeje.

Telma Prajs je imala upravo suprotno stanovište. Ona je više volela da iskopine i ruševine ne budu zakrčene žiteljima koji bi mogli ometati nepristrasna naučna istraživanja. Dno Sredozemnog mora bilo je idealno - ili bar dok nisu počeli da se upliću urbanisti i umetnici za oblikovanje predela. A Rama bi bio savršen da nije razbešnjujuće činjenice da je udaljen sto miliona kilometara i da ona nikad neće moći da ga lično poseti.

"Kao što svi znate", počela je, "zapovednik Norton je obavio putovanje od gotovo trideset kilometara, ne naišavši ni na kakve teškoće. Istražio je čudan šanac koji je na vašim mapama obeležen kao Prava dolina. Njegova svrha je još potpuno nepoznata, ali je očito važan, jer se pruža celom dužinom Rame - izuzimajući prekid kod Cilindričnog mora - a na obimu sveta postoje još dve istovetne strukture na razmaku od sto dvadeset stepeni.

Grupa je potom skrenula levo - ili na istok, ukoliko usvojimo konvenciju Severnog pola - dok nisu stigli u Pariz. Kao što ćete videti na ovoj fotografiji, snimljenoj teleskopskom kamerom sa glavčine, to je skupina od nekoliko stotina zgrada između kojih su široke ulice.

A ove fotografije je snimila grupa zapovednika Nortona kad je prispela na cilj. Ako je Pariz grad, to je onda sasvim neobičan grad. Obratite pažnju: nijedna zgrada nema prozore, pa čak ni vrata! Sve su to neukrašene, pravougaone strukture, sve imaju istu visinu: trideset pet metara. I čini se da su iznikle iz tla. Nema šavova ili spojeva. Pogledajte ovaj detaljni snimak osnove zida: on glatko pelazi u tlo.

Moje je uverenje da ovo mesto nije stambeno područje, već skladište ili depo zaliha. U podršku toj teoriji, razgledajte ovu fotografiju.

Ovi uski zarezi ili kolotečine, oko pet centimetara široki, pružaju se duž svih ulica, a po jedan vodi u svaku zgradu - pravo u zid. Postoji upadljiva sličnost sa tramvajskim šinama s početka dvadesetog veka. Kolotečine su očigledno deo nekog transportnog sistema.

Mi nikad nismo smatrali da je neophodno imati javni transport neposredno do svake kuće. To bi bilo ekonomski besmisleno; ljudi uvek mogu da prepešače nekoliko stotina metara. No, ukoliko su ove zgrade korišćene za uskladištavanje teških materijala, to bi bilo razumno."

"Mogu li da postavim jedno pitanje?" reče ambasador Zemlje.

"Naravno, ser Roberte."

"Zapovednik Norton nije uspeo da uđe ni u jednu zgradu?"

"Nije. Kad slušate njegov izveštaj, oseća se da je bio krajnje razočaran. U jednom trenutku je zaključio da se u zgrade može ući samo ispod zemlje; onda je otkrio kolotečine tansportnog sistema i promenio je mišljenje."

"Da li je pokušao da provali unutra?"

"Nije bilo načina da to uradi - bez eksploziva ili teških alatki. A ne želi da to učini dok se svi drugi pristupi ne pokažu bezuspešnijim."

"Imam objašnjenje!" iznenda je uzviknuo Denis Solomons. "Zaćaurivanje!"

"Izvinite?"

"To je postupak koji je razrađen pre nekoliko stotina godina", nastavio je istoričar nauke. "Drugi naziv je - stavljanje u naftalin. Kad nešto želite da sačuvate, vi to hermetički zatvorite u plastični omotač i onda upumpate neki inertan gas. Postupak je prvobitno korišćen za zaštitu vojne opreme između ratova; svojevremeno je primenjivan na čitave brodove. Još se široko upotrebljava u muzejima kojima nedostaje skladišni prostor. Niko ne zna šta se nalazi u nekim od sto godina starih čaura u podrumu Smitsonijanskog instituta."

Strpljenje nije bilo jedna od Pererinih vrlina. Goreo je od želje da baci svoju bombu i više nije mogao da se uzdrži. "Molim vas, gospodine ambasadore! Sve ovo je vrlo zanimljivo, ali smatram da je moje obaveštenje znatno prešnije."

"Ukoliko nema drugih pitanje - odlično. Reč ima doktor Perera."

Za razliku od Tejlora, eksobiologa, Rama nije razočarao. Istina, više ne očekuje da će naći život, ali, ranije ili kasnije, osećao je s izvesnošću, biće otkriveni neki ostaci stvorova koji su sagradili taj fantastični svet. Istraživanje jedva da je počelo, mada je vreme kojim se raspolaže, pre no što Nastojanje bude prisiljeno da pobjegne iz svoje sadašnje orbite koja okrzava Sunce - strahovito kratko.

Međutim, sad, ukoliko su njegova izračunavanja tačna, trajanje čovekovog dodira sa Ramom biće još kraće no što je strepeo. Previđena je jedna pojedinost - jer je bila tako velika da je ranije niko nije uočio.

"Prema našim poslednjim informacijama", počeo je Perera, "jedna grupa je sada na putu ka Cilindričnom moru, dok zapovednik Norton sa drugom uspostavlja bazu za snabdevanje u podnožju stepeništa Alfa. Kad ova bude ustanovljena, on namerava da sve vreme dejstvuju najmanje dve istraživačke grupe. Nada se da će na taj način maksimalno efikasno iskoristiti ograničeno ljudstvo kojim raspolaže.

To je dobar plan, ali možda neće biti vremena da se ostvari. Zapravo, ja bih savetovao da se odmah da uzbuna i obave pripreme za potpuno povlačenje u roku od dvanaest časova. Dozvolite da objasnim.

Začuđuje koliko je malo ljudi išta reklo o jednoj prilično očiglednoj anomaliji u vezi sa Ramom. On je sad dobrano zašao unutar orbite Venere, ali je njegova unutrašnjost još zaleđena. A temperatura objekta neposredno izloženog sunčevoj svetlosti na ovoj tački iznosi oko petsto stepeni.

Razlog je, naravno, u tome što Rama nije imao vremena da se zagreje. Morao se ohladiti do temperature blizu apsolutne nule - minus dvesta sedamdeset stepeni - dok je bio u međuzvezdanom prostoru. Sada, dok se približava Suncu, spoljni omotač je već vreo gotovo kao rastopljeno olovo. Međutim, unutrašnjost će ostati hladna dok se toplota ne probije kroz onaj kilometar kamena.

Postoji jedna vrsta bajagi fine poslastice čija je spoljna strana vrela, a u sredini se nalazi sladoled - ne sećam se kako se zove..."

"Pečena Aljaska. Na žalost, omiljena je na banketima Ujedinjenih planeta."

"Hvala, ser Roberte. To je trenutna situacija u Rami, ali ona neće potrajati. Tokom svih ovih nedelja sunčeva toplota se probijala i možemo očekivati da će kroz nekoliko sati početi nagli porast temperature. To, međutim, nije problem. Do trenutka kad i onako moramo napustiti Ramu, ona neće preći ugodnu temperaturu."

"Pa, u čemu je onda teškoća?"

"Gospodine ambasadore, mogu da odgovorim jednom reči: uragani."

15. IVICA MORA

Sada se u unutrašnjosti Rame nalazi preko dvadeset muškaraca i žena - šestoro dole u ravnici, a ostali prenose opremu i namirnice kroz sitem vazdušnih komora i niz stepenice. Sam brod je gotovo napušten, na dužnosti je najnužnija posada. Pronela se šala kako Nastojanjem zapravo upravljaju četiri šimpe, a da je Zlatko dobio čin vršioaca dužnosti zapovednika.

Za ta prva istraživanja Norton je postavio izvestan broj osnovnih pravila; najvažnije je datiralo još iz najranijih dana čovekovog putovanja svemirom. Svaka grupa, beše odlučio, mora uključivati jednu osobu sa prethodnim iskustvom. Ali ne više od jedne. Na taj način svi će imati priliku da uče što je brže moguće.

I tako je prva grupa što je krenula put Cilindričnog mora, mada je na čelu bila glavna lekarka Lora Ernst, imala kao svog veterana Borisa Rodriga, koji se upravo vratio iz Pariza. Treći član Pjeter Ruso ranije je bio u grupama za podršku na glavčini. On je stručnjak za instrumentaciju izviđanja svemira, ali će na ovom putovanju morati da se osloni na vlastite oči i mali prenosni teleskop.

Od podnožja stepeništa Alfa do ivice mora bilo je nešto manje od petnaest kilometara, što je pri niskoj težini Rame ravno rastojanju od osam kilometara na Zemlji. Lora Ernst, koja je morala da dokaže kako je dorasla vlastitim normama, nametnula je živ tempo. Na pola puta su se odmarali trideset minuta, a celo putovnje obavili su za tri sata, potpuno lišena uzbuđenja.

Bilo je i prilično jednolično: išlo se napred u snopu reflektora, kroz neodjekujuću tamu Rame. Svetlosni krug se, napredujući s njima, postepeno izdužio u dugu, usku

elipsu; to deformisanje snopa svetlosti bilo je jedini vidljiv znak napredovanja. Da im osmatrači, odozgo sa glavčine, nisu stalno davali provere razdaljine, ne bi mogli pogoditi jesu li prevalili jedan kilometar ili pet ili deset. Naprosto su tabanali dalje kroz noć staru milion godina, preko naizgled bešavne metalne površine.

Ali, napokon, daleko napred, na granicama sad sve slabijeg snopa svetlosti, pojavilo se nešto novo. U normalnom svetu to bi bio horizont; približavajući se, videše da se ravnica kojom su išli naglo prekida. Bližili su se ivici mora.

"Još samo sto metara", reče kontrola sa glavčine. "Biće bolje da usporite."

To jedva da je bilo potrebno, no već su tako postupili. Od nivoa ravnice do nivoa mora - ukoliko je to more, a ne još jedna tabla onog zagonetnog kristalnog materijala - spuštao se strm, uspravan pedesetmetarski pad. Mada je Norton svima predočio opasnost da ma šta na Rami primaju zdravo za gotovo, malo njih je sumnjalo da more nije odista od leda. Ali, šta je razlog da je litica na južnoj obali visoka pet stotina metara, umesto pedeset kao ovde?

Činilo se kao da se približavaju rubu sveta. Njihov oval svetlosti, naglo prekinut tamo napred, postajao je sve kraći. Ali daleko na zakrivljenom ekranu mora pojavile su se njihove čudovišno izobličene senke, uveličavajući i karikirajući svaku kretnju. Te senke su im bile saputnice na svakoj stopi puta, dok su maršovali niz snop svetlosti, ali sad, kad su se prekidale na ivici litice, kao da više nisu bile deo njih samih. Mogle su biti stvorovi iz Cilindričnog mora što čekaju da se uhvate ukoštac sa svim uljezima koji kroče u njihovo područje.

Pošto sad stoje na rubu pedesetmetarske litice, prvi put mogu da ocene zakrivljenost Rame. Međutim, niko nije ranije video zaleđeno jezero zakrivljeno naviše u cilindričnu površinu; to je bilo nepobitno uznemiravajuće, a oko se trudilo, koliko god je moglo, da nađe neko drugo tumačenje. Dr Ernst, koja je svojevremeno izučavala optičke varke, pola vremena se činilo da zapravo gleda horizontalno zakrivljen zaliv, a ne površinu koja se diže u nebo. Bio je potreban svestan napor volje da se prihvati fantastična istina.

Jedino se na liniji pravo pred njima, paralelnoj sa osom Rame, očuvala normalnost. Jedino je u tom pravcu postojalo slaganje vida i logike. Tu je, bar za nekoliko narednih kilometara, Rama izgledao i bio ravan. A u daljini, s onu stranu njihovih izobličениh senki i granice dometa snopa svetlosti, počivalo je ostrvo što dominira Cilindričnim morem.

"Kontrola na glavčini", reče dr Ernst preko radija, "molim vas upravite snop na Njujork."

Kad je oval svetlosti počeo da klizi ka moru, na njih odjednom pade noć Rame. Sada svesni nevidljive litice pod svojim nogama, svi su ustuknuli nekoliko metara. A zatim, kao nekim magičnim preobražajem pozornice, na vidiku se ukazaše kule Njujorka.

Sličnost sa nekadašnjim Menhetnom bila je samo površinska; ovaj međ zvezdama nastali odjek prošlosti Zemlje posedovao je svoj jedinstven identitet. Što je više zurila u njega, bila je sve sigurnija da to uopšte nije grad.

Pravi Njujork, poput svih čovekovih staništa, nikad nije dovršen; još manje je bio unapred planiran. Ovo mesto je, međutim, imalo sveobuhvatnu simetriju i plan, mada toliko složen da je izmicao umu. Njega je zamislila i planirala neka inteligencija što svime upravlja, a onda je ostvareno, poput mašine konstruisane za neku određenu svrhu. Nakon toga nije ostajala mogućnost promene.

Snop reflektora je polako prelazio po tim udaljenim kulama i kupolama, povezanim sferama i izukrštanim cevima. Kad bi neka ravna površina vratila svetlost ka njima, pojavio bi se blistav odblesak. Kad se to prvi put dogodilo, sve ih je iznenadilo. Utisak je bio kao da im neko, tamo na tom čudnom ostrvu, daje signal!

Međutim, u svemu što su ovde mogli videti nije bilo ničeg što se već, sa mnogo više pojedinosti, nije pokazalo na fotografijama snimljenim sa glavčine. Posle nekoliko minuta zatražili su da se svetlost vrati na njih, pa krenuše na istok, rubom litice. Došli su do verovatne teorije da se negde mora nalaziti stepenište ili rampa što vodi dole, do mora. A jedan član ekipe, strastan moreplovac, izneo je zanimljivu pretpostavku.

"Gde postoji more", predskazala je narednik Rabi Barns, "mora biti pristaništa i luka - i brodova. Čovek može saznati sve o izvesnoj kulturi proučavajući način na koji gradi brodove." Njene kolege su mislile da je to prilično ograničeno gledište, ali je bar podsticajno.

Dr Ernst je već htela da odustane od traganja i spremala se za spuštanje niz uže, kad je Rodrigo ugledao uzano stepenište. Moglo je lako proći neprimećeno u senovitoj tami ispod ruba litice, jer nije postojala ograda ili ikakav beleg njegovog postojanja. A činilo se da nikuda ne vodi; spuštalo se pod ostrim uglom niz pedesetmetarski vertikalni zid i gubilo se ispod površine mora.

Pri svetlosti svojih šlemnih svetiljki pregledali su stepenište i nisu mogli otkriti nikakvu opasnost, a dr Ernst je od zapovednika Nortona dobila dozvolu za silazak. Minut kasnije, oprezno je isprobavala površinu mora.

Njeno stopalo je gotovo bez trenja klizilo tamo-amo. Materijal je po svemu delovao kao led. To je bio led.

Kad je lupila čekićem, od tačke udara zrakasto se razišla poznata šara pukotina i dr Ernst je bez ikakvih teškoća mogla da skupi koliko god komadića želi. Neki su se već bili istopili kad je posudu sa uzorkom podigla prema svetlu. Tečnost je izgledala kao mutnjikava voda i ona je oprezno pomirisala.

"Da li je to bezopasno?" doviknuo je odozgo Rodrigo, s prizvukom zabrinutosti.

"Veruj mi, Borise", odgovorila je, "ako ovde ima ikakvih patogenih organizama koji su se provukli kroz moje detektore, onda su naše polise osiguranja istekle pre nedelju dana."

Međutim, Rodrigo je bio u pravu u jednom pogledu. I pored svih izvršenih proba, postojala je mala opasnost da je ova materija otrovna ili da u sebi nosi neku nepoznatu bolest. U normalnim okolnostima, dr Ernst ne bi preuzela čak ni taj sićušni rizik. Sada je, međutim, vreme kratko, a ulog na kocki ogroman. Ukoliko se pokaže nužnim da se Nastojanje stavi u karantin, to bi bila mala cena za njegov tovar znanja.

"Ovo je voda, ali ne bih volela da je pijem - smrdi kao ukvarena kultura algi. Jedva čekam da je odnesem u laboratoriju."

"Može li se bezbedno ići po ledu?"

"Da. Čvrst je kao kamen."

"Znači: možemo preći do Njujorka?"

"Misliš, Pjeter? Jesi li ikad pokušao da po ledu pešačiš četiri kilometra?"

"Oh - shvatam šta hoćeš da kažeš. Zamisli šta bi rekao magacioner kad bismo zatražili par klizaljki! Što ne znači da bi mnogi od nas umeli da ih upotrebe, čak i da ih ima na brodu."

"A postoji još jedan problem", umešao se Rodrigo. "Shvatate li da je temperatura već iznad tačke smrzavanja? Ovaj led će se uskoro otopiti. Koliko je kosmonauta u stanju da prepliva četiri kilometra? Ja sigurno nisam."

Dr Ernst im se pridružila na rubu litice i pobedonosno podigla bočicu sa uzorkom.

"Bila je to duga šetnja da bi se došlo do nekoliko kubnih centimetara prljave vode, ali iz njih možemo saznati o Rami više no na osnovu ma čega što smo dosad našli. Krenimo kući!"

Okrenuli su se ka udaljenim svetlima na glavčini, krećući se mekim, dugim koracima koji su se pokazali kao najugodniji način hoda pod uslovima ove umanjene teže. Često su se osvrtaali, privučeni skrivenom zagonetkom tog ostrva, tamo u sredini zaleđenog mora.

A samo jednom dr Ernst se učinilo da je na obrazu osetila slabašan nagoveštaj povetarca.

Nije se ponovio i ona je to ubrzo zaboravila.

16. KEALAKEKUA

"Kao što vam je savršeno poznato, doktore Perera", reče ambasador Boze tonom strpljive rezignacije, "malo nas je koji delimo vaše poznavanje matematičke meteorologije. I zato vas molim da se sažalite nad našim neznanjem."

"Sa zadovoljstvom", odgovori eksobiolog, nimalo zbunjen. "Najbolje ću vam objasniti ako vam kažem šta će se desiti u Rami. Veoma skoro.

Temperatura sad tek što nije skočila, kako puls Sunčeve toplote prodire ka unutrašnjosti. Prema poslednjim podacima koje sam primio, temperatura je već iznad tačke smrzavanja. Cilindrično more će uskoro početi da se kravi, a za razliku od vodenih masa na Zemlji, otapaće se od dna naviše. To može dovesti do nekih čudnih posledica, no mene mnogo više zabrinjava atmosfera.

Zagrevajući se, vazduh u Rami će se širiti - i pokušaće da se podigne ka središnjoj osi. I tu je problem. Na visini tla, mada prividno nepokretan, vazduh, u stvari, sudeluje u obrtanju Rame - brzinom od preko osam stotina kilometara na sat. Dižući se prema osi, pokušaće da zadrži tu brzinu. A, naravno, neće moći. Rezultat će biti žestoki vetrovi i turbulencije, brzine do trista kilometara na sat.

Uzgred rečeno, vrlo slična stvar se događa na Zemlji. Zagrejani vazduh na polutaru - koji učestvuje u okretanju Zemlje brzinom od hiljadu šesto kilometara na sat - nailazi na istu teškoću kad se diže i plovi na sever i jug."

"Ah, da. Pasatni vetrovi! Sećam se toga sa časova zemljopisa."

"Tačno, ser Roberte. Rama će imati pasatne vetrove, ali neuporedivo jače. Verujem da će potrajati svega nekoliko sati, a onda će se vaspostaviti neka vrsta ravnoteže. U međuvremenu bih savetovao zapovedniku Nortonu da se evakuiše - što brže može. Evo poruke koju predlažem da pošaljemo."

Uz malo mašte, reče sebi zapovednik Norton, mogao bi da zamisli kako je ovo improvizovan noćni logor u podnožju planine u nekom udaljenom kraju Azije ili Amerike. Nered ležaja, stolica i stolova na sklapanje, prenosnog generatora, opreme za

osvetljenje, elektrosan nužnika i različitih naučnih uređaja ne bi odudarao na Zemlji - pogotovo što muškarci i žene ovde rade bez sistema za održavanje života.

Postavljanje logora Alfa bilo je naporan posao, jer je sve moralo da se na rukama prenese kroz lanac vazdušnih komora, da se sa glavčine sankama spusti niz padinu i onda prikupi i raspakuje. Neki put, kad bi padobranci za kočenje otkazali, pošiljka je završavala u ravnici, dobar kilometar od cilja. Uprkos tome, nekoliko članova posade tražilo je dozvolu da se provozaju; Norton je to odlučno zabranio. Međutim, za slučaj opasnosti bio bi možda spreman da preispita tu zabranu.

Gotovo sva ova oprema ostaće ovde, jer je posao prenošenja natrag nezamisliv - zapravo, nemoguć. Bilo je časova kad je Norton osećao iracionalan stid što ostavlja toliko ljudskog đubreta u ovom čudno besprekorno čistom mestu. Kad budu konačno pošli, beše spreman da žrtvuje deo dragocenog vremena kako bi sve ostalo u redu. Ma koliko izgledalo neverovatno, možda će kroz milione godina, kad bude jurio kroz neki drugi zvezdani sistem, Rama opet imati posetioce. Norton bi voleo da na njih ostavi lep utisak o Zemlji.

U međuvremenu, pred njim stoji znatno prešnji problem. Tokom poslednja dvadeset četiri časa primio je gotovo istovetne poruke sa Marsa i Zemlje. To je izgledalo kao čudna podudarnost; možda su se jedno drugom požalili, kao što su žene, koje bezbedno žive na različitim planetama, sklone da čine kad su dovoljno izazvane. Prilično zajedljivo su ga podsećale da još uvek ima porodične odgovornosti, iako se sada moglo smatrati da je veliki heroj.

Zapovednik je uzeo stolicu na sklapanje i izašao iz kruga svetlosti u tamu što okružuje logor. Jedino je tako mogao da bude sam, a po strani od tarapane mogao je i bolje da misli. Namerno okrenuvši leđa organizovanoj zbrici iza sebe, počeo da govori u magnetofon koji mu je visio oko vrata.

"Original u ličnu arhivu; kopije uputiti na Mars i Zemlju. Zdravo, mila. Da, znam da sam bio neuredan u prepisci, ali nedelju dana nisam bio na brodu. Izuzimajući najneophodniju posadu, sada svi logorujemo unutar Rame, u podnožju stepeništa koje smo nazvali Alfa.

Uputio sam tri grupe da istražuju ravnicu, ali smo razočaravajuće sporo napredovali, jer se sve mora obavljati pešice. Kad bismo samo imali neko prevozno sredstvo. Vrlo rado bih se zadovoljio sa nekoliko električnih bicikala; bili bi savršeni za ovaj posao.

Ti si upoznala mog sanitetskog oficira, brodsku lekarku Ernst..." Nesigurno je zastao. Lora se upoznala sa jednom njegovom ženom, ali kojom? Bolje da to izostavi. Izbrisavši tu rečenicu, počeo iznova.

"Moj sanitetski oficir, brodska lekarka Ernst, predvodila je prvu grupu koja je stigla do Cilindričnog mora, petnaest kilometara odavde. Ustanovila je da je more zaleđena voda, kao što smo očekivali - ali ne bi poželela da piješ tu vodu. Doktor Ernst veli da je to razblažen organski rastvor koji sadrži tragove gotovo svih ugljenikovih jedinjenja koja ti mogu pasti na um, a takođe fosfata, nitrata i desetina metalnih soli. Nema ni najmanjeg traga života - čak ni mrtvih mikroorganizama. Te tako i dalje ništa ne znamo o biohemiji Ramanaca - mada se, verovatno, nije mnogo razlikovala od naše."

Nešto mu je lako okrnulo kosu. Bio je odveć zauzet da se podšiša, no moraće nešto učiniti s kosom pre no što sledeći put stavi vasioni šlem.

"Videla si televizijske snimke Pariza i drugih gradova koje smo istraživali na ovoj obali mora - Londona, Rima i Moskve. Nemoguće je verovati da su izgrađeni da u njima nešto živi. Pariz izgleda kao džinovsko skladište. London je skup valjaka povezanih cevima koje su spojene s onim što su, očito, pumpne stanice. Sve je zatvoreno i nema načina da se bez upotrebe eksploziva ili lasera otkrije šta je unutra. A njih nećemo isprobati sve dok ostaju druge mogućnosti.

Što se tiče Rima i Moskve..."

"Izvinite, kapetane. Prioritetna poruka sa Zemlje."

Šta je sad? reče Norton u sebi. Zar čovek ne može da odvoji nekoliko minuta da porazgovara sa svojim porodicama?

Uzeo je poruku od narednika i preleteo je pogledom, tek da se uveri da nije hitna. Onda je pročitao još jednom, sporije.

Koji je đavo taj Odbor za Ramu? I zašto nikad nije čuo za njega? Znao je da su svi mogući savezi, društva i profesionalne grupe - neki ozbiljni, neki potpuno ćaknuti - pokušavali da stupe u vezu s njim. Kontrola misije je dobro obavljala zaštitu i ne bi prosledila ovu poruku da je nije smatrala važnom.

"Vetrovi brzine dvesta kilometara... verovatno iznenadna pojava..." E, ovo je hrana za razmišljanje. No beše teško odveć ozbiljno shvatiti tu poruku u ovoj potpuno mirnoj noći, a bilo bi smešno da strugnu poput preplašenih miševa baš kad započinju stvarno istraživanje.

Norton podiže ruku da skloni kosu koja mu je nekako opet pala na oči. Onda se sledio, ne dovršivši kretanju.

Tokom poslednjeg sata nekoliko puta je osetio nagoveštaj vetra. Bio je tako slab da ga je potpuno prenebregnuo; na kraju krajeva, on je zapovednik svemirskog broda, a ne jedrenjaka. Dosad ga kretanje vazduha nije ni najamnije profesionalno zanimalo. Šta bi odavno mrtvi kapetan onog ranijeg Nastojanja učinio u ovakvoj situaciji?

Poslednjih nekoliko godina Norton je u svakom kritičnom trenutku sebi postavljao to pitanje. Bila je to njegova tajna koju nikom nije otkrio. A, kao što biva sa većinom važnih stvari u životu, do toga je došlo sasvim slučajno.

Bio je kapetan Nastojanja već nekoliko meseci pre no što je shvatio da je brod dobio ime po jednoj od najslavnijih lađa u istoriji. Istina, tokom poslednjih četiri stotine godina bilo je desetak morskih Nastojanja i dva svemirska, no predač svih njih bejaše vitbijevska ugljarica od trista sedamdeset tona kojom je kapetan Džems Kuk, iz Kraljevske mornarice, oplovio svet između 1768. i 1771. godine.

Sa mlakim zanimanjem koje se brzo pretvorilo u halapljivu radoznalost, gotovo opsesiju, Norton je počeo da čita sve što je mogao da pronađe o Kuku. Sada je verovatno vodeći svetski poznavalac najvećeg istraživača svih vremena i zna napamet čitave odeljke Dnevnika.

Ipak izgleda neverovatno da je jedan čovek mogao toliko da postigne sa onako primitivnom opremom. Međutim, Kuk nije bio samo vrhunski moreplovac, već i naučnik i - u doba brutalne discipline - human čovek. Prema svojoj posadi se ophodio sa dobrotom koja je bila neuobičajena, a bilo je sasvim nečuveno da se na u svemu isti način ponašao i prema često neprijateljski nastrojenim divljacima u novim zemljama koje je otkrio.

Nortonov privatni san, za koji je znao da se nikad neće ostvariti, beše da ponovi bar jedno od Kukovih putovanja oko sveta. Učinio je ograničen, ali spektakularan

početak, koji bi kapetana sigurno zapanjino, kad je jednom prilikom preleteo polarnom orbitom neposredno iznad Velikog koralnog grebena. Bilo je to rano ujutru, vedrog dana, a sa visine od četiri stotine kilometara imao je predivan pogled na taj smrtonosni koralni zid, obeležen linijom bele pene, duž obale Kraljičine zemlje.

Trebalo mu je nepunih pet minuta da proputuje dve hiljade kilometara grebena. Jednim pogledom mogao je da obuhvati sedmice opasnog putovanja onog prvog Nastojanja. A kroz teleskop je nazreo Kuktaun i ušće gde je brod bio izvučen na obalu radi opravki, nakon gotovo kobnog susreta sa grebenom.

Godinu dana kasnije poseta Havajskoj stanici za praćenje u dubokom kosmosu pružila mu je još nezaboravniji doživljaj. Krenuo je hidrokrilcem do zaliva Kealakekua i dok je brzo promicao mimo surih vulkanskih litica, doživeo je tako duboko osećanje da se iznenadio i čak uznemirio. Vodič je proveo njegovu grupu naučnika, inženjera i astronauta mimo blistavog metalnog stuba, što je zamenio raniji spomenik, koji je uništio veliki cunami iz 1968. Prešli su još nekoliko metara po crnoj, kliskoj lavi, do male ploče na ivici vode. Talasići su se razbijali nad njom, ali ih je Norton jedva primetio dok se saginjao da pročita natpis.

NEDALEKO OD OVOG MESTA 14. FEBRUARA 1779. UBIJEN JE KAPETAN DŽEMS KUK PRVOBITNU PLOČU POSVETILA 28. AVGUSTA 1928. KOMISIJA ZA PROSLAVU KUKOVE STOPEDESETOGODIŠNJICE A ZAMENILA KOMISIJA ZA PROSLAVU TRISTAGODIŠNJICE 14. FEBRUARA 2079.

Bilo je to pre mnogo godina i sto miliona kilometara odavde. Ali, u ovakvim trenucima, Kukovo ohrabrujuće prisustvo izgledalo je vrlo blisko. U tajnim dubinama svog duha, Norton bi zapitao: "Dakle, kapetane, šta vi savetujete?" Bila je to mala igra koju je igrao u prilikama kad nije bilo dovoljno činjenica za donošenje zdravog suda, pa se čovek morao osloniti na intuiciju. To je bio sačinilac Kukovog genija; on je uvek dobro odabirao - sve do kraja, u zalivu Kealakekua.

Narednik je strpljivo čekao, dok je njegov zapovednik nemo zurio u noć Rame. Više nije bila nenarušena, jer su se na dva mesta, udaljena oko četiri kilometra, mogle jasno videti slabašne mrljice svetla istraživačkih grupa.

U slučaju opasnosti, mogu da ih povučem u roku od jednog sata, reče sebi Norton. A to će sigurno biti sasvim dovoljno.

Okrenuo se naredniku. "Zapiši poruku. Odboru za Ramu, brigom PLANETKOMA. Zahvaljujem na savetu i preduzeću mere predostrožnosti. Molim razjasnite znčenje izraza 'iznenadna pojava'. S poštovanjem, Norton, zapovednik Nastojanja."

Sačekao je da narednik nestane put blistavih svetlosti logora, a onda je ponovo uključio magnetofon. Ali tok misli se prekinuo i nije mogao da se vrati u ranije raspoloženje. Pismo će morati da sačeka drugu priliku.

Nije se često događalo da mu kapetan Kuk pritekne u pomoć kad zanemaruje svoju dužnost. Ali se odjednom priseti koliko je retko i na kratko jedna Elizabet Kuk viđala svog muža tokom šesnaest godina bračnog života. Ipak, rodila mu je šestoro dece - i sve ih nadživela. Njegove žene, koje nikad nisu udaljene više od deset minuta putovanja brzinom svetlosti, nemaju na šta da se žale.

17. PROLEĆE

Prvih 'noći' u Rami nije bilo lako zaspati. Tama i tajne koje krije pritiskivale su, ali je još više uznemiravala tišina. Odsustvo buke nije prirodno stanje; sva ljudska čula iziskuju izvesnu hranu. Ako su je lišena, duh proizvodi vlastite zamene.

I tako su se mnogi spavači kasnije tužili na čudne šumove, čak glasove, koji su očito bili iluzije, jer budni nisu ništa čuli. Dr Ernst je prepisala jednostavan i delotvoran lek; tokom perioda za spavanje logor je sad uljuljkivala tiha, nenametljiva muzika.

Ove noći Norton je ustanovio da lek nije dovoljan. Neprestano je ćuljio uši put tame i znao je šta osluškuje. Ali, mada je slab povetarac s vremena na vreme milovao njegovo lice, nije se čuo nikakav znak koji bi se mogao uzeti za šum udaljenog, sve jačeg vetra. I nijedna od istraživačkih grupa nije prijavila ništa neobično.

Napokon, oko ponoći po brodskom vremenu, zaspao je. Za komunikacionim pultom uvek je dežurao jedan čovek, za slučaj hitne poruke. Nikakve druge mere predostrožnosti nisu izgledale nužne.

Čak ni uragan ne bi stvorio zvuk koji je u jednom jedinom magnovenju probudio Nortona i ceo logor. Činilo se da se nebo ruši ili da se Rama raspukao, pa se raspada. Najpre se začuo razdiruć prasak, zatim produžen niz kristalnih treskova, kao da se ruši milion staklenih bašta. To je trajalo nekoliko minuta, ali se činilo da traje satima. Kad je Norton stigao do centra za vezu, još se nastavljalo, očito odlazeći u daljinu.

"Kontrola na glavčini! Šta se dogodilo?"

"Samo trenutak, kapetane. To je preko, uz more. Sad ćemo osvetliti to mesto."

Osam kilometara iznad njih, na osi Rame, reflektor je počeo da pomera svoj snop preko ravnice. Dopreo je do ivice mora, onda je krenuo duž nje, pretražujući unutrašnjost ovog sveta. Zaustavio se na četvrtini puta oko cilindrične površine.

Gore na nebu - ili onom što je um još uporno nazivao nebom - događalo se nešto neobično. Nortonu se u prvi mah učinilo da more ključa. Više nije bilo nepokretno i zaleđeno, u zahvatu večite zime. Ogromno područje, kilometre široko, burno se kretalo. I menjalo je boju; preko leda je nailazila široka traka beline.

Odjednom, ploča, sa stranicama od možda četvrt kilometra, poče da se podiže poput vrata koja se otvaraju. Sporo i veličanstveno uzdigla se u nebo, blistajući i svetlucajući u snopu reflektora. Onda je kliznula unatrag i nestala ispod površine, dok je plimski talas zapenušane vode pojurio u svim pravcima, razilazeći se od tačke gde je potonula.

Sve dotad Norton nije u potpunosti shvatio šta se zbiva. Led puca. A svih ovih dana i nedelja more se otapalo, daleko dole u dubinama. Beše teško usredsrediti misli zbog treštave grmljavine koja još ispunjava svet i odjekuje nebom, no on je ipak pokušao da smisli razlog za tako dramatičnu konvilziju. Kad bi se na Zemlji otapalo zamrznuto jezero ili reka, uopšte nije bilo ovako.

Ali, naravno! Stvar je sasvim očigledna, sad kad se dogodila. More se otapalo odozdo, kako je sunčeva toplota prodirala kroz omotač Rame. A kad se led pretvara u vodu, ona zauzima manju zapreminu.

I tako se more povuklo ispod gornjeg sloja leda, ostavljajući ga bez oslonca. Iz dana u dan pritisak je rastao; sada naslage leda što opasuje polutar Rame padaju kao most koji je ostao bez središnjeg stuba. Razbija se u stotine plivajućih ostrva koja će se

sudarati i udarati dok se i ona ne istope. Nortonu se odjednom zaledila krv u žilama kad se setio planova da se do Njujorka dođe sankama.

Komešanje se brzo smirivalo; u ratu između leda i vode nastao je privremeni pat. Kroz koji sat, kako temperatura bude nastavila da raste, voda će pobediti i poslednji ostaci leda će nestati. Ali, dugoročno gledano, led će biti pobednik kad Rama obiđe Sunce i ponovo krene u međuzvezdanu noć.

Norton se prisetio da ponovo počne da diše; zatim je pozvao grupu najbližu moru. Na njegovo olakšanje, Rodrigo je smesta odgovorio. Ne, voda nije doprla do njih. Plimski talas se nije prelio preko ruba litice. "I tako, sad znamo", dodao je spokojno, "zašto postoji litica." Norton se ćutke složio. Ali to teško da objašnjava, pomislio je, zašto je litica na južnoj obali deset puta veća.

Reflektor sa glavčine je nastavljao da kruži svetom. Probuđeno more se postojano smirivalo, a usključala bela pena više nije jurila od santi leda koje su tonule. U roku od petnaest minuta glavni poremećaj je prošao.

Ali Rama više nije bio nem. Probudio se iz svog sna i stalno se razlegalo škripanje leda kako se jedan breg sudarao s drugim.

Proleće je malo zakasnilo, reče sebi Norton, ali je zima prošla.

I opet se pojavio povetarac, jači no ranije. Rama mu je dao dovoljno upozorenja; vreme je za odlazak.

Približavajući se polovini stepeništa, Norton je opet osetio zahvalnost zbog tame koja skriva pogled naviše - i naniže. Mada je znao da pred njim leži još preko deset hiljada stepenika i mada je mogao da zamisli strmu uzlaznu krivinu, činjenica da vidi samo njen mali deo činila je izgled podnošljivijim.

Ovo mu je drugi uspon, a poučio se na greškama iz prvog. U ovoj slaboj teži veliko je iskušenje da se penje prebrzo; svaki korak je tako lak, da je teško usvojiti spor, tabanav ritam. Međutim, ako čovek ne bi to učinio, posle prvih nekoliko hiljada stepenika javljali su se čudni bolovi u butinama i listovima. Mišići za koje čovek nije ni znao da postoje počinjali su da se bune, te je bilo neophodno praviti sve duže i duže zastanke za odmor. Pred kraj prvog uspona Norton je više vremena proveo u odmoru no u penjanju, a čak ni to nije bilo dovoljno. Sledeća dva dana patio je od bolnih grčeva u nogama i bio bi gotovo onesposobljen da se nije vratio u bestežinsku sredinu broda.

I tako je ovog puta pošao sa gotovo mučnom sporošću, krećući se kao starac. Poslednji je napustio ravnicu, a ostali su bili obešeni duž pola kilometra stepeništa nad njima. Video je njihove svetiljke kako se kreću uz nevidljivu padinu pred njim.

Bio je ojađen neuspehom svoje misije, te se čak i sada nadao da je ovo samo privremeno povlačenje. Kad dođu na glavčinu, mogu sačekati da prođu svi atmosferski poremećaji. Sva je prilika da će tamo vladati potpuno mirovanje, kao u središtu ciklona, te će moći da bezbedno sačekaju da mine očekivana bura.

Opet je naglio sa zaključcima, povlačeći opasne analogije sa Zemljom. Meteorologija celog jednog sveta, čak i u uslovima postojanog stanja, ogromno je složena stvar. Nakon nekoliko vekova proučavanja, predskazivanje vremena na Zemlji još nije apsolutno pouzdano. A Rama nije samo potpuno nov sistem; on ujedno prolazi kroz brze promene, jer je za poslednjih nekoliko sati temperatura porasla za nekoliko stepeni. Ipak

nije bilo znaka obećanog uragana, mada se pojavilo nekoliko slabih naleta vetra iz naizgled nasumičnih pravaca.

Sad su prešli pet kilometara uspona, što je u ovoj slaboj i sve slabijoj teži bilo kao nepuna dva zemaljska kilometra. Na trećem nivou, tri kilometra od ose, odmarali su se jedan sat, uzimajući lako osveženje i masirajući nožne mišiće. Bila je to poslednja tačka na kojoj su mogli udobno da dišu; poput starovremenskih planinara na Himalajima tu behu ostavili svoje zalihe kiseonika i sad su ih stavili na sebe, za konačni uspon.

Sat kasnije stigli su do vrha stepeništa i početka lestvi. Pred njima je bio poslednji, vertikalni kilometar, srećom u polju teže koja je iznosila svega nekoliko postotaka zemaljske. Trideset minuta odmora, brižljiva provera kiseonika i behu spremni za poslednju deonicu.

Norton je proverio da li su svi njegovi ljudi opet bezbedno ispred njega, raspoređeni uz lestve na razmacima od dvadeset metara. Odavde predstoji sporo, neprestano izvlačenje, krajnje dosadno. Najbolja je tehnika - isprazniti mozak od svih misli i brojati prečage kako promiču - sto, dvesta, trista, četiri stotine...

Upravo je stigao do hiljadu dvesta pedesete kad je shvatio da nešto nije u redu. Svetlost što sija na vertikalnoj površini, tik pred njegovim očima, ima pogrešnu boju - i suviše je bleštava.

Norton čak nije imao vremena da proveriti dokle se popeo ili da svome ljudstvu dovikne upozorenje. Sve se zbililo za manje od sekunde.

Bešumnim udarom svetlosti, na Rami je granula zora.

18. ZORA

Svetlost je bila tako blistava, da je Norton ceo minut morao čvrsto da žmuri. Onda je rizikovao da otvori oči i zurio je, kroz jedva razmaknute kapke, u nekoliko centimetara zida ispred svog lica. Trepnuo je nekoliko puta, sačekao da nevoljne suze odcure i onda se lagano okrenuo da pogleda zoru.

Taj prizor je mogao izdržati samo nekoliko sekundi, a onda bi primoran da opet zažmuri. Nije bio nepodnošljiv blesak - na to se mogao priviknuti - već zastrašujuć prizor Rame, sad prvi put sagledan u celini.

Norton je tačno znao šta da očekuje; ipak, prizor ga je ošamutio. Spopalo ga je nekontrolisano drhtanje, ruke mu se stegoše oko prečaga lestvi sa žestinom davljenika koji se grčevito drži pojasa za spasavanje. Mišići njegovih doručja počеше da se učvoravaju, a ipak su, istovremeno, noge - već zamorene satima neprestanog penjanja - gotovo htele da ga izdaju. Da teža nije bila slaba, mogao je da padne.

Onda je komandu preuzela njegova obuka, te počе da primenjuje prvi lek za paniku. I dalje žmureći i pokušavajući da zaboravi čudovišan prizor oko sebe, počе da duboko, dugo udiše, puneći pluća kiseonikom i ispirajući iz svog organizma otrove zamora.

Ubrzo se osećao mnogo bolje, ali oči nije otvorio dok nije obavio još jednu radnju. Bio je potreban silan napor volje da se njegova desna šaka prisili da se otvori - morao je da joj govori kao neposlušnom detetu - ali je uskoro domanevrisao rukom do pojasa, otkacio sigurnosni pojas od ama i zakačio kopču za najbližu prečagu. Ma šta se desilo, sad ne može da padne.

Još nekoliko puta je duboko udahnuo, onda je, i dalje žmureći, uključio predajnik. Nadao se da mu glas zvuči spokojno i autoritativno dok je pozivao: "Ovde kapetan. Jesu li svi dobro?"

Dok je poimenično proveravao jednog po jednog i dobijao odgovore - makar i malo drhtave - od svih, brzo su mu se vraćali samopouzdanje i vladanje sobom. Svi njegovi ljudi su bezbedni i od njega očekuju vođstvo. On je opet zapovednik.

"Žmurite dok ne budete potpuno sigurni da možete da podnesete", doviknuo je. "Pogled - obara! Ako neko ustanovi da je neizdržljiv, nek nastavi da se penje, ne osvrćući se. Upamtite: uskoro ćete biti u nultoj teži te ne možete pasti."

Jedva da je bilo potrebno ukazivati obučanim kosmonautima na tako elementarnu činjenicu, ali Norton je svakih nekoliko sekundi morao i samog sebe da podseća na nju. Misao na nultu težu je neka vrsta talismana koji ga štiti od zla. Ma šta mu govorele rođene oči, Rama ne može da ga odvuče u propast, dole, u ravnici, osam kilometara niže.

Postalo je neodložno pitanje ponosa i samopoštovanja da još jednom otvori oči i pogleda svet oko sebe. Ali najpre mora da uspostavi kontrolu nad svojim telom.

Obema rukama je pustio lestve, a levu mišicu podvukao pod prečagu. Stežući i opuštajući pesnice, čekao je dok su uminuli mišićni grčevi. Kad se sasvim ugodno osećao, otvorio je oči i polako se okrenuo da se suoči sa Ramom.

Prvi utisak je bilo plavetnilo. Blesak koji je ispunjavao nebo nije se mogao greškom uzeti za sunčevu svetlost; to je mogla biti svetlost električnog luka. Znači, reče sebi Norton, Ramino since mora biti vrelije od našeg. To bi trebalo da zanima astronome.

I sad je shvatio svrhu onih zagonetnih šanaca, Prave doline i njenih pet parnjakinja. To nisu ništa drugo do džinovska reflektorska korita. Rama ima šest linearnih sunaca, simetrično raspoređenih po unutrašnjosti. Od svakog je preko centralne ose upravljena široka lepeza svetlosti da sija nad suprotnom stranom sveta. Norton se pitao da li se mogu naizmenično uključivati, da stvaraju ciklus svetlosti i tame, ili je ovo planeta sa večitim danom.

Od suviše dugog piljenja u te zaslepljujuće šipke svetlosti ponovo počese da ga bole oči; nije mu bilo žao što ima dobar izgovor da ih na izvesno vreme zatvori. Tek sad, kad se gotovo oporavio od početnog vizuelnog udara, beše u stanju da se posveti jednom mnogo ozbiljnijem problemu.

Ko (ili šta) je uključio svetla Rame?

Po najosetljivijim probama kojima ga je čovek mogao podvrgnuti, ovaj svet je sterilan. Ali sad se događa nešto što se ne može objasniti dejstvom prirodnih sila. Možda ovde nema života, ali može postojati svest; možda se roboti bude iz eonskog sna. Možda je ovaj prolom svetlosti neprogramiran, slučajan grč - poslednji samrtnički trzaj mašina koje su besomučno reagovala na toplotu novog sunca, a uskoro će ponovo zapasti u mirovanje, ovog puta zauvek.

Ipak, Norton nije mogao da poveruje u tako jednostavno objašnjenje. Komadići slagalice su počeli da dolaze na svoja mesta, mada mnogi još nedostaju; odsustvo svih tragova habanja, na primer, i utisak novine, kao da je Rama tek sazdan.

Ove misli su mogle uliti strah, čak užas. Međutim, odnekud nisu prouzrokovale ništa slično. Naprotiv, Norton je bio ushićen, gotovo očaran. Ovde ima više stvari koje valja otkriti no što su se usuđivali da se nadaju. Čekaj, reče sebi, dok Odbor za Ramu sazna za ovo! Potom, sa mirnom odlučnošću, ponovo otvori oči i poče brižljivo da inventariše sve što vidi.

Najpre je morao da uspostavi neku vrstu orijentacionog sistema. On gleda najveći zatvoren prostor koji je čovek ikad video i da bi se u njemu snašao, potrebna mu je mentalna mapa.

Slaba teža je malo pomagala, jer je naporom volje mogao da se premešta 'gore' i 'dole' u kojem god smeru zaželi. Međutim, izvesni pravci bili su psihološki opasni; kad god bi ih njegov duh okrznuo, morao je da ga brže-bolje usmeri drugde.

Najbezbednije je da zamišlja kako se nalazi na peharastom dnu džinovskog bunara, širokog šesnaest, a dubokog pedeset kilometara. Prednost ove predstave je u tome što ne može postojati opasnost da dalje pada. Pri svemu tome, ona ima ozbiljne mane.

Mogao je zamišljati da su sva raštrkana mesta i gradovi, područja različitih boja i faktura, bezbedno pričvršćena za gorostasne zidove. Različite složene strukture što su se mogle videti kako vise sa kupole nad njim možda nisu ništa više uznemirujuće od okačenog polijejeja u nekoj velikoj koncertnoj dvorani na Zemlji. Ono što je sasvim neprihvatljivo jeste Cilindrično more.

Eno ga, oko sredine bunara - traka vode, skroz omotana oko zida bunara, bez ikakvog vidljivog oslonca. Nije se moglo sumnjati da je to voda; jarko je plava, prošarana sjajnim odblescima nekoliko preostalih santi leda. Međutim, vertikalno more što obrazuje pun krug na dvadeset kilometara prema nebu beše tako uznemirujuća pojava, da je nakon izvesnog vremena počeo da traži alternativu.

Tada je njegov um ceo prizor okrenuo za devedeset stepeni. U magnovenju, duboki bunar je postao dugačak tunel, zatvoren s oba kraja. 'Dole' se očito nalazi u smeru lestvi i stepeništa uz koje se upravo popeo i sada, sa takvom perspektivom, napokon je u stanju da sagleda stvarnu viziju arhitekata koji su sagradili ovo mesto.

Grčevito je prianjao uza stranu zakrivljene, šesnaest kilometara visoke litice, čija je gornja polovina potpuno visila nad njim sve dok se ne bi spojila sa zasvođenim krovom onoga što je sada nebo. Ispod njega lestve su se spuštale preko pet stotina metara da se završe na prvom ispustu ili terasi. Onda je počinjalo stepenište, najpre nastavljaajući gotovo vertikalno, u ovim uslovima slabe teže, a potom je polako postajalo sve manje strmo dok nije, prekidajući se na još pet platformi, doseglo do udaljene ravnice. Prva dva-tri kilometra mogao je razaznati pojedine stepenike, ali su se nakon toga stapali u neprekidnu traku.

Pad tog džinovskog stepeništa bio je toliko ogroman da je nemoguće oceniti njegove stvarne razmere. Norton je jednom obleteo Maunt Everest i bio zapanjen njegovom veličinom. Podsetio je sebe da je ovo stepenište visoko koliko Himalaji, ali je poređenje bilo besmisleno.

A druga dva stepeništa - Beta i Gama, koja su zakrivljavala uvis, u nebo, i zatim kružno išla daleko iznad Nortonove glave, uopšte se nisu mogla s ničim uporediti. Norton je sad stekao dovoljno samopuzdanja da se zabaci unatrag i pogleda ih - kratko. Onda je pokušao da zaboravi da postoje.

Prekomerno razmišljanje u tom smeru prizvalo je još jednu, treću sliku Rame, koju je hteo da izbegne po svaku cenu. To je bilo ono gledište po kojem je Rama opet vertikalni valjak, ili bunar - međutim, Norton je sada na vrhu, a ne na dnu, poput muve što okrenuta naglavce mili po zasvođenoj tavanici, a neposredno ispod nje je pedesetkilometarski pad. Svaki put kad bi otkrio da mu se prikrada ova slika, beše mu potrebna sva snaga volje da se u bezumnoj panici grčevito ne pilepi za lestve.

Vremenom, bio je siguran, sva ova strahovanja će se smanjiti. Divota i čudnovatost Rame odagnaće njegove užase, bar za ljude obučene da se suočavaju sa realnostima svemira. Možda niko ko nije napustio Zemlju i nikad nije svud oko sebe video zvezde ne bi mogao izdržati ove vidike. Ali, ako ih iko može prihvatiti, reče sebi Norton sa nepopustljivom rešenošću, to su onda kapetan i posada Nastojanja.

Pogledao je na svoj hronometar. Ovaj zastanak je trajao samo dva minuta, ali je delovao kao ceo jedan život. Ulažući tek toliki napor da savlada svoju inerciju i sve slabije polje teže, on počeo da sebe polako izvlači uz poslednjih sto metara lestvi. Pre no što će ući u vazдушnu komoru i okrenuti leđa Rami, obavio je poslednje, brzo razgledanje unutrašnjosti.

Čak se i za poslednjih nekoliko minuta izmenila: sa mora se diže magla. Prvih nekoliko stotina metara avetinjski beli stubovi bili su oštro nagnuti napred, u smeru obrtanja Rame; potom su počinjali da se rasturaju u kovitlacu turbulencije, kako je vazduh, jureći uvis, pokušavao da odbaci suvišak brzine. Pasatni vetrovi ovog valjkastog sveta počinjali su da urezuju svoje šare po nebu; prva tropska bura nakon neznano koliko vekova tek što nije počela.

19. UPOZORENJE SA MERKURA

Bilo je to prvi put u nekoliko nedelja da su svi članovi Odbora za Ramu na raspolaganju. Profesor Solomons je izronio iz dubina Tihog okeana gde je proučavao rudničke pogone duž rovova oko sredine okeana. A nikoga nije iznenadilo da se sad, kad postoji makar mogućnost da Rama sadrži nešto zanimljivije za sredstva informisanja od pukih beživotnih rukotvorina, ponovo pojavio dr Tejlor.

Predsednik je očekivao da će dr Perera biti još dogmatičnije napadan no obično, sad kad se potvrdilo njegovo predviđanje uragana na Rami. Na veliko iznenađenje njegove ekselencije, Perera je bio neobično uzdržan i primao je čestitanja svojih kolega na način onoliko blizak zbunjenosti koliko će to ikad uspeti da postigne.

Eksobiolog je, u stvari, bio duboko posramljen. Spektakularno otapanje Cilindričnog mora bilo je mnogo očiglednija pojava no što su uraganski vetrovi, a on ga je potpuno prevideo. To što se setio da se topao vazduh diže, a zaboravio da se zagrejani led skuplja, nije predstavljalo postignuće kojim se mogao naročito gorditi. Međutim, on će se brzo oporaviti i vratiti svojoj normalnoj olimpijskoj samouverenosti.

Kad mu je predsednik ponudio reč i upitao kakve nove klimatske promene očekuje, Perera je sebi brižljivo obezbeđivao odstupnicu.

"Morate shvatiti", objasnio je "da meteorologija sveta čudnog kao što je to Rama može doneti mnoga nova iznenađenja. No, ukoliko su moja izračunavanja tačna, neće biti novih bura i uslovi će se uskoro ustaliti. Temperatura će lagano rasti do perihela - i dalje - ali se nas to ne tiče, jer će Nastojanje morati da ode mnogo ranije."

"Znači, povratak u unutrašnjost će uskoro biti bezbedan?"

"Ovaj - verovatno. To ćemo sa sigurnošću znati kroz četrdeset osam sati."

"Povratak je neminovan", reče ambasador Merkura. "Moramo doznati o Rami sve što možemo. Situacija se sad potpuno promenila."

"Verujem da svi znamo na šta mislite, no da li biste bili ljubazni da pobliže objasnite?"

"Svakako. Dosad smo petpostavljali da je Rama bez života - ili, u svakom slučaju, nekontrolisan. Ali se više ne možemo zavaravati da je Rama olupina. Čak i ako na brodu nema oblika života, njime mogu upravljati robotski mehanizmi, programirani za izvođenje nekog zadatka - možda veoma nepovoljnog po nas. Ma koliko bilo neprijatno, moramo razmotriti pitanje samoodbrane."

Zaorila se zbrka glasova protesta i predsednik je morao da podigne ruku kako bi vaspostavio red.

"Dozvolite njegovoj ekselenciji da završi!" molio je. "Bez obzira na to da li nam se ideja dopala ili ne, treba je ozbiljno razmotriti."

"Uza sve poštovanje dužno gospodinu ambasadoru", reče Tejlor, glasom u najvećoj meri lišenim poštovanja, "mislim da možemo isključiti kao naivan strah od zlonamernog mešanja. Stvorovi razvijeni poput Ramanaca moraju posedovati i odgovarajuće usavršen moral. Inače bi sami sebe uništili - kao što smo mi gotovo učinili u dvadesetom veku. To sam sasvim jasno pokazao u svojoj novoj knjizi Etos i kosmos. Nadam se da ste primili svoj primerak."

"Hvala. Jesam, mada se bojim da mi teret drugih poslova nije dozvolio da čitanje odmaknem dalje od uvoda. Međutim, osnovna teza mi je poznata. Mi možemo nemati rđave namere u odnosu na mravinjak, ali ako želimo da sagradimo kuću na istom mestu..."

"Ovo je ravno najcrnjim tvrdnjama Pandora partije! Međuzvezdana ksenofobija - ništa manje!"

"Gospodo, molim vas! Ovako nikuda nećemo stići. Gospodine ambasadore, još imate reč."

Predsednik je preko trista osamdeset hiljada kilometara svemirskog prostora besno ošinio pogledom Konrada Tejlora, koji se preko volje smirio, kao vulkan što čeka svoj trenutak.

"Hvala vam", reče ambasador Merkura. "Opasnost je možda neverovatna, ali kad je posredi budućnost ljudskog roda, ne možemo ništa rizikovati. A, ako mogu tako da kažem, to nas, Hermijance može posebno da pogodi. Mi, možda više no iko, imamo razloga za uznemirenost."

Tejlor je glasno šmrknuo, ali ga smiri nov besan pogled sa Meseca.

"Zašto bi Merkur bio zabrinutiji od ma koje druge planete?" upita predsednik.

"Pogledajte dinamiku situacije. Rama je već unutar naše orbite. Puka je pretpostavka da će obići Sunce i ponovo krenuti u svemir. Pretpostavite da izvede manevar za kočenje? Ako to učini, obaviće ga na perihelu, kroz tridesetak dana. Moji naučnici mi vele da će, ukoliko se tamo u celosti izvede promena brzine, Rama završiti u kružnoj orbiti svega dvadeset pet miliona kilometara udaljenoj od Sunca. Odande bi mogao dominirati celim Sunčevim sistemom."

Dugo vremena niko - pa čak ni Tejlor - nije izustio ni reč. Svi članovi odbora su sređivali svoje misli o tim neprijatnim ljudima Hermijancima, koje ovde tako sposobno zastupa njihov ambasador.

Za većinu sveta Merkur je oličavao prilično vernu, približnu sliku pakla; ili će bar poslužiti dok ne iskrсне nešto gore. Međutim, Hermijanci su se ponosili svojom čudnom planetom, na kojoj su dani duži od godina, ponosili su se njenim dvostrukim izlascima i zalascima sunca, njenim rekama rastopljenog metala. U poređenju sa Merkurom, Mesec i

Mars su predstavljali gotovo beznačajne izazove. Sve dok se ljudi ne spuste na Veneru (ako to ikad postignu), neće naići na sredinu koja je neprijateljskija od Merkura.

A ipak se ispostavilo da je u mnogo kom pogledu taj svet ključ Sunčevog sistema. Gledano unatrag to izgleda očigledno, ali je Svemirsko doba bilo staro skoro jedan vek pre no što je ta činjenica shvaćena. Hermijanci sad nikome nisu dopuštali da to zaboravi.

Mnogo pre no što su ljudi stigli na tu planetu, abnormalna masa Merkura nagoveštavala je teške elemente koje sadrži; no ipak je njegovo bogatstvo bilo izvor zapanjenosti i za hiljadu godina je odložilo bojazni da će se ključni metali ljudske civilizacije potrošiti. A ta blaga su se nalazila na najpogodnijem mestu, gde je moć Sunca deset puta jača no na hladnoj Zemlji.

Neograničena energija, neograničene zalihe metala: to je Merkur. Njegovi veliki magnetski katapultni mogli su da dobace gotove proizvode do ma koje tačke Sunčevog sistema. Mogao je da izvozi i energiju, u vidu sintetičkih izotopa transuranijuma ili čistog zračenja. Čak je predlagano da hermijanski laseri jednog dana otope džinovski Jupiter, ali ta zamisao nije dobro primljena na drugim svetovima. Tehnologija kadra da skuva Jupiter pruža suviše primamljivih mogućnosti za interplanetarno učenjivanje.

Činjenica da je takva zabrinutost uopšte izražena dosta je govorila o opštem stavu prema Herbijancima. Njih su poštovali zbog žilavosti i inženjerijskih veština, a divili im se zbog načina na koji su pokorili tako stravičan svet. Ali ih nisu voleli, a još manje im se do kraja verovalo.

Istovremeno, njihovo stanovište je bilo razumljivo. Po često izricanoj šali, Hermijanci su se ponekad ponašali kao da je Sunce njihova lična imovina. S njim su bili povezani prisnim odnosom ljubavi-mržnje - kao nekada Vikinzi sa morem, Nepalci s Himalajima, Eskimi sa tundrom. Bili bi krajnje nesrećni da se nešto ispreči između njih i prirodne sile koja dominira i upravlja njihovim životima.

Dugo ćutanje je napokon narušio predsednik. Sećao se sunca Indije i ježio se od pomisli na sunce Merkura, te je sasvim ozbiljno shvatao Hermijance, mada ih je smatrao neotesanim tehnološkim varvarima.

"Mislim, gospodine ambasadore, da vaše izlaganje poseduje izvesnu zasnovanost", reče polako. "Imate li neki predlog?"

"Da, gospodine. Pre no što budemo mogli znati kakvu akciju da preduzmemo, moramo raspolagati činjenicama. Mi poznajemo geografiju Rame - ukoliko čovek može upotrebiti taj izraz - ali nemamo pojma o njegovim mogućnostima. A ključ celog problema jeste sledeće: da li Rama poseduje propulsivni sistem? Da li može da promeni orbitu? Veoma bi me zanimalo mišljenje doktora Perere."

"Mnogo sam razmišljao o toj stvari", odgovori eksobiolog. "Naravno, Rami je početno kretanje mogao dati neki uređaj za lansiranje, no to je mogao biti i spoljašnji raketni motor. Ako na brodu postoji propulsija, nismo joj našli ni traga. Sigurno je da na spoljašnjem omotaču nema raketnih izduva ili ičeg sličnog."

"Možda su skriveni."

"Tačno, ali se čini da to ne bi imalo mnogo smisla. A gde su tankovi za gorivo, izvori energije? Glavni omotač je popunjen, to smo proverili seizmičkim ispitivanjima. Sve šupljine na severnom poklopcu objašnjene su sistemima vazdušnih komora.

To ostavlja južni kraj Rame do kojeg zapovednik Norton nije mogao da dopre zbog deset kilometara širokog vodenog pojasa. Tamo, na Južnom polu, postoje

svakovrсни čudni mehanizmi i strukture - videli ste fotografije. Svakom je na volju da nagađa šta su.

Međutim, ja sam, u razumnoj meri, siguran u sledeće: ukoliko Rama ima propulzivni sistem, to je nešto što potpuno izlazi van granica našeg sadašnjeg znanja. Zapravo, to bi mogao biti onaj basnoslovni 'kosmički pogon' o kojem ljudi govore već dvesta godina."

"Vi ne biste isključili tu mogućnost?"

"Naravno da ne bih. Ako uspemo da dokažemo da Rama ima kosmički pogon - čak i ako ništa ne doznamo o njegovom načinu dejstva - to bi predstavljalo krupno otkriće. Bar bismo znali da je takva stvar moguća."

"Šta je kosmički pogon?" upita ambasador Zemlje, prilično žalostivno.

"Ma koja vrsta propulzivnog sistema, ser Roberte, koji ne funkcioniše na načelu rakete. Antiteža - ukoliko je moguća - sasvim bi fino završila posao. Trenutno, mi ne znamo gde da tražimo takav pogon, a većina naučnika sumnja da uopšte postoji."

"Ne postoji", ubacio je profesor Davidson. "To je Njutn presudio. Ne možete imati akciju bez reakcije. Kosmički pogon je besmislica. Ja vam stojim iza toga."

"Možda ste u pravu", odgovorio je Perera sa neuobičajenom blagošću. "Ali, ako Rama nema kosmički pogon, onda nema nikakav. Naprosto nema mesta za konvencionalni propulzivni sistem, sa njegovim ogromnim rezervoarima goriva."

"Teško je zamisliti da nešto gura unaokolo ceo jedan svet", reče Solomons. "Šta bi se desilo sa predmetima u njemu? Sve bi moralo biti prišrafeno. Krajnje nepogodna stvar."

"Pa, ubrzanje bi verovatno bilo vrlo malo. Najveći problem bi predstavljala voda Cilindričnog mora. Kako biste sprečili da..."

Pererin glas je zamro, a oči mu se ustakliše. Činilo se da je zahvaćen grčevima neposredno predstojećeg napada padavice ili čak srčanog udara. Njegove kolege su ga uznemireno gledale; onda se naglo oporavio, lupi pesnicom o sto i uzviknu: "Naravno! To sve objašnjava! Južna litica je sad jasna!"

"Meni nije", progundao je ambasador Meseca, govoreći u ime svih prisutnih diplomata.

"Pogledajte ovaj uzdužni presek Rame", nastavio je uzbuđeno Perera, razvijajući svoju mapu. "Imate li svoje primerke? Cilindrično more je ograđeno dvema liticama, koje potpuno opasuju unutrašnjost Rame. Ona na severu visoka je svega pedeset metara. S druge strane, južna litica je visoka gotovo pola kilometra. Čemu tako velika razlika? Niko nije uspeo da smisli pametan razlog.

Ali, pretpostavite da Rama jeste kadar da sebe potiskuje - ubrzavajući tako da severni kraj bude napred. Voda mora bi težila da ide unatrag; nivo na jugu bi porastao, možda za stotine metara. Otuda - litica. Da vidimo..."

Počeo je pomamno da škraba. Nakon zapanjujuće kratkog vremena - nije moglo potrajati duže od dvadeset sekundi - pobedonosno je podigao pogled. "Znajući visinu litica, možemo izračunati najveće ubrzanje koje je Rama u stanju da izdrži. Ukoliko bi premašalo dva odsto sile teže, more bi se izlilo preko južnog kontinenta."

"Jedna pedesetina Zemljine teže? To nije mnogo."

"Za masu od deset miliona megatona - jeste. A to je sve što vam je potrebno za astronomsko manevrisanje."

"Velika hvala, doktore Perera", reče hermijanski ambasador. "Dali ste nam puno građe za razmišljanje. Gospodine predsedniče, možemo li predočiti zapovedniku Nortonu važnost istraživanja predela Južnog pola?"

"On čini sve što može. Naravno, more je prepreka. Oni pokušavaju da sagrade neku vrstu splava - kako bi doprli bar do Njujorka."

"Južni pol može biti čak važniji. U međuvremenu, ja ću ova pitanja izložiti Generalnoj skupštini. Imam li vašu saglasnost?"

Niko se nije usprotivio, čak ni dr Tejlor. Baš kad su se članovi Odbora spremali da se isključe iz mreže, ser Luis podiže ruku.

Stari istoričar je retko govorio; kad je govorio - svi su slušali.

"Pretpostavimo da odista utvrdimo da je Rama - aktivan i da poseduje pomenute sposobnosti. U vojnim poslovima postoji stara izreka da sposobnost ne podrazumeva nameru."

"Koliko treba da čekamo da bismo otkrili kakve su namere Rame?" upita Hermijanac. "Kad ih otkrijemo, može uveliko biti prekasno."

"Već je prekasno. Ne postoji ništa što bismo mogli preduzeti da utičemo na Ramu. U stvari, sumnjam da je ikad i postojalo."

"Ser Luise, ja to ne priznajem. Ima mnogo stvari koje možemo učiniti - ukoliko se pokaže nužnim. Međutim, vreme je beznadežno kratko. Rama je kosmičko jaje koje zagrevaju ognjevi Sunca. Može se izleći svakog časa."

Predsednik Odbora je sa neskrivenom zapanjenošću pogledao ambasadora Merkura. Retko kad se u svojoj diplomatskoj karijeri toliko iznenadio. Nikad ne bi ni sanjao da je Hermijanac sposoban za takav poetičan uzlet mašte.

20. KNJIGA OTKROVENJA

Kad bi mu se neko od posade obratio sa 'zapovedniče', ili, još gore, sa 'gospodine Nortone' uvek je bilo posredi nešto ozbiljno. Nije se mogao setiti da mu se Boris Rodrigo ikad ranije obratio na takav način, te je ovo moralo biti dvostruko ozbiljnije. Čak i u normalno vreme, Rodrigo je bio ozbiljna i trezvena osoba.

"Borise, u čemu je problem?" upitao je kad se za njima zatvoriše vrata kabine.

"Zapovedniče, molio bih dozvolu da upotrebim brodski prioritet za direktnu poruku Zemlji."

Ovo jeste neuobičajeno, mada ne i besprimerno. Rutinski signali su išli do najbližeg planetarnog releja - trenutno rade preko Merkura - i mada je vreme prenosa iznosilo svega nekoliko minuta, često je trebalo pet ili šest sati dok poruka stigne na sto ličnosti kojoj je namenjena. U devedeset devet odsto slučajeva to je bilo sasvim zadovoljavajuće; međutim, u hitnim slučajevima direktniji i mnogo skuplji kanali mogli su se upotrebiti po kapetanovoj odluci.

"Ti, naravno, znaš da mi moraš dati dobar razlog. Celokupan talasni opseg kojim raspolažemo već je zagušen prenosom podataka. Da li je ovo hitan slučaj lične prirode?"

"Ne, zapovedniče. Mnogo je važnije. Želim da pošaljem poruku Majci Crkvi."

Aha, reče sebi Norton. Kako sad da postupim?

"Da li bi mogao da objasniš?"

Nortonov zahtev nije podstakla puka radoznalost, mada je i ona svakako bila prisutna. Ako da Rodrigu prioritet koji traži, moraće da opravda svoj postupak.

Mirne plave oči su piljile u njegove. Nikad nije video Rodriga da izgubi vlast nad sobom, da bude drukčiji do potpuno samouveren. Svi kosmohrišćani su takvi; to je jedna od blagodati njihove vere i doprinosi da budu dobri kosmonauti. Međutim, ponekad je njihova sumnje lišena izvesnost malčice jedila one zlosrećnike koji nisu bili udostojeni otkrovenja.

"Reč je o svrsi Rame, zapovedniče. Mislim da sam je otkrio."

"Nastavi."

"Pogledajte kako stvari stoje. Ovde imamo potpuno prazan, beživotan svet - a ipak pogodan za ljudska bića. Ima vodu i atmosferu koju možemo da udišemo. Dolazi iz udaljenih dubina svemira, usmeren tačno na Sunčev sistem - stvar potpuno neverovatna kad bi bila u pitanju čista slučajnost. A Rama ne izgleda samo nov, već i kao da nikad nije bio upotrebljen."

Svi smo to razmatrali desetine puta, pomisli Norton. Šta Rodrigo može da doda?

"Naša vera nam je kazivala da očekujemo takvu posetu, mada ne znamo tačno kakav će oblik poprimiti. Sveto pismo daje izvesne nagoveštaje. Ako ovo nije drugi Dolazak, može biti drugi Sudnji dan; priča o Noju opisuje prvi. Ja verujem da je Rama kosmička barka poslana ovamo da spase - one koji su spasenja dostojni."

U kabini je dosta dugo vladala ćutnja. Ne da je Nortonu ponestalo reči; pre je bilo u pitanju to da mu na je um padalo suviše pitanja, a nije bio siguran koja bi bilo taktično postaviti.

Na kraju je primetio, glasom blagim i neutralnim koliko je uspeo da smogne: "To je vrlo zanimljivo shvatanje i mada ja ne sledim vašu veru, ono je verovatno primamljivo." Nije bio licemeran ili laskav; oslobođena religioznih primesa, Rodrigova teorija je bila ubedljiva bar koliko pola tuceta drugih koje je čuo. Pretpostavimo da neka katastrofa treba da zadesi ljudski rod, a neka blagonaklona viša inteligencija sve to zna? To bi sve objasnilo, vrlo glatko. Međutim, ipak ostaje nekoliko problema.

"Nekoliko pitanja, Borise. Rama će za tri nedelje biti u perihelu, zatim će obići Sunce i napustiti Sunčev sistem isto onako brzo kao što je ušao. Nema mnogo vremena za Strašni sud ili za otpremanje onih koji su - ovaj - odabrani, bez obzira na to kako će se to obaviti."

"Sasvim tačno. I zato će Rama, kad stigne do perihela, morati da smanji brzinu i pređe u orbitu za parkiranje - verovatno onu čiji je afel na orbiti Zemlje. Tamo bi mogao da obavi drugu promenu brzine i da se sretne sa Zemljom."

Ovo je bilo uznemirujuće ubedljivo. Ukoliko Rama želi da ostane u Sunčevom sistemu, postupa kako treba za ostvarenje te namere. Najuspešniji način usporavanja jeste približiti se što je moguće više Suncu, pa tamo izvesti manevar kočenja. Ako ima istine u Rodrigovoj teoriji, ili nekoj njenoj varijanti, uskoro će biti stavljena na probu.

"Još nešto, Borise. Šta sad kontroliše Ramu?"

"Nema doktrine koja bi nas savetovala u tom pogledu. Možda je to čist robot. Ili možda - duh. To bi objasnilo zašto nema tragova bioloških životnih oblika."

'Avetinjski asteroid': zašto je ta fraza izronila iz dubina pamćenja? Onda se setio glupave priče, pročitane pre mnogo godina, ali je smatrao da je najbolje da ne pita Rodriga da li je naišao na tu priču. Sumnjao je da je njegov ukus sklon toj vrsti štiva.

"Evo šta ćemo učiniti, Rodrigo", reče, naglo donevši odluku. Hteo je da prekрати ovaj razgovor pre no što postane pretežak, a činilo mu se da je našao dobar kompromis. "Možeš li sažeti svoje ideje u manje od - hm, hiljadu bita?"

"Da, mislim da mogu."

"E, pa, ako postigneš da zvuče kao razumna naučna teorija, poslaću ih, sa najvišim prioritetom, Odboru za Ramu. A onda jedan primerak može istovremeno da ode tvojoj crkvi i svi će biti zadovoljni."

"Hvala, zapovedniče. Zaista sam vam zahvalan."

"Oh, ja to ne činim da bih spasao svoju savest. Prosto bih hteo da vidim kako će Odbor to da rastumači. Čak i ako se s tobom u svemu ne slažem, možda si naleteo na nešto važno."

"Pa, znaćemo na perihelu, zar ne?"

"Tako je. Na perihelu ćemo znati."

Kad je Rodrigo otišao, Norton je pozvao komandni most i dao neophodnu dozvolu. Smatrao je da je prilično elegantno rešio problem; sem toga, pretpostavimo da je Rodrigo u pravu.

Možda je povećao svoje izgleda da se nađe među spasenima.

21. POSLE BURE

Dok su lebdeli sad dobro znanim hodnikom kompleksa vazdušnih komora Alfa, Norton se pitao da nisu dopustili da nestrpljenje nadvlada opreznost. Čekali su u Nastojanju četrdeset osam sati - dva dragocena dana - spremni da smesta odu ukoliko to događaji budu opravdali. Ali ništa se nije dogodilo; instrumenti ostavljeni u Rami nisu otkrili nikakvu neuobičajenu aktivnost. Televizijska kamera na glavčini bila je osujećujuće zaslepljena maglom koja je svela vidljivost na nekoliko metara i tek sad počinje da se povlači.

Kad su otvorili poslednja vrata vazdušne komore i lebdeli u splet užadi oko glavčine, Nortona je prvo iznenadila promena svetlosti. Više nije bila oštroplava, već mnogo mekša i blaža; podsećala ga je na svetao, magličast dan na Zemlji.

Pogledao je niz osu ovog sveta i nije mogao da vidi ništa osim blistavog, bezličnog tunela beline što se pruža sve do onih čudnih planina na Južnom polu. Unutrašnjost Rame bila je potpuno zaklonjena oblacima, a u njihovoj masi se nije video nijedan procep. Vrh sloja je bio vrlo oštro ocrtan; oblikovao je manji valjak unutar većeg valjka ovog obrtnog sveta, ostavljajući središnje jezgro, široko pet-šest kilometara, potpuno vedrim, ako se izuzme nekoliko zalutalih pramenova cirusa.

Ogromnu cev oblaka iznutra je osvetljavalo šest Raminih veštačkih sunaca. Mesta tri sunca na ovom severnom kontinentu jasno su određivale difuzne trake svetlosti; međutim, ona na suprotnoj obali Cilindričnog mora stapala su se u neprekinut svetleći pojas.

Šta se zbiva dole, ispod tih oblaka, upitao se Norton. No, bar je oluja, što ih je centrifugalno rasporedila u takvu savršenu simetriju oko ose Rame, sada minula. Ukoliko nema drugih iznenađenja, silazak će biti bezbedan.

Izgleдалo je prikladno da se za ovu povratnu posetu upotrebi ista ona ekipa koja je obavila prvi duboki prodor u Ramu. Narednik Majron - kao i svi ostali članovi posade

Nastojanja - sad je u potpunosti zadovoljavao fizičke norme brodske lekarke Ernst; čak je, sa ubedljivom iskrenošću, tvrdio da više nikad neće nositi stare uniforme.

Dok je posmatrao Mersera, Kalverta i Majrona kako brzo i samouvereno 'plivaju' niz lestve, Norton je sebe podsećao koliko se stvari izmenilo u međuvremenu. Onog prvog puta silazili su u hladnoću i pomračinu; sada idu ka svtlosti i toploti. A prilikom svih ranijih poseta bili su sigurni da je Rama mrtav. To može i dalje biti tačno, u biološkom smislu. Ali nešto se kreće i reč Borisa Rodriga može da posluži kao ma koja druga: 'duh' Rame je budan.

Kad su stigli do platforme u podnožju lestvi i spremali se da krenu niz stepenište, Merser je obavio uobičajenu rutinsku probu atmosfere. Postojale su izvesne stvari koje nikad nije uzimao zdravo za gotovo; čak i kad su ljudi oko njega savršeno ugodno disali, bez pomagala, dešavalo se da najpre obavi proveru vazduha pre no što će otvoriti svoj šlem. Kad bi zatražili da objasni takvu preteranu opreznost, odgovarao je: "Jer ljudska čula nisu dovoljno savršena, eto zašto. Tebi se može činiti da se izvrsno osećaš, ali sa sledećim dubokim udisajem možeš se naći na zemlji kao proštac".

Pogledao je na svoj merni uređaj pa reče: "Do đavola!"

"Šta se desilo?" upita Kalvert.

"Pokvaren je - pokazuje previsok postotak. Čudno; koliko znam to se nikad ranije nije dogodilo. Proveriću ga na svom disajnom kolu."

Uključio je kompaktni mali analizator na probni priključak svoje rezerve kiseonika, potom je neko vreme stajao, zamišljeno ćuteći. Drugovi su ga zabrinuto gledali; sve što bi uznemirilo Mersera moralo se uzeti odista ozbiljno.

Isključio je merni uređaj, upotrebio ga da ponovo isproba atmosferu Rame, a onda je pozvao kontrolu na glavčini. "Kapetane! Da li biste hteli da izmerite O2?"

Pauza je potrajala mnogo duže no što je to zahtev opravdavao. Potom Norton odgovori preko radija: "Mislim da nešto nije u redu s mojim mernim uređajem".

Spor osmeh je razvukao Merserovo lice. "Skočio je za pedeset odsto, zar ne?"
"Jeste. Šta to znači?"

"To znači da svi možemo da skinemo maske. Zar to nije zgodno?"

"Nisam baš siguran", odgovori Norton, kao odjek zajedljivosti u Merserovom glasu. "Izgleda suviše dobro da bi bilo istina." Nije bilo potrebno da išta više kaže. Poput svih kosmonauta, Norton je bio duboko sumnjičav prema stvarima koje su suviše dobre da bi bile istina.

Merser je odškrinuo masku i oprezno udahnuo. Prvi put na ovoj visini vazduh je bio savršeno pogodan za disanje. Ustajali, mrtvi miris je iščezao, takođe i preterana suvoća koja je ranije prouzrokovala nekoliko slučajeva teškoća sa disajnim organima. Vlažnost sad iznosi zapanjujućih osamdeset odsto; tome je besumnje doprinelo otapanje mora. U vazduhu se oseća vlažna zapara; istina, ne i neprijatna. Kao letnje večere, pomisli Merser, na nekoj tropskoj obali. Klima u Rami se dramatično popravila za poslednjih nekoliko dana.

Ali zašto? Povećana vlažnost nije problem; mnogo je teže objasniti nepojamno povećanje postotka kiseonika. Ponovo krenuvši naniže, Merser započe niz sračunavanja u glavi. Kad su zašli u sloj oblaka, još ne beše došao do ma kakvih zadovoljavajućih rezultata.

Bio je to dramatičan doživljaj, jer prelaz beše nagao. U jednom trenutku su klizili naniže, kroz proziran vazduh, stiskajući glatki metal šipke da ne bi suviše povećali brzinu

u ovom području gde vlada četvrtina zemaljske teže. Onda su odjednom uleteli u zaslepljujuće belu maglu, a vidljivost se smanjila na svega nekoliko metara. Merser je tako naglo zakočio, da je Kalvert gotovo naleteo na njega, a Majron je stvarno naleteo na Kalverta, gotovo ga oborivši sa šipke.

"Polako", reče Merser. "Rasporedite se tako da smo jedni drugima tek na vidiku. I ne dopustite da razvijete suviše veliku brzinu za slučaj da moram da se naglo zaustavim."

U avetinjskoj tišini nastaviše da klize naniže, kroz maglu. Kalvert je mogao da nazre Mersera kao nejasnu senku deset metara ispod sebe, a kad se osvrnuo, Majron se nalazio na istom rastojanju iza njega. U neku ruku, ovo je čak sablasnije od onog spuštanja u potpunu tamu ramanske noći; tada su im bar mlazevi reflektora pokazivali šta leži napred. A ovo je kao da čovek pri slaboj vidljivosti roni na otvorenom moru.

Bilo je nemoguće reći koliki su put prevalili, no Kalvert je nagađao da su gotovo stigli do četvrtog nivoa, kad Merser opet naglo zakoči. Kad su se okupili, on prošaputa: "Slušajte! Zar ništa ne čujete?"

"Da", reče Majron trenutak potom. "Zvuči kao vetar."

Kalvert nije bio tako siguran. Okretao je glavu tamo-amo, pokušavajući da odredi smer slabšnog mrmora što je kroz maglu dopirao do njih, ali je ubrzo napustio pokušaj kao beznadežan.

Nastavili su da klize, stigli su do četvrtog nivoa i pošli ka petom. Sve vreme onaj zvuk je postajao jači - i sve sablasnije poznat. Nalazili su se na sredini četvrtog stepeništa kad Majron doviknu: "Da li ga sad prepoznajete?"

Trebalo je da ga odavno identifikuju, no to nije bio zvuk koji bi povezali sa ma kojim svetom osim Zemlje. Dolazeći iz magle, iz izvora čija se udaljenost nije mogla proceniti, čula se postojana grmljavina vode što pada.

Nekoliko minuta kasnije tavanica od oblaka se završila, naglo kao što je i počela. Izjurili su u zaslepljujući blesak ramanskog dana, koji je još blistavijim činila svetlost što se odbija o nisko navučene oblake. Tu je ona poznata zakrivljena ravnica - sad prihvatljivija za um i čula, jer se više ne vidi njen pun krug. Nije bilo suviše teško zamišljati da gledaju niz široku dolinu i da uspon mora ići u stranu. Zaustavili su se na petoj, preposlednoj platformi da izveste da su prošli kroz pokrivač oblaka i da obave brižljiv pregled. Dole, u ravnici, koliko su mogli primetiti, ništa se nije promenilo; međutim, ovde gore, na severnoj kupoli, Rama je proizveo novo čudo.

Znači, to je izvor zvuka koji su čuli. Tri ili četiri kilometra odavde, iz nekog izvora skrivenog u oblacima, spuštao se vodopad i oni su nekoliko dugih minuta nemo zurili u njega, gotovo ne verujući vlastitim očima. Logika im je govorila da na ovom obrtnom svetlu nijedan predmet koji pada ne može da se kreće u pravoj liniji, no beše nečeg užasno neprirodnog u zakrivljenom vodopadu što zaošijava u stranu, da se završi mnogo kilometara dalje od tačke koja se nalazi neposredno ispod njegovog izvora.

"Da je Galilej rođen u ovom svetu", reče konačno Merser, "poludeo bi izračunavajući zakone dinamike."

"Ja sam mislio da ih znam", odgovori Kalvert, "pa ipak ludim. Profo, zar tebe ovo ne uznemirava?"

"Zašto bi?" reče Majron. "To je savršeno jasna demonstracija Koriolisovog efekta. Voleo bih da je mogu pokazati nekim svojim studentima."

Merser je zamišljeno zurio u traku Cilindričnog mora što opasuje loptu.

"Jeste li primetili šta se dešava sa vodom?" reče napokon.

"Pazi - više nije onako plava. Rekao bih da je zelena kao grašak. Šta to znači?"

"Možda isto što i na Zemlji. Lora je ovo more nazvala organskim rastvorom koji čeka da se mućkanjem preobrati u život. Možda se upravo to dogodilo."

"Za dva dana! Na Zemlji je to trajalo milione godina."

"Trista sedamdeset pet miliona, prema poslednjoj proceni. Znači, odatle se pojavio kiseonik. Rama je prošišao kroz anaerobni stupanj i došao je do fotosintetičkih biljki - za otprilike četrdeset osam sati. Pitam se šta li će proizvesti sutra?"

22. PREPLOVITI CILINDRIČNO MORE

Kad su dospeli do podnožja stepeništa, doživeli su drugi potres. Isprva je izgledalo da je nešto prošlo kroz logor, preturajući opremu, čak skupljajući manje predmete i odnoseći ih. Međutim, nakon kratkog ispitivanja, njihovu uznemirenost smenila je prilično posramljena najedenost.

Krivac je bio samo vetar. Mada su pre polaska bili privezali sve slobodne predmete, neki konopci su morali popustiti pod izuzetno jakim udarima vetra. Trebalo im je nekoliko dana dok su uspeli da prikupe svu svoju razbacanu imovinu.

Inače je izgledalo da nema većih promena. Čak se i tišina Rame vratila, sad kad su prohujale efemerne prolethne bure. A tamo na ivici ravnice mirno je more što čeka prvi brod nakon milion godina.

"Zar ne bi trebalo krstiti novi brod bocom šampanjca?"

"Čak i da u skladištu ima šampanjca, ne bih dozvolio takvo zločinačko rasipanje. Uostalom, prekasno je. Već smo ga porinuli."

"Bar plovi. Džimi, dobio si opkladu. Isplatiću je kad se vratimo na Zemlju."

"Mora imati ime. Da li neko ima ideju?"

Predmet ovih nimalo laskavih opaski poigravao je kraj stepenica što vode u Cilindrično more. Bio je to mali splav, konstruisan od šest praznih buradi za namirnice koje je spajao lak metalni okvir. Građenje splava, njegovo sastavljanje u logoru Alfa i prevlačenje, na točkovima koji su se mogli skinuti, preko više od deset kilometara ravnice, zaokupili su svu energiju posade tokom nekoliko dana. Naopako ako se ta kocka ne isplati.

Dobitak je bio vredan rizika. Zagonetne kule Njujorka što, udaljene pet kilometara, blistaju u svetlosti bez senki, čikale su ih još otkako su ušli u Ramu. Niko nije sumnjao da grad - ili već šta je - čini stvarno srce ovog sveta. Makar ne postigli ništa drugo, moraju doći do Njujorka.

"Još nemamo ime. Kapetane, šta vi kažete?"

Norton se nasmejao, a onda se odjednom uozbilji. "Našao sam vam ime. Nazovite ga Odlučnost."

"Zašto?"

"Tako se zvao jedan od Kukovih brodova. To je dobro ime. Poželimo da ga bude dostojan."

Zavladalo je zamišljeno ćutanje, a onda je narednik Barns, koja je uglavnom bila odgovorna za konstrukciju, zatražila tri dobrovoljca. Svi prisutni su digli ruku.

"Žao mi je - imamo samo četiri pojasa za spasavanje. Boris, Džimi, Pjeter - vi ste se svi u izvesnoj meri bavili jedrenjem. Hajde da isprobamo splav."

Nikome nije izgledalo nimalo čudno što sad jedan narednik preuzima komandu. Rabi Barns je jedina na Nastojanju posedovala diplomu pomorca; to je odlučilo. Ona je plovila trkačkim trimaranima preko Pacifika, te nije izgledalo da će nekoliko kilometara potpuno mirne vode predstavljati naročito iskušenje za njenu veštinu.

Otkako je ugledala ovo more, bila je rešena da obavi to putovanje. Tokom svih onih hiljadu godina koliko se čovek nosio sa vodama svog sveta nijedan pomorac nije se suočio sa nečim ma izdaleka sličnim ovome. Nekoliko poslednjih dana u glavi joj je odzvanjala glupava pesmica koje nije mogla da se oslobodi: "Preploviti Cilindrično more..." E, pa, upravo će to učiniti.

Njeni putnici su zauzeli mesta na improvizovanim sedištima i Rabi je pritisnula gas. Motor od dvadeset kilovata počeo da se okreće, lančani prenosnici redukcionog menjača su se zamutili od brzine i Odlučnost je jurnula napred, uz klicanje gledalaca.

Rabi se nadala da će s ovim teretom postići petnaest kilometara na sat, no zadovoljila bi se svakom brzinom preko deset. Duž litice je odmerena deonica od pola kilometra i Rabi je obavila kružno putovanje za pet i po minuta. Odbijajući vreme potrebno za okretanje, to je davalo brzinu od dvanaest kilometara na sat i Rabi je bila sasvim zadovoljna ovim rezultatom.

Bez pogona, ali sa trojicom energičnih veslača, koji su pomagali njenom veštijem veslu, Rabi je uspela da postigne četvrtinu te brzine, te se, čak i ako se motor pokvari, za nekoliko sati mogu vratiti na obalu. Jake energetske ćelije mogle su obezbediti dovoljno energije da se oplovi svet, ali je, za svaki slučaj, ponela dve rezervne. A sad, kad se magla sasvim razišla, čak i tako oprezan pomorac kakav je Rabi beše spremna da bez kompasa isplovi na pučinu.

Izašavši na obalu, odsečno je salutirala. "Gospodine kapetane, prvo putovanje Odlučnosti uspešno obavljeno. Sad čekamo vaše instrukcije."

"Vrlo dobro... admirale. Kad ćete biti spremni da isplovite?"

"Čim se ukrcaju zalihe i lučki kapetan izda dozvolu."

"Onda krećemo u zoru."

"Razumem!"

Pet kilometra vode na mapi ne izgleda mnogo; sasvim je drukčije kad se čovek nalazi usred nje. Krstarili su tek deset minuta, a pedesetmetarska litica severnog kontinenta već je izgledala iznenađujuće udaljena. A, neobjašnjivo, nije se činilo da je Njujork mnogo bliži.

Najveći deo vremena malo su pažnje posvećivali kopnu; još su bili odveć zaokupljeni čudom mora. Više nisu pravili nervozne šale koje su obeležile početak putovanja. Ovaj nov doživljaj bio je odveć silan.

Svaki put kad osetim da sam se privikao na Ramu, reče sebi Norton, on ispovrta neko novo čudo. Dok je Odlučnost postojano grabila napred, stalno je nanovo izgledalo da su zapali u udolinu džinovskog talasa, talasa sa svake strane zakrivljenog uvis dok ne postane vertikalna da bi onda visio u vazduhu dok se dva krila ne spoje u tečni luk, šesnaest kilometara iznad njihovih glava. Uprkos svemu što su im govorili razum i logika, nijedan putnik se nije mogao na duže osloboditi utiska da će se ti milioni tona vode svakog časa stropoštatati sa neba.

No, i pored toga, njihov glavni osećaj bila je ushićenost; beše prisutan osećaj opasnosti bez ikakve stvarne opasnosti. Naravno, ukoliko samo more ne porodi nova iznenađenja.

To je bila nepobitna mogućnost, jer, kao što je naslutio Merser, voda je sada živa. Svaka kašičica sadrži hiljade okruglih, jednoćelijskih mikroorganizama, sličnih najranijim oblicima planktona koji su postojali u okeanima Zemlje.

Ipak su pokazivali zbunjujuće razlike. Nisu imali jedro, kao ni mnoge druge minimalne neophodnosti čak i za najprimitivnije zemaljske oblike života. I mada je Lora Ernst - sada u dvostrukom svojstvu naučnika-istraživača i broskog lekara - dokazala da nesumnjivo proizvode kiseonik, bilo ih je premalo da se objasni porast kiseonika u atmosferi Rame. Trebalo bi da ih ima na milijarde, a ne samo na hiljade.

Potom je otkrila da se broj mikroorganizama brzo smanjuje i da je morao biti daleko veći u prvim satima ramanske zore. Kao da je došlo do kratkotrajne eksplozije života, koja je, za trilion puta kraće vreme, ponovila ranu istoriju Zemlje. Sada se možda iscrpla; plutajući mikroorganizmi se raspadaju, otpuštaju svoje zalihe hemikalija natrag u more.

"Ako budete morali da se spasavate plivanjem", upozorila je pomorce dr Ernst, "ne otvarajte usta. Nekoliko kapi neće smetati - ako ih odmah ispljunete. Međutim, sve ove sulude organometalne soli čine prilično otrovnu mešavinu i mrzelo bi me da moram da pronalazim protivotrov."

Srećom, ta opasnost je izgledala neverovatna. Odlučnost bi mogla da se održi na površini čak i sa dve probušene vazdušne komore. (Kad su mu ovo rekli, Kalvert je mračno promrmljao: "Setite se Titanika!") A čak i ako potone, primitivni ali efikasni pojasi za spasavanje održaće im glave nad vodom. Mada je dr Ernst oklevala da se u tom pogledu odlučno izjasni, nije mislila da bi boravak u moru od nekoliko sati bio smrtonosan, ali ga nije preporučivala.

Nakon dvadeset minuta postojanog približavanja, Njujork više nije bio udaljeno ostrvo. Postojao je stvarno mesto, a pojedinosti koje su videli samo kroz teleskop i na uveličanim fotografijama sada su se otkrivale kao masivne, čvrste građevine. Sad se upadljivo primećivalo da je 'grad', kao i tolike stvari u Rami, u triplikatu. Sastoji se od tri istovetna, kružna kompleksa, ili superstrukture, što se uzdižu sa dugačkog, ovalnog postolja. Fotografije snimljene sa glavčine takođe su ukazivale da je svaki kompleks i sam podeljen na tri jednaka dela, poput torte isečene u kriške od sto dvadeset stepeni. To će znatno uprostiti posao istraživanja; izgleda da će morati da ispitaju samo jednu devetinu Njujorka, kako bi ga sagledali u celini. No, i to će biti zamašan poduhvat. To će značiti istraživanje najmanje jednog kvadratnog kilometra zgrada i mašinerije, od kojih se neke uzdižu na stotine metara.

Ramanci su, izgleda, umetnost trostruke redundancije doveli do visokog stepena savršenstva. To se ispoljilo sistemom vazdušnih komora, stepeništima što idu sa glavčine, veštačkim suncima. A tamo gde su u pitanju bili odista važni objekti, čak su učinili i sledeći korak. Činilo se da je Njujork primer trostruko trostruke redundancije.

Rabi je upravila Odlučnost prema centralnom kompleksu gde stepenište ide od vode do vrha zida, ili nasipa, što okružuje ostrvo. Tu se nalazila čak i zgodno postavljena bitva za koju su se mogli privezati čamci. Kad je to ugledala, Rabi se veoma uzбудila. Sad se neće smiriti dok ne pronađe jedno od plovila kojima su Ramanci brodili svojim neobičnim morem.

Norton je prvi kročio na obalu. Osvrnuo se na svoje troje saputnika i rekao: "Sačekajte na brodu dok ne dođem do vrha zida. Kad mahnem rukom, pridružiće mi se Pjeter i Boris. Rabi, ti ostani za kormilom, tako da možemo da zaplovimo u svakom

trenutku. Ako se meni ma šta desi, javi Karlu i sledi njegova uputstva. Prosuđuj sama - ali bez herojstva. Jasno?"

"Razumem, kapetane! Srećno!"

Zapovednik Norton nije stvarno verovao u sreću; nikad nije ušao u neku situaciju pre no što analizira sve činioce i sebi obezbedi odstupnicu. Ali Rama ga još jednom prisiljava da prekrši neko od svojih omiljenih pravila. Ovde su gotovo svi činioci nepoznati, nepoznati kao što su to Tihi okean i Veliki koralni greben bili za njegovog junaka pre tri i po stoleća. Da, dobro će mu doći sva sreća koja se možda povlači unaokolo.

Stepenište je praktično bilo kopija onog kojim su sišli na drugoj obali mora, gde, nema sumnje, njegovi prijatelji kroz teleskope gledaju pravo u njega. A 'pravo' je sad tačna oznaka; u ovom pravcu, paralelnom sa osom Rame, more je odista potpuno ravno. To je možda jedina vodena masa u svemiru za koju to važi, jer na svim drugim svetovima svako more i jezero mora da sledi površinu lopte, sa podjednakom zakrivljenošću u svim pravcima.

"Gotovo sam na vrhu", izvestio je, govoreći za dokumentaciju i za svog zamenika, koji pet kilometara odavde napeto sluša. "Još vlada potpuna tišina. Radijacija normalna. Držim merni uređaj nad glavom, za slučaj da zid nečem služi kao zaklon. A ako s druge strane ima neprijateljskih bića, prvo će u to pucati."

Naravno, šali se. A ipak, zašto preuzimati rizik kad je podjednako lako izbeći ga?

Kad je prešao poslednji stepenik, ustanovio je da je ravan vrh nasipa širok desetak metara. S unutrašnje strane naizmenični niz rampi i stepeništa vodi do glavnog nivoa grada, dvadeset metara niže. On, zapravo, stoji na visokom zidu koji potpuno opasuje Njujork, te ima odličan pregled.

Bio je to vidik gotovo ošamućujuć u svojoj složenosti i prvo što je Norton učinio beše da kamerom napravi sporu panoramu. Onda je mahnuo svojim drugovima i radiom javio preko mora: "Nikakvih znakova aktivnosti; sve mirno. Dođite gore - počecemo istraživanje".

23. NJUJORK, RAMA

To nije grad, to je mašina. Norton je do tog zaključka došao nakon deset minuta i nije video nikakav razlog da ga menja pošto su potpuno obišli ostrvo. Grad, kakva god bila priroda njegovih žitelja, svakako mora da obezbeđuje neki vid staništa; ovde nema ničeg sličnog, sem ukoliko nije pod zemljom. A ukoliko je tako, gde su ulazi, stepeništa, liftovi? Nije našao ništa što bi se moglo smatrati makar običnim vratima.

Najpribližnija analogija ovom mestu koju je video na Zemlji jeste džinovska hemijska fabrika. Međutim, nema zaliha sirovina ili ma kakvih tragova nekog transportnog sistema za njihovo prenošenje. Niti je mogao da zamisli gde bi izlazio gotov proizvod - a još manje šta bi mogao biti. Sve je bilo vrlo zbunjujuće i prilično osujećujuće.

"Da li je iko raspoložen da nagađa?" reče najzad svima koji su mogli da čuju.

"Ako je ovo fabrika, šta proizvodi? I odakle uzima sirovine?"

"Kapetane, ja imam jednu sugestiju", reče Merser sa suprotne obale.
"Pretpostavimo da koristi morsku vodu. Prema doktorki, voda sadrži maltene sve što vam može pasti na um."

To je bio verovatan odgovor i Norton ga je već razmotrio. Lako mogu postojati ukopane cevi što vode do mora; zapravo, moraju postojati, jer bi svaka hemijska fabrika iziskivala velike količine vode. Međutim, bio je podzriv prema verovatnim odgovorima; oni su tako često pogrešni.

"To je dobra ideja, Karl. Ali šta Njujork radi sa svojom morskom vodom?"

Dugo vremena niko sa broda, glavčine ili severne ravnice nije odgovarao. Onda progovori jedan neočekivan glas.

"Kapetane, rešenje je lako. Ali svi ćete mi se smeјati."

"Ne, Ravi, nećemo. Samo napred."

Ravi Mek Endrus, glavni stjuard i čuvar šimpova bio je poslednja osoba na Nastojanju koja bi se, u normalnim okolnostima, umešala u stručnu raspravu. Njegov količnik inteligencije bio je skroman, a naučno znanje minimalno, međutim, nije bio budala i posedovao je prirodnu oštroumnost koju su svi cenili.

"Dakle, kapetane, to jeste fabrika, a more možda pribavlja sirovine. Na kraju krajeva, tako se sve to odigralo na Zemlji, mada na drugi način... Ja verujem da je Njujork fabrika za proizvodnju... Ramanaca."

Neko se negde zagrcnuo od smeha, ali je brzo učutao i nije se identifikovao.

"Znaš, Ravi", reče najzad njegov zapovednik, "ova teorija je dovoljno luda da bude tačna. A nisam siguran da bih želeo da vidim njenu proveru - bar dok se ne vratim na kontinent."

Ovaj nebeski Njujork bio je otprilike širok koliko ostrvo Menhetn, ali je njegova geometrija sasvim drukčija. Ima svega nekoliko pravih saobraćajnica; to je lavirint kratkih, koncentričnih lukova koje povezuju zrakasti paoci. Srećom, u Rami je bilo nemoguće izgubiti orijentaciju; jedan pogled u nebo dovoljan je da se ustanovi osa sever-jug ovog sveta.

Zastajali su gotovo na svakom raskršću da načine panoramske snimke. Kad se sve te stotine slika razvrstaju, građenje tačnog umanjenog modela grada predstavljaće dosadan ali prilično jednostavan posao. Norton je slutio da će tako nastala slagalica zaposliti pokolenja naučnika.

Ovde je bilo još teže navići se na tišinu no tamo u ravnici Rame. Grad-mašina treba da proizvodi neki zvuk, a ipak se nije čulo ni najslabije električno zujanje ili najtiši šapat mehaničkog kretanja. Norton je nekoliko puta prislonio uho uz tle ili zid zgrade i napeto osluškivao. Nije čuo ništa sem šuma svoje krvi.

Mašine spavaju; čak i ne kucaju. Da li će se ikad ponovo probuditi i u kojem cilju? Sve je u savršenom stanju, kao obično. Beše lako poverovati da bi zatvaranje jednog jedinog strujnog kola u nekom strpljivom, skrivenom elektronskom mozgu moglo vratiti u život ceo ovaj lavirint.

Kad su najzad došli do suprotnog kraja grada, popeli su se na vrh ogradnog nasipa i pogledali preko južnog kraka mora. Norton je dugo zurio u pet stotina metara visoku liticu što im preči put ka gotovo polovini Rame - i to, sudeći po teleskopskim osmatranjima, najslabije i najraznolikijoj polovini. Iz ovog ugla izgledala je kao zlokobna, preteća tmina i bilo je lako misliti o njoj kao o zatvorskom zidu što opasuje ceo jedan kontinent. Duž celog kruga litice nije bilo stepeništa, ili ma kakvih drugih pristupa.

Pitao se kako su Ramanci iz Njujorka dolazili do svog južnog kopna. Verovatno je postojao neki podmorski transportni sistem, ali su morali imati i letelice, jer ovde, u gradu, postoje mnoge čistine koje se mogu upotrebiti za spuštanje. Otkriće nekog ramanskog prevoznog sredstva bilo bi krupno postignuće, naročito kad bi uspeali da nauče da njime upravljaju. (Mada je pitanje da li bi ma koji izvor energije još mogao da funkcioniše nakon nekoliko stotina hiljada godina?) Postoje brojne građevine koje imaju funkcionalan izgled hangara ili garaža, ali su sve glatke i bez prozora, kao da su poprskane sredstvom za hermetično zatvaranje. Ranije ili kasnije, reče turobno Norton u sebi, bićemo primorani da upotrebimo eksplozive i laserske zrake. Beše rešen da tu odluku odloži za poslednji mogući trenutak.

Njegovo oklevanje da primeni sirovu silu zasnivalo se delom na ponosu, delom na strahu. Nije hteo da se ponaša kao tehnološki varvarin koji razbija ono što ne može da shvati. Na kraju krajeva, on je u ovom svetu nezvan gost i valja da se ponaša u skladu s tim.

Što se tiče straha, možda je to prejaka reč; možda je 'zebnja' prikladnija. Izgleda da su Ramanci sve unapred planirali. Nije mu stalo da otkrije mere predostrožnosti koje su preduzeli za čuvanje svoje imovine. Kad zaplovi natrag put kontinenta, vratiće se praznih ruku.

24. VILIN KONJIC

Poručnik Džejms Pak bio je najmlađi oficir Nastojanja i ovo mu je tek četvrti svemirski zadatak. Bio je ambiciozan i na redu za unapređenje; ujedno je počinio ozbiljan prekršaj pravila. Stoga nije čudo što mu je dugo trebalo da se odluči.

To će biti kocka; ako izgubi, naći će se do guše u neprilikama. Neće rizikovati samo karijeru, već možda i glavu. Ali ako uspe, biće heroj. Ono što ga je konačno ubedilo nije bio nijedan od ovih argumenata. Bila je to izvesnost da će, ako ništa ne preduzme, ostatak života provesti sumorno razmišljajući o propuštenoj prilici.

Ipak je još oklevao kad je zatražio privatni sastanak sa zapovednikom Nortonom.

Šta je sad, pitao se Norton, analizirajući nesiguran izraz na licu mladog oficira. Sećao se svog delikatnog razgovora sa Borisom Rodrigom; ne, ovo neće biti ništa slično. Pak izvesno nije religiozan tip. Jedine stvari za koje je pokazivao zanimanje bili su, pored posla, sport i seks, najradije spojeni.

Teško da je u pitanju bilo prvo, a Norton se nadao da nije posredi drugo. On je sreo većinu problema na koje jedan zapovednik nailazi na tom području - izuzimajući klasičan problem neplaniranog porođaja tokom izvršenja zadatka. Mada je ta situacija bila predmet nebrojenih šala, još se nikad nije pojavila; međutim, verovatno je samo pitanje vremena pa da dođe do takvog grubog propusta.

"Dakle, Džimi, o čemu je reč?"

"Zapovedniče, imam ideju. Znam kako da stignemo do južnog kontinenta - čak i do Južnog pola."

"Slušam. Kako nameravaš da to učiniš?"

"Ovaj - tako što ću tamo odleteti."

"Džimi, čuo sam bar pet takvih predloga - i više, ako računaš ludačke sugestije sa Zemlje. Razmotrili smo mogućnost adaptacije propulsora sa naših kosmičkih odela,

međutim, otpor vazduha bi ih učinio beznadežno neefikasnim. Potrošili bi gorivo pre no što pređu deset kilometara."

"To znam. Ali ja imam rešenje."

Pakov stav je bio čudna mešavina potpunog pouzdanja i jedva savladane nervoze. Norton je bio potpuno zbunjen. Šta brine malog? Sigurno dovoljno dobro poznaje svog zapovednika da bude siguran da nijedan razuman predlog neće biti odbačen s podsmehom.

"Dobro, nastavi. Ako stvar uspe, postaraću se da tvoje unapređenje bude retroaktivno."

Ovo malo poluobećanje, polušala nije dobro primljeno kao što se nadao. Džimi se prilično kiselo osmehnuo, obavio je nekoliko lažnih startova i onda se opredelio za zaobilazan pristup predmetu.

"Zapovedniče, vi znate da sam prošle godine učestvovao na Lunarnim olimpijskim igrama."

"Naravno. Žao mi je što nisi pobedio."

"Kriva je loša oprema; znam šta nije valjalo. Imam prijatelje na Marsu koji su u međuvremenu potajno radili na tome. Hteli bismo da sve iznenadimo."

"Na Marsu? Ali ja nisam znao..."

"Mali broj ljudi to zna. Sport je tamo još novina; isproban je samo u sportskoj kupoli Ksante. Međutim, najbolji aerodinamičari Sunčevog sistema nalaze se na Marsu. Ukoliko možete da letite u toj atmosferi, možete svugde.

Dakle, moja zamisao je sledeća: ako Marsovci, sa svim svojim znanjem i veštinom, uspeju da naprave dobru mašinu, ona će se stvarno pokazati na Mesecu, gde je teža upola slabija."

"To zvuči verovatno, ali kako nama pomaže?" Norton je počinjao da nagađa, ali je hteo da Džimiju ostavi dosta prostora.

"Pa, ja sam se udružio sa nekim prijateljima iz Port Louela. Sagradili su potpuno aerobatsku letelicu sa izvesnim, dosad neviđenim usavršenjima. U uslovima mesečeve teže, pod olimpijskom kupolom, trebalo bi da izazove senzaciju."

"I tebi obezbedi zlatnu medalju."

"Nadam se."

"Čekaj da vidim da li tačno sledim tok tvog razmišljanja. Nebeski bicikl, sposoban da učestvuje na Lunarnim olimpijskim igrama, pri šestini zemaljske teže, pokazao bi se još senzacionalniji u Rami, gde teža uopšte ne postoji. Mogao bi njime da letiš pravo duž ose, od Severnog do Južnog pola - i natrag."

"Da. Lako. Putovanje u jednom smeru trajalo bi tri sata, bez zaustavljanja. Ali, naravno, čovek bi se mogao odmarati kad god zaželi, samo ako ostane u blizini ose."

"Zamisao je sjajna i ja ti čestitam. Kakva šteta što nebeski bicikli nisu deo redovne opreme Osmatračke službe."

Činilo se da Džimi ima izvesne teškoće da nađe reči. Nekoliko puta je zinuo, ali se ništa nije dogodilo.

"Dobro, Džimi. Da bih zadovoljio morbidnu radoznalost, i potpuno nezvanično, kaži mi kako si ga prokrijumčario na brod?"

"Ovaj... 'potrebe za rekreaciju'."

"Pa, nisi slagao. A kako stoji sa težinom?"

"Samo dvadeset kilograma."

"Samo! Ipak, nije tako strašno kao što sam zamišljao. U stvari, zapanjen sam da je moguće napraviti bicikl te težine."

"Neki su težili svega petnaest kilograma, ali su bili suviše krhki i obično su se preklapali prilikom zaokreta. Nema opasnosti da Vilin konjic priredi nešto slično. Kao što rekoh, potpuno je aerobatičan."

"Vilin konjic - lepo ime. Sad mi samo reci kako smeriš da ga upotrebiš, tako da mogu da odlučim da li ti sleduje unapređenje ili vojni sud. Ili oboje."

25. PRVI LET

Vilin konjic je nepobitno bilo prikladno ime. Duga, zašiljena krila bila su gotovo nevidljiva, sem tamo gde je svetlost padala pod određenim uglom i reflektovala se duginim bojama. Činilo se da je mehur sapunice obavijen oko tananog skeleta raznih profila; omotač male letilice beše organska opna svega nekoliko molekula debela, a ipak dovoljno jaka da kontroliše i usmerava pokrete pri vazdušnoj struji od pedeset kilometara na sat.

Pilot - ujedno izvor energije i sistem za usmeravanje - sedeo je na majušnom sedištu u težištu, u poluležećem stavu, kako bi se smanjio otpor vazduha. Komande su se sastojale od jedne jedine palice koja se mogla pomerati nazad i napred, desno i levo; jedini 'instrument' bila je traka sa viskom, pričvršćena za prednji rub, da pokazuje smer relativnog vetra.

Kad je letelica sklopljena na glavčini, Džimi Pak nije nikom dozvoljavao da je dodirne. Nespretno rukovanje je moglo da prelomi neki od jednovlaknastih nosača, a ona blistava krila predstavljala su gotovo neodoljiv mamac za prste što se zavlache gde ne treba. Bilo je teško poverovati da tu zaista ima nečeg.

Dok je posmatrao kako se Džimi penje u tu spravu, Nortona počeo je da opsedaju sumnje. Ako jedan od onih poput žice tankih potporanja prsne dok Vilin konjic bude na drugoj obali Cilindričnog mora, Džimi neće imati načina da se vrati - čak i ako uspe da se spusti neozleđen. Ujedno krše jedno od najosveštanih pravila istraživanja kosmosa: jedan čovek sam zalazi na nepoznatu teritoriju, gde nema mogućnosti da mu se pomogne. Jedina je uteha što će stalno biti na vidiku i u vezi; ako pretrpi katastrofu, tačno će znati šta se s njim dogodilo.

Međutim, prilika je suviše povoljna da bi se propustila. Ako čovek veruje u sudbinu, ili kob, predstavljalo bi izazivanje samih bogova zanemariti jedinu priliku koja im se može ukazati da dođu do suprotne obale Rame i izbliza vide zagonetke Južnog pola. Džimi zna šta pokušava, daleko bolje no što bi mu iko od posade mogao reći. To je upravo ona vrsta rizika koji se mora preuzeti; ako omane, takva je kockarska sreća. Ne može se uvek dobijati.

"Džimi, sad me pažljivo saslušaj", reče Lora Ernst. "Vrlo je važno da se preterano ne naprežeš. Upamti, ovde, na osi, postotak kiseonika je još vrlo mali. Ako u ma kojem trenutku osetiš da si se zadihao - stani i hiperventiliraj trideset sekundi - ali ne duže."

Proveravajući komande, Džimi je odsutno klimao glavom. Ceo repni sklop, koji je oblikovao celinu na izbačenom uskom delu, pet metara iza rudimentarne kabine, počeo da se krivi, onda su se krilca u vidu preklopa oko sredine krila naizmenice pomerala gore i dole.

"Da izvučem podupirač?" upita Džo Kalvert, ne mogavši da potisne sećanja na dvesta godina stare ratne filmove. "Paljenje: Kontakt!" Sem Džimija, verovatno niko nije imao pojam o čemu govori, ali je doprinelo smanjivanju napetosti.

Džimi poče da veoma sporo pomera pedala. Krhka, široka lepeza vazdušnog zavrtnja - krilu podoban, tanani skelet pokriven svetlucavom opnom - poče da se okreće. Nakon svega nekoliko obrtaja potpuno je iščezla. A Vilin konjic je krenuo.

Sa glavčine se uzdigao pravo uvis - ili u stranu, sporo se krećući duž Ramine ose. Kad je prešao sto metara, Džimi je prestao da okreće pedala. Bilo je čudno videti kako očigledno aerodinamična letelica nepokretno visi u vazduhu. Mora biti da se to događa prvi put, sem, možda, u ograničenom obimu, unutar neke od većih svemirskih stanica.

"Kako se ponaša?" doviknu Norton.

"Reagovanje dobro, stabilnost loša. Ali znam u čemu je problem - nema teže. Kilometar niže biće bolje."

"Čekaj malo - da li je to bezbedno?"

Gubeći visinu, Džimi će žrtvovati svoju glavnu prednost. Dokle god ostane tačno na osi, on i Vilin konjic biće potpuno lišeni težine. Može da bez napora lebdi, ili čak spava, ako želi. Ali čim se odmakne od središnje linije oko koje se obrće Rama, ponovo će se pojaviti pseudoteža centrifugalne sile.

I tako, ukoliko ne bude mogao da se održi na ovoj visini, on će nastaviti da gubi - i istovremeno dobija težinu. To bi bio proces ubrzanja koji se mogao završiti katastrofom. Dole, u ravnici Rame, teža je dva puta jača od one za koju je Vilin konjic konstruisan. Džimi će možda uspeti da se bezbedno spusti; sigurno je da ne bi mogao ponovo da uzleti.

Međutim, on je sve to već bio razmotrio, te je prilično samouvereno odgovorio: "Bez ikakvih teškoća mogu da izađem na kraj sa desetinom zemaljske teže. A u gušćem vazduhu lakše će se upravljati."

Sporom, neužurbanom spiralom Vilin konjic je lebdeo nebom, približno prateći liniju stepeništa Alfa, ka ravnici u nizini. Iz nekih uglova mali nebeski bicikl bio je gotovo nevidljiv; izgledalo je da Džimi sedi u vazduhu, besomučno okrećući pedala. Katkad bi pojurio sa trideset na sat; zatim je lebdeo dok se ne zaustavi, navikavajući se na komande, pre no što ponovo ubrza. A uvek je pazio da bude na bezbednom odstojanju od zakrivljene površine Rame.

Ubrzo je bilo jasno da se Vilin konjic mnogo bolje ponaša na manjim visinama; više se nije krivio pod svim mogućim uglovima, već se stabilizovao, tako da su njegova krila bila paralelna sa ravnicom, sedam kilometara niže. Džimi je napravio nekoliko širokih orbita, opet počevši da se penje. Konačno se zaustavio nekoliko metara iznad drugova koji su ga čekali, pa je, s malim zakašnjenjem, shvatio da ne zna kako će spustiti svoju tanušnu letelicu.

"Da ti dobacimo uže?" upita Norton, upola ozbiljno.

"Ne, kapetane. Ovo moram sam da rešim. Na drugoj strani neće biti nikog da mi pomogne."

Neko vreme je sedeo razmišljajući, onda poče da približava Vilinog konjica glavčini, kratkim dodavanjem energije. Između njih letelica je brzo gubila zamah, kako ju je otpor vazduha zaustavljao. Kad je bio udaljen svega pet metara, a nebeski bicikl gotovo nepomičan, Džimi je napustio brod. Pustio se da dopluta do najbližeg sigurnosnog

kabla u mreži glavčine, zgrabio ga, a onda se okrenuo na vreme da rukama uhvati bicikl koji se približavao. Manevar je tako elegantno izveden, da je izazvao pljesak.

"Kao sledeću tačku..." počeo Džo Kalvert.

Džimi je požurio da se odrekne zasluga. "Zabrljana stvar", reče. "Ali sad znam šta treba da uradim. Poneću lepljivu bombu na dvadesetmetarskom užetu. Onda ću moći da sebe privučem gde god zaželim."

"Daj mi ruku, Džimi", naredi lekarka, "i duni u ovu kesu. Biće mi potreban i uzorak krvi. Jesi li imao nekih poteškoća sa disanjem?"

"Samo na ovoj visini. Hej, šta će ti krv?"

"Da izmerim šećer: tako ću znati koliko si energije utrošio. Moramo biti sigurni da možeš poneti dovoljno goriva za izvršenje zadatka. Uzgred rečeno, koliki je rekord u dužinskoj vožnji nebeskim biciklom?"

"Dva sata dvadeset pet minuta tri sekunde i šest desetinki. Razume se, na Mesecu - na dvokilometarskoj stazi Olimpijske kupole."

"I ti misliš da možeš da izdržiš šest sati?"

"Sasvim lako, jer svakog časa mogu da stanem i odmorim se. Vožnja nebeskim biciklom na Mesecu je bar dvaput teža no ovde."

"Dobro, Džimi - natrag u laboratoriju. Kazaću ti da li da ideš ili ne čim analiziram ove uzorke. Ne želim da budim lažne nade, ali mislim da si u stanju da to izvedeš."

Širok osmeh zadovoljstva razvukao je Džimijevo lice boje slonovače. Dok je pratio brodsku lekarku Ernst ka vazdušnoj komori, doviknuo je drugovima: "Molim vas, ruke sebi! Neću da mi neko pesnicom probije krila."

"To je moja briga, Džimi", obećao je zapovednik. "Zabranjuje se pristup Vilinom konjicu - svima - uključujući i mene."

26. GLAS RAME

Stvarna veličina njegove pustolovine otkrila se Džimiju Paku tek kada je stigao do obale Cilindričnog mora. Dok je leteo nad poznatom teritorijom, ukoliko ne dođe do katastrofalnog otkazivanja strukture, uvek se mogao spustiti i za nekoliko sati otpešačiti natrag u bazu.

Ta mogućnost više ne postoji. Ako se spusti u more, verovatno će se vrlo neprijatno udaviti u njegovoj otrovnoj vodi. Čak i ako se bezbedno prizemi na južni kontinent, moglo bi se pokazati nemogućim da ga spasi pre no što Nastojanje bude moralo da se odvoji od Ramine orbite, usmerene ka Suncu.

Takođe je bio vrlo svestan da su predvidljive katastrofe one za koje ima najmanje verovatnoće da se dogode. Potpuno nepoznato područje nad kojim leti može da ispovrta ko zna koliko iznenađenja. Pretpostavimo da ovde postoje leteći stvorovi kojima se ne sviđa njegov upad? Ne bi voleo da zapodene vazdušni dvoboj s ičim većim od goluba. Nekoliko dobro usmerenih kljucanja moglo bi uništiti aerodinamiku Vilinog konjica.

Ipak, da nema opasnosti ne bi bilo postignuća, osećanja pustolovine. Milioni ljudi bi se sad rado s njim menjali. On ne samo što ide onamo gde niko ranije nije bio već i tamo gde niko nikad neće ponovo otići. On će biti jedino ljudsko biće u vaskolikoj istoriji koje je posetilo južne predele Rame. Kad god bi osetio da mu strah dotiče duh, mogao je da se toga seti.

Sad je navikao da sedi u vazduhu, a da svet bude omotan oko njega. Pošto se spustio dva kilometra ispod središnje ose, stekao je pouzdan osećaj za 'gore' i za 'dole'. Tle je svega šest kilometara ispod njega, ali je luk neba deset kilometara iznad njegove glave. 'Grad' London visi gore, u blizini zenita; s druge strane, Njujork je u visini, pravo pred njim.

"Vilin konjic", reče kontrola sa glavčine, "prenisko si se spustio. Dve hiljade dvesta metara od ose."

"Hvala", odgovorio je. "Povećaću visinu. Javite mi kad se vratim na dve hiljade."

Na to mora da pazi. Postoji prirodna težnja gubljenja visine, a on nema instrumente da mu tačno kažu gde se nalazi. Ako se suviše udalji od nulte teže ose, možda nikad više neće moći da se popne natrag do nje. Srećom, ima mesta za ispravljane greške, a neko stalno prati njegovo kretanje kroz teleskop na glavčini.

Sad je dobro zašao nad more, okreće pedala ustaljenom brzinom od dvadeset kilometara na sat. Kroz pet minuta biće iznad Njujorka; ostrvo već prilično liči na brod što većito plovi ukруг oko Cilindričnog mora.

Kad je stigao do Njujorka, napravio je krug, zaustavljajući se nekoliko puta kako bi njegova mala televizijska kamera mogla da natrag pošalje stabilne slike koje ne podrhtavaju. Panorama građevina, kula, industrijskih postrojenja, centrala - ili šta su već - beše očaravajuća, ali u suštini besmislena. Koliko god zurio u njenu složenost, nije bilo verovatno da će išta saznati. Kamera će zabeležiti daleko više pojedinosti no što ih on može asimilisati, a jednog dana - možda posle mnogo godina - neki proučavalac će u njima možda naći ključ za tajne Rame.

Napustivši Njujork, drugu polovinu mora je preleteo za svega petnaest minuta. Mada toga nije bio svestan, nad vodom je leteo brzo, no čim je dospao do južne obale, nesvesno je usporio i brzina mu je opala za nekoliko kilometara. Možda je na potpuno stranoj teritoriji, ali je bar nad kopnom.

Čim je prešao visoku liticu što oblikuje južnu granicu mora, televizijskom kamerom je snimio celokupnu panoramu duž kruga sveta.

"Prekrasno!" reče kontrola sa glavčine. "Ovo će usrećiti kartografe. Kako se osećaš?"

"Odlično - malo sam umoran, ali ne više no što sam očekivao. Koliko sam, po vama, udaljen od pola?"

"Petnaest zarez šest kilometara."

"Recite mi kad budem na deset; onda ću se odmoriti. I pazite da se opet ne spustim. Počecu da se penjem kad mi bude preostalo još pet kilometara."

Dvadeset minuta kasnije svet se sužavao oko njega. Beše došao do kraja valjkastog dela i ulazio je u južnu kupolu.

Satima ju je proučavao kroz teleskope na drugom kraju Rame i naučio je napamet njenu geografiju. No, to ga ipak nije potpuno pripremlilo za prizor što se prostire svud unaokolo.

Južni i severni kraj Rame su se gotovo u svemu potpuno razlikovali. Ovde nema trijade stepeništa, ni nizova uzanih, koncentričnih zaravni, ni ogromnog zakrivljenog pada od glavčine do ravnice. Umesto toga, postoji ogroman središnji šiljak, dug preko pet kilometara, koji se pruža osom. Šest upola manjih je u podjednanim razmacima raspoređeno oko njega; ceo sklop izgleda kao grupa neobično simetričnih stalaktita što

vise sa tavanice pećine; ili, ako se obrne tačka posmatranja, kao tornjevi nekog kambodžanskog hrama, postavljenog na dno kratera.

Te vitke, prema vrhu sužene kule povezivali su, krivuljasto se spuštajući od njih da se konačno spoje u cilindričnu ravnicu, potporni lukovi koji su izgledali dovoljno masivni da nose teret celog jednog sveta. A to možda i jeste njihova funkcija, ako su odista delovi nekih egzotičnih pogonskih jedinica, kao što je nagoveštavano.

Džimi se oprezno približio središnjem šiljku; prestavši da okreće pedala još dok je bio udaljen sto metara, pustio je da Vilin konjic lebdi dok se ne zaustavi. Proverio je nivo radijacije i ustanovio samo uobičajeno vrlo nisko zračenje Rame. Možda ovde dejstvuju sile koje nikakvi ljudski instrumenti ne mogu da otkriju, no to je još jedan neizbežan rizik.

"Šta vidiš?" zabrinuto upita kontrola sa glavčine.

"Samo Veliki rog. Savršeno je gladak - nema nikakvih belega - a šiljak je tako oštar da bi se mogao upotrebiti kao igla. Gotovo se plašim da mu se približim."

Samo se upola šalio. Izgledalo je neverovatno da se tako masivan objekt može postepeno suziti do tako geometrijski savršenog šiljka. Džimi je viđao zbirke insekata nabodenih na čiode i nije želeo da njegovog Vilinog konjica zadesi slična sudbina.

Polako je pošao napred dok se prečnik šiljka nije proširio na nekoliko metara, pa se opet zaustavio. Otvorivši malu kutiju, prilično pipavo je izvadio kuglu veličine lopte za bezbol i hitnuo je prema šiljku. Dok se lebdeći udaljavala, za sobom je razvlačila jedva vidljivu nit.

Lepljiva bomba je udarila o glatku oblu površinu - i nije odskočila. Džimi je opitno cimnuo nit, potom još jednom - snažnije. Kao ribar koji privlači ulov, polako je navijao Vilinog konjica oko vrha prikladno nazvanog Veliki rog, sve dok nije mogao da pruži ruku i dotakne ga.

"Pretpostavljam da ovo možete nazvati nekom vrstom spuštanja", izvestio je kontrolu na glavčini. "Deluje kao staklo - gotovo nema trenja i mlako je. Lepljiva bomba je odlično funkcionisala. Sad isprobavam mikrofoni... Da vidimo da li će i gumena školjka prionuti... Uvlačim utikače... Čuje li se nešto?"

Nastala je duga pauza, a onda kontrola sa glavčine reče s gađenjem: "Da ga đavo nosi, baš ništa, sem uobičajenih termičkih šumova. Molim te, kucni ga komadom metala. Onda ćemo bar znati da li je šupalj."

"U redu. Šta sad?"

"Voleli bismo da letiš duž šiljka, svakih pola kilometra snimajući potpunu panoramu i osmatrajući ima li nečeg neobičnog. Onda, ukoliko si siguran da je stvar bezbedna, možeš otići preko, do jednog od malih rogova. Ali samo ako si siguran da se možeš vratiti u nultu težu bez ikakvih teškoća."

"Tri kilometra od ose - to je malko jače od Mesečeve teže. Vilin konjic je za nju konstruisan. Naprosto ću morati da zapnem."

"Džimi, ovde kapetan. Predomislio sam se po tom pitanju. Sudeći po tvojim snimcima, manji šiljci su potpuno istovetni sa velikim. Snimi ih zum-objektivom što bolje možeš. Ne želim da napuštaš predeo slabe teže - sem ako ne uočiš nešto što izgleda veoma važno. Onda ćemo razgovarati."

"U redu, kapetane", reče Džimi, a u njegovom glasu kao da se osetio slabašan prizvuk olakšanja. "Ostaću u blizini Velikog roga. Evo, opet krećemo."

Osećao je da pada pravce u usku dolinu između skupine neverovatno visokih i vitkih planina. Veliki rog se sad uzdiže kilometar iznad njega i šest šiljkova malih rogova svud unaokolo. Brzo se približavao sklop potpornih greda i lukova što okružuju niže padine. Džimi se pitao hoće li moći da se bezbedno spusti negde dole, sred ove kiklopske arhitekture. Više nije mogao da se spusti na sam veliki rog, jer je teža na njegovim sve širim obroncima sad suviše jaka da bi je slabašna sila lepljive bombe mogla poništiti.

Približavajući se Južnom polu, počinjao je sve više da se oseća kao vrabac što leti ispod zasvođenog krova velike katedrale - mada nikad nije sagrađena katedrala veličine makar stotog dela ovog mesta. Pitao se da to stvarno nije neko versko svetište ili nešto makar izdaleka slično, ali je ubrzo odbacio tu ideju. Na Rami nigde nije bilo ni traga umetničkog izraza: sve je strogo funkcionalno. Možda su Ramanci smatrali da već poznaju konačne tajne svemira, te ih više nisu opsedale čežnje i stremljenja što pokreću čovečanstvo.

To je bila zastrašujuća misao, sasvim strana Džimijevoj uobičajenoj, ne osobito dubokoj filosofiji. Osetio je neodložnu potrebu da ponovo uspostavi vezu sa ljudima, pa je dalekim prijateljima podneo izveštaj o svojoj situaciji.

"Ponovi to, Vilin konjic", odgovori kontrola sa glavčine. "Ne razumemo te; imaš smetnje u prenosu."

"Ponavljam - nalazim se u blizini osnove Malog roga broj šest i koristim lepljivu bombu da sebe privučem."

"Samo delimično razumeli. Čuješ li ti mene?"

"Da, savršeno. Ponavljam, savršeno."

"Molim te, počni da brojiš."

"Jedan, dva, tri, četiri..."

"Primili delimično. Daj nam petnaest sekundi orijentacionog signala, onda opet pređi na glas."

"Evo."

Džimi je uključio slabiji signal koji može da pokaže gde se nalazi na ma kojoj tački Rame, pa je odbrojavao sekunde. Kad je ponovo prešao na glas, upita žalostivo: "Šta se događa? Da li me sad čujete?"

Po svemu sudeći, kontrola na glavčini ga nije čula, jer je kontrolor sad zatražio petnaest sekundi televizijskog prenosa. Tek pošto je Džimi dva puta ponovio pitanje, poruka se probila.

"Džimi, milo mi je što ti nas dobro čuješ. Međutim, na tvom kraju se dešava nešto veoma čudno. Slušaj!"

Preko radija je čuo reprodukciju dobro poznatog pištanja svog orijentacionog signala. Jedan trenutak je bilo sasvim normalno: onda se javilo čudno izobličenje. Pisak od hiljadu cikla je modulisao neki dubok, štrejav puls, tako nizak da je gotovo bio ispod praga ćujnosti. Bila je to neka vrsta treperenja u dubokom basu u kojem se mogla razaznati svaka pojedinačna vibracija. I sama modulacija je modulisana; dizala se i spuštala, dizala i spuštala, sa periodom od oko pet sekundi.

Džimi ni za trenutak nije pomislio da nešto nije u redu sa njegovim predajnikom. Ovo dolazi spolja, mada nije mogao zamisliti šta je to i šta znači.

Kontrola na glavčini nije znala ništa više, ali je bar imala izvesnu teoriju.

"Po našem mišljenju, mora biti da se nalaziš u nekoj vrsti veoma jakog polja - verovatno magnetskog - sa frekvencijom od oko deset cikla. Može biti dovoljno jako da

predstavlja opasnost. Predlažemo da se smesta udaljiš - možda je polje samo lokalno. Ponovo uključi signal, a mi ćemo ti ga slati natrag. Tako ćeš znati kad si izašao iz područja smetnji."

Džimi je žurno oslobodio lepljivu bombu i napustio pokušaj spuštanja. Vilinim konjicom je zaobišao u širokom krugu, slušajući zvuk koji se talasao u slušalicama. Preletevši svega nekoliko metara, primetio je da jačina zvuka brzo opada. Kao što je kontrola sa glavčine nagađala, bio je krajnje lokalizovan.

Džimi je zastao na poslednjem mestu gde se zvuk još čuo, poput slabog štrecaja u dubini njegovog mozga. Tako bi primitivni divljak u neznanju punom strahopoštvanja mogao da sluša prigušeno zujanje džinovskog transformatora. A čak bi i divljak možda pogodio da zvuk koji čuje predstavlja samo odlutali odliv nekih kolosalnih energija, koje su potpuno kontrolisane, ali čekaju svoj trenutak.

Ma šta ovaj zvuk značio, Džimija je radovalo što se nalazi van njegovog dometa. Ovo mesto, sred džinovske arhitekture Južnog pola, nije zgodno da usamljen čovek sluša glas Rame.

27. ELEKTRIČNI VETAR

Kad je Džimi krenuo kući, severni deo Rame izgledao je neverovatno dalek. Čak su i tri džinovska stepeništa bila jedva vidljiva, kao nejasno Y, urezano na svodu što poklapa svet. Pojas Cilindričnog mora beše široka i preteća barijera što čeka da ga proguta kao Ikara, ako ga krhka krila iznevere.

Međutim, prevalio je put sve dovde bez ikakvih teškoća i mada je osećao mali umor, smatrao je da sad nema o čemu da brine. Nije ni dirnuo hranu ili vodu, a bio je suviše uzbuđen da se odmara. Na povratku će se opustiti i neće žuriti. Bodrila ga je i pomisao da bi put kući mogao biti dvadeset kilometara kraći, jer čim preleti more, za nuždu se može spustiti ma gde na Severnoj hemisferi. To bi bila kubura, jer bi mu ostalo dugo pešačenje i, što je mnogo gore, morao bi napustiti Vilinog konjica, ali mu je pružalo utešnu meru bezbednosti.

Sad je povećavao visinu, penjući se natrag ka središnjem šiljku. Sužena igla Velikog roga još se pruža kilometar ispred njega, a ponekad ima utisak da je to osovina oko koje se obrće ceo ovaj svet.

Gotovo je bio dosegao vrh Velikog roga kad postade svestan jednog čudnog osećaja. Obuzelo ga je osećanje slutnje, pa čak i fizičke i psihološke nelagodnosti. Odjednom se prisetio - a to nije nimalo pomoglo - rečenice na koju je jednom naišao: "Neko ti prelazi preko groba".

Isprva je potisnuo to sećanje i nastavio da postojano okreće pedala. Uopšte nije nameravao da izveštava kontrolu na glavčini o nečem tako nezasnovanom kao što je neodređena nelagodnost. No, pošto se neprestano pogoršavala, dolazio je u iskušenje da to učini. Nemoguće je da je psihološkog porekla; ako jeste, onda je njegov duh mnogo moćniji no što je toga bio svestan. A doslovno je osećao kako koža počinje da mu se ježi.

Sad, ozbiljno uznemiren, zaustavio se u vazduhu da razmotri situaciju. Stvar je činila utoliko čudnijom činjenica da ovaj osećaj potištenosti i tegobe nije potpuno nov; ranije ga je upoznao, ali se nije mogao setiti gde.

Osvrnuo se oko sebe. Ništa se nije promenilo. Visoki šiljak Velikog roga je na nekoliko stotina metara iznad njega, dok, s onu stranu, nebo premošćuje druga polovina Rame. Osam kilometara niže leži složen, od delova sklopljen tepih južnog kontinenta, pun čudesa koja nijedan drugi čovek neće videti. U celom, potpuno stranom, ali sad poznatom predelu, nije mogao da nađe uzrok svoje nelagodnosti.

Nešto mu zagolica nadlanicu. Za trenutak je pomislio da se spustio neki insekt, pa ga odbaci rukom, ne gledajući. Beše samo dopola izveo tu brzu kretanju kad je shvatio šta čini i zaustavio se, osećajući se malo glupavo. Naravno, niko nije video insekta na Rami...

Podigao je šaku i zurio u nju, malo zbunjen, jer je osećaj golicanja još bio prisutan. Tad primeti da svaka pojedina malja stoji nakostrešena. Po celom doručju bilo je isto - na glavi takođe, što je proverio pipajući rukom.

Znači, u tome je problem. Nalazi se u izvanredno moćnom električnom polju. Potištenost i pritisak koje oseća oni su što na Zemlji ponekad prethode oluji sa grmljavinom.

Iznenada sagledavanje vlastitog položaja bacilo je Džimija gotovo u paniku. Nikad u životu nije bio u stvarnoj fizičkoj opasnosti. Poput svih kosmonauta, doživeo je trenutke osećanja nemoći zbog kabaste opreme ili časove kada je, zbog grešaka ili neiskustva, bezrazložno verovao da se nalazi u opasnoj situaciji. Ali nijedna od tih epizoda nije trajala duže od nekoliko minuta i obično je gotovo odmah mogao da im se smeje.

Ovog puta nema brzog izlaza. Osećao se nag i sam u iznenada neprijateljskom nebu, okružen titanskim silama koje svakog trena mogu da oslobode svoje furije. Vilin konjic - već dovoljno krhak po sebi - sad izgleda nematerijalniji od najfinije paučine. Prva eksplozija bure što se sprema razbiće ga u paramparčad.

"Kontroli na glavčini", reče žurno, "oko mene raste statični naboj. Mislim da samo što nije počela bura sa grmljavinom."

Jedva je izgovorio kad iza njega blesnu svetlost; dok je izbrojao deset stigao je prvi prasak. Tri kilometra - znači, tamo pozadi, oko Malih rogova. Pogledao je put njih i video da svaka od šest igala izgleda kao da gori. Četkaste varnice, dugačke na stotine metara, poigravale su sa njihovih vrhova, kao da su to džinovski gromobrani.

Ono što se tamo zbiva može se u čak i većim razmerama dogoditi blizu suženog šiljka Velikog roga. Biće najpametnije da se što je moguće dalje odmakne od te opasne građevine i potraži čist vazduh. Opet je počeo da okreće pedala, ubrzavajući koliko je mogao, a da pri tom ne izloži Vilinog konjica prevelikom naporu. Istovremeno je počeo da gubi visinu; iako to znači ulazak u predeo jače teže, sad je spreman na taj rizik. Osam kilometara razdaljine od tla suviše je za njegov duševni mir.

Na zlokobnom crnom šiljku Velikog roga još nije bilo vidljivih pražnjenja, ali nije sumnjao da se tamo gore gomilaju ogromni potencijali. S vremena na vreme, iza Džimija se prolamala grmljavina, kotrljajući se u krug po obimu sveta. Odjednom mu pade na um da je čudno što takva bura divlja savršeno vedrim nebom. Onda shvati da ovo uopšte nije meteorološka pojava. To bi, zapravo, mogao biti samo beznačajan odliv energije iz nekog skrivenog izvora, u dubini južnog poklopca Rame. Ali zašto baš sad? I, još važnije, šta će se dalje dogoditi?

Već je podobro ostavio za sobom vrh Velikog roga i nadao se da će uskoro biti van dometa pražnjenja munja. No sad je naišao na drugu teškoću: vazduh je postajao

uzburkan i imao je muke da kontroliše Vilinog konjica. Vetar kao da se pojavio niotkuda, a ako se uslovi znatnije pogoršaju, krhki skelet nebeskog bicikla biće u opasnosti. Nepkolebljivo je okretao pedala i dalje, pokušavajući da udare ublaži promenama količine energije i kretanjama tela. Pošto je Vilin konjic maltene produžetak njegovog tela, delimično je uspevao, ali mu se nisu sviđala škriputanja protesta koja su dopirala iz glavnog nosača, kao ni način na koji su se krila krivila sa svakim naletom vetra.

A brinulo ga je još nešto: slabašan šištav zvuk, postojano sve jači, što kao da dopire iz smera Velikog roga. Zvučao je kao gas što šiklja iz cevi pod velikim pritiskom i Džimi se pitao ima li to neke veze sa turbulencijom s kojom se bori. Kakvi god bili uzroci, to mu je dalo nove razloge za uznemirenje.

S vremena na vreme, prilično kratko i zadihano izveštavao je o ovim pojavama kontrolu na glavčini. Odande mu niko nije mogao dati ma kakav savet ili bar nagoveštaj o tome šta se zbiva, no bilo je ohrabrujuće čuti glasove prijatelja, mada je sad počinjao da se boji da ih više nikad neće videti.

Turbulencija se i dalje pojačavala. To je delovalo gotovo kao da se našao u mlazu reaktivnog motora - što mu se jednom na Zemlji desilo u trci za rekordom dok je leteo visinskom jedrilicom. Ali šta bi moglo stvoriti mlaz u Rami?

Postavio je sebi pravo pitanje. Čim je formulisano, znao je odgovor.

Zvuk koji čuje jeste električni vetar što odnosi ogromnu jonizaciju koja se morala akumulirati oko Velikog roga. Nabijeni vazduh se razilazi duž ose Rame, a novi vazduh pritiče pozadi, u područje niskog pritiska. Pogledao je unatrag, ka toj džinovskoj i sad dvostruko pretećoj igli, pokušavajući da zamisli granice vihora što sa nje duva. Možda će najbolja taktika biti da leti po sluhu, udaljavajući se što je moguće više od zlokobnog šištanja.

Rama je Džimija poštedeo nužnosti izbora. Iza njega je buknuła plamena zavesa, ispunjavajući nebo. Imao je vremena da vidi kako se cepa na šest ognjenih traka što idu od vrha Velikog roga do svakog malog. Onda ga sustiže udar.

28. IKAR

Džimi je jedva stigao da javi radiom: "Krilo se krivi - pašću", kad Vilin konjic poče da se graciozno sklapa oko njega. Levo krilo se sasvim prelomilo po sredini, a spoljni deo je odlebdelo poput lista što sporo pada. Desno krilo je izvelo složeniji podvig. Uvrnulo se u osnovi i tako oštro presavilo unatrag da se vrh zamrsio sa repom. Džimi se osećao kao da sedi u prelomljenom zmaju što polako pada s neba.

Ipak nije sasvim bespomoćan; vazdušni zavrtnj još funkcioniše i dok bude imao snage ostaje mu izvesna mera kontrole. Ima možda minuta vremena da je iskoristi.

Ima li nade da stigne do mora? Ne - predaleko je. Onda se setio da se služi zemaljskim pojmovima; iako je dobar plivač, prošli bi sati dok bi ga spasli, a dotle bi ga otrovna voda sigurno ubila. Njegova jedina nada je da se spusti na kopno. O problemu strme južne litice misliće kasnije - ukoliko bude ikakvog 'kasnije'.

Ovde, u zoni teže deset puta slabije od zemaljske, padao je veoma sporo, ali će uskoro početi da ubrzava kako se bude udaljavao od ose. Međutim, otpor vazduha će komplikovati situaciju i sprećiće da dobije suviše veliku brzinu padanja. Vilin konjic će, čak i bez pogona, dejstvovati kao primitivan padobran. Ono nekoliko kilograma potiska

koje je još kadar da proizvede mogu činiti razliku između života i smrti; nije bilo nikakve sumnje da mu to beše jedina nada.

Glavčina je učutala: njegovi prijatelji mogu tačno da vide šta se sa njim događa, a znaju da mu njihove reči ničim ne mogu pomoći. Džimi sad obavlja najveštiji let u svome životu. Šteta, pomisli sa turobnim humorom, što je publika tako malobrojna i što ne ume da oceni tananije pojedinosti njegove vratolomije.

Spuštao se u širokoj spirali i dokle god njen nagib ostane prilično mali, izgledi da preživi bili su dobri. Okretanje pedala je pomagalo da se Vilin konjic održi u vazduhu, mada se plašio da upotebi svu snagu za slučaj da se polomljena krila sasvim odvoje. A svaki put kad bi zaokrenuo na jug, mogao je da uživa u fantastičnom prizoru koji je Rama predusretljivo priredio, kako je izgledalo, samo u njegovu čast.

Trake munja su još poigravale sa vrha Velikog roga do manjih vrhova u nizini, ali se sada ceo sklop obrće. Šestokraka ognjena kruna se okreće nasuprot obrtanju Rame, svakih nekoliko sekundi opisujući pun krug. Džimi je imao utisak da posmatra džinovski elektromotor u radu i možda nije bio beznadežno daleko od istine.

Nalazio se na pola puta od ravnice, kružeći u spljoštenoj spirali, kad je vatromet naglo prestao. Mogao je osetiti kako naboj otiče s neba i nagleduške je znao da malje po njegovim rukama više nisu nakostrešene. Sad nema ničeg da mu odvlači pažnju ili smeta tokom poslednjih nekoliko minuta borbe za život.

Sada, kad je mogao biti siguran gde se otprilike mora spustiti, počeo netremice da proučava to područje. Veliki deo predela činila je šahovska tabla potpuno suprotnih sredina, kao da su nekom ludom kreatoru predela date određene ruke i rečeno mu da svojoj mašti do kraja pusti na volju. Kvadrati ploče imali su stranice od gotovo kilometar i mada je većina ravna, Džimi nije mogao biti siguran da su čvrsti, jer se njihove boje i fakture toliko razlikuju. Odluči da sačeka do poslednjeg mogućeg trenutka pre no što se odluči - ako uopšte bude imao izbor.

Kad je preostalo još samo nekoliko stotina metara, javio se poslednji put glavčini. "Još imam izvesnu kontrolu - spustiću se kroz pola minuta - onda ću vas pozvati."

To je bilo optimističko stanovište i svi su to znali. No Džimi je odbijao da kaže zbogom; želeo je da njegovi drugovi znaju da je pao boreći se i nezaplašen.

U stvari, zaista se malo plašio, i to ga je iznenadilo, jer sebe nikad nije smatrao naročito hrabrim čovekom. To je bilo gotovo kao da posmatra napore nekog potpuno nepoznatog, a da sam nije lično umešan. Više je izgledalo kao da proučava neki zanimljiv problem aerodinamike i menja različite parametre kako bi video šta će se desiti. Gotovo jedino osećanje koje je imao beše neka daleka tuga zbog izgubljenih prilika, među kojima je najvažnija - predstojeće Lunarne olimpijske igre. Bar jedna budućnost je odlučena: Vilin konjic nikad neće prikazati svoje veštine na Mesecu.

Još sto metara; horizontalna brzina izgleda prihvatljiva, ali kojom brzinom pada? A postoji jedna srećna okolnost: tle je potpuno ravno. Uložiće svu snagu u konačni izliv energije, počev od - SAD!

Obavivši svoju dužnost, desno krilo se konačno odvalilo u osnovi. Vilin konjic počeo da se prevrće, a Džimi je pokušao da to ispravi suprotstavljajući obrtanju težinu svoga tela. Kad je pao, gledao je pravo u luk predela, udaljen šesnaest kilometara.

Izgledalo je sasvim nepravično i nerazumno da je nebo tako tvrdo.

29. PRVI KONTAKT

Kad se Džimi osvestio, prva stvar koje je postao svestan beše užasna glavobolja. Nju je gotovo dočekao dobrodošlicom; bar dokazuje da je živ.

Onda je pokušao da se pomeri i širok izbor bolova i tištanja smesta se nametnuo njegovoj pažnji. No, koliko je mogao da oceni, izgleda ništa nije slomljeno.

Potom se odvažio da otvori oči. Ali je odmah zažmurio kad je otkrio da zuri pravo u traku svetlosti duž tavanice sveta. Kao lek za glavobolju, taj vidik nije bio preporučljiv.

Još je ležao, prikupljajući snagu i pitajući se kad će biti bezbedno da otvori oči, kad iz blizine iznenada začu krckav šum. Polako okrenuvši glavu ka njegovom izvoru, rizikovao je jedan pogled - i ponovo je gotovo izgubio svest.

Na pet metara odatle, veliki, raku podoban stvor je, izgleda, večerao olupine jednog Vilinog konica. Kad se pribrao, Džimi se polako i tiho otkotrljao dalje od čudovišta, svakog trena očekujući da ga zgrabe njegove kandže kad otkrije da je dostupna ukusnija hrana. Međutim, uopšte se nije osvrtao; kad je povećao rastojanje na deset metara, Džimi se oprezno podigao u sedeći položaj.

Sa ove, veće razdaljine, stvorenje nije izgledalo baš tako užasno. Imalo je nisko, pljosnato telo, oko dva metra dugo, a metar široko, koje se oslanja na šest trozglavkastih nogu. Džimi vide da je pogrešio pretpostavivši da jede Vilinog konica; u stvari, nije video ni traga od usta. Stvor je, zapravo, spretno obavljao uništavanje, koristeći makazaste kandže da secka nebeski bicikl u komadiće. Ceo red manipulatora, jezivo sličnih majušnim ljudskim šakama, potom je prenosio komade na sve veću gomilu na leđima životinje.

No, da li je to životinja? Mada je to bila prva Džimijeva reakcija, sad je počeo da menja mišljenje. U njenom ponašanju postoji izvesna svrsishodnost koja nagoveštava prilično visoku inteligenciju. Nije mogao da nađe razlog zašto bi ma koje čisto nagonsko stvorenje brižljivo sakupljalo razbacane delove njegovog nebeskog bicikla - sem ako, možda, ne prikuplja građu za gnezdo.

Oprezno motreći na raka, koji ga je i dalje potpuno ignorisao, Džimi se s mukom osovi na noge. Nekoliko klimavih koraka je pokazalo da može da ide, mada ne beše siguran da li bi mogao da prestigne onih šest nogu. Onda je uključio predajnik, ni za trenutak posumnjavši da li još radi. Pad koji je on mogao da preživi, solidna elektronika predajnika neće ni osetiti.

"Kontrola na glavčini", reče prigušeno, "da li me primate?"

"Hvala bogu! Jesi li čitav?"

"Samo malčice uzdrman. Pogledajte ovo."

Okrenuo je kameru prema raku, taman na vreme da registruje konačno uništenje krila Vilinog konjica.

"Koji je to đavo - i zašto žvaće tvoj bicikl?"

"Kad bih samo zano. Dokrajčio je Vilinog konjica. Povuci ću se, za slučaj da zaželi da počne sa mnom."

Džimi se polako povlačio, ne skidajući pogled sa raka. Ovaj je sad išao ukrug, spiralom koja se stalno širila, očito tražeći komade koji su mu možda promakli, te je Džimi prvi put mogao da ga sagleda u celosti.

Sad kad je početna preneraženost minula, mogao je da uvidi da je rak sasvim lepa životinja. Ime "rak" koje joj je automatski dao možda pomalo navodi na zabludu. Da nije

tako nemoguće velik, mogao bi ga nazvati "bubom". Njegov oklop ima divan, metalan sjaj; Džimi je gotovo bio spreman da se zakune da to i jeste metal.

To je zanimljiva ideja. Da li bi to mogao biti robot, a ne životinja? Netremice je piljio u raka, s tom mišlju u glavi, analizirajući sve pojedinosti njegove anatomije. Tamo gde bi trebalo da dođu usta, nalazila se zbirka manipulatora koja je Džimija veoma podsećala na one peroreze za više radnji što očaravaju sve prave dečake; tu su bila klešta, šila, turpije i čak nešto što izgleda kao burgija. Ali to ništa ne odlučuje. Svet insekata na Zemlji poseduje sve ove alatke i još mnoge druge. Pitanje životinja ili robot ostalo je u Džimijevom duhu savršeno uravnoteženo.

Oči koje bi mogle da presude stvar činile su je još dvosmislenijom. Tako su duboko usađene u zaštitne kapke da je nemoguće reći da li su im sočiva od kristala ili od pihitijaste mase. Potpuno su bezizrazne i zapanjujuće jarkoplave. Mada su se nekoliko puta usmerile ka Džimiju, nisu pokazale ni najmanji tračak interesovanja. Po njegovom, možda pristrasnom mišljenju, to je odlučilo o stupnju inteligencije ovog stvora. Jedan entitet - robot ili životinja - kadar da prenebregne ljudsko biće ne može biti naročito bistar.

Rak je prestao da kruži i nekoliko sekundi je stajao nepomično, kao da osluškuje neku nečujnu poruku. Onda je krenuo, čudnim, gegavim koracima, približno u smeru mora. Kretao se u savršeno pravoj liniji, ustaljenom brzinom od četiri ili pet kilometara na sat i već je bio prevalio nekoliko stotina metara pre no što je Džimijev još pomalo uzdrman um registrovao činjenicu da mu odnosi poslednje tužne ostatke njegovog ljubljenog Vilin-konjica. Krenuo je u nemilosrdnu i razjarenu poteru.

Njegov postupak nije bio sasvim nelogičan. Rak se uputio prema moru - a ukoliko je ikakav spas moguć, može doći jedino iz tog pravca. Sem toga, Džimi je želeo da otkrije šta će stvor učiniti sa svojim trofejom; to bi trebalo da nešto određenije otkrije o njegovoj motivaciji i inteligenciji.

Pošto je bio ugruvan i ukočen, Džimiju je trebalo nekoliko minuta da sustigne raka koji se kretao kao da ima cilj. Kad je to učinio, pratio ga je na pristojnom odstojanju, sve dok nije bio siguran da ovome ne smeta njegovo prisustvo. Tada je među otpacima Vilinog konjica primetio svoju čaturicu s vodom i paket sledovanja za slučaj nužde i namah je osetio i glad i žeđ.

Tamo su, bežeći od njega neumitnom brzinom od pet kilometara na sat, jedina hrana i piće u celoj ovoj polovini sveta. Bez obzira na opasnost, mora ih se domoći.

Oprezno se približio raku, prilazeći mu otpozadi, zdesna. Držeći korak s njim, proučavao je složeni ritam rakovih nogu sve dok nije mogao predvideti gde će se nalaziti u svakom trenutku. Kad je bio spreman, promrmljao je brzo "Izvin' te" i sunuo da zgrabi svoju imovinu.

Džimi nije sanjao da će jednog dana morati da upražnjava veštine džeparoša, ali je bio očaran svojim uspehom. Ponovo je izmakao za manje od sekunde, a rak uopšte nije usporio svoj ustaljeni hod.

Džimi je zaostao desetak metara, ovlažio usta vodom iz čaturice i počeo da žvaće šipku mesnog koncentrata. Ova mala pobeda učinila ga je mnogo srećnijim, sad je čak mogao da se odvaži da razmišlja o svojoj sumornoj budućnosti.

Dok je života, ima nade; ipak, nije uspevao da zamisli kako bi ga mogli izbaviti. Čak i ako njegove kolege pređu more, kako da dospe do njih, pola kilometra niže? "Nekako ćemo naći način da siđeš", obećala je kontrola sa glavčine. "Ta litica ne može da

ide skroz oko sveta a da se negde ne prekine." Bio je u iskušenju da odgovori: "Zašto ne bi mogla?" ali se predomislio.

Jedna od najčudnijih stvari u vezi sa hodanjem kroz unutrašnjost Rame jeste činjenica da uvek vidiš svoj cilj. Ovde krivina sveta nije skrivala; otkrivala je. Džimi je neko vreme već bio svestan rakovog odredišta; gore, u zemljištu što kao da se uzdiže pred njim, nalazi se jama, široka pola kilometra. To je jedna od tri takve na Južnoj hemisferi; sa glavčine je bilo nemoguće videti koliko su duboke. Sve su nazvane po važnijim Mesečevim kraterima, a Džimi se približava Koperniku. Ime jedva da odgovara, jer nema okolnih bregova ni centralnih vrhova. Ovaj Kopernik je obična duboka jama, ili bunar, savršeno vertikalnih zidova.

Kad se dovoljno približio da zaviri unutra, Džimi je, najmanje pola kilometra niže, ugledao baru zlokobne, olovnozeleno vode. To znači da je otprilike u visini mora i on se pitao jesu li povezani.

Niz unutrašnjost bunara krivudala je spiralna rampa, potpuno usečena u strmi zid, tako da je prilično delovala kao žleb ogromne topovske cevi. Činilo se da postoji neobično veliki broj zavoja: tek pošto je pogledom otpratio spiralu duž nekoliko krugova, pritom se sve više zbunjujući, Džimi je shvatio da ne postoji jedna rampa, već tri, potpuno samostalne i razmaknute za sto dvadeset stepeni. U ma kojoj drugoj sredini sem Rame, ceo ovaj koncept predstavljao bi upečatljiv arhitektonski podvig.

Tri rampe su vodile pravo u baru i nestajale su ispod njene neprozirne površine. Blizu linije vode Džimi je mogao videti grupu crnih tunela ili pećina. Izgledale su prilično zlokobno i on se pitao jesu li nastanjene. Možda su Ramanci amfibije.

Kada se rak približio ivici bunara, Džimi je pretpostavljao da će sići jednom od rampi - možda da odnese olupine Vilinog konjica nekom biću koje će umeti da ih proceni. Umesto toga, stvor je otišao pravo do ruba, nagnuo gotovo pola tela nad ambis, bez ikakvog znaka oklevanja - mada je greška od nekoliko centimetara mogla biti katastrofalna - i čilo slegnuo ramenima. Komadi Vilinog konjica su odlepetali u dubinu. Dok je posmatrao kako padaju, Džimiju navreše suze na oči. Eto, pomislio je gorko, inteligencije ovog stvora.

Otarasivši se đubreta, rak se okrenuo i pošao prema Džimiju, koji je stajao samo desetak metara dalje. Da li će i ja biti podvrgnut istom postupku - pitao se. Nadao se da kamera nije suviše nesigurna dok je kontroli na glavčini pokazivao čudovište koje se brzo približava. "Šta savetujete?", šapnuo je zabrinuto, bez mnogo nade da će dobiti koristan odgovor. Bilo je neke male utehe u spoznaji da upravo ulazi u istoriju, a njegov um je užurbano prebiraio odobrene obrasce za ovakav susret. Dosad su svi bili čisto teorijski. On će biti prvi čovek koji će ih proveriti u praksi.

"Ne beži dok ne budeš siguran da je neprijateljski nastrojen", odgovori mu šapatom kontrola sa glavčine. Kuda da beži - upitao se Džimi. Mislio je da može prestići tog stvora u trci na sto metara, ali je osećao groznu izvesnost da bi ga ovaj iznurio na dužu stazu.

Džimi je polako dizao raširene ruke. Ljudi su dvesta godina raspravljali o ovom gestu; da li će ga svaki stvor, ma gde u svemiru, protumačiti kao: "Vidiš - nisam naoružan?" Međutim, niko nije umeo da smisli ništa bolje.

Rak nije ispoljio nikakvu reakciju niti je usporio hod. Potpuno zanemarujući Džimija, prošao je mimo njega i svrhovito se uputio na jug. Osećajući se krajnje

budalasto, vršilac dužnosti predstavnika Homo sapiensa gledao je kako njegov prvi kontakt odmiče ravnicom Rame, potpuno ravnodušan prema njegovom prisustvu.

Retko je kad u životu bio tako ponižen. Onda mu priteče u pomoć smisao za humor. Na kraju krajeva, nije važno što te ignorišu animirana đubretarska kola. Bilo bi gore da su ga pozdravila kao davno izgubljenog brata.

Vratio se do ivice Kopernika i zurio u dubinu, u njegovu neprozirnu vodu. Prvi put je primetio da se ispod površine tamo-amo sporo kreću neodređeni oblici, neki od njih prilično veliki. Uskoro se jedan od njih uputio ka najbližoj spiralnoj rampi i nešto nalik mnogonožnom tenku započe dugo penjanje. Brzinom kojom ide, zaključi Džimi, biće mu potrebno gotovo sat da stigne ovamo; ukoliko je to opasnost, vrlo je spora.

Onda je primetio treptaj mnogo bžeg kretanja, u blizini onih pećinskih otvora, dole, kod linije vode. Nešto brzo putuje rampom, ali nije mogao da ga jasno uhvati pogledom ili razazna ma kakav određen oblik. Delovalo je kao da gleda mali vazdušni kovitlac ili vetrom nošen stub peska, veličine čoveka.

Trepnuo je, pa je drmao glavom, žmureći nekoliko sekundi. Kad je ponovo otvorio oči, priviđenje beše nestalo.

Možda ga je udar prilikom pada uzdrmao više no što je bio svestan; ovo je prvi put da pati od vizuelnih halucinacija. To neće pomenuti kontroli na glavčini.

Niti će se baktati s istraživanjem tih rampi, kao što beše upola odlučio. To bi, očito, predstavljalo traćenje energije.

Kovitlavi fantom kojeg je samo zamišljao da vidi nije imao nikakve veze sa njegovom odlukom - baš nikakve, jer Džimi, naravno, nije verovao u aveti.

30. CVET

Džimi je ožedneo od napora, a bio je bolno svestan činjenice da u celoj ovoj zemlji nema vode koja bi se mogla piti. Sa sadržinom svoje čaturice verovatno se može održati nedelju dana - ali čemu? Najumniji mozgovi Zemlje uskoro će se usredsrediti na njegov problem i zapovednika Nortona će nesumnjivo bombardovati predlozima. Ali on nije uspevao da zamisli način na koji bi se mogao spustiti niz onu pola kilometra visoku liticu. Čak i kad bi imao dovoljno dugačak konopac, nema za šta da ga priveže.

I pored toga, glupavo je - i nemužastveno - predati se bez borbe. Bilo koja pomoć moraće da dođe s mora, a dok maršuje prema obali može nastaviti svoj posao kao da se ništa nije dogodilo. Niko drugi nikad neće posmatrati i fotografisati raznolike terene preko kojih mora da prođe, i to će mu obezbediti posmrtnu besmrtnost. Mada bi pretpostavio mnoge druge počasti, to je bolje nego ništa.

Nalazio se svega tri kilometra od mora, u vazdušnoj liniji kojom je mogao da leti jadni Vilin konjic, ali je izgledalo neverovatno da do njega može stići pravom putanjom; deo terena što leži pred njim može se pokazati kao odveć velika prepreka. Međutim, to nije problem, jer postoji obilje alternativnih puteva. Video ih je sve, rasprostrte na velikoj zakrivljenoj mapi što se s obe strane uzdiže i ide u stranu od njega.

Ima puno vremena; počćeće od najzanimljivijeg kraja, čak i ako ga to odvede sa direktnog puta. Otprilike kilometar udesno nalazi se kvadrat što blešti kao brušeno staklo ili džinovski izlog nakita. Verovatno je ta pomisao usmerila Džimijeve korake. Čak se i

od osuđenog čoveka moglo s razlogom očekivati da se malo zainteresuje za nekoliko hiljada kvadratnih metara dragog kamenja.

Nije bio naročito razočaran kad se ispostavilo da su to kristali kvarca, milioni njih, usađeni u sloj peska. Susjedni kvadrat šahovske ploče bio je znatno zanimljiviji. Bio je pokriven naizgled nasumičnim rasporedom blizu postavljenih šupljih metalnih stubova, čija je visina išla od ispod jednog do preko pet metara. Bio je poptuno neprohodan, jedino je tenk mogao da se probije kroz tu šumu cevi.

Džimi je išao između kristala i stubova dok nije došao do prve raskrsnice. Desni kvadrat je bio ogroman tepih, ili tapiserija, od upletene žice; pokušao je da odvoji jednu nit, ali je nije mogao odlomiti. Levo se nalazio mozaik heksagonalnih pločica, tako glatko spojenih da se između njih nisu videli sastavi. Izgledao bi kao celovita površina da pločice nisu bile u svim duginim bojama. Džimi je proveo mnogo minuta pokušavajući da pronade dve susjedne pločice iste boje, da vidi može li onda razaznati njihove granice, ali nije uspeo da otkrije ni jedan jedini primer takve slučajnosti.

Snimajući sporu panoramu oko raskršća, žalostivo je rekao kontroli na glavčini: "Šta je ovo po vašem mišljenju? Osećam se kao uhvaćen u džinovsku zagonetku za slaganje. Ili je ovo ramanska umetnička galerija?"

"Mi smo zbunjeni koliko i ti, Džimi. Ali nismo naišli na ma kakav znak da su Ramanci skloni umetnosti. Sačekajmo dok budemo imali još primera pre no što donesemo ikakav zaključak."

Dva primera koja je našao na sledećem raskršću nisu mnogo pomogla. Jedan kvadrat je bio potpuno prazan - gladak, neutralno siv, tvrd, ali klizav pod rukom. Drugi je bio od mekog sunđera, izbušenog milijardama i milijardama sićušnih rupica. Džimi ga oproba nogom, a cela površina se stužujuće zatalasa pod njim, kao jedva stabilizovan živi pesak.

Na sledećoj raskrsnici naišao je na nešto voma slično pooranoj njivi, sem što su brazde bile jednoobrazno duboke jedan metar, a materijal je imao fakturu turpije ili trenice. Ali Džimi gotovo uopšte nije obratio pažnju na ovo, jer je susjedni kvadrat od svih koje je dosad video najviše pobuđivao na razmišljanje. Tu je, napokon, nešto shvatljivo i prilično uznemirujuće.

Ceo kvadrat je bio opasan ogradom, tako uobičajenom da je na Zemlji ne bi dvaput pogledao. Bili su tu stubovi, reklo bi se metalni, na razmaku od pet metara, a između njih šest razapetih žica.

Iza ove ograde nalazila se druga, istovetna - a iza nje treća. To je predstavljalo još jedan primer Ramine redundancije; što god da je zatvoreno u taj tor ne bi imalo izgleda da se probije napolje. Nije postojao ulaz - nije bilo kapija koje bi se mogle otvoriti da se uteraju životinje (ili životinja) što se tu valjda čuvaju. Umesto toga, u sredini kvadrata se nalazila jedna jedina jama, nalik manjoj verziji Kopernika.

Čak i u drukčijim okolnostima, Džimi verovatno ne bi oklevao, ali sad nije imao šta da izgubi. Brzo se uzverao preko sve tri ograde, otišao je do jame i zavirio unutra.

Za razliku od Kopernika, ovaj bunar je bio dubok svega pedeset metara. Pri dnu su tri tunnelska izlaza, od kojih svaki izgleda dovoljno veliki za slona. I to je bilo sve.

Pošto je zurio izvesno vreme, Džimi dokona da bi jedina stvar koja bi svemu dala neki smisao bila da dno, u stvari, predstavlja lift. Ali, po svoj prilici, nikad neće saznati šta se njime prenosi; mogao je samo da nagađa da je poveliko i možda veoma opasno.

Za narednih nekoliko sati prevalio je preko deset kilometara duž ivice mora i kvadrati šahovskog polja počele da se stapaju u njegovom sećanju. Video je neke - potpuno zatvorene šatorima podobnim strukturama od žičane mreže, kao da su džinovski kavezi za ptice. Bilo je drugih koji su izgledali kao jezera zgrušane tečnosti, puna spiralnih šara; međutim, kad ih je oprezno isprobao, bili su sasvim čvrsti. A jedan kvadrat je bio tako crn da čak nije mogao jasno da ga vidi; jedino mu je čulo pipanja kazivalo da tu nečeg uopšte ima.

No sad se nalazi pred tananom modulacijom u nešto pojmljivo. Ka jugu se pružao niz - tu ne može da posluži nijedna druga reč - polja, poređanih jedno za drugim. Kao da prolazi pored nekog oglednog dobra na Zemlji. Svaki kvadrat je predstavljao glatku površinu brižljivo zaravnjene zemlje ili prašine, prve koje je video u metalnom predelu Rame.

Velika polja su bila netaknuta, beživotna - čekala su plodove koji nisu ni zasejani. Džimi se pitao šta bi mogla biti njihova svrha, jer je neverovatno da bi se tako razvijeni stvorovi kao što su Ramanci bavili ma kojim vidom poljoprivrede; čak i na Zemlji zemljoradnja je tek omiljena pasija i izvor egzotičnih luksuznih namirnica. No, mogao se zakleti da su ovo potencijalna poljoprivredna dobra, besprekorno pripremljena. Nikad nije video zemlju koja je izgledala tako čista; svaki kvadrat je pokriven velikim čaršavom otporne, providne plastične materije. Pokušao je da je proseče kako bi uzeo uzorak, ali je nož jedva zagrebao površinu.

Dublje u kopnu bila su druga polja, a na mnogima od njih složene konstrukcije od šipki i žice, verovatno namenjene podupiranju puzavica. Izgledale su sumorno i napušteno, kao drveće bez lišća usred zime. Zima koju su spoznale morala je odista biti duga i užasna, a ovih nekoliko nedelja svetlosti i toplote su možda samo kratka međuigra dok zima ponovo ne dođe.

Džimiju nikad nije bilo jasno šta ga je navelo da stane i pažljivije zagleda metalni lavirint što se prostirao ka jugu. Mora da je njegov um nesvesno proveravao svaku pojedinost oko njega; u ovom fantastično stranom predelu zapazio je nešto još anomalnije.

Oko četvrt kilometra odatle, usred osmanluka od žice i šipki, blistala je jedna jedina mrljica boje. Bila je tako sitna i neupadljiva da se nalazila gotovo na granici vidljivosti; na Zemlji je niko ne bi drugi put pogledao. A ipak je nesumnjivo jedan od razloga što je Džimi sad zapazio to da ga podseća na Zemlju.

Nije javio kontroli na glavčini sve dok nije bio siguran da nema greške i da ga nisu zavarale želje. Tek kad je bio udaljen svega nekoliko metara, mogao je biti potpuno siguran da je život, kakav poznaje, upao u sterilni, aseptični svet Rame. Ovde, na rubu Južne hemisfere, cvetao je u usamljenoj divoti jedan cvet.

Kad je prišao bliže, Džimiju bi jasno da nešto nije u redu. U pokrovu koji po svojoj prilici štiti ovaj sloj zemlje od kontaminacije neželjenim oblicima života postojala je rupa. Kroz taj procep pružala se zelena stabljika, debela kao čovekov mali prst, koja je uspuzala uz osmanluk. Na metar od tla isterala je plavičaste listove koji su po obliku više ličili na perje nego na lišće ma koje biljke poznate Džimiju. U visini očiju stabljika se završavala onim što je u prvi mah smatrao jednim cvetom. Sad vide, bez imalo iznenađenja, da su to zapravo tri cveta zbijena zajedno.

Latice su bile jarko obojene cevčice, oko pet centimetara duge; svaki cvet ih je imao bar pedeset, a blistale su takvim metalnoplavim, ljubičastim i zelenim prelivima da

su više ličile na krila leptira no na ma šta iz biljnog carstva. Džimi gotovo ništa nije znao o botanici, ali beše zbuđen što ne vidi ni traga od stuktura koje bi izgledale kao tučkovi ili prašnici. Pitao se da sličnost sa zemaljskim cvećem nije puka slučajnost; možda je ovo nešto srodnije koralnom polipu. U svakom slučaju, to, čini se, podrazumeva postojanje malih letećih stvorova koji bi služili ili kao posrednici pri oplodavanju ili kao hrana.

To nije stvarno bitno. Kakva god da je naučna definicija, za Džimija je ovo cvet. Neobjašnjivo čudo, neramanska slučajnost njegovog postojanja na ovom mestu podsetiše ga na sve ono što više nikad neće videti; stoga je rešio da se domogne cveta.

To neće biti lako. Udaljen je preko deset metara, odvojen od Džimija rešetkom načinjenom od tankih šipki. Ove su oblikovale kockastu šaru koja se stalno nanovo ponavljala, a jedna stranica je imala nešto manje od četrdeset centimetara. Džimi ne bi leteo nebeskim biciklima da nije vitak i protegljast, te je znao da se može provući kroz otvore rešetke. Međutim, izlazak bi mogao biti sasvim nešto drugo. Sigurno je da neće moći da se okrene; moraće da se povlači unatraške.

Kad je opisao cvet i snimio ga iz svih dostupnih uglova, kontrola na glavčini je bila ushićena njegovim otkrićem. Nisu izneli nikakve zamerke kad je kazao: "Idem po njega". Nije ni očekivao da će zamerki biti: njegov život sad pripada njemu, može s njim činiti što god zaželi.

Skinuo je sve sa sebe, zgrabio glatke metlane šipke i počeo da se uvlači u otvor. Bilo je tesno; osećao se kao zatvorenik što beži kroz rešetke svoje ćelije. Kad se potpuno uvukao u rešetku, pokušao je da se izvuče, samo da vidi da li će biti kakvih teškoća. Bilo je znatno teže, jer je sad ispružene ruke morao da koristi za odguravanje umesto za privlačenje, ali nije video razloga da bespomoćno upadne u klopku.

Džimi je bio čovek akcije i poriva, a ne introspekcije. Dok se nelagodno migoljio uskim hodnikom od šipki, nije gubio vreme da sebe pita zašto izvodi takav donkihotski podvig. Nikad u životu nije se zanimao za cveće, a sad ipak stavlja na kocku poslednju energiju da bi uzbrao cvet.

Tačno je da je ovaj primerak jedinstven i da ima ogromnu naučnu vrednost. No on ga, u stvari, želi, jer je to poslednja veza sa svetom života i sa planetom na kojoj je rođen.

Ipak, kad mu je cvet bio na dohvat, odjednom ga obužeše sumnje. Možda je to jedini cvet koji je izrastao u celom Rami. Ima li opravdanja da ga uzbere?

Ukoliko mu je potrebno neko opravdanje, mogao se tešiti mislju da sami Ramanci nisu uključili cvet u svoje planove. To je očito nepravilnost, izrasla vekovima prekasno - ili prerano. Ali mu, zapravo, nikakvo opravdanje nije potrebno, a njegovo oklevanje bilo je samo trenutno. Pružio je ruku, uhvatio stabljiku i naglo cimnuo.

Cvet je dosta lako otkinuo. Skupio je i dva lista pre no što je polako krenuo natrag kroz rešetke. Sad, kad mu je samo jedna ruka slobodna, napredovanje je bilo izvanredno teško, čak bolno, i ubrzo je morao zastati kako bi povratio dah. Tada je primetio da se perjasti listovi sklapaju, a obezglavljena stabljika polako odvija sa svog potpornja. Dok je posmatrao sa smešom začaranosti i preneraženosti, vide kako se cela biljka postepeno povlači u zemlju, poput smrtno ranjene zmije što puze natrag u svoju rupu.

Ubio sam nešto lepo, reče sebi Džimi. Ali, s druge strane, Rama je ubio njega. On samo uzima ono što mu po pravu pripada.

Zapovednik Norton nikad nije izgubio člana posade, pa nije nameravao ni sad da ga izgubi. Još dok Džimi nije ni krenuo put Južnog pola, on je razmatrao načine spasavanja za slučaj nezgode. Pokazalo se, međutim, da je problem toliko težak da nije našao nikakvo rešenje. Sve što je uspeo da postigne bilo je da odbaci sva očigledna rešenja.

Kako da se čovek uzvere uz pola kilometra visoku vertikalnu liticu, čak i pri smanjenoj težini? Sa odgovarajućom opremom i obukom to bi bilo sasvim lako. Međutim, na Nastojanju nema pitonskih pušaka, a niko nije mogao smisliti drugi praktičan način da se one stotine neophodnih klinova zabiju u tu tvrdu, ogledalsku površinu.

Kratko se osvrnuo na egzotičnija rešenja, od kojih su neka bila načisto ludačka. Možda bi šimp, opremljen gumenim hvataljkama, mogao savladati taj uspon. Ali čak i da je taj plan praktičan, koliko bi vremena trebalo da se napravi i isproba takva oprema - i da se šimp obuči da je upotrebljava? Sumnjao je da li bi čovek imao snagu potrebnu za izvođenje ovog podviga.

Tu je zatim savršenija tehnologija. Propulsivne jedinice za VBA bile su privlačne; ali je njihova potisna moć premala, jer su konstruisane za rad u nultoj težini. Nikako ne bi mogle da podignu težinu čoveka, čak ni nasuprot skromnoj težini Rame.

Da li bi se VBA potiskivač, koji nosi samo konopac za spasavanje, mogao uputiti gore, sa automatskim upravljačem? Ovu zamisao je isprobao na naredniku Majronu, koji je smesta oborio. Tu postoje, ukazao je inženjer, ozbiljni problemi sa stabilnošću; oni su možda rešivi, ali bi to uzelo mnogo vremena, mnogo više no što sebi mogu dozvoliti.

A šta je sa balonima? Činilo se da tu postoji mala mogućnost ako uspeju da naprave omotač i dovoljno mali izvor toplote. Bio je to jedini pristup koji Norton nije odbacio u trenutku kad je problem naglo prestao da bude teorijski i postao pitanje života ili smrti, koje je dominiralo vestima u svim nastanjenim svetovima.

Dok je Džimi pešačio ivicom mora, polovina čaknutih tipova u Sunčevom sistemu pokušavala je da ga spase. U Štabu flote su razmatrani svi predlozi, a otprilike jedan na hiljadu prosleđivan je Nastojanju. Predlog dr Karlajla Perere stigao je u dva maha - jednom preko mreže same Osmatračke službe, a drugi put preko PLANETKOMA, PRIORITET RAMA. Naučniku je za taj predlog trebalo približno pet minuta razmišljanja i jedna milisekunda korišćenja računara.

Norton je najpre pomislio da je to vrlo neukusna šala. Onda je video ime pošiljaoca i priložena izračunavanja, te je hitro promenio mišljenje.

Dodao je poruku Karlu Merseru. "Šta misliš o ovome?" upitao je onoliko neutralnim tonom koliko je mogao postići.

Karl je brzo pročitao, zatim reče: "Neka me đavo nosi! Naravno, u pravu je."

"Jesi li siguran?"

"Bio je u pravu u pogledu bure, zar ne? Ovoga je trebalo i sami da se setimo; osećam se kao budala."

"Nisi sam. Sledeći problem - kako da to saopštimo Džimiju?"

"Misliš da ne bi trebalo da mu išta govorimo... sve do poslednjeg mogućeg trenutka. Da sam na njegovom mestu, to bih više voleo. Samo mu kažite da dolazimo."

Iako je mogao da sagleda celu širinu Cilindričnog mora i mada je približno znao iz kojeg pravca dolazi Odlučnost, Džimi je ugledao majušni brodić tek pošto je već

prošao Njujork. Izgledalo je neverovatno da može da nosi šest ljudi i opremu, kakva god da je, koju su poneli da bi spasli Džimija.

Kad je brodić bio udaljen samo kilometar, prepoznao je zapovednika Nortona i počeo da maše. Malo potom, kapetan ga primeti i mahnu u otpozdrav.

"Milo mi je što vidim da si u dobrom stanju, Džimi", rekao je preko radija. "Obećao sam da te nećemo ostaviti. Da li mi sad veruješ?"

Ne sasvim, pomisli Džimi; sve do ovog trenutka pitao se da sve ovo nije neka ljubazna zavera za održavanje njegovog morala. Ali zapovednik ne bi prebrodio more samo da kaže zbogom. Mora da je nešto smislio.

"Verovaću vam, kapetane", reče, "kad budem tamo dole, na palubi. A sad mi, molim vas, recite kako ću to da izvedem?"

Odlučnost je usporavala na sto metara od osnove litice. Koliko je Džimi mogao da vidi, ne nosi nikakvu neuobičajenu opremu - mada nije bio načisto šta je očekivao da ugleda.

"Oprosti, Džimi, ali nismo želeli da imaš suviše stvari o kojima ćeš brinuti."

E, ovo zvuči zloslutno; kog đavola time misli?

Odlučnost se zaustavila na pedeset metara od obale i pet stotina metara ispod njega. Gotovo iz ptičje perspektive Džimi je zapanjeno gledao zapovednika kako govori u mikrofon.

"Tu smo, Džimi. Bićeš savršeno bezbedan, ali ova stvar iziskuje petlju. Znamo da je imaš u izobilju. Treba da skočiš."

"Petsto metara!"

"Da, ali samo uz polovinu zemaljske težine."

"Tako! Da li ste na Zemlji nekad pali sa visine od dvesta pedeset metara?"

"Umukni, ili ću poništiti tvoje sledeće odsustvo. Ovo je trebalo i sam da smisliš. Naprosto je u pitanju konačna brzina. U ovoj atmosferi ne možeš postići više od devedeset kilometara na sat - padao sa dve stotine ili dve hiljade metara. Devedeset kilometara je malo mnogo da bi se čovek ugodno osećao, ali možemo da malko smanjimo brzinu. Evo šta ćeš morati da učiniš, te slušaj pažljivo."

"Slušaću", reče Džimi. "Bolje vam je da bude nešto pametno."

Više nije prekidao zapovednika, a kad je Norton završio nije ništa primetio. Da, stvar ima smisla, i tako je besmisleno jednostavna da je potreban genije da je se seti. I, možda, ko ne očekuje da to sam izvede.

Džimi nikad nije skakao sa trampuline ili izvodio padobranske skokove sa zadržkom, što bi mu dalo izvesnu psihološku pripremu za ovaj podvig. Možete reći čoveku da je savršeno bezbedno preći po dasci preko ambisa, ali čak i kada su strukturalna izračunavanja besprekorna, on ipak može biti nesposoban da to izvede. Džimi je sad razumeo zašto je zapovednik onako izbegavao pojedinosti poduhvata spasavanja. Nije mu dao vremena da premišlja ili smisli zamerke.

"Ne želim da te požurujem", reče Nortonov ubedljivi glas iz dubine od pola kilometra, "ali, što pre - to bolje."

Džimi je pogledao svoj dragoceni suvenir, jedini cvet u Rami. Brižljivo ga zavi u štokavu maramicu, zaveza tkaninu u čvor i hitnu ga preko ruba litice.

Odlepetao je u dubinu sa ohrabrujućom sporošću, ali mu je trebalo veoma dugo dok se postepeno smanjivao i smanjivao do trenutka kad Džimi više nije mogao da ga vidi. Ali tad Odlučnost jurnu napred i Džimi je znao da je cvet primećen.

"Divno!" oduševljeno je uzviknuo zapovednik. "Siguran sam da će ga nazvati po tebi. U redu - mi čekamo."

Džimi skide košulju - jedini gornji deo odeće koji iko nosi u ovoj, sada tropskoj klimi - i zamišljeno je raširi. Dok je pešačio, nekoliko puta samo što je nije bacio; sad će mu možda pomoći da spase život.

Poslednji put se osvrnuo ka šupljem svetu koji je jedini istražio i na udaljene, zlokobne vrhunce Velikog roga i malih rogova. Potom, čvrsto uhvativši košulju desnom rukom, iz zatrke skoči što je dalje mogao od ruba litice.

Sad nema neke naročite žurbe; ima punih dvadeset sekundi za uživanje u ovom doživljaju. Ali nije traćio vreme, dok je vetar jačao oko njega, a Odlučnost rasla u njegovom vidnom polju. Držeći košulju obema šakama, podigao je ruke iznad glave, tako da je leteći vazduh ispunio taj komad odeće i naduvao ga u šuplju cev.

Kao padobran, košulja se nije naročito uspešno pokazala. Onih nekoliko kilometara koje je oduzela njegovoj brzini korisni su, ali ne i bitni. Obavljala je mnogo važniji posao: držala je Džimijevo telo u uspravnom stavu, tako da će se kao strela zariti pravo u more.

Još je imao utisak da se uopšte ne kreće, već da voda odozdo juri uvis, ka njemu. Kad se jednom rešio, više se nije bojao; čak je osećao izvestan gnev prema kapetanu zato što ga nije uputio u stvar. Zar je stvarno mislio kako će se bojati da skoči ako o tome bude suviše, i suviše dugo razmišljao?

U poslednjem trenutku pustio je košulju, duboko udahnuo i dlanovima poklopi usta i nos. Prema uputstvima, ukrutio je telo u tvrdi šipku i skupio noge. Ući će u vodu glatko, kao koplje što pada.

"Biće potpuno isto", obećao je zapovednik, "kao kad na Zemlji zakoračiš sa trambuline. Prosto kao pasulj - ako lepo uđeš u vodu."

"A ako ne uđem?" upitao je Džimi.

"Onda ćeš morati da se vratiš i probaš još jednom."

Nešto ga ošinu po tabanima - jako ali ne i gadno. Milion ljigavih ruku grabilo je njegovo telo; u ušima mu je grmelo, pritisak je bio sve veći i mada su mu oči čvrsto zatvorene, mogao je osetiti kako pada mrak, dok je kao strela prodirao u dubine Cilindričnog mora.

Svom snagom počeo da pliva naviše, ka sve bleđoj svetlosti. Oči je mogao da otvori samo na magnovenje; kad bi to učinio, otrovna voda je delovala kao kiselina. Činilo mu se da se vekovima upinje, a ne jednom ga je obuzeo košmarni strah da je izgubio orijentaciju i, zapravo, pliva u dubinu. Onda bi rizikovao još jedan brz pogled, a svetlost je svaki put bila jača.

Kad je izbio na površinu, oči mu još behu čvrsto zatvorene. Progutao je dragocen gutljaj vazduha, okrenuo se na leđa i pogledao oko sebe.

Odlučnost je punom parom išla prema njemu. Kroz nekoliko sekundi žudne ruke su ga zgrabile i izvukle na palubu.

"Jesi li progutao vodu?" glasilo je zapovednikovo brižno pitanje.

"Mislim da nisam."

"Za svaki slučaj, isperi usta ovim. Odlično. Kako se osećaš?"

"Nisam siguran. Obavestiću vas kroz minut. Oh... hvala svima." Jedva da je prošao minut kad je Džimi bio i suviše siguran kako se oseća.

"Muka mi je", priznao je ojađeno.

Njegovi spasioци nisu mogli da poveruju. "Bez daška vetra - na ravnom moru?" pobunila se narednik Barns, koja je, izgleda, Džimijevo stanje smatrala neposrednim osporavanjem svoje veštine.

"Ja bih ovo teško nazvao ravnim", reče zapovednik, mahnuvši rukom ka traci vode što opasuje nebo. "Ali, ne stidi se. Možda si progutao malo vode. Otarası je se što pre možeš."

Džimi se još napinjao, nejunački i bezuspešno, kad se na nebu iza njih pojavi blesak svetlosti. Svi pogledi se upraviše ka Južnom polu, a Džimi smesta zaboravi svoju muku. Rogovi su opet počeli svoj vatromet.

Kilometarske trake ognja igrale su sa središnjeg šiljka ka njegovim manjim drugovima. Opet su počeli svoje dostojanstveno kruženje, kao da nevidljivi igrači obavijaju trake oko električnog majskog drveta. Ali sad počеше da ubrzavaju, krećući se sve brže dok se nisu zamutili u iskričavu kupu svetlosti.

Bio je to prizor koji je većma ulivao strahopoštovanje no svi koje su ovde videli, a s njim je došla i udaljena praskava grmljavina koja je doprinosila utisku ogromne moći. Vatromet je trajao oko pet minuta; onda je prestao, naglo, kao da je neko okrenuo prekidač.

"Baš bih voleo da znam kako će Odbor za Ramu ovo protumačiti", promrmljao je Norton, ne obraćajući se nikom posebno. "Ima li neko od vas svoju teoriju?"

Nije bilo vremena za odgovor, jer je u tom trenutku pozvala kontrola sa glavčine, silno uzbuđena.

"Odlučnost! Jeste li u redu? Da li ste osetili nešto neobično?"

"Šta?"

"Mi mislimo da je bio zemljotres. Morao se desiti u trenutku prestanka vatrometa."

"Ima li štete?"

"Mislim da nema. Nije bio stvarno jak - ali nas je malo prodrmao."

"Mi ništa nismo osetili. Ali, i onako ne bismo, pošto smo na moru."

"Naravno - baš sam glup. U svakom slučaju, sad sve izgleda mirno... do sledeće prilike."

"Da, do sledeće prilike", kao odjek je ponovio Norton. Tajna Rame je neprestano rasla; što su više otkrivali o njemu, sve su manje shvatali.

Sa krme se iznenada začu uzvik. "Kapetane - pogledajte - gore, na nebu!"

Norton podiže pogled i brzo pođe krugom mora. Nije ništa video dok mu pogled nije stigao gotovo do zenita, te je piljio u suprotnu stranu sveta.

"Gospode", promrmljao je polako, shvatajući da je 'sledeća prilika' skoro tu.

Niz večitu krivinu Cilindričnog mora prema njima je jurio plimski talas.

32. TALAS

Čak i u tom trenutku preneraženosti, Nortonova prva briga bio je njegov brod.

"Nastojanje!" pozvao je. "Izveštaj o situaciji!"

"Sve u redu, kapetane", glasio je zamenikov umirujuć odgovor. "Osetili smo slab potres, ali ništa što bi prouzrokovalo oštećenja. Došlo je do male promene položaja; komandni most veli da iznosi oko 0,2 stepena. Takođe misle da se i brzina okretanja malo promenila. Kroz koji minut imaćemo tačne podatke."

Znači počinje, reče u sebi Norton, i to mnogo ranije no što smo očekivali; još smo daleko od perihela i logičnog vremena za promenu orbite. Međutim, neka vrsta promene položaja nesumnjivo je u toku - i, možda, predstoje novi potresi.

U međuvremenu, posledice ovog prvog i suviše su očigledne, tamo gore, na zakrivljenoj površini vode što većito izgleda kao da pada s neba. Talas je udaljen oko deset kilometara i proteže se celom širinom mora, od severne do južne obale. Blizu kopna predstavljao je penušav zid beline, ali je u dubljoj vodi činio jedva vidljivu plavu crtu, što se kreće mnogo brže od manjih talasa na bokovima. Otpor pribrežnih plićaka već ga krivi u luk čiji srednji deo sve više izmiče napred.

"Naredniče", reče Norton užurbano, "ovo je vaš posao. Šta možemo da preduzmemo?"

Narednik Barns je potpuno zaustavila splav i budno je proučavala situaciju. Njen izraz, primetio je sa olakšanjem Norton, nije pokazivao ni traga uznemirenosti - već pre izvesno poletno uzbuđenje, nalik uzbuđenju obučenog sportiste koji se sprema da prihvati izazov.

"Volela bih da znamo dubinu", reče ona. "Ako smo u dubokoj vodi, nemamo razloga da brinemo."

"Onda je u redu. Nalazimo se otprilike četiri kilometra od obale."

"Nadam se da je tako, ali želim da ispitam situaciju."

Opet je uključila pogon i okrenula Odlučnost pravo ka sve bližem talasu. Norton je procenio da će središnji deo, koji se brzo kreće, stići do njih za manje od pet minuta, ali je, takođe, video da ne predstavlja nikakvu ozbiljnu opasnost. To je samo talsić što juri, visok delić metra, a jedva da će uzdrmati brod. Pravu opasnost predstavljaju zidovi pene, zaostali daleko za njim.

Odjednom, u samom središtu mora, pojavi se linija obalskih talasa. Talas je očito naleteo na potopljen zid, dug nekoliko kilometara, ne mnogo ispod površine. Istovremeno, talasići na bokovima splasnuše, naišavši na dublju vodu.

Ploče protiv zapljuskivanja, reče u sebi Norton - potpuno istovetne sa onima na tankovima za gorivo na samom Nastojanju, ali hiljadu puta veće. Sigurno svuda po moru postoji složena struktura takvih ploča čija je namena da što je brže moguće umire talase. Jedina stvar koja je sad važna jeste: da li se nalazimo baš na vrhu jedne od njih?

Narednik Barns je bila korak ispred njega. Zaustavila je Odlučnost i izbacila lenger. Udario je o dno na dubini od svega pet metara.

"Izvućete ga", doviknula je drugovima iz posade. "Moramo se skloniti odavde!"

Norton se svesrdno slagao. Ali u kom pravcu? Narednik Barns je najvećom brzinom krenula ka talasu, koji je sad bio udaljen svega pet kilometara. Prvi put je čuo zvuk njegovog približavanja - udaljenu, prepoznatljivu grmljavinu koju uopšte nije očekivao da čuje unutar Rame. Onda je promenila intenzitet. Središnji deo opet splašnjava, a bokovi ponovo rastu.

Pokušao je da proceni razdaljinu između podvodnih prepreka, uzimajući da su postavljene na podjednakim razmacima. Ako je u pravu, ispred njih bi trebalo da se nalazi još jedna; ukoliko im uspe da postave splav u duboku vodu između dve prepreke, biće potpuno bezbedni.

Narednik Barns je isključila motor i ponovo bacila lenger. Potonuo je trideset metara, ne dodirnuvši dno.

"Bezbedni smo", rekla je odmahnuvši sa olakšanjem. "Ali ću ostaviti motor da radi."

Sad su se videli samo zaostali zidovi pene duž obale. Ovde, na sredini mora, opet je mirno, izuzimajući neupadljiv plavi talasić što još hita prema njima. Narednik Barns je samo održavala Odlučnost na kursu prema tom uzburkanom delu, spremna da svakog trenutka krene punom parom.

Onda, svega dva kilometra ispred njih, more opet poče da penuša. Zgrbilo se u belogrivom besu, a činilo se da njegova tutnjava sad ispunjava svet. Na šesnaest kilometara visoki talas Cilindričnog mora nadodao se manji talasić, poput lavine što grmi niz planinsku padinu. A taj talasić je bio sasvim dovoljan da ih ubije.

Narednik Barns je mora biti primetila izraz na licima svojih drugova. Viknula je, nadjačavši grmljavinu: "Čega se plašite? Jahala sam ja i na većim". To nije bilo sasvim tačno, niti je dodala da je ranije iskustvo stekla u čvrsto građenom čamcu za vožnju na talasima, a ne na improvizovanom splavu. "Ali, ako bude moralo da se skače, sačekajte dok vam ja kažem. Proverite pojaseve za spasavanje."

Veličanstvena je, kao vikinški ratnik što kreće u boj, i očito uživa u svakom trenutku, pomislio je zapovednik. I verovatno ima pravo - ukoliko nismo teško pogrešili u proračunima.

Talas je nastavljao da se diže, kriveći se uvis i preko njih. Padina nad njima verovatno je uveličavala njegovu visinu, ali je izgledao gorostasan, kao nezaustavljiva prirodna sila koja će zbrisati sve što joj je na putu.

Onda je za nekoliko sekundi splasnuo, kao da su mu izvučeni potpornji. Prešao je potopljenju pregradu i opet je u dubokoj vodi. Kad je, minut kasnije, stigao do njih, Odlučnost je samo nekoliko puta poskočila pre no što ju je Barns okrenula i najvećom brzinom pošla na sever.

"Hvala Rabi - bilo je sjajno. Ali, da li ćemo stići kući pre no što dođe drugi put?"

"Verovatno nećemo; talas će se vratiti kroz dvadesetak minuta. Ali dotle će izgubiti svu snagu. Jedva ćemo ga osetiti."

Sada kad je talas prošao, mogli su se opustiti i uživati u putovanju - mada se niko neće sasvim lagodno osećati sve dok se ne vrate na kopno. Nakon poremećaja voda je kovitlala u nasumičnim vrtlozima, a podigao se i krajnje neobičan kiselkast zadah - "kao od zgnječenih mrava", kao što je lepo rekao Džimi. Mada neprijatan, zadah nije izazvao napade morske bolesti koji bi se mogli očekivati.

Minut kasnije, čelo talasa je udarilo o sledeću podvodnu pregradu, na svom penjanju uz nebo kojim se udaljavao od njih. Ovog puta, gledan otopozadi, prizor je bio neupečatljiv i putnici su se stideli ranijeg straha. Počeli su da se osećaju kao gospodari Cilindričnog mora.

Utoliko je bio veći potres kad iz vode, najviše sto metara od njih, poče da se uzdiže nešto nalik točku koji se sporo okreće. Blistavi metalni paoci, pet metara dugački,

pojaviše se, dok je s njih kapala voda; jedan trenutak su se okretali na nemilosrdnoj svetlosti Rame, pa pljusnuše natrag u vodu. Kao da je na površinu izbila džinovska morska zvezda sa cevastim kracima.

Na prvi pogled beše nemoguće reći da li je to životinja ili mašina. Onda se prevrnula na stranu i ležala dopola u vodi, poigravajući na blagim talasima zaostalim iza golemog vala.

Sad su videli da ima devet ruku, reklo bi se zglavkastih, koje se zrakasto razilaze od središnjeg koluta. Dve ruke su bile slomljene, prebijene u spoljašnjem zglobu. Ostale ruke su se završavale složenom zbirkom manipulatora koji su Džimija veoma podsećali na raka kojeg je sreo. Ta dva stvora potiču iz iste linije evolucije ili sa istog konstruktorskog stola.

U sredini koluta nalazila se mala kupola sa tri velika oka. Dva su bila zatvorena - a čak i ono jedno otvoreno izgledalo je prazno i slepo. Niko nije sumnjao da posmatraju samrtne trzaje nekog neobičnog čudovišta, koje je na površinu izbacio upravo minuli podvodni poremećaj.

Onda videše da nije samo. Oko njega su plivale i škljocale na udove što su se još slabašno kretali, dve male životinje, slične preraslim jastozima. Efikasno su seckale čudovište, a ono se ničim nije odupiralo, mada su njegove kandže izgledale sasvim kadre da izađu na kraj sa napadačima.

Džimi se opet setio raka koji je uništio Vilinog konjica. Netremice je posmatrao razvoj jednostranog sukoba i brzo je potvrdio svoj utisak.

"Pogledajte, kapetane", šapnuo je. "Vidite li - oni je ne jedu. Čak uopšte nemaju usta. Oni je prosto seckaju na komade. Eto, upravo to se dogodilo sa Vilinim konjicom."

"U pravu si. Oni je rastavljaju kao... kao pokvarenu mašinu." Norton je sprčio nos. "Ali nijedna mrtva mašina nije ovako smrdela."

Onda mu pade na um druga misao. "Gospode - zamislite da isto počnu s nama! Rabi, vrati nas na obalu što brže možeš!"

Odlučnost je pojurila napred, bezobzirno ne vodeći računa o životu svojih energetskih ćelija. Iza njih, devet paoka goleme morske zvezde - nisu mogli da smisle bolje ime - neprestano su skraćivani i uskoro je čudan prizor potonuo natrag u morske dubine.

Niko ih nije gonio, ali nisu mirno disali dok Odlučnost nije prišla pristanu i dok nisu zahvalno kročili na obalu.

Osvrnuvši se put tajanstvenog i sada zlokobnog vodenog pojasa, Norton je turobno rešio da više niko neće njime ploviti. Ima suviše nepoznanica, suviše opasnosti.

Osvrnuo se put kula i bedema Njujorka i mračne litice kontinenta iza njega. Sad su bezbedni od čovekovog ljubopitstva.

On neće ponovo da kuša bogove Rame.

33. PAUK

Ubuduće, objavio je Norton, u logoru Alfa će se uvek nalaziti najmanje tri čoveka, a jedan od njih uvek budan. Uz to, sve istraživačke grupe pridržavaće se istog postupka. Potencijalno opasni stvorovi kreću se po Rami i mada nijedan nije pokazao aktivno neprijateljstvo, obazriv zapovednik ništa ne rizikuje.

Kao dodatna mera predostrožnosti, gore na glavčini, stalno će se nalaziti jedan osmatač koji bdi i gleda kroz moćan teleskop. Sa te istaknute tačke mogla se nadzirati cela unutrašnjost Rame, a čak je i Južni pol izgledao udaljen svega nekoliko stotina metara. Teritorija oko svake grupe istraživača biće pod redovnim nadzorom; na taj način, nadali su se, izbeći će se svaka mogućnost iznenađenja. Bio je to dobar plan - i potpuno je omašio.

Nakon poslednjeg obeda, a baš pre početka perioda za spavanje u 22.00, Norton, Rodrigo, Kalvert i Lora Ernst gledali su redovne televizijske večernje vesti koje su emitovane specijalno za njih sa predajnika u Infernu, na Merkuru. Naročito ih je zanimalo da vide Džimijev film o Južnoj hemisferi i povratak preko Cilindričnog mora - epizodu koja je uzбудila sve gledaoce. Naučnici, komentatori i članovi Odbora za Ramu izneli su svoja mišljenja, uglavnom protivurečna. Nisu se mogli složiti da li je raku podoban stvor s kojim se sreo Džimi - životinja, mašina, autentični Ramanac ili nešto što se ne uklapa ni u jednu od tih kategorija.

Upravo su posmatrali, sa jakim osećajem gadljivosti, kako džinovsku morsku zvezdu uništavaju grabljivice, kad otkriše da više nisu sami. U logoru je bio uljez.

Prva ga je primetila Lora Ernst. Sledila se, a onda reče: "Bile, ne mrđaj. Sad, polako, pogledaj desno".

Norton je okrenuo glavu. Na deset metara od njih nalazio se tankonogi tronožac na koji je nasadeno loptasto telo, ne veće od fudbalske lopte. U telo su bila uglavljena tri velika, bezizrazna oka, po svoj prilici obezbeđujući vidno polje od trista šezdeset stepeni, a ispod njega su se vukle tri bičaste hvatalice. Stvor nije baš dosezao visinu čoveka i izgledao je suviše krhko da bude opasan, ali to nije opravdavalo njihov nemar što su dopustili da im se neopazice prikrade. Nortona je najviše podsećao na tronogog pauka, ili kosca, a pitao se kako je rešio problem - koji nijedan stvor na Zemlji nije ni pokušao da reši - kretanja ne tri noge.

"Šta veliš, doktore?" šapnu, isključivši glas televizijskog komentatora.

"Uobičajena ramanska trojna simetrija. Ne vidim kako bi nas mogao povrediti, mada bi oni bičevi mogli biti neprijatni - i otrovni, kao dupljarevi. Sedite mirno i gledajte šta radi."

Pošto ih je ravnodušno motrio nekoliko minuta, stvor se naglo pokrenu i sad su shvatili zašto nisu primetili njegov dolazak. Bio je brz, a kretao se tako neobičnim obrtnim kretanjem da je čovekovom oku i umu odista bilo teško da ga prate.

Koliko je Norton mogao proceniti - a jedino bi kamera koja snima veliki broj sličica u sekundi rešila to pitanje - svaka noga je naizmenice služila kao stožer oko kojeg taj stvor obrće svoje telo. Nije bio siguran, ali mu je takođe izgledalo da svakih nekoliko 'koraka' menja smer obrtanja, dok su pri tom pomicanju ona tri biča munjevito prelazila po tlu. Činilo se da je njegova najveća brzina - mada je i to bilo teško proceniti - bar trideset kilometara na sat.

Stvor je brzo obletao logor, ispitujući svaki komad opreme, blago dodirujući improvizovane ležaje, stolice i stolove, opremu za vezu, posude s hranom, elektrosane, rezervoare vode, alatke - činilo se da ništa nije zanemario sem četvoro posmatrača. Očito, bio je dovoljno inteligentan da razlikuje ljudska bića od njihove nežive imovine; njegovi postupci ostavljali su nesumnjiv utisak krajnje metodične radoznalosti ili ljubopitstva.

"Kad bih mogla da ga pregledam!" uzviknula je Lora s prizvukom osujećenosti, dok je stvor nastavljao svoju munjevitu piruetu. "Da pokušamo da ga uhvatimo?"

"Kako?" sasvim razložno upita Kalvert.

"Znaš kako primitivni lovci obaraju brze životinje pomoću nekoliko tegova koje vitlaju na kraju konopca? To ih čak i ne povredi."

"U to sumnjam", reče Norton. "Ali, čak i kad bi uspelo, ne smemo rizikovati. Ne znamo u kojoj je meri ovaj stvor razuman - a takva smicalica bi mu lako mogla slomiti noge. Onda bismo izgurali propisnu vatru od Rame, Zemlje i svih ostalih."

"Ali ja moram nabaviti jedan uzorak!"

"Možda ćeš morati da se zadovoljiš Džimijevim cvetom - sem ako ti jedan od ovih stvorova ne izađe u susret. Sila ne dolazi u obzir. Kako bi se tebi svidelo da se nešto spusti na Zemlju i dokona da bi ti bila zgodan uzorak za seciranje?"

"Neću da ga seciram", reče Lora, nimalo ubedljivo. "Samo hoću da ga pregledam."

"Pa, gosti iz svemira bi mogli imati isti stav prema tebi, ali bi se možda vrlo loše provela dok bi im poverovala. Ne smemo učiniti nikakav potez koji bi se mogao protumačiti kao pretnja."

Naravno, citirao je brodsku zapovest i Lora je to znala. Zahtevi nauke su dolazili iza zahteva svemirske diplomatije.

U stvari, nije bilo potrebe da se potežu tako uzvišeni obziri; u pitanju su bili samo dobri maniri. Svi su oni ovde posetioci i čak nisu tražili dozvolu da uđu.

Činilo se da je stvor okončao inspekciju. Još jednom je velikom brzinom obišao logor, zatim je po tangenti odjurio ka stepeništu.

"Pitam se kako će savladati stepenike?" premišljala je Lora. Brzo je dobila odgovor na svoje pitanje: pauk se uopšte nije obazirao na stepenike i upravio se uz blagu ulaznu krivinu rampe, ne smanjujući brzinu.

"Kontrola na glavčini", reče Norton, "možda ćete uskoro dobiti gosta. Pogledajte stepenište Alfa, šestu deonicu. I, uzgred, velika hvala što tako dobro motrite na nas."

Trebalo je minut da zajedljiva bodlja prodre. Onda je osmatrač sa glavčine počeo da pušta izvinjavajuće glasove. "Ovaj... ja samo nazirem nešto, kapetane, sad kad ste mi rekli da je tamo. Ali šta je to?"

"Tvoje nagađanje vredi koliko i moje", odgovori Norton, pritiskujući dugme za opštu uzbunu. "Logor Alfa poziva sve stanice. Upravo nas je posetio stvor sličan tronogom pauku, visok oko dva metra; ima malo, loptasto telo, putuje vrlo brzo, obrtnim kretanjem. Izgleda nezlobiv, ali radoznao. Može vam se prikrasti pre no što ga primetite. Molim, potvrdite prijem."

Prvi odgovor je stigao iz Londona, petnaest kilometara na istok.

"Kapetane, kod nas po svemu sudeći nema ničeg neuobičajenog."

Sa iste udaljenosti na zapad odgovorio je Rim, zvučeći sumnjivo pospano.

"Ovde isto, kapetane. Uh... samo trenutak..."

"Šta je?"

"Pre jedan minut ostavio sam pero - i sad je nestalo! Šta... oh!

"Govori suvislo!"

"Nećete mi verovati, kapetane. Pravio sam neke zabeleške - vi znate da volim da pišem, a to nikome ne smeta - i koristio sam svoje omiljeno nalivpero; staro je skoro dvesta godina. E pa, sad leži na tlu, oko pet metara odavde! Uzeo sam ga. Hvala bogu, nije oštećeno."

"A šta misliš: kako je tamo dospelo?"

"Ovaj... možda sam za trenutak zadremao. Dan je bio naporan."

Norton je uzdahnuo, ali se uzdržao od komentara; tako su malobrojni, a imaju tako malo vremena za istraživanje celog jednog sveta. Oduševljenje ne može uvek da savlada iznurenost i on se upita ne preuzimaju li nepotrebne rizike. Možda ne bi trebalo da svoje ljudstvo razbija na tako male grupe i pokušava da pokrije toliku teritoriju? Ali neprestano je bio svestan dana koji tako brzo prolaze i nerešenih tajni što ih okružuju. Osećao je sve jaču izvesnost da će se nešto desiti i da će morati da napuste Ramu čak i pre no što stigne do perihela - tog trenutka istine, kada se mora obaviti ma kakva promena orbite.

"Sad slušajte, Glavčina, Rim, London - svi", reče Norton. "Želim da me tokom noći izveštavate svakih pola sata. Odsad se moramo rukovoditi pretpostavkom da svakog časa možemo dobiti goste. Neki od njih mogu biti opasni, ali po svaku cenu moramo izbeći... incidente. Svi znate direktive u tom pogledu."

Ovo je bilo sasvim tačno; to je činilo deo njihove obuke. Ipak, možda niko od njih nije stvarno verovao da će se onaj, toliko vremena teorijski postavljen, "fizički dodir sa inteligentnim nezemaljskim bićima" ostvariti za njihovog života - a još manje da će ga sami doživeti.

Obuka je jedno, stvarnost - drugo, a niko nije mogao biti siguran da u slučaju opasnosti neće prevladati drevni ljudski nagoni samoodržanja. Ipak, od suštinskog je značaja da svakom biću koje sretnu u Rami pruže prednost sumnje, sve do poslednjeg mogućeg trenutka - pa čak i posle.

Zapovednik Norton nije želeo da ga istorija zapamti kao čoveka koji je započeo prvi interplanetarni rat.

Kroz nekoliko sati bilo je na stotine pauka, vrvili su celom ravnicom. Kroz teleskop se moglo videti da je i Južna hemisfera njima zagađena, ali, bar kako se činilo, ne i ostrvo Njujork.

Pauci više nisu obraćali pažnju na istraživače, a nakon izvesnog vremena i ovi njih nisu naročito zapažali - mada je Norton povremeno otkrivao grabljiv sjaj u očima svoje brodske lekarke. Njoj ništa ne bi pričinilo veće zadovoljstvo, bio je siguran, no da nekog pauka zadesi nesrećan slučaj, a nije verovao da bi ona zazirala da, u interesu nauke, udesi takvu stvar.

Izgledalo je praktično izvesno da pauci ne mogu biti inteligentni; tela su im premalena da sadrže bogzna koliki mozak, a bilo je, zapravo, teško shvatiti gde smeštaju svu tu energiju za kretanje. Ipak, njihovo ponašanje je čudno svrsishodno i koordinisano. Činilo se da se svuda nalaze, ali nikad nisu dva puta posetili isto mesto. Norton je često imao utisak da nešto traže. Što god to bilo, čini se da ga nisu otkrili.

Otišli su gore, sve do središnje glavčine, prezrevši tri velika stepeništa. Nije bilo jasno kako su uspeli da se popnu uz vertikalne delove, čak i u uslovima gotovo nulte težine. Lora je postavila teoriju da na nogama imaju gumene hvataljke.

A onda je, na svoje primetno zadovoljstvo, dobila žudno željeni uzorak. Kontrola sa glavčine je javila da je jedan pauk pao niz vertikalnu stranu i da leži, mrtav ili onesposobljen, na prvoj platformi. Vreme za koje je Lora iz ravnice stigla gore predstavljalo je rekord koji neće biti oboren.

Kad je dospela na platformu, ustanovila je da je, i pored male brzine pri udaru, stvorio slomio sve tri noge. Oči su mu bile otvorene, ali nije ispoljavao reakcije ni na kakve spoljašnje probe. Čak bi i svež ljudski leš bio življi, pomislila je Lora. Čim je svoj plen

dopremila natrag na Nastojanje, počela je da radi, služeći se svojim priborom za seciranje.

Pauk je bio tako krhak da se gotovo raspadao i bez njene pomoći. Odvojila je noge, zatim je počela da radi na tananom oklopu koji se raspukao duž tri velika kruga i rastvorio poput oguljene pomorandže.

Nakon nekoliko trenutaka tupe neverice - jer nije bilo ničeg što bi mogla da prepozna ili identifikuje - brižljivo je snimila niz fotografija. Onda je uzela skalpel.

Odakle da počne da seče? Došlo joj je da zažmuri i bode nasumice, ali to ne bi bilo vrlo naučno.

Sečivo je ušlo gotovo bez otpora. Sekundu kasnije, Nastojanjem se uzduž i popreko zaorio krajnje nežestven urlik brodske lekarke Ernst.

Rasrđenom naredniku Mek Endrusu trebalo je dobrih dvadeset minuta da umiri preplašene šimpove.

34. NJEGOVA EKSELENCIJA ŽALI...

"Kao što ste svi svesni, gospodo", reče marsovski ambasador, "puno stvari se dogodilo od našeg poslednjeg sastanka. Moramo mnogo stvari da razmotrimo - i odlučimo. Zato mi je naročito žao što naš uvaženi kolega sa Merkura nije ovde."

Poslednja tvrdnja nije bila sasvim tačna. Dr Bozeu nije bilo naročito žao što je njegova ekselencija hermijanski ambasador odsutan. Bilo bi mnogo bliže istini reći da je zabrinut. Svi njegovi diplomatski instinkti govorili su mu da se nešto događa i mada su njegovi izvori informacija bili izvrsni, nije uspeo da dođe čak ni do nagoveštaja šta bi to moglo biti.

Pismo kojim se ambasador izvinio bilo je učtivo i sasvim neinformativno. Njegova ekselencija je izrazila žaljenje što je prešni i neodložni poslovi sprečavaju da prisustvuje sastanku, bilo lično, bilo posredstvom videa. Dr Bozeu je bilo teško da zamisli nešto prešnije ili važnije od Rame.

"Dva člana Odbora imaju pripremljene izjave. Prvo bih zamolio profesora Davidsona."

Među ostalim naučnicima u Odboru proneo se žamor uzbuđenja. Većina je smatrala da astronom, sa svojim poznatim kosmičkim pogledom na stvari, nije pogodna ličnost za predsednika Savetodavnog veća za kosmos. Ponekad je ostavljao utisak da su delatnosti inteligentnog života nesrećna sporednost u veličanstvenom svemiru zvezda i sazvežđa i da je znak loših manira obraćati na njih preveliku pažnju. To ga nije omililo eksobiolozima, kakav je dr Perera, koji su zastupali upravo suprotno stanovište. Za njih je jedina svrha svemira da proizvede inteligenciju, a bili su skloni da s podsmehom govore o čisto astronomskim pojavama. "Puka mrtva materija", beše jedna od njihovih omiljenih fraza.

"Gospodine ambasadore", počeo naučnik, "analizirao sam čudno ponašanje Rame u poslednjih nekoliko dana i želeo bih da iznesem svoje zaključke. Neki od njih su prilično zapanjujući."

Dr Perera je izgledao iznenađen, a potom pomalo samozadovoljan. Svesrdno je odobravao sve što zapanjuje Davidsona.

"Pre svega, imamo neobičan niz događaja prilikom leta onog mladog poručnika do Južne hemisfere. Sama električna pražnjenja, mada spektakularna, nisu važna; lako je pokazati da su sadržala srazmerno malo energije. Međutim, ona su se podudarila sa promenom brzine okretanja Rame i njegovog položaja - odnosno, orijentacije u svemiru. To je moralo iziskivati ogromnu količinu energije; pražnjenja koja su gospodina... hm... Paka gotovo stajala života predstavljala su samo nevažan nusproizvod - možda smetnju koja se morala umanjiti onim džinovskim gromobranima na Južnom polu.

Iz ovoga izvlačim dva zaključka. Kad svemirski brod - a Ramu, i pored njegove fantastične veličine, moramo nazvati svemirskim brodom - izvodi promenu položaja, to obično znači da se sprema da obavi promenu orbite. Stoga moramo ozbiljno uzeti stanovišta onih koji veruju da se Rama možda sprema da postane još jedna planeta našeg Sunca, umesto da se vrati zvezdama.

Ukoliko je ovo tačno, Nastojanje očito mora biti spremno da otplovi - da li to čine svemirski brodovi? - svakog trenutka. Može se naći u veoma ozbiljnoj opasnosti, dok je još fizički vezano za Ramu. Pretpostavljam da je zapovednik Norton već i te kako svestan te mogućnosti, ali mislim da bi trebalo da mu pošaljemo dodatno upozorenje."

"Velika hvala, profesore Davidson. Da - profesore Solomons?"

"Želeo bih da ovo prokomentarišem", reče istoričar nauke. "Izgleda da je Rama promenio brzinu obrtanja ne posluživši se bilo kakvim mlaznim motorima ili reaktivnim uređajima. To, znači, ostavlja samo dve mogućnosti.

Prva je da Rama poseduje unutrašnje žiroskope, ili njihovu protivuvrednost. Oni moraju biti ogromni. Gde su?

Druga mogućnost - koja bi okrenula naglavce celokupnu našu fiziku - jeste da Rama poseduje nereaktivni propulsivni sistem. Takozvani kosmički pogon u koji profesor Davidson ne veruje. Ako je tako, Rama može biti kadar da učini gotovo sve. Mi uopšte nećemo moći da predvidimo njegovo ponašanje, čak ni na grubo fizičkom nivou."

Diplomate su očito bile unekoliko zbunjene ovom razmenom mišljenja, a astronom je odbijao da se upusti u raspravu. Dovoljno se izložio za jedan dan.

"Ako nemate ništa protiv, ja ću se držati zakona fizike, dok ne budem primoran da ih se odreknem. Ako nismo našli žiroskope u Rami, možda nismo dovoljno uporno tražili ili nismo tražili na pravom mestu."

Boze je primetio da Perera postaje nestrpljiv. Eksobiolog je obično, kao i svako drugi, uživao da se upušta u spekulacije, međutim, sada prvi put raspolaže nekim čvrstim činjenicama. Njegova odavno osiromašena nauka obogatila se preko noći.

"Vrlo dobro. Ukoliko više nema komentara, znam da doktor Perera ima važne informacije."

"Hvala, gospodine ambasadore. Kao što ste svi videli, najzad smo pribavili uzorak ramanskog oblika života, a nekoliko drugih smo izbliza posmatrali. Brodska lekarka Ernst, sanitetski oficir Nastojanja, poslala je iscrpan izveštaj o pauku podobnom stvoru koga je secirala. Moram odmah reći da su neki od njenih nalaza zbunjujući i pod drugim okolnostima ja bih odbio da u njih poverujem.

Pauk je nepobitno organske prirode, mada se njegova hemija u mnogome razlikuje od naše. Sadrži znatne količine lakih metala. Ipak, oklevao bih da ga nazovem životinjom iz nekoliko suštinskih razloga.

Pre svega, izgleda da nema usta, ni stomak, ni creva - niti raspolaže nekim metodom uzimanja hrane. Takođe nema organe za uzimanje vazduha, nema pluća, ni krv, ni rasplodni sistem...

Možete se zapitati: pa šta ima? Dakle, postoji jednostavna muskulatura koja kontroliše njegove tri noge i tri bičaste hvatalice ili pipaljke. Postoji mozak - prilično složen, najvećim delom u vezi sa izvanredno razvijenim triokularnim vidom tog stvora. Međutim, osamdeset odsto tela sastoji se od saća velikih ćelija, i to je ono što je dr Ernstovoj priredilo onako neprijatno iznenađenje kad je počela seciranje. Da je imala više sreće, mogla je to prepoznati na vreme, jer to je jedina ramanska struktura koja postoji na Zemlji - istina, samo kod šačice morskih životinja.

Najveći deo pauka naprosto je akumulator, veoma sličan onome koji se nalazi u električnim jeguljama i rajama. Međutim, u ovom slučaju izgleda ne služi za odbranu. To je izvor energije ovog stvora. I zato nema pribor za hranjenje i disanje; nisu mu potrebni takvi primitivni uređaji. A, uzgred rečeno, to znači da bi se u bezvazdušnom prostoru osećao sasvim kao kod kuće.

Tu, dakle, imamo stvora koji po nameni i svrsi nije ništa više do pokretno oko. Nema organe za manipulisanje; one hvataljke su preslabe. Da su mi saopštene njegove specifikacije, kazao bih da je to samo uređaj za izviđanje.

Njegovo ponašanje svakako odgovara tom opisu. Sve što pauci čine jeste da jure unaokolo i posmatraju stvari. To je sve što mogu.

Međutim, ostale životinje su drukčije. Rak, morska zvezda, ajkule - da ih tako nazovemo u nedostatku prikladnijih imena - očito mogu da manipulišu svojom sredinom i izgleda da su specijalizovani za različite funkcije. Pretpostavljam da takođe imaju električni pogon, pošto, poput pauka, izgleda da nemaju usta.

Siguran sam da ćete shvatiti biološke probleme što ih sve ovo postavlja. Da li su se takva bića mogla razviti prirodnim putem? Ja zaista ne mislim tako. Čini se da su konstruisana, kao mašine, za određene poslove. Kad bih morao da ih opišem, rekao bih da su to roboti - biološki roboti - nešto čemu nema analogije na Zemlji.

Ako je Rama svemirski brod, možda su oni deo posade. Što se tiče pitanja kako su rođeni - ili stvoreni - o tome ne mogu ništa da vam kažem. Ali mogu da nagađam da se odgovor nalazi tamo, preko mora, u Njujorku. Ukoliko zapovednik Norton i njegovo ljudstvo mogu da sačekaju dovoljno dugo, možda će sretati sve složenije stvorove nepredvidljivog ponašanja. Negde mogu sresti i same Ramance - stvarne tvorce ovog sveta.

A kad se to dogodi, gospodo, neće biti nikakve nedoumice."

35. HITNA POŠILJKA

Zapovednik Norton je čvrsto spavao kad ga njegov lični uređaj za vezu odvoji od srećnih snova. Letovao je sa porodicom na Marsu, leteo pored gorostasnog snegom pokrivenog vrha Nika Olimpika, najmoćnijeg vulkana u Sunčevom sistemu. Mali Bili je zaustio da mu nešto kaže; sad nikad neće saznati šta.

San je nestao; stvarnost je bio njegov zamenik, gore na brodu.

"Oprostite što vas budim, kapetane", reče Kirhof. "Poruka iz Štaba sa trostrukim A prioritetom."

"Pročitaj mi", dremovno odgovori Norton.

"Ne mogu. Šifrovana je. Ima oznaku 'Zapovedniku lično'."

Norton se smesta razbudio. Takvu poruku je primio svega tri puta u svojoj karijeri i svaki put je podrazumevala neprilike.

"Do đavola!" reče. "Šta sad da radimo?"

Zamenik se nije potrudio da odgovori. Obojica su savršeno shvatala problem; bio je to problem koji brodska uputstva nisu predvidela. Normalno, zapovednik nikad nije bio duže od nekoliko minuta van svoje kabine, a knjiga šifri nalazila se u njegovom ličnom sefu. Ako sad krene, Norton bi mogao da se - iznuren - vrati na brod za četiri-pet sati. Tako se ne postupa sa porukama sa trostrukim A prioritetom.

"Džeri", reče najzad, "ko radi u centrali?"

"Niko. Sam sam uspostavio vezu."

"Magnetofon isključen?"

"Jeste. Nekim čudnim prekršajem pravila."

Norton se osmehnuo. Džeri je najbolji zamenik s kojim je ikad radio; on na sve misli.

"U redu. Ti znaš gde je moj ključ. Pozovi me kasnije."

Narednih deset minuta čekao je što je strpljivije mogao, bez mnogo uspeha pokušavajući da misli o drugim problemima. Mrzeo je da traći mentalne napore; neverovatno je da bi mogao da pogodi u čemu se sastoji poruka koja stiže, a njenu sadržinu će saznati dovoljno brzo. Onda će početi da efikasno brine.

Kad ga je ponovo pozvao, Kirhof je očito govorio pod dejstvom prilične napetosti.

"Nije stvarno hitno, kapetane. Sat vremena ne čini nikakvu razliku. Ali bih više voleo da izbegnem radio. Poslaću vam dole poruku po kuriru."

"Ali zašto... oh, dobro. Uzdam se u tvoj sud. Ko će preneti poruku kroz vazdušne komore?"

"Idem ja. Pozvaću vas kad stignem na glavčinu."

"To znači da brod ostaje na Lori?"

"Najduže jedan sat. Odmah ću se vratiti na brod."

Sanitetski oficir ne poseduje specijalizovanu obuku nužnu za obavljanje dužnosti kapetana ništa više no što bi se od kapetana moglo očekivati da izvrši neku operaciju. U hitnim slučajevima, te dve dužnosti su ponekad uspešno razmenjivane, ali se to nije preporučivalo. Pa, večeras je već prekršeno jedno pravilo.

"Zvanično - ti uopšte ne napuštaš brod. Jesi li probudio Loru?"

"Jesam. Očarana je što joj se pružila prilika."

"Sreća što su lekari navikli da čuvaju tajne. Ah, da - jesi li poslao potvrdu prijema?"

"Naravno. U vaše ime."

"Onda čekam."

Sad je bilo sasvim nemoguće izbeći zabrinuto predviđanje. "Nije stvarno hitno - ali bih više voleo da izbegnem radio..."

Jedna stvar je sigurna: ove noći zapovednik više neće mnogo spavati.

Narednik Pjeter Ruso je znao zašto se dobrovoljno javio za ovaj posao; u mnogo kom pogledu bilo je to ostvarenje jednog sna iz detinjstva. Teleskopi su ga očarali kad je imao samo šest ili sedam godina, a veliki deo mladosti proveo je skupljajući sočiva svih oblika i veličina. Postavljao ih je u kartonske cevi, praveći sve jače instrumente, dok nije upoznao Mesec i planete, bliže svemirske stanice i ceo predeo na trideset kilometara oko svoje kuće.

Imao je sreće sa rodnim mestom - usred planina Kolorada. Gotovo u svim pravcima vidik je bio spektakularan i neiscrpan. Provodio je sate istražujući, sasvim bezbedan, vrhunce koji su svake godine uzimali danak života neopreznih planinara. Mada je mnogo video, još više je zamišljao; voleo je da zamišlja kako se iza svakog stenovitog hrbata, van dometa njegovog teleskopa, nalaze čarobna kraljevstva, puna čudesnih stvorova. I tako je godinama izbegavao da poseti mesta koja su mu njegova sočiva donosila nadohvat ruke, jer je znao da stvarnost ne može da domaši san.

Sada, na centralnoj osi Rame, može da razgleda čudesa koja prevazilaze najneobuzdanije maštarije njegove mladosti. Pred njim se prostire ceo jedan svet - istina, mali, no čovek bi mogao da provede život istražujući četiri hiljade kvadratnih kilometara, čak i kad je svet mrtav i ne menja se.

Međutim, sada je život, sa svim svojim beskonačnim mogućnostima, došao na Ramu. Ako biološki roboti nisu živa stvorenja, nepobitno su vrlo dobra imitacija.

Niko nije znao ko je izmislio reč 'biot'; činilo se da je namah ušla u upotrebu, nekom vrstom spontanog nastanka. Sa svog istaknutog mesta na glavčini, Ruso je bio glavni osmatrač biota i verovao je da počinje da shvata neke od obrazaca njihovog ponašanja.

Pauci su bili pokretni senzori, koji su koristili vid, i verovatno pipanje, za istraživanje cele unutrašnjosti Rame. U jednom trenutku stotine su velikom brzinom jurile unaokolo, no nakon manje od dva dana većina je iščezla. Sad je vrlo neobično videti makar jednog pauka.

Zamenila ih je čitava menažerija mnogo upečatljivijih stvorova i nije bio mali posao smisliti im pogodna imena. Postojali su 'perači prozora', sa velikim, pojastučenim stopalima, koji su očito polirali celu dužinu šest veštačkih sunaca Rame. Njihove ogromne senke, bačene pravo preko prečnika sveta, ponekad su dovodile do privremenih pomračenja na suprotnoj strani.

Činilo se da je rak što je uništio Vilinog konjica spadao u 'čistače'. Lanac istovetnih stvorova približio se logoru Alfa, pa su odneli sve otpatke, uredno naslagane na ivici logorišta; odneli bi i sve drugo da Norton i Merser nisu bili čvrsti, te su se suprotstavili. Konfrontacija je bila zabrinjavajuća, ali kratka. Nakon toga, čistači su, izgleda, razumeli šta smeju da diraju i dolazili su u pravilnim vremenskim razmacima da vide jesu li potrebne njihove usluge. Bio je to krajnje pogodan aranžman i ukazivao je na visok stepen inteligencije - ili samih čistača ili nekog bića koje ih kontroliše sa drugog mesta.

Na Rami je uklanjanje đubreta bilo jednostavno; sve se bacalo u more gde je, po svoj prilici, razlagano na oblike koji se mogu opet upotrebiti. Proces je bio brz. Odlučnost je nestala preko noći, na veliki jed Rabi Barns. Norton je utešio ukazavši da je splav sjajno obavio posao, a da on i onako ne bi nikome dozvolio da ga ponovo upotrebi. Ajkule možda ne bi pokazale sposobnost razlikovanja koju poseduju čistači.

Nijedan astronom koji otkriva nepoznatu planetu nije mogao biti srećniji od Rusoa kad bi spazio novi tip biota i svojim teleskopom obezbedio dobru fotografiju. Na žalost, činilo se da se sve zanimljivije vrste nalaze na suprotnoj strani, na Južnom polu, gde obavljaju zagonetne poslove oko rogova. Nešto nalik stonogi sa gumenim hvataljkama moglo se povremeno videti kako istražuje sam Veliki rog, dok je Ruso oko nižih vrhova nazreo jedno krupno stvorenje koje je moglo biti spoj nilskog konja i buldožera. A postojala je čak i žirafa sa dva vrata koja je, reklo bi se, služila kao pokretna dizalica.

Poput svakog broda, Rama verovatno iziskuje isprobavanje, proveravanje i popravke posle svog ogromnog putovanja. Posada već radi iz petnih žila. Kada će se pojaviti putnici?

Klasifikacija biota nije bila Rusoov glavni zadatak. Naređeno mu je da motri na dve-tri istraživačke grupe koje su stalno bile na terenu, da pazi da ne zapadnu u neprilike i da ih upozori ukoliko se ma šta približava. Svakih šest sati se smenjivao s bilo kim ko je mogao biti odvojen za tu dužnost, mada je ne jednom proveo na dežurstvu dvanaest sati bez prekida. Rezultat je da sad poznaje geografiju Rame bolje od ma kog čoveka koji će ikad živeti. Poznata mu je kao planine Kolorada iz njegove mladosti.

Kad je poručnik bojnog broda Kirhof izašao iz vazdušne komore Alfa, Ruso je odmah znao da se događa nešto neobično. Premeštaji osoblja se nikad nisu vršili tokom perioda za spavanje, a po brodskom vremenu sad je prošla ponoć. Ruso se onda priseti koliko oskudevaju u ljudstvu, te ga porazi jedna neuporedivo većma zapanjujuća nepravilnost.

"Džeri - ko komanduje brodom?"

"Ja", hladno reče zamenik, otvarajući svoj šlem. "Valjda ne misliš da bih napustio komandni most dok sam na dužnosti?"

Zavukao je ruku u džep-torbu na svome odelu i izvukao malu konzervu sa etiketom KONCENTRISANI SOK OD POMORANDŽI. DOVOLJNO ZA PET LITARA.

"Pjeter, ti si majstor. Kapetan čeka na ovo."

Ruso je rukom odmerio težinu konzerve, pa reče: "Nadam se da si unutra stavio dovoljnu masu. Ponekad se zaustave na prvoj terasi."

"Pa, ti si stručnjak."

To je bilo sasvim tačno. Osmatrači sa glavčine su imali veliku praksu u bacanju sitnih stvari, koje su zaboravljene ili su hitno potrebne. Majstorija je u tome da se bezbedno sprovedu kroz područje slabe teže i da se čovek onda postara da ih Koriolisov efekt ne zanese suviše daleko od logora, tokom osam kilometara kotrljanja nizbrdo.

Ruso je čvrsto stao, uhvatio konzervu i zavitlao je niz stranu litice. Nije ciljao pravo na logor Alfa, već gotovo trideset stepeni u stranu.

Otpor vazduha je gotovo odmah oduzeo konzervi početnu brzinu, no onda je preuzela pseudotežu Rame i konzerva je ustaljenom brzinom krenula naniže. Jednom je udarila blizu osnove lestvi, pa je usporeno odskočila preko ivice prve terase.

"Sad je u redu", reče Ruso. "Hoćeš da se kladimo?"

"Ne", glasio je brz odgovor. "Ti znaš kakvi su izgledi."

"Nisi sportista. Ali sad ću ti reći - zaustaviće se najdalje trista metara od logora."

"To baš ne zvuči mnogo tačno."

"Mogao bi jednom sam da pokušaš. Jednom sam video Džoa kako je promašio za nekoliko kilometara."

Konzerva više nije odskakala; teža je dovoljno ojačala da je prilepi za zakrivljenu površinu severne kupole. Dok je stigla do druge terase, kotrljala se brzinom od dvadeset ili trideset kilometara na sat, te je gotovo postigla najveću brzinu koju trenje dopušta.

"Sad ćemo morati da čekamo", reče Ruso, sedajući za teleskop kako bi mogao da prati kurira. "Biće tamo za deset minuta. Ah, evo kapetana. Naučio sam da prepoznajem ljude iz ovog ugla. Sad gleda prema nama."

"Verujem da ti taj teleskop daje osećaj moći."

"Oh, da. Ja sam jedina osoba koja zna sve što se zbiva na Rami, ili, bar sam tako mislio", dodao je žalostivo, prekorno pogledavši Kirhofa.

"Ukoliko će te to usrećiti, kapetan je otkrio da mu je ponestalo paste za zube."

Posle ovoga, razgovor je zamro, ali, na kraju, Ruso reče: "Šteta što se nismo kladili. Ima da prepešači svega pedeset metara. Sad je primetio konzervu. Zadatak izvršen."

"Hvala, Pjeter - odlično si obavio posao. Sad možeš opet da spavaš."

"Da spavam! Na dužnosti sam do 04.00."

"Izvini - mora da si spavao. Kako bi inače mogao sve ovo da sanjaš?"

**ŠTAB SLUŽBE OSMATRANJA SVEMIRA ZAPOVEDNIKU SB
NASTOJANJE. PRIORITET AAA. KLASIFIKACIJA. SAMO ZA VAS. NE ČUVATI.
PREMA IZVEŠTAJU SVEMIRSKJE ZAŠTITE PRE DESET DO DVANAEST DANA
PO SVEMU SUDEĆI SA MERKURA LANSIRANA ULTRABRZA LETELICA DA
PRESRETNE RAMU. UKOLIKO NE DOĐE DO PROMENE ORBITE PRISPEĆE
PREVIĐENO ZA DATUM 322. DAN 15 ČASOVA. MOŽE SE POKAZATI NUŽNIM
DA SE PRE TOGA EVAKUIŠETE. OBAVEŠTAVACU VAS.
GLAVNOKOMANDUJUĆI.**

Norton je šest puta pročitao poruku da bi upamtio datum. U Rami je bilo teško voditi računa o vremenu: morao je da pogleda na svoj sat sa kalendarom da vidi da je sada 315. dan To im je najverovatnije ostavljalo samo još jednu nedelju.

Poruka je bila jeziva, ne samo po onome što kazuje, već i po onom što podrazumeva. Hermijanci su izvršili ilegalno lansiranje, što je, samo po sebi, prekršaj svemirskog zakona. Zaključak je očigledan: njihova "letelica" je mogla biti jedino projektil.

Ali zašto? Nepojamno je - pa, gotovo nepojamno - da bi rizikovali da ugroze Nastojanje. Te će, verovatno, primiti izobilna upozorenja od samih Hermijanaca. Za slučaj opasnosti može da krene u roku od svega nekoliko sati, mada bi to učinio jedino uz najoštrije upozorenje po neposrednom naređenju glavnokomandujućeg.

Polako i zamišljeno otišao je do improvizovanog kompleksa za održavanje života i bacio poruku u elektrosan. Blistav sev laserske svetlosti koji se probio kroz pukotinu ispod poklopca sedišta reče mu da su zahtevi tajnosti zadovoljeni. Šteta, reče sebi, što se svi problemi ne mogu tako brzo i higijenski skidati s dnevnog reda.

Projektil je još bio udaljen pet miliona kilometara kad je blesak njegovih plazma-mlaznih kočnica postao jasno vidljiv u polju glavnog teleskopa Nastojanja. Dotle se tajna raščula i Norton je, preko volje, izdao naređenje za drugu i, možda, konačnu evakuaciju Rame. Ali nije nameravao da ode pre no što mu događaji ne oduzmu svaku drugu mogućnost.

Kad je završio manevar kočenja, neželjeni gost sa Merkura našao se na svega pedeset kilometara od Rame i očito je obavljao osmatranje pomoću svojih televizijskih kamera. Ove su bile sasvim primetne - jedna spreda i jedna pozadi, kao i nekoliko malih omni-antena i veliki reflektor za usmeravanje, stalno upravljene ka udaljenoj zvezdi Merkur. Norton se pitao kakva uputstva stižu tim radio-zrakom i kakve informacije odlaze natrag.

Hermijanci, međutim, nisu mogli doznati ništa što već nisu znali; sve što je Nastojanje otkrilo emitovano je širom Sunčevog sistema. Ova svemirska letelica, koja je oborila sve rekorde brzine da bi ovamo stigla, mogla je biti samo produžetak volje svojih tvoraca, oruđe njihovog cilja. Taj cilj će se uskoro znati, jer će se kroz tri sata hermijanski ambasador pri Ujedinjenim planetama obratiti Generalnoj skupštini.

Zvanično, ovaj projektil ne postoji. Ne nosi nikakve oznake i ne zrači ni na jednoj standardnoj signalnoj frekvenciji. To je ozbiljno narušavanje zakona, a čak ni svemirska zaštita još nije uložila zvaničan protest. Svi su sa nervoznim nestrpljenjem čekali da vide šta je sledeći potez Merkura.

Prošlo je tri dana otkako su objavljeni postojanje - i poreklo - projektila. Za sve to vreme Hermijanci su i dalje tvrdoglavo ćutali. Bili su majstori ćutanja kad im to odgovara.

Izvesni psiholozi su tvrdili da je gotovo nemoguće do kraja shvatiti mentalitet čoveka rođenog i vaspitanog na Merкуру. Zauvek izgnani sa Zemlje njenom tri puta jačom težom, Hermijanci su mogli da stoje na Mesecu i preko uskog ambisa gledaju planetu svojih predaka, čak roditelja, ali nisu mogli da je posete. Te su, neminovno, tvrdili da to i ne žele.

Pretvarali su se da preziru blage kiše, valovita polja, jezera i mora, plava nebesa - sve one stvari koje su mogli upoznati samo sa snimaka. Pošto je njihovu planetu natapalo toliko Sunčeve energije da je dnevna temperatura često dosezala šest stepeni, oni su glumili prilično hvalisavu tvrdokornost koja ne bi podnela ni najkraće ozbiljno ispitivanje. U stvari, bili su skloni fizičkoj slabosti, jer su mogli opstati jedino ako su potpuno izolovani od svoje sredine. Čak i kad bi mogao podneti težu, Hermijanac bi brzo onesposobio jedan vrelo dan u ma kojoj ekvatorijalnoj oblasti na Zemlji.

Ipak, u odista važnim stvarima, oni jesu tvrdi. Psihološki pritisak tako bliskog prisustva te grabežljive zvezde, tehnološki problemi prodiranja u tle otporne planete i otimanje svih životnih poteba od nje - proizveli su jednu spartansku i u mnogo kom pogledu poštovanja dostojnu kulturu. Mogli ste se pouzdati u Hermijance; ako nešto obećaju, to će i učiniti, mada račun može da ispadne pozamašan. Po njihovoj vlastitoj šali, ako Sunce ikad pokaže znake da se pretvara u novu, oni će sklopiti ugovor da ga obuzdaju - čim se utvrdi honorar. Nehermijanska šala je glasila da se svako dete koje ispolji znake zanimanja za umetnost, filosofiju ili apstraktnu matematiku ponovo zakopava u hidroponične farme. Što se tiče zločinaca i psihopata, to uopšte nije šala. Zločin je predstavljao jednu od raskoši koje Merkur sebi nije mogao dozvoliti.

Zapovednik Norton je jednom bio na Merkur, koji je na njega, kao i na većinu posetilaca, ostavio silan utisak; stekao je i mnoge hermijanske prijatelje. Zaljubio se u jednu devojku iz Port Lucifera i čak je razmišljao o potpisivanju trogodišnjeg ugovora, ali je roditeljsko protivljenje svakom proscu izvan orbite Venere bilo prejak. I bolje što je tako ispalo.

"Kapetane, trostruka A poruka sa Zemlje", javio se komandni most. "Od glavnokomandujućeg. Glasovna varijanta i tekst za svaki slučaj. Jeste li spremni za prijem?"

"Tekst u arhivu; meni daj glas."

"Evo."

Admiral Hendriks je zvučao smireno i konkretno, kao da izdaje rutinsku zapovest floti umesto što se bavi jedinstvenom situacijom u istoriji svemira. No, s druge strane, nije on bio taj koji se nalazio na deset kilometara od bombe.

"Glavnokomandujući - zapovedniku Nastojanja. Ovo je sažet pregled situacije, kako je sad sagledavamo. Vi znate da se Generalna skupština sastaje u 14.00 i slušaćete njen rad. Moguće je da ćete morati da smesta preduzmete akciju, bez konsultovanja, otud ova prethodna uputstva.

Analizirali smo fotografije koje ste nam poslali. Projektil je standardna svemirska sonda, modifikovana za visoke impulse i verovatno opremljena laserskim početnim potiskivanjem. Veličina i masa odgovaraju fizionoj bombi kategorije od petsto do hiljadu megatona. Hermijanci u svojim rudarskim radovima svakodnevno koriste bombe jačine do sto megatona, te im ne bi bilo teško da sastave takvu bojevu glavu.

Naši stručnjaci takođe procenjuju da je to minimalna veličina da se obezbedi uništenje Rame. Ako bomba detonira o najmanji deo oklopa, ispod Cilindričnog mora, omotač će biti probijen, a obrtanje tela dovršiće raskomadavanje.

Pretpostavljamo da će vam Hermijanci, ako planiraju takav čin, dati dovoljno vremena da se sklonite. Za vašu informaciju: blesak gama-zraka od takve bombe mogao bi biti po vas opasan do razdaljine od hiljadu kilometara.

No, to nije najveća opasnost. Komadi Rame, teški na tone, sa brzinom obrtanja od gotovo hiljadu kilometara na sat, mogli bi vas uništiti na neograničenoj udaljenosti. Stoga vam preporučujemo da se krećete duž ose obrtanja, jer u tom smeru neće biti odbačenih komada. Deset hiljada kilometara bi trebalo da vam pruži odgovarajuću zonu bezbednosti.

Ovu poruku ne mogu uhvatiti nepozvani; ona ide višestrukim pseudonasumičnim kanalom, te mogu govoriti otvoreno. Vaš odgovor možda neće biti siguran, te govorite oprezno i koristite šifru kad se ukaže potreba. Pozvaću vas odmah po završetku debate u Generalnoj skupštini. Kraj poruke. Glavnokomandujući. Gotovo."

38. GENERALNA SKUPŠTINA

Prema udžbenicima istorije - mada u to niko nije mogao stvarno da poveruje - postojalo je vreme kada su stare Ujedinjene nacije imale 172 članice. Ujedinjene planete imaju samo sedam, a ponekad je i to dovoljno teško. To su, po redu udaljenosti od Sunca: Merkur, Zemlja, Mesec, Mars, Ganimed, Titan i Triton.

Ovaj spisak podrazumeva brojna izostavljanja i dvosmislenosti, koje će, po svoj prilici, ispraviti budućnost. Kritičari su neumorno ukazivali da većina Ujedinjenih planeta uopšte nisu planete, već sateliti. A kako je tek smešno što nisu uključena četiri džina: Jupiter, Saturn, Uran i Neptun.

Međutim, na gasovitim džinovima niko ne živi i vrlo je verovatno da nikad neće ni živeti. Isto bi moglo važiti za drugog odsutnog velikana Veneru. Čak i najzaneseniji planetarni inženjeri slagali su se da će biti potrebna stoleća da se ukroti Venera, a u međuvremenu na nju motre Hermijanci i, nema sumnje, smišljaju dugoročne planove.

Posebni predstavnici Zemlje i Meseca takođe su bili predmet spora. Ostale članice su tvrdile da to usredsređuje preveliku moć u jedan kut Sunčevog sistema. Ali na Mesecu ima više stanovnika no na svim drugim svetovima zajedno, ako se izuzme sama Zemlja, i on jeste stecište Ujedinjenih planeta. Sem toga, Zemlja i Mesec su se retko slagali po ma kojem pitanju, te nije verovatno da bi mogli obrazovati opasan blok.

Mars je imao protektorat nad asteroidima, izuzimajući ikarijansku skupinu (pod nadzorom Merkura) i šačicu asteroida čiji su periheli s onu stranu Saturna, te ih pritežava Titan. Veći asteroidi kao što su Palada, Vesta, Junona i Cerera biće jednog dana dovoljno važni da imaju vlastite ambasadore, a članstvo UP će tako dosegnuti dvocifren broj.

Ganimed nije zastupao samo Jupiter - te otud veću masu no ostatak Sunčevog sistema zajedno - već i preostalih pedesetak Jupiterovih satelita, ukoliko se računaju privremeni zarobljenici iz asteroidnog pojasa - mada pravnici još uvek razmatraju to pitanje. Na isti način Titan je pokrивao Saturn, njegove prstenove i ostalih trideset i više satelita.

U pogledu Tritona situacija je još složenija. Veliki Neptunov mesec je najudaljenije stalno nastanjeno telo u Sunčevom sistemu, a posledica je da njegov ambasador vrši priličan broj dužnosti. On zastupa Uran i njegovih osam meseca (od kojih još nijedan nije zaposednut), Neptun i tri njegova satelita, Pluton i njegov mesec i usamljenu, meseca lišenu Persefonu. Da s onu stranu Persefone ima planeta i one bi spadale u nadležnost Titana. A, kao da to nije dovoljno, moglo se čuti kako ambasador najudaljenije tmine, kako je ponekad nazivan, žalostivo pita: "A šta je sa kometama?" Opšti osećaj je bio da se rešavanje ovog problema može prepustiti budućnosti.

No, u jednom veoma realnom značenju, ta budućnost je već nastupila. Po izvesnim definicijama, Rama je kometa. Komete su bile jedini drugi posetioci iz međuzvezdanih dubina, a mnoge su putovale hiperboličnim orbitama koje su čak bliže Suncu no što je Ramina. Svaki kosmički advokat mogao bi od toga napraviti dobro zasnovan spor - a hermijanski ambasador je spadao u najbolje advokate.

"Reč ima njegova ekselencija ambasador Merkura."

Pošto su delegati bili raspoređeni prema udaljenosti od Sunca, a suprotno smeru kretanja kazaljki, Hermijanac se nalazio sasvim udesno od predsednika. Sve do poslednjeg trenutka posmatrao je svoj računar; sad je skinuo sinhronizujuće naočare koje su svima ostalima onemogućavale da pročitaju poruku na ekranu. Uzeo je svežanj beležaka i čilo ustao.

"Gospodine predsedniče, uvažene kolege delegati, želeo bih da započnem kratkim pregledom situacije s kojom smo sada suočeni."

Fraza 'kratak pregled' bi, da su je izustili izvesni delegati, svim slušaocima izmamila neme vapaje; no svi su znali da Hermijanci misle tačno ono što kažu.

"Džinovski svemirski brod, ili veštački asteroid, nazvan Rama, uočen je pre više od godinu dana u predelu s onu stranu Jupitera. Isprva se verovalo da je to prirodno telo koje se kreće po hiperboličkoj orbiti što će ga odvesti oko Sunca i dalje ka zvezdama.

Kad je otkrivena njegova prava priroda, brodu Nastojanje, iz sastava Osmatračke službe Sunčevog sistema, naređeno je da se sastane sa Ramom. Siguran sam da svi želimo da čestitamo zapovedniku Nortonu i njegovoj posadi na efikasnom načinu na koji su izvršili svoj jedinstven zadatak.

Najpre se verovalo da je Rama mrtav - da je zamrznut već toliko stotina hiljada godina da nema mogućnosti oživljavanje. To je, možda, još tačno, u strogo biološkom smislu. Izgleda da se svi, koji su tu stvar proučili, slažu da nijedan iole složeniji živi organizam ne može preživeti više od nekoliko stoleća obustavljanja života. Čak i na apsolutnoj nuli, zaostali kvantni efekti na kraju izbrišu suviše ćelijskih informacija da bi oživljavanje bilo moguće. Stoga se činilo da Rama, iako ima ogroman arheološki značaj, ne postavlja nikakve krupnije astropolitičke probleme.

Sada je očigledno da je to bio vrlo naivan stav, mada je od samog početka bilo nekih koji su ukazivali da je Rama odveć tačno usmeren na Sunce da bi mogla biti u pitanju čista slučajnost.

No, čak i pored toga, moglo se zastupati mišljenje - i bilo je zastupano - da je tu posredi eksperiment koji nije uspeo. Rama je stigao do željenog cilja, ali kontrolna inteligencija nije preživela. Ovo gledište takođe deluje veoma prostodušno; ono izvesno potcenjuje entitete s kojima imamo posla.

Ono što smo propustili da uzmemo u obzir jeste mogućnost nebiološkog održanja. Ukoliko prihvatimo vrlo verovatnu teoriju doktora Perere, koja nepobitno odgovara svim činjenicama, stvorovi primećeni u Rami sve doskora nisu postojali. Njihovi obrasci, ili šabloni, bili su uskladišteni u nekom središnjem fondu informacija, a kad je trenutak sazreo, proizvedeni su od dostupnih sirovina - po svoj prilici, od organskometalnog rastvora Cilindričnog mora. Takav podvig unekoliko još premaša naše moći, ali ne postavlja nikakav teorijski problem. Mi znamo da čvrsta kola, za razliku od žive materije, mogu držati zalihe informacija bez gubitaka, tokom neograničenih perioda.

Tako je Rama sada u stanju potpunog funkcionisanja, služi svrsi svojih graditelja - ma ko oni bili. Sa našeg stanovišta nije važno jesu li sami Ramanci mrtvi već milion godina ili će se i oni nanovo sazdati, da se svakog časa pridruže svojim slugama. Sa njima, ili bez njih, njihova se volja ostvaruje i dalje će se ostvarivati.

Rama je sad pružio dokaz da njegov propulsivni sistem još funkcioniše. Kroz nekoliko dana biće u perihelu gde će, logično, obaviti izvesnu krupnu promenu orbite. Tako ćemo uskoro možda imati novu planetu - koja se kreće Sunčevim prostorom u jurisdikciji moje vlade. Ili, naravno, Rama može izvršiti dopunske promene i zauzeti konačnu orbitu na ma kojoj razdaljini od Sunca. Čak može postati satelit neke velike planete kao što je Zemlja.

Stoga smo, kolege delegati, suočeni sa čitavom jednom lepezom mogućnosti, od kojih su neke odista veoma zabrinjavajuće. Budalasto je zamišljati da ovi stvorovu moraju biti dobronamerni i da se ni na koji način neće umešati u naše stvari. A ako su došli u Sunčev sistem, znači da im je nešto u njemu potrebo. Čak i ako je to samo naučno znanje - pomislite kako se to znanje može upotebiti.

Sada smo suočeni sa tehnologijom koja je stotine, a možda i hiljade godina isred naše, i sa kulturom koja možda nema nikakvih dodirnih tačaka sa našom. Mi smo

proučavali ponašanje bioloških robota - biota - u Rami, pokazano u filmovima koje je zapovednik Norton prosledio, i došli smo do izvesnih zaključaka koje želimo da vam prenesemo.

Možda je nesreća nas na Merкуру što nema domaćih oblika života za posmatranje. Ali, razume se, mi raspolažemo kompletnom građom o zemaljskoj zoologiji i u njoj nalazimo jednu upadljivu paralelu sa Ramom.

To je kolonija termita. Poput Rame, ona je veštački svet sa kontrolisanom sredinom. Poput Rame, njeno funkcionisanje zavisi od niza specijalizovanih bioloških mašina: radnika, graditelja, farmera i - ratnika. I mada ne znamo da li Rama ima maticu, ja iznosim hipotezu da ostrvo poznato pod imenom Njujork vrši sličnu funkciju.

Naravno, bilo bi besmisleno predaleko razvijati ovu analogiju; ona se prekida na mnogo tačaka. Ali vam je predočavam iz sledećeg razloga: kolika bi mera saradnje, ili razumevanja, bila moguća između ljudskih bića i termita? Kad nema sukoba interesa, mi se uzajamno trpimo. Ali kad ma kojoj strani zatrebaju teritorija ili prirodna blaga druge, milosti nema.

Blagodareći našoj tehnologiji i inteligenciji, mi uvek možemo pobediti - ako smo dovoljno odlučni. Ali ponekad to nije lako, a neki smatraju da će termiti možda odneti konačnu pobedu.

Imajući to na umu, sad razmotrite zastrašujuću opasnost koju Rama može - ne kažem: mora - predstavljati za ljudsku civilizaciju. Kakve smo korake preduzeli da joj se suprotstavimo ako dođe do najgoreg? Baš nikakve. Samo smo pričali i spekulisali i pisali učene teze.

Ali, kolege delegati, Merkur je učinio nešto više. Postupajući u skladu sa odredbama člana 34. Svemirskog pakta iz 2057. godine, koje nam daju pravo da preduzmemo sve mere nužne za zaštitu integriteta našeg Sunčevog prostora, mi smo uputili visokoenergetski nuklearni uređaj ka Rami. Bićemo odista srećni ako nikad ne budemo morali da ga upotrebimo. Ali sad bar nismo bespomoćni - kao što smo ranije bili.

Može se tvrditi da smo postupili jednostrano, bez prethodnih konsultacija. Mi to priznajemo. Ali, da li ovde iko zamišlja - uz sve dužno poštovanje, gospodine predsedniče - da smo mogli obezbediti takvu saglasnost u vremenu koje nam je stajalo na raspolaganju? Mi smatramo da ne delamo samo u svom interesu, već i u interesu celog ljudskog roda. Možda će nam jednog dana svi budući naraštaji zahvaljivati zbog naše dalekovidosti.

Svesni smo da bi predstavljalo tragediju - čak zločin - uništiti čudesnu tvorevinu kao što je Rama. Ako postoji ma kakav način da se to izbegne, bez opasnosti po ljudski rod, bićemo veoma srećni da za njega saznamo. Mi takav način nismo našli, a vreme ističe.

Tokom narednih nekoliko dana, pre no što Rama dođe do perihela, moraće se doneti odluka. Mi ćemo, naravno, dati sva upozorenja Nastojanju, ali bismo savetovali zapovedniku Nortonu da stalno bude spreman za polazak u roku od jednog sata. Moguće je da Rama svakog časa prođe kroz nove dramatične preobražaje.

Gospodine predsedniče, kolege delegati - to je sve. Zahvaljujem vam na pažnji i očekujem vašu saradnju."

"Pa, Borise, kako se Hermijanci uklapaju u tvoju teologiju?"

"Isuviše dobro, zapovedniče", odgovori poručnik Rodrigo, osmehnuvši se bez imalo humora. "To je iskonski sukob između sila dobra i zla. Ali dođu trenuci kad se ljudi moraju opredeliti u takvom sukobu."

Znao sam da će biti tako nešto, pomisli Norton. Ova situacija je morala predstavljati udarac za Borisa, ali se on ne bi pomirio sa pasivnim pristajanjem. Kosmohrišćani su energični, sposobni ljudi. Zapravo, u nekim stvarima su veoma slični Hermijancima.

"Pretpostavljam, Borise, da imaš neki plan?"

"Da, zapovedniče. U stvari, sasvim je jednostavan. Treba samo da onesposobimo bombu."

"Oh. I kako nameravaš da to učiniš?"

"Malim kleštima."

Da je u pitanju bio neko drugi, Norton bi pomislio da se šali. Ali ne i Boris Rodrigo.

"Samo trenutak! Bomba je načičkana kamerama. Pretpostavljaš li da će Hermijanci samo sedeti i gledati šta radiš?"

"Naravno: to je sve što mogu da učine. Kad signal stigne do njih, biće prekasno. Posao mogu lako obaviti za deset minuta."

"Shvatam. Sigurno će biti besni. Ali pretpostavi da je bomba minirana tako da je dodir sa strane detonira?"

"To izgleda veoma neverovatno. Kakva bi bila svrha? Ova bomba je sagrađena za određen zadatak u dubokom kosmosu i biće opremljena svim vrstama sigurnosnih uređaja koji sprečavaju eksploziju sem kad se izda nedvosmislena komanda. No to je rizik koji sam spreman da preuzmem - a posao se može obaviti bez dovođenja broda u opasnost. Sve sam razradio."

"Siguran sam da jesi", reče Norton. Zamisao je bila očaravajuća, gotovo zadovoljiva u svojoj privlačnosti; naročito mu je godila pomisao na osujećene Hermijance i mnogo bi dao da vidi njihove reakcije kad shvate, suviše kasno, šta se događa sa njihovom smrtonosnom igračkom.

Međutim, postojale su druge komplikacije i one kao da su se umnožavale dok je Norton razmatrao problem. Suočen je sa daleko najtežom i najpresudnijom odlukom u svojoj karijeri.

A to je smešno ublažavanje. Suočen je sa najtežom odlukom koju je ijedan zapovednik ikad morao da donese. Od nje lako može zavisiti budućnost celog ljudskog roda. Jer, pretpostavimo samo da su Hermijanci u pravu?

Kad je Rodrigo otišao, Norton je uključio znak NE UZNEMIRAVATI. Nije se mogao setiti kad ga je poslednji put koristio i malko se iznenadio što još radi. Sad je, u srcu svog pretrpanog, zaposlenog broda, bio potpuno sam - izuzimajući portret kapetana Džemsa Kuka, koji ga gleda niz hodnike vremena.

Bilo je nemoguće posavetovati se sa Zemljom; već su ga upozorili na mogućnost da se poruke prisluškuju, možda pomoću relejnih uređaja na samoj bombi. To je celokupnu odgovornost ostavljalo u njegovim rukama.

Postoji jedna anegdota, koju je negde čuo, o predsedniku Sjedinjenih Država - beše li to Truman ili Peres? - koji je na pisaćem stolu držao tablicu sa natpisom: "Ovde

prestaje prebacivanje odgovornosti". Norton nije bio sasvim siguran šta znači 'prebacivanje odgovornosti', ali je znao da prestaje kod njegovog stola.

Mogao se opredeliti da ništa ne preduzima i čeka da mu Hermijanci jave da krene. Kako bi to izgledalo u budućim historijama? Mada Norton nije bio naročito zaokupljen posmrtnom slavom ili sramotom, ne bi voleo da ga zauvek upamte kao saučesnika u kosmičkom zločinu koji je mogao sprečiti.

A plan je bez greške. Kao što bi očekivao, Rodrigo je razradio svaku pojedinost, predvideo svaku mogućnost, čak i onu daleku opasnost, da bomba može opaliti ako se po njoj čačka. Ukoliko se to desi, Nastojanje će ipak biti bezbedno, sklonjeno iza štita Rame. Što se tiče samog Rodriga, on je, izgleda, sa potpunom ravnodušnošću gledao na mogućnost trenutne apoteoze.

No čak i ako se bomba uspešno onesposobi, to ni izdaleka neće biti kraj priče. Hermijanci mogu opet pokušati, ukoliko se ne nađe neki način da se spreče. Ali će bar biti otkupljeno nekoliko nedelja vremena; Rama će odavno preći perihel pre no što bi drugi projektil mogao stići do njega. Dotle će najgore zebnje paničara možda biti opovrgnute. Ili obratno?...

Delati ili ne delati - to je pitanje! Nikad ranije Norton nije osećao tako blisku srodnost sa danskim kraljevićem. Što god učini, izgledi na dobro ili zlo izgledali su savršeno uravnoteženi. Suočen je sa moralno najtežom odlukom. Ako se pogrešno opredeli, ubrzo će to znati. Ali ako je u pravu, možda nikad neće uspeti da to dokaže.

Više ne vredi oslanjati se na logičke argumente i beskrajno kartografisanje alternativnih budućnosti. Čovek tako može doveka da ide u krug. Došao je trenutak da oslušne svoje unutarnje glasove.

Uzvratio je Kukov spokojan, miran pogled preko ambisa vekova.

"Slažem se s vama, kapetane", prošaputao je. "Ljudski rod mora živeti sa svojom savešću. Ma šta tvrdili Hermijanci, opstanak nije sve."

Pritisnuo je pozitivno dugme veze sa komandnim mostom i polako rekao: "Poručniče Rodrigo, želeo bih da vas vidim".

Onda je sklopio oči, zatakao palčeve u remene koji ga drže u stolici i spremio se da uživa u nekoliko trenutaka potpune opuštenosti. Može se desiti da prođe dosta vremena pre no što je ponovo iskusi.

40. SABOTER

Sa skutera je skinuta sva nepotrebna oprema; sad je to samo otvoren okvir što drži propulzivni sistem i sisteme za usmeravanje i održanje života. Čak je uklonjeno i sedište za drugog pilota, jer se svaki kilogram dodatne težine morao platiti skraćanjem vremena za izvršavanje zadatka.

To je bio jedan od razloga, mada ne i najvažniji, što je Rodrigo uporno zahtevao da pođe sam. Posao je tako jednostavan da ne iziskuje još par ruku, a masa jednog putnika bi oduzela nekoliko minuta leta. Ogoljeni skuter je sad mogao postići brzinu od preko trećine teže; putovanje od Nastojanja do bombe može obaviti za četiri minuta. Tako ostaje još šest minuta. To bi trebalo da bude dovoljno.

Otkako je napustio brod, Rodrigo se samo jednom osvrnuo. Video je da se brod, kao što je planirao, podigao sa centralne ose i da se blago otiskuje preko obrtnog koluta

severne površine. Dok Rodrigo stigne do bombe, brod će između njega i sebe postaviti debeo štit Rame.

Leteći nad polarnom ravnicom nije žurio. Tu nema potrebe da hita, jer ga kamere sa bombe još ne vide, te može da štedi gorivo. Potom je odlebleo preko zakrivljenog ruba sveta - i ukazao se projektil, blistajući na Suncu još žešćim sjajem i od onog što obasjava planetu njegovog nastanka.

Rodrigo je već bio ubacio orijentacioni program. Sada je uljkučio niz i skuter počeo da se obrće na svojim žiroima i za nekoliko sekundi je postigao punu brzinu. Isprva je osećaj težine izgledao zgomljavajuć, a onda se Rodrigo prilagodio. Na kraju krajeva, sasvim je ugodno izdržao dvaput toliko u Rami, a rodio se u trostruko jačoj teži na Zemlji.

Ogroman, zaobljen spoljašnji zid pedesetkilometarskog valjka polako je ostajao za njim dok se skuter usmerio pravo na bombu. Još je bilo nemoguće proceniti veličinu Rame, pošto je savršeno gladak i lišen ikakvih uočljivih belega, tako da je teško zapaziti da se okreće.

U stotoj sekundi od početka misije bližio se polovini puta. Bomba je još suviše daleko da bi se videle ikakve pojedinosti, ali je mnogo blistavija spram potpuno crnog neba. Beše čudno što se uopšte ne vide zvezde - čak ni sjajna Zemlja ili zasenjujuća Venera. To su onemogućavali tamni filteri što štite Rodrigove oči od smrtonosnog bleska. Nagađao je da upravo obara rekord; verovatno se nijedan čovek nije bavio vanbrodskom aktivnošću tako blizu Sunca. Sreća njegova što je Sunčeva aktivnost mala.

U dva minuta i deset sekundi signalno svetlo je počelo da trepće, potisna snaga je pala na nulu, a skuter se okrenuo za sto osamdeset stepeni. Trenutak kasnije pun potisak je vaspostavljen, ali je Rodrigo sad usporavao istom ludom brzinom od tri metra u sekundi - zapravo i većom, jer je izgubio gotovo polovinu težine pogonskog goriva. Bomba je udaljena dvadeset pet kilometara. Biće tamo za dva minuta. Postigao je najveću brzinu od hiljadu petsto kilometara na sat - što je za vasijski skuter čista ludost i, verovatno, još jedan rekord. No ovo se teško može smatrati rutinskom VBA, a on tačno zna šta radi.

Bomba je rasla i sad vidi glavnu antenu, stalno usmerenu ka nevidljivoj zvezdi Merkur. Već tri minuta tim zrakom brzinom svetlosti putuje slika njegovog skutera koji se približava. Treba joj još dva minuta da stigne do Merkura.

Šta će učiniti Hermijanci kad ga ugledaju? Naravno, nastaće preneraženost. Odmah će shvatiti da se spojio sa bombom, nekoliko minuta pre no što su oni uopšte znali da je krenuo. Verovatno će neki dežurni osmatrač pozvati više vlasti; to će uzeti još neko vreme. Ali čak i u najgorem slučaju - čak i ako dežurni oficir ima ovlašćenje da detonira bombu i ako smesta pritisne dugme - potrajaće još pet minuta dok taj signal stigne.

Mada Rodrigo nije igrao na tu mogućnost - kosmohrišćani se nikad ne kockaju - bio je sasvim siguran da do takve trenutne reakcije neće doći. Hermijanci će oklevati da unište izviđačku letelicu sa Nastojanja, čak i ako sumnjaju u njene namere. Sigurno će pokušati da na neki način stupe u vezu - a to podrazumeva dalje odlaganje.

A postoji još bolji razlog: oni ne bi protraćili gigatonsku bombu na puki skuter. Jer, bila bi protraćena ako eksplodira dvadeset kilometara od svog cilja. Morali bi je najpre premestiti. Oh, ima on puno vremena... Ali će nastaviti da pretpostavlja najgore.

Postupaće kao da će impuls za okidanje stići za najkraće moguće vreme - za svega pet minuta.

Dok je skuter prelazio poslednjih nekoliko stotina metara, Rodrigo je na brzinu upoređivao pojedinosti koje sad vidi sa onima što ih je proučavao na fotografijama snimljenim sa velike udaljenosti. Ono što je bilo puka zbirka slika sad je postalo tvrd metal i glatka plastika - više nije apstrakcija već smrtonosna stvarnost.

Bomba je valjak dug oko deset metara, sa prečnikom od tri metra - čudnom podudarnošću ima gotovo iste razmere kao Rama. Pričvršćena je za konstrukciju letelice-nosača otvorenim sklopom kratkih metalnih gredica. Iz nekog razloga, verovatno povezanog sa smeštajem težišta, postavljena je pod pravim uglovima u odnosu na osu nosača, te ostavlja prikladno zlokoban utisak čekića. To je odista čekić, dovoljno moćan da razbije ceo jedan svet.

Sa oba kraja bombe snop upletenih kablova pružao se valjkastom stranom i kroz rešetku nestajao u nutrašnjosti letelice. Tu prolaze sve komunikacije i kontrolni signali; na samoj bombi nema nikakve antene. Rodrigo treba samo da preseče te dve grupe kablova i ostaće samo nezlobiv inertni metal.

Mada je upravo to očekivao, izgledalo je malo odveć lako. Pogledao je na sat: proći će još trideset sekundi pre no što Hermijanci, čak i ako su posmatrali kad je obišao rub Rame, saznaju za njegovo postojanje. Ima potpuno sigurnih pet minuta za rad bez prekidanja i devedeset devet odsto verovatnoće da će imati i još mnogo više vremena.

Čim se skuter potpuno zaustavio, Rodrigo ga pričvrsti za konstrukciju projektila tako da zajedno čine čvrstu strukturu. Za to mu je bilo potrebno svega nekoliko sekundi. Već je bio odabrao alatke i smesta je napustio pilotsko sedište, pri čemu mu je krutost njegovog visokoizolacionog odela samo malo smetala.

Prva stvar koja je privukla njegov pogled bila je metalna pločica sa ovim natpisom:

MINISTARSTVO ENERGETEHOLOGIJE

Odeljenje D

Bulevar sumraka 47

17464 Vulkanopolis

Za obavštenja se obratiti Henriju K. Džonsu.

Rodrigo je slutio da će kroz svega nekoliko minuta g.Džons biti prilično zauzet.

Teška klešta su brzo svršila kabel. Dok su prve žice popuštale, Rodrigo jedva da je i pomislio na ognjeve Pakla, nagomilane na svega nekoliko centimetara od njega. Ako ih njegovi postupci oslobode, on to neće ni znati.

Ponovo je pogledao na sat; ovo je trajalo manje od minuta, što znači da se sve odvija prema programu. Sad još rezervni kabel i onda može da krene kući, naočigled besnih i osujećenih Hermijanaca.

Upravo je počinjao da radi na drugom kablovskom sklopu, kad je osetio slabašan drhtaj u metalu koji je dodirivao. Zapanjen pogledao je unatrag, duž tela projektila.

Karakterističan plavoljubičasti sjaj plazma-potiskivača u radu lebdeo je oko jednog od mlaznih motora za kontrolu položaja. Bomba se spremala da krene.

Poruka sa Merkura bila je kratka i porazna. Stigla je dva minuta pošto je Rodrigo nestao iza ruba Rame.

ZAPOVEDNIKU NASTOJANJA OD MERKUROVSKE SVEMIRSKJE KONTROLE, ZAPADNI INFERNO. IMATE SAT VREMENA OD PRIJEMA OVE PORUKE DA NAPUSTITE OKOLINU RAME. SAVETUJEMO DA NAJVEĆOM BRZINOM KRNETE DUŽ OSE OBRTANJA. POTVRDITE PRIJEM. KRAJ PORUKE.

Norton je poruku pročitao s krajnjom nevericom, kojoj je usledio gnev. Osetio je detinjast poriv da im radiom odgovori kako se celokupna njegova posada nalazi u Rami i da su potrebni sati da svi izađu. Ali time se ništa ne bi postiglo - sem možda da se iskuša rešenost Hermijanaca.

A zašto su odlučili da delaju nekoliko dana pre perihela? Pitao se da li je rastući pritisak javnog mnjenja postajao prevelik, te su odlučili da ostatak ljudskog roda stave pred fait accompli. To je izgledalo kao neverovatno objašnjenje, jer bi takva osetljivost bila nekarakteristična.

Nema načina da opozove Rodriga, jer je skuter sad u radio-senci Rame i biće van domašaja sve dok se ponovo ne nađu na liniji vida. To će se desiti tek kada zadatak bude izvršen - ili pošto ne uspe.

Moraće da čeka. Ima još dosta vremena, punih pedeset minuta. U međuvremenu je dokonao šta će predstavljati najefikasniji odgovor Merkur.

Potpuno će zanemariti poruku, pa će videti šta će biti sledeći potez Hermijanaca.

Kad je bomba počela da se kreće, Rodrigovo prvo osećanje nije bio fizički strah; bilo je to nešto mnogo razornije. On je verovao da svemir funkcioniše u skladu sa strogim zakonima, kojima čak ni bog ne može da se ne povinuje - a Hermijanci još manje. Nijedna poruka ne može putovati brže od svetlosti; on je pet minuta ispred svega što Merkur može preduzeti.

Ovo može da bude jedino slučajna podudarnost - fantastična i možda smrtonosna, ali ništa više. Pukim slučajem, kontrolni signal je morao biti upućen bombi otprilike u trenutku kad je on napuštao Nastojanje. Dok je on prešao pedeset kilometara, signal je prevaleo osamdeset miliona kilometara.

Ili je ovo možda samo automatska promena položaja radi otklanjanja pregrevavanja u nekom delu letelice? Ima mesta gde se površinska temperatura približava visini od hiljadu petsto stepeni i on je veoma pazio da što je moguće više bude u senci.

Drugi potiskivač počeo da pali, suprotstavljajući se obrtanju koje je prouzrokovao prvi. Ne, ovo nije samo termičko prilagođavanje. Bomba menja orijentaciju kako bi se usmerila na Ramu.

Beskorisno je pitati se zašto se ovo događa baš u ovom trenutku. Jedna stvar mu ide u prilog. Projektil ima malo ubrzanje; desetina zemaljske težine najviše je što može da postigne. Rodrigo može da se drži.

Proverio je hvataljke što vezuju skuter za držač bombe i ponovo proverio sigurnosni kabel svog odela. U Rodrigu je rastao hladan gnev, ojačavajući rešenost. Da li ovaj manevar znači da će Hermijanci detonirati bombu bez upozorenja, ne dajući Nastojanju mogućnost da se skloni? To je izgledalo neverovatno; ne samo čin brutalnosti već i ludosti, sračunat da ostatak Sunčevog sistema okrene protiv Hermijanaca. A šta ih je moglo navesti da prenebregnu svečano obećanje svog vlastitog ambasadora?

Kakav god bio njihov plan, neće im proći.

Druga poruka sa Merkura bila je istovetna s prvom, a stigla je deset minuta kasnije. Znači, produžili su rok. Nortonu je ostajao još jedan sat. I očito su sačekali koliko je potrebno da stigne odgovor Nastojanja pre no što su ga ponovo pozvali.

Sad je prisutan drugi činilac. Dosad su morali videti Rodriga i imali su nekoliko minuta da nešto preuzmu. Njihove instrukcije su možda već na putu. Mogu stići svakog časa.

Trebalo bi da se sprema za odlazak. Svakog časa grdosija Rame što ispunjava nebo može postati usijana po rubovima, bukteći prolaznim sjajem koji će daleko nadmašiti Sunce.

Kad je počeo glavni potisak, Rodrigo je bio bezbedno lengerisan. Samo dvadeset sekundi kasnije - potisak je prestao. Rodrigo je u glavi obavio brza sračunavanja: brzina ne može biti veća od petnaest kilometara na sat. Bombi će biti potrebno preko sat da stigne do Rame; možda mu se samo približava kako bi postigla bržu reakciju. Ako je tako, to je mudra predostrožnost. Međutim, Hermijanci su odlagali sve dok nije bilo prekasno.

Pogledao je na sat, mada je sad gotovo svestan vremena bez potrebe da proverava. Na Merkuru ga sad vide kako se s ciljem približava bombi i udaljen je od nje nepuna dva kilometra. Ne mogu sumnjati u njegove namere i pitaće se da li ih je već ostvario.

Drugi snop kablova je sređen lako kao i prvi. Kao svaki valjan radnik, Rodrigo je dobro odabrao svoje alatke. Bomba je demontirana, ili, tačnije, više se ne može detonirati daljinskom komandom.

Preostaje, međutim, još jedna mogućnost i on sebi nije mogao dozvoliti da je prenebregne. Ne postoje spoljašnji kontakti upaljači, ali možda ima unutarnjih koji detoniraju na udar. Hermijanci još kontrolišu kretanje svoje letelice, te mogu izazvati sudar sa Ramom kad god zažele. Rodrigov posao još nije završen.

Kroz pet minuta, u onoj prostoriji kontrole, negde na Merkuru, videće ga kako puzi natrag, duž projektila, noseći klešta skromne veličine koja su neutralisala najmoćnije oružje koje je čovek ikad sagradio. Dolazio je gotovo u iskušenje da mahne put kamere, ali je dokonao da bi to izgledalo nedostojanstveno. Na kraju krajeva, on stvara istoriju i tokom narednih godina milioni će gledati ovaj prizor - sem, razume se, ako Hermijanci u nastupu jeda ne unište snimak. To bi im teško mogao zameriti.

Stigao je do postolja dalekometne antene i pridržavajući se rukama odlebeo do njenog velikog tanjira. Verna klešta su po kratkom postupku sredila multipleksni sistem za napajanje, glođući podjednako kablove i provodnike laserskih talasa. Kad je obavio poslednji zasek, antena poče da se polako okreće. Neočekivan pokret je iznenadio Rodriga, dok nije shvatio da je uništio automatski usmerivač antene ka Merkuru. Kroz svega pet minuta Hermijanci će izgubiti svaku vezu sa svojim slugom. Ne samo što je nemoćan - sada je slep i gluv.

Rodrigo se polako popeo na skuter, oslobodio hvataljke i okrenuo ga tako da se prednji štitnici oslone o projektil, što je moguće bliže težištu. Uključio je potisak na najjače i držao ga dvadeset sekundi.

Gurajući masu što mnogo puta prevazilazi njegovu vlastitu, skuter je vrlo sporo reagovao. Kad je Rodrigo vratio potisak na nulu, brižljivo je izmerio novi vektor brzine bombe.

Znatno će promašiti Ramu - a u svakom budućem trenutku njen položaj se može tačno odrediti. Na kraju krajeva, to je skupocen komad opreme.

Rodrigo je bio gotovo bolesno pošten čovek. Ne bi voleo da ga Hermijanci optuže da je izgubio njihovu imovinu.

41. HEROJ

"Mila", poče Norton, "ova besmislica nas je stajala više od dan vremena, ali mi je bar pružila priliku da s tobom porazgovaram.

Još sam na brodu koji se vraća na položaj na polarnoj osi. Pre jedan sat pokupili smo Rodriga; izgledao je kao da upravo dolazi sa mirnog dežurstva. Pretpostavljam da nijedan od nas više neće moći da poseti Merkur, a pitam se da li će se prema nama, kad se vratimo na Zemlju, ponašati kao prema herojima ili kao prema zločincima. Ali moja savest je čista: siguran sam da smo ispravno postupili. Pitam se jedino hoće li nam Ramanci ikad reći hvala?

Ovde možemo ostati samo još dva dana. Za razliku od Rame, mi nemamo kilometar debelu kožu da nas zaštiti od Sunca. Omotač je mestimice već opasno vreo, te smo morali postaviti nekoliko lokalnih paravana. Izvini - nisam hteo da te gnjavim svojim problemima.

I tako nam preostaje vremena samo za još jedan put u Ramu, te nameravam da ga što bolje iskoristim. Ali, ne brini, neću rizikovati."

Zaustavio je magnetoskop. Ovo je, najblaže rečeno, natezanje istine. Svaki trenutak u Rami nosi opasnost i neizvesnost; tamo se niko ne može stvarno osećati kao kod kuće, u prisustvu sila što prevazilaze čovekovo poimanje. A na ovom poslednjem pohodu, sad kad zna da se nikad neće vratiti i da nikakve buduće operacije neće biti ugrožene, nameravao je da još malčice iskuša svoju sreću.

"Dakle, kroz četrdeset osam sati završićemo ovu misiju. Ostaje neizvesno šta će se posle toga desiti; kao što znaš, potrošili smo praktično celokupno gorivo ulazeći u ovu orbitu. Još čekam obaveštenja da li će neki tanker uspeti da se sastane s nama na vreme da se vratimo na Zemlju ili ćemo morati da padnemo na Mars. U svakom slučaju, trebalo bi da do Božića budem kod kuće. Reci malom da mi je žao što ne mogu da donesem biotovu bebū; takva životinja ne postoji.

Svi smo dobro, ali smo veoma umorni. Nakon svega ovog zaslužio sam dugo odsustvo, te ćemo nadoknaditi izgubljeno vreme. Ma šta o meni govorili, možeš tvrditi da si udata za heroja. Koliko žena ima muža koji je spasao ceo jedan svet?"

Kao uvek, pažljivo je preslušao traku pre no što će je kopirati, kako bi se uverio da je primenljiva na obe njegove porodice. Čudno je pomisliti da ne zna koju će prvo videti. Njegov program obično je bio utvrđen najmanje godinu dana unapred, neumitnim kretanjem samih planeta.

No, to je bilo u danima pre Rame. Sad više ništa neće biti isto.

42. STAKLENI HRAM

"Ako to pokušamo" reče Karl Merser, "mislite li da će nas bioti sprečiti?"

"Možda. To je jedna od stvari koje želim da utvrdim. Zašto me tako gledaš?"

Merser mu se osmehnu onim svojim sporim, zagonetnim osmehom, koji je svakog trena mogla izazvati neka njegova privatna dosetka, koju će možda podeliti sa svojim brodskim drugovima, a možda i neće.

"Pitao sam se, kapetane, da li mislite da posedujete Ramu. Dosad ste stavljali veto na svaki pokušaj probijanja u zgrade. Otkud promena? Da vam nisu Hermijanci dali ideju?"

Norton se nasmejao, a onda naglo ućuta. Bilo je to oštroumno pitanje i nije siguran da su očigledni odgovori oni pravi.

"Možda sam bio prekomerno oprezan - pokušavao sam da izbegnem neprilike. Ali ovo nam je poslednja prilika. Budemo li prisiljeni na povlačenje, nećemo mnogo izgubiti."

"Pod pretpostavkom da se povučemo u redu."

"Naravno. Međutim, bioti nikad nisu ispoljili neprijateljstvo. A, izuzimajući pauke, ne verujem da ovde ima ičeg što nas može uhvatiti ako budemo morali da se spasavamo trkom."

"Vi možete da trčite, kapetane, ali ja nameravam da odem dostojanstveno. I, uzgred rečeno, doznao sam zašto su bioti tako učtivi prema nama."

"Malo je kasno za još jednu novu teoriju."

"Svejedno, evo je. Oni misle da smo mi Ramanci. Ne mogu da razlikuju jednog žderača kiseonika od drugog."

"Ne verujem da su toliko glupi."

"Nije u pitanju glupost. Oni su programirani za određene poslove i mi se jednostavno ne uklapamo."

"Možda si u pravu. Možda ćemo utvrditi kako stvari stoje - čim počnemo da obrađujemo London."

Džo Kalvert je uvek uživao u onim starim filmovima o pljačkama banaka, ali nije očekivao da će i sam biti umešan u jednu od njih. Ipak, u suštini, to je ono što sad čini.

Puste ulice Londona izgledale su pune pretnje, mada je znao da je to samo plod njegove nečiste savesti. On nije stvarno verovao da su hermetički zatvorene i prozora lišene građevine, raspoređene svud oko njih, pune budnih žitelja što čekaju da u gnevnom hordama izađu napolje čim zavojevači stave ruku na njihovu imovinu. Zapravo, bio je sasvim siguran da je ceo ovaj kompleks, poput svih ostalih gradova, samo neka vrsta skladišnog područja.

Međutim, drugi strah, takođe utemeljen na nebrojenim drevnim kriminalnim filmovima, mogao je biti zasnovaniji. Mada možda neće biti cangrljavih alarmnih zvona i urlanja sirena, razumno je pretpostaviti da Ramanci imaju neku vrstu sistema za upozoravanje. Kako bi inače bioti znali kada su i gde potrebne njihove usluge?

"Vi bez naočara, okrenite leđa", naredio je Vilard Majron. Osećao se smrad azotovih oksida, jer je sam vazduh počinjao da gori u snopu laserske baklje, a čulo se ustaljeno cvrčanje dok je plameni nož prosecao put ka tajnama skrivenim još od nastanka čoveka.

Ništa materijalno nije se moglo odupreti ovoj koncentraciji energije i prosecanje se glatko nastavljalo, brzinom od nekoliko metara u minutu. Za izvanredno kratko vreme isečen je komad zida, dovoljno veliki da prođe čovek.

Pošto isečeni deo nije ispoljavao nikakav znak kretanja, Majron ga blago čuknu - zatim jače - a potom ga tresnu svom snagom. Pao je unutra, uz šupalj tresak.

Još jednom, kao što mu se desilo pri onom prvom ulasku u Ramu, Norton se seti arheologa koji je otvorio drevnu egipatsku grobnicu. Nije očekivao da ugleda blesak zlata: zapravo, nije imao nikakvih već gotovih predstava dok se provlačio kroz otvor, držeći ispred sebe baterijsku lampu.

Grčki hram načinjen od stakla - to je bio njegov prvi utisak. Građevinu su ispunjavali redovi i redovi vertikalnih kristalnih stubova, širokih oko metar, koji su išli od poda do tavanice. Bilo ih je na stotine, gubili su se u tami, van domašaja njegove lampe.

Otišao je do najbližeg stuba i upravio mlaz u njegovu unutrašnjost. Prelomivši se, kao kroz cilindrično sočivo, svetlost se lepezasto širila na suprotnoj strani da se onda skupi u žižu i ponovo raspe, slabeći sa svakim ponavljanjem u sklopu stubova s onu stranu. Osećao je da se nalazi usred neke zamršene demonstracije iz optike.

"Veoma lepo", reče praktični Merser, "ali šta to znači? Kome je potrebna šuma staklenih stubova?"

Norton blago kucnu stub. Zvučao je čvrsto, mada pre kao metal no kao kristal. Bio je potpuno pometen, te je postupio po korisnom savetu koji je nekad davno čuo: "Kad si u nedoumici, ništa ne govori i idi dalje."

Došavši do sledećeg stuba, koji je u svemu izgledao istovetan s prvim, začu Merserov iznenađen uzvik.

"Mogao sam se zakleti da je ovaj stub prazan. Sad unutra nešto ima."

Norton se hitro osvrnuo. "Gde?" reče. "Ništa ne vidim."

Sledio je smer koji mu je pokazivao Merserov prst. Bio je upravljn u ništa: stub je potpuno providan.

"Zar ne vidite?" reče Merser sa nevericom. "Pređite s ove strane. Do đavola - sad sam ga izgubio!"

"Šta se ovde događa?" upita Kalvert. Prošlo je nekoliko minuta pre no što je dobio nešto makar približno odgovoru.

Stubovi nisu bili providni iz svakog ugla ili pod svakim osvetljenjem. Dok je čovek obilazio oko njih, predmeti bi se odjednom pojavili, reklo bi se usađeni u dubine stubova, poput muva u ćilibaru, pa bi opet iščezavali. Bilo ih je na desetine, svi su bili različiti. Izgledali su potpuno stvarni i solidni, a ipak se činilo da mnogi zauzimaju isti prostor.

"Hologrami", reče Kalvert. "Kao muzej na Zemlji."

To je bilo očigledno objašnjenje i Norton ga je zato posmatrao sa podozrenjem. Njegove sumnje su rasle dok je razgledao druge stubove i dočaravao slike smeštene u njihovoj unutrašnjosti.

Ručne alatke (mada za ogromne i neobične ruke), posude, male mašine sa klavijaturama koje su, izgleda, načinjene za više od pet prstiju, naučni instrumenti, zapanjujuće tradicionalne kućne potrepštine, uključujući noževe i tanjire, koje, sem svojom veličinom, ne bi privukle dodatni pogled da se nalaze na ma kojem zemaljskom stolu; sve je tu, sa stotinama drugih, manje prepoznatljivih predmeta, često natrpano u isti stub. Muzej bi izvesno imao neki logičan raspored, neko grupisanje povezanih predmeta. Ovo izgleda kao sasvim nasumična zbirka gvožđurije.

Behu fotografisali neuhvatljive slike u dvadesetak kristalnih stubova, kad je puka raznolikost predmeta dala Nortonu ključ odgonetke. Možda ovo nije zbirka, već katalog, sređen prema nekom proizvoljnom, ali potpuno logičnom sistemu. Pomislio je na suluda

suprotstavljanja što ih pruža svaki rečnik ili abecedni spisak i isprobao je tu ideju na svojim drugovima.

"Shvatam šta hoćete da kažete", reče Merser. "Ramanci bi se mogli podjednako iznenaditi kad bi utvrdili da mi stavljamo... ah... kamile uz kamere."

"Ili boginju uz boginjavost", dodao je Kalvert nakon nekoliko sekundi napornog razmišljanja. Ta igra bi se mogla igrati satima, dokonao je, a stepen neprikladnosti raste.

"To sam mislio", odgovori Norton. "Možda je ovo registarski katalog trodimenzionalnih slika - šablona - plastičnih planova, ako hoćete da ih tako nazovete."

"Šta mu je svrha?"

"Pa, poznata vam je ona teorija o biotima - ideja da oni ne postoje dok nisu potrebni, a da se tada stvaraju - sintetizuju - prema obrascima koji su negde uskladišteni?"

"Tako", reče Merser, pa nastavi, polako i zamišljeno: "Znači, kad je Ramancu potrebna izvesna alatka, on otkuca odgovarajuću brojčanu šifru i kopija se napravi prema obrascu koji je ovde unutra."

"Tako nešto. Ali, molim te, ne postavlja mi pitanja o praktičnim pojedinostima."

Stubovi sred kojih su se kretali postajali su sve veći i sad su imali preko dva metra u prečniku. Slike su bile veće u odgovarajućoj razmeri. Beše očito da su se Ramanci, iz nesumnjivo izvrsnih razloga, držali razmera jedan prema jedan. Norton se pitao kako su smeštali odista velike predmete, ukoliko je stvarno tako.

Kako bi pokrili veći prostor, četiri istraživača su se sad raštrkala sred kristalnih stubova i snimala su, brzinom kojom su mogla da užije kamere na iščezavajuće slike. Ovo je zapanjujuća sreća, reče sebi Norton, mada je osećao da je zaslužuje; nisu mogli izabrati ništa bolje od ovog ilustrovanog kataloga ramanskih proizvoda. A opet, s druge strane, teško da je moglo biti većma osujećujuće. Ovde nema ničeg stvarnog, osim neopipljivih sklopova svetlosti i tame. Ti prividno materijalni predmeti zapravo ne postoje.

Mada je to znao, Norton je ne jednom osetio gotovo neodoljiv poriv da sebi laserom probije put u jedan od tih stubova kako bi imao nešto materijalno da ponese natrag na Zemlju. To je isti onaj poriv, pomislio je zajedljivo, što bi majmuna naveo da se maši odraza banane u ogledalu.

Upravo je fotografisao nešto što je izgledalo kao neka vrsta optičke sprave, kad ga Kalvertov povik natera da pojuri između stubova.

"Kapetane - Karl - Vile - pogledajte ovo!"

Kalvert je bio podložan naglim oduševljenjima, ali ovo što je sad našao beše dovoljno da opravda ma koju meru uzbuđenja.

U jednom od dvometarskih stubova nalazio se komplikovan am, ili uniforma, očigledno načinjen za stvorenje koje stoji uspravno i mnogo je više od čoveka. Vrlo uzan središnji metalni obruč je, po svemu sudeći, opasivao struk, grudni koš ili neki deo nepoznat zemaljskoj zoologiji. Sa njega su se dizala tri vitka stuba, sužavajući se ka spoljašnjoj strani i završavajući se savršeno kružnim pojasom, sa upečatljivim prečnikom od jednog metra. Petlje, u podjednakim razmacima raspoređene duž njega, mogle su biti namenjene jedino tome da idu oko gornjih udova ili ruku - tri ruke.

Postojali su brojni džepovi, kopče, fišeklije sa kojih su štrčale alatke (ili oružje?), cevi i električni provodnici, čak male crne kutije koje bi izgledale sasvim na svome mestu

u nekoj elektronskoj laboratoriji na Zemlji. Ceo sklop je bio složen gotovo koliko svemirsko odelo, mada je očito samo delimično pokrivao stvora koji ga nosi.

A da li je taj stvor Ramanac - upita se Norton. Verovatno nećemo nikad saznati, ali je morao biti inteligentan, jer obična životinja ne bi mogla izaći na kraj sa svom tom usavršenom opremom.

"Oko dva i po metra visok", zamišljeno reče Merser, "ne računajući glavu - ma kako da je izgledala."

"Ima tri ruke - i, po svoj prilici, i tri noge. Isti plan kao kod pauka, samo u mnogo većoj razmeri. Mislite li da je to slučajna podudarnost?"

"Verovatno nije. I mi gradimo robote u svom liku; mogli bismo očekivati da Ramanci isto čine."

Neobičajeno tih, Majron je posmatrao eksponat s nečim nalik strahopoštovanju. "Mislite li da oni znaju da smo ovde?" upola je prošaputao.

"Sumnjam", reče Merser. "Mi uopšte nismo doprli do njihovog praga svesti - mada su Hermijanci, nema zbora, svesrdno pokušali."

Stajali su tu, nesposobni da se odvoje, kad je Ruso pozvao sa glavčine, glasom punim užurbane brige.

"Kapetane, biće bolje da izađete."

"Šta je - jesu li bioti krenuli ovamo?"

"Ne. Mnogo je ozbiljnije. Svetla se gase."

43. POVLAČENJE

Kad je žurno izašao kroz rupu koju su probušili laserom, Nortonu se učinilo da šest sunaca Rame blistaju kao obično. Ruso je sigurno pogrešio, pomisli, mada to uopšte ne liči na njega.

No Ruso je predvideo upravo takvu reakciju.

"To se odvijalo tako sporo", objasnio je, izvinjavajući se, "da je prošlo dosta vremena pre no što sam zapazio ikakvu razliku. Ali nema sumnje - obavio sam merenja. Jačina svetlosti je opala za četrdeset odsto."

Sad, kad su mu se oči ponovo prilagodile nakon tame staklenog hrama, Norton je mogao da mu poveruje. Ramin dugi dan bliži se kraju.

Bilo je toplo kao ranije, ali je Norton utvrdio da drhti. Upoznao je taj osećaj jednom ranije, lepog letnjeg dana na Zemlji. Nastupilo je neobjašnjivo slabljenje svetlosti, kao da pada mrak, ili da je Sunce izgubilo snagu, mada na nebu ne beše ni oblačka. Onda se setio da je počelo delimično pomračenje.

"Gotovo je", reče turobno. "Idemo kući. Ostavite svu opremu - više nam neće biti potrebna."

Sada će, nadao se, jedan planerski potez pokazati svoju vrednost. Za ovaj pohod je izabrao London, jer nijedan drugi grad nije tako blizu stepeništa. Podnožje Bete udaljeno je svega četiri kilometra.

Krenuli su ujednačenim, dugim trčećim koracima koji su najugodniji način putovanja pri prepolovljenoj težini. Norton je uspostavio tempo kojim će po njegovoj proceni stići do ruba ravnice ne iznurivši se, a za najkraće vreme. Bio je bolno svestan

onih osam kilometara, koliko će još imati da se penju kad stignu do stepeništa Beta, ali će se osećati mnogo bezbednije kad stvarno započnu uspon.

Prvi potres je nastupio kad su već gotovo bili stigli do stepeništa. Bio je vrlo slab i Norton se nagoniski okrenuo ka jugu, očekujući da opet ugleda vatromet oko rogova. Ali Rama se, izgleda, nikad tačno ne ponavlja. Ukoliko nad tim kao igla zašiljenim planinama ima ikakvih električnih pražnjenja, suviše su slaba da bi se videla.

"Most", pozvao je, "jeste li ovo primetili?"

"Jesmo, kapetane - veoma slab udar. Možda opet promena položaja. Posmatramo žiro brzine. Još ništa... Samo trenutak! Pozitivno merenje! Jedva je primetno - manje od mikroradijana u sekundi, ali ustaljeno."

Znači, Rama počinje da se okreće, mada gotovo neprimetno sporo. Oni raniji potresi mogli su biti lažna uzbuna, ali ovo je sigurno prava.

"Brzina raste. Pet mikrorada. Halo, jeste li osetili ovaj udar?"

"I te kako. Stavite sve brodske sisteme u pripravnost. Možda ćemo morati da odemo na brzinu."

"Zar već očekujete promenu orbite? Još smo daleko od perihela."

"Ne verujem da se Rama ravna prema našim udžbenicima. Gotovo smo stigli do Bete. Tamo ćemo se odmoriti pet minuta."

Pet minuta je bilo sasvim nedovoljno, ali su delovali kao večnost, jer sad nema sumnje da svetlost trne, i to brzo.

Mada su svi opremljeni baterijskim lampama, pomisao na tamu sad je bila nepodnošljiva. Toliko su se psihološki privikli na beskrajn dan da je bilo teško setiti se uslova pod kojima su isprva istraživali ovaj svet. Osećali su neodoljiv poriv da pobjegnu - da izađu na svetlost Sunca, kilometar odavde, s onu stranu ovih cilindričnih zidova.

"Kontrola na glavčini", pozvao je Norton, "da li reflektor radi? Možda će nam ubrzo biti potreban."

"Da, kapetane. Evo ga."

Ohrabrujuća iskra svetlosti poče da sija osam kilometara iznad njihovih glava. Čak i u zmirućem danu Rama izgledala je iznenađujuće slaba, no poslužila im je ranije i opet će ih voditi ako ustreba.

Ovo će biti najduže i za živce najpogubnije penjanje, beše turobno svestan Norton. Ma šta se desilo, biće nemoguće žuriti; ako se suviše premore, naprosto će se skljojati negde na toj vrtoglavoj padini i moraće da čekaju dok im pobunjeni mišići ne dozvole da produže. Dosad su sigurno postali jedna od fizički najsposobnijih posada koja je ikad izvršila neki zadatak u svemiru, ali ima granica onome što živ čovek može da postigne.

Nakon jednog sata ujednačenog tabananja stigli su do četvrte deonice stepeništa, oko tri kilometra iznad ravnice. Dalje će biti mnogo lakše: teža je već opala gotovo na trećinu zemaljske vrednosti. Mada je s vremena na vreme dolazilo do manjih udara, nisu se ispoljile druge neuobičajene pojave i još ima dovoljno svetlosti. Počeše da se osećaju optimističnije, pa su se čak pitali da nisu prerano otišli. Međutim, jedna stvar je izvesna: povratka nema. Svi su poslednji put prošli Centralnom ravnicom Rame.

Za vreme odmora od deset minuta na četvrtoj platformi Kalvert uzviknu:

"Kapetane, kakav je ovo šum?"

"Šum? Ništa ne čujem."

"Visok pisak sa silaznom frekvencijom. Nemoguće da ga ne čujete?"

"Tvoje uši su mlađe. Oh, sad čujem."

Činilo se da pisak dopire sa svih strana. Uskoro je bio glasan, čak prodoran, pa brzo počeo da gubi visinu. Onda je naglo prestao.

Nekoliko sekundi potom opet se začuo, ponavljajući isti redosled. Imao je svu onu setnu ubedljivost sirene svetionika što šalje svoja upozorenja u maglom zakriljenu noć. Bila je to poruka, i to hitna. Nije bila namenjena njihovim ušima, ali su je razumeli. Zatim, kao za svaku sigurnost, poruku su potkrepila i sama svetla.

Pritulila su se, gotovo do gašenja, a onda počeo da trepere. Blistave kuglice, nalik loptastim munjama, jurile su niz šest uskih dolina što su svojevremeno osvetljavale ovaj svet. Išle su od polova ka moru, u sinhronizovanom, hipnotičnom ritmu koji je mogao imati samo jedno značenje. "Ka moru!" pozivala su svetla. "Ka moru!" A bilo je teško odupreti se pozivu; ne beše čoveka koji nije osetio poriv da se vrati i potraži zaborav u vodama Rame.

"Kontrola na glavčini!" prešno je pozvao Norton. "Da li vidite šta se događa?"

Vratio se Rusoov glas. Zvučao je kao da je ispunjen strahopoštovanjem i nemalo uplašen.

"Da, kapetane. Gledam Južnu hemisferu. Tamo su desetine biota - uključujući i neke velike. Dizalice, buldožeri... mnoštvo čistača. I svi jure natrag ka moru, brže no što sam ikad video da se kreću. Evo, ode dizalica - pravo preko ivice! Baš kao Džimi, ali mnogo brže pada... Kad je pala, razbila se u komade... A sad dolaze ajkule; komadaju je... Uh, to nije prijatan prizor..."

Sad gledam ravnicu. Tamo je jedan buldožer koji se, izgleda, pokvario... Nprestano vozi u krug. Sad se na njega okomljuje nekoliko rakova, raskomadavaju ga... Kapetane, mislim da je bolje da se odmah vratite."

"Veruj mi", reče Norton sa dubokim osećanjem, "dolazimo što brže možemo."

Rama zatvara kapke, kao brod koji se priprema za buru. To je bio Nortonov neodoljiv utisak, mada nije mogao da mu da logičku osnovu. Više se nije osećao sasvim racionalno. U njegovom duhu borile su se dve prinude: potreba da pobegne i želja da poslušati te munje što sevuju nebom, naređujući mu da se pridruži biotima u njihovom maršu ka moru.

Još jedna deonica stepeništa. Još jedan zastanak od deset minuta kako bi otrovi zamora mogli da se odliju iz njegovih mišića. Onda opet dalje. Još dva kilometra, no bolje je o tome ne misliti...

Zaluđujući niz sve nižih piskova naglo je prestao. U istom trenutku ognjene lopte što jure niz useke pravih dolina prestadoše sa svojim stroboskopskim sevanjima u pravcu mora. Šest linearnih sunaca Rame opet oblikuje neprekinute trake svetlosti.

Ali su brzo slabile, a ponekad su treperile kao da se ogromni udari energije odlivaju iz oslabelih izvora. Povremeno su dolazili slabi podzemni potresi. Komandni most je izvestio da se Rama još neprimetno sporo njiše, kao igla kompasa što reaguje na slabo magnetsko polje. To je možda ohrabrujuće; kad Rama obustavi njihanje, Norton će početi ozbiljno da brine.

Svi bioti su nestali, tako je izveštavao Ruso. U celoj unutrašnjosti Rame jedino se kreću ljudska bića, s mučnom sporošću mileći uz krivinu severne kupole.

Norton je odavno savladao vrtoglavicu koju je osetio prilikom onog prvog uspona, ali je sad u njegov duh počinjao da se uvlači jedan novi strah. Oni su tako

izloženi, ovde, na ovom beskrajnom usponu od ravnice do glavčine. Pretpostavimo da Rama, kad završi promenu položaja, počne da ubrzava?

Potisak će verovatno ići duž ose. Ako bude išao na sever, to neće predstavljati nikakav problem, samo će ih malo čvršće pritisnuti uz padinu kojom se penju. Ali ako bude usmeren ka jugu, može ih baciti u prazninu da konačno padnu duboko dole u ravnicu.

Pokušao je da sebe ohrabri mislju da će ubrzanje biti vrlo malo. Izračunavanja doktora Perera bila su krajnje ubedljiva. Rama ne može postići ubrzanje veće od pedesetine teže, inače bi se Cilindrično more prelilo preko južne litice i poplavilo ceo kontinent. Ali Perera se nalazi u udobnoj radnoj sobi, tamo na Zemlji, a nad njegovom glavom se ne nadnose kilometri metala koji samo što se ne stropoštaju. A možda je Rama konstruisan da ima periodične poplave.

Ne, to je smešno. Besmisleno je zamišljati da bi svi ovi trilion tona odjednom mogli početi da se kreću sa ubrzanjem dovoljnim da ga odbaci. Ipak, tokom preostalog dela uspona Norton nikad sebi nije dozvolio da se udalji od sigurnosti što je pruža šipka ograde.

Čitave ljudske vekove kasnije stepenište se završilo. Ostajalo je svega nekoliko stotina metara vertikalnih, usečenih lestvi. Više nije bilo potrebno verati se uz tu deonicu, jer je u teži koja je brzo opadala jedan čovek sa glavčine, vukući kabel, lako mogao da izvuče drugog. Čak i u podnožju lestvi čovek je težio manje od pet kilograma, a na vrhu - praktično ništa.

I tako se Norton opustio u ljuljašci, povremeno se hvatajući za prečage kako bi se suprotstavio slaboj Koriolisovoj sili koja je pokušavala da ga odgurne sa lestvi. Gotovo je zaboravio svoje učvorene mišiče, poslednji put gledajući Ramu.

Sad je osvetljen otprilike kao pri svetlosti punog meseca na Zemlji. Ukupan prizor je savršeno jasan, ali Norton više ne razaznaje sitnije pojedinosti. Sjajna magla delimično zaklanja Južni pol; iz nje viri jedino vrh Velikog roga - crna tačkica, neposredno preko puta.

Brižljivo kartografisani, ali i dalje nepoznati kontinent s onu stranu mora čini istu onu naizgled nasumičnu šaru kvadratnih polja kakva je uvek bio. Suviše je deformisan i pun složenih pojedinosti da bi se vizuelno ispitivanje isplatilo, te je Norton samo preleteo pogledom po njemu.

Krenuo je pogledom duž kružnog pojasa mora i prvi put uočio pravilnu šaru uzburkane vode, kao da se talasi lome o grebene postavljene na geometrijski pravilnim razmacima. Ramino manevrisanje ima izvestan učinak, ali slab. Siguran je da bi narednik Rabi Barns blaženo isplovila pod ovim uslovima kad bi od nje zatražio da prebrodi more svojom izgubljenom Odlučnošću.

Njujork, London, Pariz, Moskva, Rim... Oprostio se sa svim gradovima Severne hemisfere i nadao se da će mu Ramanci oprostiti oštećenja koja je prouzrokovao. Možda će razumeti da je sve to učinjeno u interesu nauke.

Onda se, najzad, našao na glavčini, a željne ruke su se pružale da ga prihvate i žurno sprovedu kroz vazdušne komore. Prevelikom naporu izložene noge i ruke su mu tako nekontrolisano drhtale da gotovo nije mogao da sebi pomogne i beše zadovoljan što njime barataju kao sa poluparalizovanim bolesnikom.

Dok je silazio u središnji krater glavčine, nad njim se sužavalo nebo Rame. Kad su vrata unutrašnje vazdušne komore zauvek zaklonila taj prizor, upravo je pomislio: Kako je čudno što noć pada baš sada kad je Rama najbliže Suncu!

44. KOSMIČKI POGON

Sto kilometara je dovoljno obezbeđenje, dokonao je Norton. Rama je sad ogroman crni pravougaonik, postavljen tačno na širu stranicu, koji pomračuje Sunce. Norton je iskoristio ovu priliku da Nastojanjem odleti u potpunu senku, tako da se olakša brodskim sistemima za hlađenje i obave neki odavno dospeli poslovi oko održavanja. Ramina zaštitnička kupa tame može iščeznuti svakog trena, te je nameravao da je što bolje iskoristi.

Rama se još okreće. Sad se pomerio gotovo za petnaest stepeni, te je bilo nemoguće ne verovati da predstoji neka krupna promena orbite. Na Ujedinjenim planetama uzbuđenje je doseglo vrhunac hysterije, ali je do Nastojanja dopirao samo slab odjek. Fizički i emocionalno, posada je bila iscrpljena; nakon poletanja sa baze na Severnom polu svi, sem najnužnijih dežurnih, spavali su dvanaest sati. Sam Norton je po nalogu lekara uzeo elektrosedativ. I pored toga, sanjao je kako se penje beskrajnim stepeništem.

Drugug dana po povratku na brod gotovo sve se vratilo u normalno stanje, a istraživanje Rame je već izgledalo kao deo nekog drugog života. Norton je počeo da otaljava nagomilani kancelarijski posao i da pravi planove za budućnost; međutim, odbijao je zahteve da daje intervju, koji su nekako uspeli da se provuku u radio-veze Osmatračke službe, pa čak i Svemirske zaštite. Nije bilo poruka sa Merkura, a Generalna skupština UP prekinula je zasedanje, mada je spremna da se, ako zatreba, ponovo sastane u roku od jednog sata.

Trideset sati nakon napuštanja Rame, Norton je prvi put čestito spavao, kad je grubim drmusanjem vraćen svesti. Bunovno je psovao, otvorio je mutno oko da ugleda Karla Mersera, a onda je, kao svaki dobar zapovednik, namah bio potpuno budan.

"Prestao je da se okreće?"

"Da. Stoji kao stena."

"Hajdemo na most."

Ceo brod je bio budan. Čak su i šimpe znale da se nešto događa i puštale su brižne, cvileće glasove sve dok ih Mek Endrus nije umirio brzim signalima ruku. Dok je sedao u svoju stolicu i pričvršćivao remene oko pojasa, Norton se pitao da li je ovo možda još jedna lažna uzbuna.

Rama je sad perspektivom deformisan u zdepast valjak, a žežući rub Sunca viri iznad jedne ivice. Norton je blagim manevrisanjem vratio Nastojanje u senku veštačkog pomračenja i ugledao kako se biserni sjaj korone ponovo ukazuje spram pozadine svetlijih zvezda. Jedna ogromna izbočina, vioka najmanje pola miliona kilometara, popela se tako daleko od Sunca da njene gornje grane izgledaju kao stablo skrletnog ognja.

Znači, sad moramo da čekamo, reče u sebi Norton. Bitno je ne podleći dosadi, biti spreman za reagovanje u trenutku, postarati se da su instrumenti spremni i da registruju, bez obzira na to koliko trajalo čekanje.

Ovo je čudno! Zvezdano polje se pomera, gotovo kao da je aktivirao kružne potiskivače. Međutim, nije ni dirnuo komande, a da ima stvarnog kretanja, odmah bi ga osetio.

"Kapetane!" prešno reče Kalvert sa mesta navigatora. "Okrćemo se - pogledajte zvezde! Ali instrumenti ništa ne pokazuju!" "Da li funkcionišu žiroskopi brzine?"

"Savršeno normalno. Vidim nulti signal. A mi se okrećemo nekoliko stepeni u sekundi!"

"To je nemoguće!"

"Naravno - ali pogledajte sami."

Kad bi sve drugo otkazalo, čovek mora da se osloni na instrument oka. Norton nije mogao sumnjati u to da se zvezdano polje stvarno sporo okreće. Evo, duž ruba okna prođe Sirijus. Ili je svemir, vrativši se prekopernikovskoj kosmologiji, odjednom je odlučio da se okreće oko Nastojanja, ili zvezde stoje, a brod se okreće.

Drugo objašnjenje je izgledalo znatno verovatnije, ali je podrazumevalo naizgled nerešive paradokse. Da se brod zaista okreće ovom brzinom, on bi to osetio - doslovno stražnjicom, po onoj staroj izreci. A nisu mogli otkazati svi žiroskopi, istovremeno i nezavisno.

Preostajao je samo jedan odgovor. Mora biti da je svaki atom Nastojanja u vlasti neke sile - a ovaj učinak je moglo proizvesti jedino moćno polje teže. Ili bar nijedno drugo poznato polje ne bi moglo.

Odjednom, zvezde iščezoše. Iza štita Rame pojavio se plameni kolut Sunca i njegov blesak ih je odagnao s neba.

"Možeš li mi dati radarsko merenje? Koliki je dopler?"

Norton je bio sasvim spreman da sazna da ni ovaj uređaj ne radi, ali se prevario.

Rama je najzad krenuo, ubrzava skromnom brzinom od 0,015 zemaljske teže. Dr Perera će biti zadovoljan, pomisli Norton; on je predvideo najviše 0,02. I Nastojanje je nakako povučeno, kao komad plavine što se kovitla ukrug iza broda koji brzo odmiče.

Iz sata u sat ubrzanje je ostajalo ustaljeno. Rama se sve većom brzinom udaljavao od Nastojanja. Kako se razdaljina povećavala, nenormalno ponašanje broda je polako prestajalo; opet su počeli da dejstvuju normalni zakoni inercije. Mogli su samo da nagađaju prirodu energija, čiji ih je povratni talas bio nakratko zahvatio, a Norton beše zahvalan što je Nastojanje postavio na bezbedno odstojanje pre no što je Rama uključio svoj pogon.

Što se tiče prirode tog pogona, jedna stvar je sada izvesna, čak i ako je sve ostalo zagonetka. Nema nikakvih mlazeva gasa ni snopova jona ili plazme koji potiskuju Ramu u njegovu novu orbitu. Niko to nije bolje izrazio od narednika, profesora Majrona, kad je, sa preneraženom nevericom, rekao: "Ode Njutnov treći zakon".

Međutim, sutradan je Nastojanje moralo da se osloni na Njutnov treći zakon kad je upotrebilo poslednje rezerve goriva da skrene svoju orbitu od Sunca. Promena je bila mala, ali će povećati udaljenost broda od perihela za deset miliona kilometara. To čini razliku između korišćenja broskog sistema za hlađenje sa devedeset pet odsto kapaciteta i sigurne smrti u ognju.

Kad su dovršili svoj manevar, Rama se nalazio na udaljenosti od dvesta hiljada kilometara i bio je jedva vidljiv spram bleska Sunca. Međutim, mogli su da dobiju tačna radarska merenja njegove orbite. I što su više posmatrali, bili su u sve većoj nedoumici.

Nekoliko puta su proveravali brojke, dok se neverovatni zaključak nije pokazao kao neizbežan. Izgledalo je da su sve zebnje Hermijanaca, Rodrigov heroizam i retorika Generalne skupštine bili sasvim nepotrebni.

Kakva kosmička ironija, pomislio je Norton, gledajući svoje konačne cifre, ako su nakon milion godina pouzdanog vođenja Ramini računari napravili neznatnu grešku - možda promenili znak jedne jednačine iz plus u minus.

Svi su bili tako sigurni da će Rama gubiti brzinu, te će ga zahvatiti Sunčeva teža i da će tako postati nova planeta Sunčevog sistema. Rama postupa upravo suprotno.

Povećava brzinu - i to u najgorem mogućem pravcu. Rama sve brže pada ka Suncu.

45. FENIKS

Kako su se pojedinosti nove orbite sve jasnije uobličavale, beše teško sagledati kako bi Rama mogao izbeći katastrofu. Samo je šačica kometa prošla tako blizu Sunca; na perihelu Rama će se naći na nepunih pola miliona kilometara iznad tog pakla vodonika u spajanju. Nijedan čvrst materijal ne može izdržati temperaturu na toj blizini. Otporna legura od koje je načinjen omotač Rame počće da se topi na deset puta većem rastojanju.

Na opšte olakšanje, Nastojanje je sad prošlo svoj perihel i polako povećava rastojanje od Sunca. Rama je daleko napred, na svojoj bližoj, bržoj orbiti, i čini se da je već prilično zašao u najdalje rubove korone. Brod će imati izvanredan pogled na završnu fazu drame.

A tada, na pet miliona kilometara od Sunca, i dalje ubrzavajući, Rama poče da ispreda svoju čauru. Dotle je, uz najveće uvećanje teleskopa Nastojanja, bio vidljiv kao majušna blistava šipčica; odjednom je počeo da treperi, kao zvezda sagledana kroz magle na obzorju. Izgledalo je gotovo kao da se raspada. Kad je ugledao kako se slika rasplinjava, Norton je osetio bolnu tugu zbog gubitka tolikih čudesa. Onda je shvatio da je Rama još tamo, ali okružen svetlucavom izmaglicom.

A onda je nestao. Na njegovom mestu nalazi se blistav, zvezdi podoban objekt, koji ne pokazuje vidljiv kolut - kao da se Rama skupio u majušnu lopticu.

Tek posle izvesnog vremena pronikli su šta se desilo. Rama je odista nestao. Sad je okružen savršeno refleksnom kuglom, prečnika od oko sto kilometara. Sve što sad mogu da vide jeste odraz samog Sunca na zakrivljenom delu koji im je najbliži. Iza tog zaštitnog mehura Rama je verovatno bezbedan od Sunčevog pakla.

Kako su sati prolazili, mehur je menjao oblik. Odras Sunca se izdužio, izobličio. Lopta se pretvarala u elipsoid, čija dugačka osa ide u smeru leta Rame. Tada su počeli da stižu prvi nenormalni izveštaji iz robotskih opservatorija, što već skoro dvesta godina neprestano motre na Sunce.

Nešto se događa sa Sunčevim magnetskim poljem u predelu oko Rame. Milion kilometara duge silnice što prolaze kroz koronu i guraju pramenove strahovito jonizovanog gasa brzinama koje ponekad premašuju čak i razornu težu Sunca uobličavaju se oko tog blistavog elipsoida. Još ništa nije vidljivo, ali instrumenti iz orbite javljaju svaku promenu magnetskog toka i ultraljubičastog zračenja.

A uskoro je čak i oko moglo zapaziti promene u koroni. Slabašno svetlucava cev - ili tunel - duga sto hiljada kilometara pojavila se visoko u spoljašnjem sloju Sunčeve

atmosfere. Ovlaš je zakrivljena, povija se duž orbite koju Rama opisuje, a sam Rama - ili zaštitna čaura oko njega - primećuje se kao blistava đinđuva što sve brže juri kroz koronu, niz tu sablasnu cev.

Jer brzina i dalje raste. Rama se sad kreće brzinom od preko dve hiljade kilometara u sekundi i uopšte ne dolazi u obzir da ostane zarobljenik Sunca. Sada je, napokon, očigledna strategija Ramanaca. Oni su prišli tako blizu Suncu samo da na izvoru uzmu njegovu energiju i još brže pohitaju ka svom konačnom, nepoznatom cilju.

Uskoro je izgledalo da ne uzimaju samo energiju. Niko nije mogao biti siguran, jer su najbliži osmatrački instrumenti udaljeni trideset miliona kilometara, ali su postojali sasvim određeni znaci da materija teče iz Sunca u Ramu, kao da nadoknađuje ono što je iscurilo i izgubljeno tokom deset hiljada vekova provedenih u svemiru.

Rama sve brže i brže obilazi Sunce, krećući se brže od ma kojeg objekta što je ikad putovao kroz Sunčev sistem. Za manje od dva sata smer njegovog kretanja pomerio se za preko devedeset stepeni i pružio je konačan, gotovo prezriv dokaz o potpunom odsustvu zanimanja za sve one svetove čiji je duševni mir tako grubo narušio.

Rama je padao iz ekliptike u južno nebo, daleko ispod ravni u kojoj se kreću sve planete. Mada to sigurno nije mogao biti njegov konačni cilj, usmerio se pravo na Veliki Magelanov oblak i samotne ambise s onu stranu Mlečnog puta.

46. MEDUIGRA

"Slobodno", rasejano reče zapovednik Norton, začuvši tiho kucanje na svojim vratima.

"Vesti za tebe, Bile. Htela sam da ih prvo tebi saopštim, pre no što se umeša posada. To i onako spada u moje područje."

Norton je još izgledao kao da je negde daleko. Ležao je, ruku sklopljenih ispod temena, poluzatvorenih očiju, prigušivši svetlo u kabini - nije stvarno dremao, već se bio izgubio u nekoj sanjariji ili privatnom snu.

Trepnuo je jednom ili dvaput i naprečac se vratio u svoje telo.

"Izvini, Lora, ne razumem. O čemu je reč?"

"Nemoj mi reći da si zaboravio."

"Prestani da me začikavaš, ti, bedna ženo. Tu, nedavno, imao sam da brinem o ponečem."

Brodsko lekarka Ernst je povukla pričvršćenu stolicu po šinama i sela pored Nortona.

"Mada interplanetarne krize dolaze i prolaze, zupčanici marsovske birokratije melju bez zastanka. Ali pretpostavljam da je Rama pomogao. Dobro je što nisi morao da pribaviš dozvolu i od Hermijanaca."

Poče da mu sviće. "Oh - Port Louel je izdao dozvolu!"

"Još bolje. Po njoj se već postupa." Lora je bacila pogled na listić hartije u svojoj ruci. "Bez odlaganja", pročitala je. "Tvoj sin se verovatno upravo začinje. Čestitam."

"Hvala. Nadam se da se nije naljutio zbog čekanja."

Kao svaki astronaut, Norton je sterilizovan kad je stupio u službu. Za muškarca koji će provesti godine u svemiru mutacija prouzrokovana radijacijom nije bila rizik, već izvesnost. Spermatozoid što je upravo isporučio svoj tovar gena, dvesta miliona

kilometara odvade, na Marsu, bio je zaleđen trideset godina, čekajući svoj sudbinski trenutak.

Norton se pitao da li će stići kući na vreme za porođaj. Zaslužio je odmor, rekreaciju i ono normalnog porodičnog života što kao astronaut može da ima. Sad, kad je zadatak u suštini izvršen, počinjao je da se opušta i opet razmišlja o svojoj budućnosti i budućnosti obeju svojih porodica. Da, biće dobro proboraviti malo kod kuće i nadoknaditi izgubljeno vreme - na mnoge načine.

"Ova poseta je bila u čisto profesionalnom svojstvu", pobunila se Lora, prilično neuverljivo.

"Nakon toliko godina", odgovori Norton, "i suviše se dobro poznajemo. Uostalom, sad i onako nisi na dužnosti." Ova situacija, znao je, nesumnjivo se ponavlja širom broda. Mada su još nedeljama od kuće, "orbitalna orgija" u čast završetka misije u punom je jeku.

"Šta sad misliš?" upita Lora mnogo kasnije. "Nadam se da ne postaješ sentimentaln."

"Ne što se nas tiče. U pogledu Rame. Počinje da mi nedostaje."

"Velika hvala na komplimentu."

Norton je čvršće zagrlji. Jedna od najlepših stvari u vezi sa bestežinskim stanjem, pomišljao je često, jeste to što možeš celu noć nekog odistinski da držiš, a da ne prekineš cirkulaciju. Bilo je ljudi koji su tvrdili da je ljubav u zemaljskoj teži tako nezgrapna da u njoj više ne mogu da uživaju.

"Lora, dobro je poznata činjenica da muškarci, za razliku od žena, imaju um sa dva koloseka. Ali, govoreći ozbiljno - pa, dobro, ozbiljnije - stvarno imam osećaj gubitka."

"To shvatam."

"Ne budi toliko klinička; nije to jedini razlog. Oh, nema veze." Odustao je. To nije lako objasniti, čak ni samom sebi.

Na ovom zadatku postigao je uspeh preko svih razumnih očekivanja. Ono što su njegovi ljudi otkrili u Rami decenijama će zapošljavati naučnike. A, iznad svega, to je postigao bez jedne jedine žrtve.

Ali je i omašio. Može se spekulirati bez kraja i konca, međutim, priroda i svrha Ramanaca i dalje su potpuno nepoznate. Oni su upotrebili Sunčev sistem kao stanicu za obnavljanje pogonske energije, stanicu za odbacivanje - nazovite to kako hoćete - i onda su ga potpuno prezreli, idući po važnijem poslu. Verovatno nikad neće saznati da ljudski rod uopšte postoji. Takva monumentalna ravnodušnost je gora od svake namerne uvrede.

Kad je Norton poslednji put nazreo Ramu, sićušnu zvezdu što juri u beskraj s onu stranu Venere, znao je da je deo njegovog života prošao. Ima tek pedeset pet godina, a oseća da je svoju mladost ostavio tamo dole, u zakrivljenoj Centralnoj ravnici, među tajnama i čudesima što sad neumitno odlaze van čovekovog domašaja. Kakve god mu počasti i postignuća donela budućnost, tokom ostatka života opsedaće ga osećaj antiklimaksa i spoznaja propuštenih prilika.

Tako je govorio sebi, ali je, čak i tada, trebalo da bolje zna.

A na udaljenoj Zemlji dr Karlajl Perera još nikom nije kazao kako se iz nemirnog sna probudio sa porukom iz podsvesti koja je odzvanjala njegovim mozgom: Ramanci sve rade tripot.